NAJER FOLKSBLAT
Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

פרייז 30 גראשען

22 זייטען

נייער פאלקסבלאט

№ 285 | Łódź, Piątek, 11 grudnia 1936 | אדרעס: לאדז, פעטריקאווער 21 טעל. 224-71 Adres Łódź, Piotrkowska 21, tel. 224-71. Skrz. poczt. 1.06 | לאדז, פרייטאג פ' מקץ כ"ז כסלו תרצ"ז | 14-טער יאהרגאנג

טראגישער בריף פאר'ן געריכט אין כור

דוד פראנקפורטער וויינט. — דער היטלער-גרוס איז געריכטס-זאל. — די ערקלערונגען פון פרוי גוסטלאף. — פאלעמיק וועגן עמיל לודוויג'ס בוך

פראקוראר פאדערט 18 יאהר תפיסה

דריטע זיצונג אין פראנקפורטער פראצעס

כ ו ר, 10 (יט"א טעלעגראפיש)

היינט 9 פריה האט ד"ר גאנזאני, דער געריכטס-פארזיצער, געעפענט די דריטע זיצונג אין פראצעס פון דוד פראנקפורטער.

דער זאל איז אויך היינט פיל געפאקט.

ווען האט פראנקפורטער בעשלאסען צו ערמארדען גוסטלאפען?

עס ווערט פארגעזעצט דער פערהער פון דוד פראנקפורטער.

ד"ר גאנזאני פרעגט:

— ווען פראנקפורטער איז געקומען קיין דאוואס, צי האט ער שוין דעמאלט געהאט א קלארען בעשלוס צו ערמארדען גוסטלאפ'ן?

פראנקפורטער: ניין, קיין בעשלוס האט ער נאך נישט געהאט. די דריי טעג פאר'ן מארד האט ער זיך נאך כסדר געקווענקעלט. ער האט מעהר געקלערט וועגן בעגעהן זעלבסטמארד איידער וועגן ערמארדען גוסטלאפ'ן. ער האט זיך אפילו געוואלט צוריקציהען פון אויספיהרען דעם מארד.

— פאר וואס?

— ער האט געהאט געוויסענס-ביסען.

עס ווערט דאן פראנקפורטער געשטעלט פראגען וועגען דעם, וואס ער האט געטון, ווען ער איז געקומען צו גוסטלאפ'ן אין הויז, ווי ער האט זיך פערהאלטען ביים געזעגענען גוסטלאפ'ן. ווי האט ער געשאסען.

פראנקפורטער דערצעהלט דעם פערלויף פון געשעהעניש:

— ווען ער איז אריין אין גוסטלאפ'ס קאבינעט און געווארט אויף גוסטלאפ'ן, איז דער לעצטער געווען אין א דערנעבענדיגען צימער, און פראנקפורטער האט געהערט ווי ער האט גערעדט דורכ'ן טעלעפאן.

— וואס האט ער געהערט?

— ער האט זיך נישט צוגעהערט. ער איז נישט געווען אומשטאנד זיך צוצוהערען, עס זענען אבער דערגאנגען איינצעלנע קלאנגען. ער האט געהערט, ווי גוסטלאף האט אין אנ'אויפגערעגטען טאן גערופען „שווייבען-הינד" אדער אפשר „יודען-שוויינען". — גאנץ גענוי האט ער אבער נישט געהערט. ער איז געווען צו שטארק אויפגערעגט. און איצט קען ער זיך עס שוין מעהר נישט דערמאהנען.

— ווען גוסטלאף איז שפעטער אריין אין צימער, צי האט ער אין איהם געצילט די שאסען מיט אויסרעכענונג און קאלטען בלוט?

— ניין. אלץ איז געשעהען ווי אויטאמאטיש. ער האט שוין נישט געהערשט איבער זיך און נישט געפיהלט וואס ער טוט.

פאר'ן געריכט ווערען דאן פארגעלעזען איניגע בריף וואס זענען בייגעלייגט צו די געריכטס-אקטען.

עטליכע בריף שטאמען פון פראנקפורטער'ס חברים. זיי האבען געשריבען צו פראנקפורטער'ס ברודער, ד"ר אלפאנס פראנקפורטער. זיי אלארמירען זייער אונרוהע וועגען געמיטס-צושטאנד פון פראנקפורטער'ן, וועגען זיין איזאלירטקייט פון בערן, זיי בעטען צוזעסען געבען די פאמיליע אין יוגאסלאוויען און דעם אלטען פאטער, דעם ראבינער.

איין בריף איז פון ד"ר אלפאנס פראנקפורטער צו זיין ברודער דוד.

ער שרייבט צום. אבד.:

דו ווייסט דאך, טייערער ברודער, דיינע פריי-ען זענען אונזערע פריידען און דיינע לידען — אונזערע. דער פאטער איז וועגען דעם בעאונרוהיגט. שרייב, וואס איז מיט דיר געשעהן. מיר מוזען דאך וויסען. מיר זענען אונרוהיג וועגען דיין גורל.

ביים לייענען דעם בריף צעוויינט זיך דוד פראנקפורטער. דורכ'ן זאל געהט דורך א שוידער.

עס ווערט דאן דורכגעלעזען א בריף פון איינעם פון די דאקטוירים, וואס האט בעזוכט פראנקפורטער'ן נאכ'ן מארד.

דער טריבונאל-פארזיצער ד"ר גאנזאני מעלדעט, אז דאס געריכט וויל אויסהערען די אלמנה פון גוסטלאפ'ן.

איהר ציוויל-מאהנער ערקלערט, אז זי איז נאך נישטא און וועט זיך באלד מעלדען.

דער אלטער צובראכענער פאטער שרייבט צו דוד'ן.

פרוי גוסטלאפ'ס פערטרעטער בעטען, אז ביז פרוי גוסטלאף וועט קומען, זאל דאס געריכט ערלויבען פארצולעזען א בריף פון ראבינער ד"ר פראנקפורטער צו זיין זוהן דוד. דאס געריכט איז מסכים.

אין דעם בריף שרייבט ראבינער פראנקפורטער אז ער, דוד, פערשאפט איהם, דעם אלטען פאטער, א סך קרענקונג. פארוואס שרייבט ער נישט וועגען זיך? פארוואס לאזט ער אזוי לאנג ווארטען אויף א תמונת-אות? פארוואס דערווייטערט ער זיך אזוי פון זיין פאטער? ער מאכט איהם פערשידענע פאר-ווארפען אין צוזאמענהאנג מיט זיין שטודיום. דער פאטער האט פעראיבעל פארוואס ער בעלעגט נישט די ענד-עקזאמענס.

אין אלגעמיין איז דער טאן פון בריף א שטרענגער. פון יעדען ווארט זעהט מען אבער ארויס דאס צובראכענע הארץ פון אלטען טאטען.

דוד פראנקפורטער בעט א ווארט. זיין שטים איז א געבראכענע, קוים, וואס ער שטיקט אין זיך די טרעהרען.

ער זאגט: אויב מען וויל וויסען, ווי עס זענען געווען די בעציהונגען צווישען איהם און זיין פא-טער, דארף מען דורכלעזען זיין פאטער'ס בריף פון נאכן אטענטאט. פערשטעהט זיך, דער אלטער טאטע איז געווען אויפגעבראכט. ער, פראנקפורטער, האט איהם א לאנגע צייט נישט געשריבען קיין בריף. דער פאטער האט איהם געמעגט מאכען די פאר-ווארפען, וועלכע ער האט געמאכט.

גוסטלאפס אלמנה פארן געריכט.

עס קומט אריין דער הויפט-עדות פון דער בעשולדיגונג. פרוי גוסטלאף.

זי טראגט א שווארצען מאנטעל, און איבער'ן קאפ — א דיקער טרויער-שלייער.

ווען זי בעוויזט זיך אין זאל, רייסען זיך אויף פון די ערטער איהרע פערטרעטער צוזאמען מיט די באציישע זשורנאליסטען. זיי בעגריסען זי אויפ'ן היטלער-שטייגער, מיט אויפהויבען די האנד.

פרוי גוסטלאף גיט אפ איהרע עדות - ערקלערונגען.

איהר מאן — זאגט זי — האט בעקומען פיל דראהונגס-בריף. ער פלעגט זיי אבער נישט בעמען אין אכט.

גוסטלאף האט איהר איבערגעגעבען וועגען פאל-געגדען אינצידענט, וואס זאל האבען פארגעקומען קורץ פאר'ן אטענטאט:

איהר מאן איז געפאהרען אין צוג און געזעסען אין קופע מיט עטליכע פריינד. געגענאיבער איז גע-זעסען א שכור'ער הער. זיי האבען זיך איבער איהם אביסעל לוסטיג געמאכט און זיך געוויצעלט. יענער, דער שכור, האט זיך אפגערופען: „לאכט, לאכט, אבער שפעטער וועט איהר נישט לאכען".

דאס געריכט וויל וויסען, ווי איז פארגעקומען יענץ טעלעפאן-געשפרעך פון גוסטלאפ'ן, וועלכען זי, דער עדות, האט שוין געהאט ארייגעלאזען אין זיין קאבינעט פראנקפורטער'ן.

איהר מאן — זאגט די פרוי גוסטלאף — האט גערעדט מיט בערלין. ביים טעלעפאן איז געווען ד"ר האבערמאן פון בערלין. זי מיינט, אז צו פראנקפור-טער'ן זענען די קלאנגען פון טעלעפאן דערגאנגען. דאס איז געווען 8 אין אווענד. אין מיטען געשפרעך איז וואהרשיינליך די פערבינדונג קאליע געווארען. גוסטלאף האט שלעכט געהערט ד"ר האבערמאנען. דאס האט איהם אויפגערעגט. ער האט זיך געבייזערט אויף דער שלעכטער טעלעפאן-פערבינדונג. ער זאל האבען געזאגט: „מיר ווייסען, ווער עס איז שולדיג".

(ווייטער זעה 4-טע זייט)

עדווארד דער VIII אבדיקירט

היסטארישע זיצונג פון פארלאמענט. — פירשט פון יארק וועט ארויף אויפ'ן טראהן אלס דזשארזש דער VI. — קעניג עדווארד פערלאזט ענגלאנד

ל א נ ד א ן, 10 (ספ. טעל.)

דער בריטישער פארלאמענט האט איבערגע-לעבט א היסטארישען טאג, וואס האט נישט קיין פרעצעדענס אין דער געשיכטע פון גרויס-בריטאניען. אפילו די עלטסטע דעפוטאטען פון פארלאמענט געדענקען נישט, אז דער פארלאמענט זאל זיין אזוי איבערפולט און די אטמאספערע זאל זיין אזוי געשפאנט און אזוי שטורמיש ווי היינט. אויף דער גאלעריע געפינען זיך דיפלאמאטען, לארדען און זשורנאליסטען און איז איבערפולט איבער די ברענעס ווי קיינמאל נאך ווי ביז-איצט. די ערשטע שעה'ן פון דער זיצונג, וואס האט זיך אנגעהויבען, ווי געוועהנליך, ארום 3 א זייגער נאכמיטאג, זענען אראפ מיט די געוועהנליכע איוטערפעלאציעס, וואס זענען ערלעדיגט געווארען אין א אט-מאספער פון דענערווירונג.

פינקטליך 3 א זייגער נאכמיטאג איז אין זיצונגס-זאל אריין דער אויסערן-מיניסטער סער דזשאהן סיימאן, וועלכער איז צוריקגעקומען פון פארט בעלוועדער פון קעניג, וואו דער קעניג האט אין זיין אנוועזענהייט אלס רעסארט-מיניסטער אונטערגעשריבען זיין ווענדונג וועגען אבדיקאציע. אלס עדות האבען געחתמעט די ווענדונג די דריי ברידער פון קעניג, פירשט פון יארק, פירשט פון קלאוטשעסטער און פירשט פון קענט.

דורכ'ן פארלאמענט אין וועסטמינסטער-סקווער ביי דער דאונינג סטריט אויף דער ווייטהאל האבען זיך אינצווישען פערזאמעלט עטליכע טויזענט פערזאן וואס האבען מיט פעראינטערעסירונג אב-סערווירט דעם פערקעהר ביי'ם פארלאמענט, דעם אנקומענדיגען פרעמיער האט מען בעגריסט מיט אוואציעס און נאר ווייניגע האבען פרובירט צו דע-מאנסטרירען געגען די רעגירונג, דער המון וואס האט פערפלייצט דעם סקווער פאר'ן פארלאמענט האט זיך פערהאלטען רוהיג.

ארום דריי מיט 35 מינוט איז אין זיצונגס זאל אריין דער פרעמיער באלדווין וועלכער איז דורך דעם פארלאמענט אויפגענומען געווארען מיט אוואציעס, ווען עס האבען זיך פערענדיגט די אינ-טערפעלאציעס האט דער ספיקער ערקלערט אז דער פרעמיער לעגט פאר צו ענדערען די טאג ארדנונג פון די זיצונג, ווייל ער האט מיטצוטיילען א וויכטיגע ווענדונג פון קעניג.

דער פארשלאג פון ספיקער איז אנגענומען געווארען און דאן איז דער פרעמיער באלדווין אויפגעשטאנען פון זיין ארט און מיט לאנגזאמע שריט איז ער אריבערגעגאנגען אין צווייטען עק פון זיצונגס-זאל, קעגענאיבער דעם פאטעל פון ספיקער און זיך אוועקגעשטעלט אויף דעם ארט פון וועלכען עס ווערען מיטגעטיילט דעם פאר-לאמענט ידיעות פון קעניג.

מיט א הויכער שטימע האט באלדווין אויס-גערופען: „ווענדונג פון זיין קעניגליכער הויהייט" און פערבויגענדיג זיך טיף פאר'ן ספיקער איז ער צו איהם צוגעגאנגען, איבערגעבענדיג איהם דעם היסטארישען דאקומענט.

דער ספיקער האט זיך אויפגעשטעלט און פארגעלייענט די ווענדונג פון קעניג עדווארד דעם VIII, וועלכע מעלדעט וועגען בעשלוס פון קעניג זיך אבצוזאגען פון טראהן לטובת זיין ברודער דעם פירשט פון יארק. מיט א געריהרטער שטימע וואס האט זיך עטליכע מאל איבערגעבראכען, האט דער ספיקער פארגעלייענט די ווענדונג. די מיט-גלידער פון פארלאמענט האבען אין טיפען שוויי-גען אויסגעהערט די ווענדונג פון קעניג. אויף א סך פנימער האט זיך בעמערקט א טיפער ריהרונג. אויף דער גאלעריע האבען א סך אנוועזענדע אלטע לארדען זיך פערשטעלט די פנימער מיט די הענד, נישט וועלענדיג ווייזען, אז זיי ווישען זיך די טרעהרען.

ווען דער ספיקער האט פערענדיגט לייענען די ווענדונג, איז פרעמיער באלדווין אויפגעשטא-נען און פארגעלייגט, אז דער פארלאמענט זאל תיכף בעטראכטען די ווענדונג. ער האט דערביי געהאלטען א לענגערע רעדע, וועלכע, ווי ער האט אין אנהויב בעטאנט - צוליב מאנגעל אין צייט, זיך נישט צוגעגרייט און איז געווען פון אנהויב ביז צום סוף אימפראוויזירט.

טעקסט פון דער אבדיקאציע.

ל א נ ד א ן, 10 (ספ. טעל.) די ווענדונג פון קעניג עדווארד האט פאלגענדען איינהאלט:

„נאך לאנגע און פיל זארג פולע בעטראכטונגען האב איך בעשלאסען זיך אפצוזאגען פון טראהן וועלכען איך האב בעטרעטען נאכ'ן טויט פון מיין פאטער און איצט ערקלער איך, דאס אלס מיין ענדגילטיגע און אומווידערופליכע רעזיגנאציע. זיך אפגעבענדיג א חשבון פון חער ערנסקייט פון מיין שריט קען איך נאר האפען אז איך וועל געפינען פערשטענדניש צווי שען מיינע פעלקער, וואס שייך מיין בעשלוס און די סיבות וואס האבען מיך בעוואויגען חרצו, איך וויל נישט איצט אריינגעהען אין דער אפשאצונג פון מיי-נע פערזענליכע געפיהלען, איך ווינש אבער אז מען זאל געדענקען אין דעם, אז די לאסט וואס רוהט שטענדיג אויף די פלייצעס פון א מאנארך, איז אזוי שווער, אז זי קען געשלעפט ווערען נאר אין אומ-שטענדען וואס זענען אנדערש ווי די, ווי אין וועלכע איך געפין זיך איצט. איך האב מיר אפגעגעבען א חשבון אז איך בין נישט מעהר אימשטאנד צו ער-פיהלען די שווערע אויפגאבע אויף א אופן וואס זאל מיך צופרידענשטעלען, צוליב דעם האב איך היינט צוזאמענגעשטעלט פאלגענדען אבדיקאציע-אקט:

„איך, עדווארד דער 8-טער, קעניג פון גרויס-בריטאניען, אירלאנד און בריטישע דאמיניונס, מעבר לים, קייזער פון אינדיען. טייל מיט ווענען מיין אומ-ווידערופליכען בעשלוס זיך אפצוזאגען פון טראהן פאר מיר און מיינע קינדער און דריקט אויס דעם ווונש אז דער אבדיקאציע אקט זאל תיכף איינגע-פיהרט ווערען אין לעבען. אלס בעוויז פון וואס איך שרייב היינט אונטער דעם היינטיגען אקט, דעם 10-טען דעצעמבער 1936 אין דער אנוועזענהייט פון עדות וועמענס אונטערשריפט געפינען זיך דא.

(—) עדווארד.

צום סוף פון דער ווענדונג ווערט אויסגעדריקט דער וואונש אז עס זאלען תיכף אונטערנומען ווער-דען שריט, אז דער געזעצליכער יורש דער ברודער פון קעניג פירשט פון יארק זאל ארויף אויפן טראן.

באלדווינס רעדע.

ל א נ ד א ן, 10 (ספ. טעל.) באלדווין האט אין זיין רעדע ערקלערט אז ער וועט רעדען אויפ-ריכטיג און פשוט. ווען דער קעניג איז נאך געווען פירשט פון ויעלס האט ער איהם בעשאנקען מיט זיין פריינדשאפט. דאס איז נישט געווען נאר פריינד-שאפט נאר אויך סימפאטיע. געזעגענענדיג זיך מיט וואך איי פארט בעלוועדער האבען מיר געוואוסט און געפיהלט, און מיר האבען עס זיך אויך געזאגט, אז אונזער פריינדשאפט האט נישט געליטען, צוליב די דיסקוסיעס פון די לעצטע וואכען, נאר להיפוך זיי האבען אונז נאך מעהר פערבינדען און זי וועט געדויערען דאס גאנצע לעבען.

באלדווין האט אין זיין רעדע אנגעוויזען, אז שוין דעם 20 אקטאבער האט ער מיטן קעניג געהאט דאס ערשטע געשפרעך וועגען דעם דאזיגען ענין.

ווייטער האט פרעמיער באלדווין געשילדערט דעם גאנצען גאנג פון די אונטערהאנדלונגען.

נאך באלדווינס רעדע האט גערעדט דער פיה-רער פון דער אפאזיציע אטלי וועלכען דער פארלא-מענט האט אויפגענומען מיט שטורמישע אוואציעס.

(ווייטער זעה 4-טע זייט)

אַ נײַע ערפינדונג! א וועקסעל-טאג-בוך

פון איינגאנג און אויסגאנג

פוילישער פאטענט נומער 21734

דאס וועקסעל ביך פון א נייעם פערפולקאמטען סיסטעם געשטיצט אויף א בעזונדערער נאטירונג פון איינגאנג און אויסגאנג פון די וועקסלען, א דאנק וועלכען ס׳קאנטראלירט זיך זעלבסט און ס׳ווייזט ארויס די צאהל און די אלגעמיינע סומע פון די וועקסלען, וואס געפינען זיך אין פארטפעל.

אויך פערשידענע האנדעלס-ביכער צו קאנקורענץ-פרייזען ליפערט

Zakłady Graficzne i Fabryka Ksiąg Handlowych

S. HAMBURSKI, Łódź, Piotrkowska 42
tel. 210-02. P. K. O. 601.863

בעקאנטמאכונג!

צום הערבסט- און ווינטער-סעזאן האט דאס בעוואוסטע שיך-געשעפט

A. Ogórek

Łódź, Zawadzka 11
tel. 202-86.

צוגעגרייט א קאלאסאלען אויסוואהל שפאציר און ספארט-שיך לויט די לעצטע מאדעלען.

צוגענגליכע פרייזען א ספעציעלע אפטיילונג פון מענער-שיך.

זונטאג, ד. 13 דעצעמבער 1936, 6 א זייגער אוונט, וועט אין גרויסען ענגלישען זאל (פעלעס 1-טער מאי 2) פארקומען א גרויסער

חנוכה-אוונט

לטובת „נותן-לחם“

אין רייכען פראגראם געהען אריין נומערן, אויסגעפיהרט פון שטאט-חזן מיט׳ן כאר און נומערן אויסגעפיהרט דורך די קינדער פון דער שוויעטליצע. מוזיק - טענץ.

צו דער חתונה פון פרל.

מאלא וויינגארטען

מיט ה׳ לייזער פיאטקאווסקי

ווינשען א הערצליכען מזל-טוב און א גליקליך צוזאמענלעבען

פראניא און יוסף בערהאן.

דאנקזאגונג

א הארציגען דאנק דריק איך אויס דעם געעהרטען

ד״ר נ. יעלענקיעוויטש

זאוואדזקא 23

פאר זיין ווארימע פאטערליכער וואכזאמקייט און אויסקורירען מיך פון מיין שווערער געפעהרליכער קראנקהייט.

זאל איהם בעשערט זיין, נאך לאנגע יאהרען מיט ערפאלג פארטזעצען זיין מעדיצינישע פראקטיק.

פינקוס גארצעוויטש.

ברכת מזל-טוב

א הערצליכען מזל-טוב ווינשען מיר אונזער מיטגלידערין

פרוי יוכבד גוטגאלד תחי׳

צו דער חתונה פון איהר ווערטען זוהן

ה׳ יהודה אריה גוטגאלד נ״י

מיט פרל. מיכלה וויילבערג תחי׳

איהר זאלט האבען פון זיי פיל נחת, אויך דאס יונגע פאר ווינשען מיר די גליקליכסטע הערקונפט.

די פערוואלטונג פון „מחזיקי חולים“ דאוובארשיקוב 28.

די פערוואלטונג פון די פרויען און נאהרונג-סעקציע.

מרים אסטראוויעצקא

בערעק אסטראוויעצקי

פערהייראט

לאדז, אין דעצעמבער 1936.

צו דער האכצייט פון אונזער ליבע טאכטער און שוועסטער

פרל. מרים אסטראוויעצקא

מיט ה׳ בערעק אסטראוויעצקי

ווינשען מיר א הארציגען מזל-טוב און א גליקליך צופרידען צוזאמענלעבען

מוטער אדעלא, ברודער נאטאן און דוניא

בעקאנטמאכונג.

מארגען שבת, ד. 12 דעצעמבער, פינקטליך 10 אוונט, קומט פאר אין לאקאל פון דער נייער ציוניסטישער ארגאניזאציע נארוטאוויטשא 28

א גרויסער

פאמיליען-ראוט

לטובת דעם אמבולאטאריום ביי דער געזעלשאפט „נותן-לחם“ (ג. זארזשעווסקא 10)

מיט א פערשידענארטיגען רייכען פראגראם.

גרויסער דזשאז-ארקעסטער, פאסט, פאנטאן-לאטעריע, קאנקורס אויף טענץ. — גרויסער ביליגער בופעט.

דער קאמיטעט.

דאנקזאגונג.

דערמיט דריקען מיר אויס אונזער הארציגען דאנק דעם ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון ה״ה

מיצמאן און בייגעלמאן

פאר זייער גלענצענד שפילען, פון וועלכען די געסט זענען געווען זעהר צופרידען, ווי אויך דעם אינהאבער פון ענגלישען זאל ה׳ אפענבאך, אויך די קעלנער, וועלכע האבען זארגפעלטיג און העפליך בעדינט די געסט.

מיט אכטונג

אסטראוויעצקא.

זונטאג

פרשת ויגש ה׳ דחנוכה (13/XII 1936) 4.30 נאכמ. קומט פאר

ווילקער-שוהל

זאבאדניא 56

דער גרויסער טראדיציאנעלער

חנוכה-יום-טוב

מיט׳ן אנטייל חזן ה׳ לייב ראסקין פון בעריהמטען

און גוט איינשטודירטען כאר אונטער לייטונג פון בעגאבטען דיריגענט און קאמפאזיטאר לייב סאקאלאווסקי

בעמערקונג: נאכ׳ן חנוכה-ליכט-צינדען וועט דער חזן און כאר דאווענען מעריב און ס׳וועט אויסגעפיהרט ווערען די בעסטע פערל פון יודישען מוזיקאלישען אוצר.

איינטריטס-קארטען צו ביליגע פרייזען צו בעקומען א גאנצען טאג אין ווילקער-שוהל

. בית הכנסת

„אהל יעקב“

גראנסקא 18

מחר. בשבת פ׳ מקץ, שבת חנוכה ומבה״ח ישר נאום-חגיגי על הנושא: „בימים ההם — בזמן הזה“ חברינו, חבר הועד המרכזי להסתדרות הציונית בפולניה וחבר הנשיאות של הועד הציוני העירוני

מר משה לימון

התפילות — ע״י ש״ץ בית הכנסת מ׳ טאפעל בלוית מקהלה ערוכה ומסודרת ע״י המנצח מר ק נ ב ל. הקהל מוזמן לבוא.

התחלת התפלה בתשע וחצי. הועד

צו דער פערלאבונג פון אונזער ח׳ מיטארבייטער

סיעטעק בירנבוים

מיט פר״ל

רוזשא טענענבוים

ווינשט פיל גליק

דאס פערסאנאל פון פירמע

הערשמאן און לעוויז

א הארציגען מזל-טוב

ווינשען מיר דער פרוי

איידעל אסטראוויעצקא

צו דער חתונה פון איהר ליבע טאכטער

מאניע מיט ה׳ בערעק אסטראוויעצקי

און דעם יונגען פאר א גליקליך צוזאמענלעבען.

מענדל לאנדא און פרוי.

אני מברכים את חברנו הנכבד מר

אברהם צבי בריליאנט

לאירושיו את בחירת לבו

מרת העלא קאטעק

תאיר מזלכם כשמש בצהרים.

„צעירי ישראל“ בלודז

צו דער חתונה פון אונזער חשובן מיטגליד

ה׳ ברוך גרינשפאן

מיט פרל ציריל שעראדזקא

ווינשען מיר א הארציגען מזל-טוב און א גליקליך צוזאמענלעבען.

חברה „הדרת בחורים“

דפה לאדז, מלינארסקא 8

פענסיאנאט

„GRAND“

ווישניאווא-גורא

ווילא זארצמאן

איז אפען א גאנץ יאהר. ספעציעלע ווינטער-געביידע מיט זעמטליכע בעקוועמליכקייטען. שעהנע זוניגע צימערן מיט קארידאר, גלאזערנע וועראנדע, הערליכע טעראסע ביים וואלד ספעציעלע אפטיילונג פאר קינדער אונטער דער אויפזיכט פון א לעהרער. ראבאט פאר לעהרערינס מיט שול-קינדער. בעשטעלונגען ווערען אנגענומען אויך דורך טעלעפאן נומער 35

ראדיא און קלאוויר אויפ׳ן ארט.

7-קל. לערן-אנשטאלט

— פון —

א. פאסטערנאק

שרודמיעסקא 19

זונטאג, ד. 13 דעצעמבער (5-טער טאג חנוכה) 5.30 פארנאכט קומט פאר אין בערלינער זאל. זאכאדניע 26

א חנוכה-פייערונג

אויסגעפיהרט דורך די תלמידים פון דער שול, אויף וועלכער מיר האבען דעם כבוד איינצולאדען די חשובע עלטערן.

די שול-לייטונג און עלטערן-קאמיטעט.

אונזער געעהרטען שעף

ה׳ יודל בעסערמאן און פרוי

צום געבורט פון זייער

זוהנעלע

ווינשען מיר פיל נחת און גליק

דאס פערסאנאל.

אכטונג

בלעכער-מייסטער!

זונטאג, דעם 13 ד. ח. פינקטליך 6 אוונט קומט פאר אויף גדאנסקא 40

חברישער שמועס

וועגען דער לאגע אין פאך. מיטגלידער און נישט-מיטגלידער ווערען געבעטען צו קומען.

די פערוואלטונג פון דער בלעכער-סעקציע ביים צענטער. האנדוו.-פערבאנד גדאנסקא 40.

צו דער פערלאבונג פון פרל.

הינדה פעסע נייפעלד

די טאכטער פון אונזער זעליגען ברודער מרדכי ע״ה מיט ה׳ יצחק ב״ר יונה ליזר מרגליות

ווינשען מיר א גליקליכע צוקונפט.

פאמיליע נייפעלד.

בית ספר „גן תורה“ של ה. ליטווין

בושעשינער 5

זונטאג, א׳ פ׳ ויגש ה׳ חנוכה 13 דעצעמבער 3,15 נאכמ. קומט פאר אין נייעם ענגלישען זאל, פאלודנ: 10

א גראנדיעזע חנוכה-פייערונג

מיט א אינהאלטסרייכען פראגראם, צו וועלכע ס׳ווערען איינגעלאדענט די עלטערן און פריינד. איינטריטס-קארטען צו בעקומען אין שול-קאנצעלאריע זונטאג ביז 12 פארמיטאג. די לייטונג

אגודה לזמרה ולספרות עברית „הזמיר“ בלודז

מארגען, מוצש״ק, 12/XII, 8.30 אוונד

טראדיציאנעלער

חנוכה-קאנצערט

מיט׳ן אנטייל פון געמישטען כאר פון „הזמיר“ און סאליסטען.

רעציטאציעס: י. מאשקאוויטש. דיר.: פראפ. י. זאקס.

ביים קלאוויר: פרוי פיעטרושקא און בלאך.

נאכן קאנצערט טאנץ-פערוויילונג

דאס לאנג-בעקאנטע

וויין-געשעפט פון

ע. שיכער

(אינהאבער ישראל שיקיער)

פריהער פולנאצנא 1

איצט שרודמיעסקא 3, טעל. 107-84

עמפפעהלט די בעסטע

ווינען, קאניאקען און ליקיערען

עקזיסטירט זייט 1865 יאהר

יודישער צוטריט צום רעגירונגס-באָדען אין א"י

ווייטערע ערקלערונגען פון ד"ר העקסטער פאַר דער קעניגליכער קאָמיסיע

ירושלים, (יט"א טעלעגר.)

היינט איז פאָרגעקומען אַ ווייטערע עפענט־ליכע זיצונג פון דער קעניגליכער קאָמיסיע אונ־טערן פאָרזיץ פון לאָרד פיל.

דער מיטגליד פון דער עקזעקוטיווע פון דער יודישער אַגענץ, ד"ר מאָריס העקסטער, האָט פאָרטגעזעצט זיינע ערקלערונגען וועגען קאָלאָני־זאַציע־פראַגען.

דער הויפּט־אָביעקט פון ד"ר העקסטערס ערקלערונגען זיינען געווען די רעגירונגס־באָדען־שטחים (קרוין־לענדערייען) אין א"י.

די רעגירונגס־סטאַטיסטיק — ערקלערט דר. העקסטער — בעהויפּטעט — אַז די רעגירונג האָט די יודען איבערגעגעבען אין פאַכט 180 טויזענד דונאַם קרוין־באָדען. אין דער אמתן אָבער בע־טרעפט דער גאַנצער באָדען, וועלכער לאָזט זיך בעאַרבייטען קוים 3000 דונאַם; די איבריגע שטחים פון די דערמאָנטע לענדערייען, וואָס די רעגירונג האָט געגעבען די יודען אין פאַכט, זיינען זאַמדיגע פעלדער, פעלזיגע שטחים און בלאָטעס.

חוץ לזה — ערקלערט ד"ר העקסטער — מוז מען נעמען אין אכט, אַז צווישען די שטחים, וואָס די רעגירונג פערדעכענט אַלס אַזעלכע, וואָס זי האָט געגעבען אין פאַכט די יודען, געפינען זיך בעדייטענדע לענדערייען, וואָס זיינען בעשטימט נישט פאַר ספּעציפיש יודישע צוועקען, ווי צב"ש די שטחים פאַר דער ים־המלח־געזעלשאַפט (פּאָטאַש עקספּלואַטאַציע), א"י־עלעקטריציטעט - געזעלשאַפט (רוטענבערג־קאָנצעסיע), כדורי־שול און עהנליכע אונטערנעמונגען, וואָס דינען נישט אויסשליסליך יודישע, נאָר יבכלל אַלגעמיינע צוועקען פון גאַנצען לאַנד.

דר. העקסטער קלערט אויף, אַז די יודישע באָדען־קאָלאָניזאַציע האָבען נישט אַ אויסשליסליך פון דער צאָהל באָדען־דונאַם, וואָס קענען קולטיווירט ווערען. דערצו קומען נאָך צו פיל אַנד. פאַקטאָרען, וועלכע קענען ביי געוועהנליכער קאָלאָניזאַציע נישט אַלעמאָל גענומען ווערען אין אַכט.

דר. העקסטער גיט צו מיט שטאָלץ:

– די יודען האָבען געטון זעהר פיל פאַר דער ענטוויקלונג פון דער לאַנדווירטשאַפט, בעזונ־דערס אין געביט פון געזונדהייטסוועזען (קאַמף מיט מאַלאַריע), דרענאַזש, באָדען־בעפעהיגונג און בעוואַסערונג. די רעגירונג אָבער האָט פאַר די דאָזיגע צוועקען געטון זעהר ווייניג.

סער לאָרי האַמאָנד: וואָס ווילט איהר – צי זאָל די רעגירונג זאָרגען צוערשט פאַר דעם גע־זונדהייטסוועזען אָדער פאַר דער זיכערהייט?

נאָך דר. העקסטער'ן האָט די קאָמיסיע אויס־געהערט אַ בעאַמטען פון דער רעגירונגס־קאָמיסיע פאַר בעוואַסערונגס־אַנגעלעגענהייטען, מר. פּיקאַרד.

אַראַבישער טעראָר הערט נישט אויף

ירושלים, (י. ט. א) אַ־אַראַבער האָט היינט אויסגעפיהרט אין יפו אַן אָנפאַל אויף אַן אַ־ראַבישען פּאָליציי־אָפיציר. דער טעראָריסט האָט געשאָסען, אָבער נישט געטראָפען. דער פּאָליציי־אָפיציר האָט געשאָסען, אָבער דעם אָנפאַלער איז געלונגען צו ענטרינען. ער האָט אַוועקגעוואָרפען דעם רעוואָלווער.

ירושלים, (יט"א) אין נוה־יעקב הינטער ירושלים האָט נעכטען ביינאַכט עקספּלאָדירט אַ באָמבע, געוואָרפען דורך אַראַבישע טעראָריסטען. צו דער יודישער קאָלאָניע זיינען אויך אָפּגעגעבען געוואָרען עטליכע שאָסען.

אויך אין דער ריכטונג פון עטרות צו צפון פון ירושלים זיינען געפאַלען שאָסען פון אַראַבישע טעראָריסטען. אין ביידע פאַלען זיינען נישט געווען קיין מענשען־קרבנות.

נאַרראַ־לייט פּראָבירט שענדען 12 יודען

וואַרשע, 10 (טעלעפאָניש.)

היינט אין אָוועגד זיינען פאָרגעקומען אָנ־פאַלען אויף יודען. דאָס מאָל האָבען די אָנפאַלען אויסגעפיהרט די אונטערוואַקסענדע נאַראַ־חברה און נעמליך 12 ביז 15 יעהריגע קריסטליכע שילער פון די דערגענצונגס־קורסען פאַר האַנדווערקער־לערן־יונגלעך. נאָך די לעקציעס זיינען די שילער פון שולע אויף די נאַלעווקי 2 אַרויס אויף די גאַסען ביעלאַנסקאַ און וויעזשבאָוואַ און מיט מעסערס בעפאַלען 12 אַדורכגעהענדע יודען. 12 יודישע יונגעלייט זיינען פערוואונדעט געוואָרען, אייניגע האָבען בעקומען גרעסערע וואונדען מיט מעסערס אין די פּלייצעס און קעפּ.

ראַטעי־פערבאַנד איז מסכים

צום ענגליש־פראַנצויזישען פערמיטלונגס־פּרוב אין שפּאַניען

מאָסקווע, 10 (ספּ. טעל.)

ליטווינאָוו האָט היינט איבערגעגעבען דעם ענגלישען און פראַנצויזישען אַמבאַסאַדאָר אַ ענט־פער אויפ'ן פאָרשלאַג וועגען פּרוב צו פערמיטלען אין דעם שפּאַנישען קאָנפליקט.

לויט דער מיינונג פון דער ראַטען־רעגירונג – ווערט געזאָגט אין ענטפער – קען מען נישט בעטראַכטען אַלס אַקט פון אינטערווענץ דאָס אויס־פיהרען בעשטעלונגען. דערונטער אויך בעשטע־לונגען פון קריגס־מאַטעריאַל דורך אַנדערע מלוכות וואָס זיינען געמאַכט געוואָרען די דאָזיגע מלוכות דורך אַ רעגירונג, וואָס איז דורך זיי אַנערקענט געוואָרען. דאַגעגען דאַרף מען בעטראַכטען פאַר אַ דריטליכע אינטערווענץ, וואָס שטייט אין אַ סתירה מיט די נאָרמען פון אינטערנאַציאָנאַלען רעכט, דאָס פערזעהען מיט געוועהר בונטאָווטשיקעס, וואָס זיינען אַרויסגעטרעטען געגען אַ לעגאַלער רעגירונג, ווי אויך דאָס אַנערקענען זייער פיהרער אַלס הויפּט פון דער רעגירונג.

די ראַטען רעגירונג – ווערט ווייטער גע־זאָגט אין דער נאָטע – איז גרייט צוזאַמען מיט אַלע אַנדערע מלוכות נאָכאַמאָל ערקלעהרען וועגען איהר גרייטקייט אָפּציהאַלטען זיך פון דירעק־טער אָדער אומדירעקטער אַקציעס וואָס זאָל קענען דערפיהרען צו אַ מיליטערישער אינטערווענץ אין שפּאַניען, זי ערוואַרט אָבער, אַז עס וועט גאַראַנ־טירט ווערען אַ פולע קאָנטראָל פון דער דאָזיגער שטעלונג אויך מצד אַנדערע מלוכות.

אַלע אַטאַקעס פון די אויפשטענדיגע אָפּגעשלאָגן

מאַדריד, 10 (ספּ. טעל.)

האַוואַס מעלדעט: אַלע אַנגריפען פון די אויפשטענדיגע פון נעכטען און היינט זיינען אָפּ־געשטויסען געוואָרען מיט גרויסע פערלוסטען פאַר די אויפשטענדיגע. אַמפערביסענסטען זיינען געווען די קאַמפען אין דער אומגעגענד פון דעם אוני־ווערסיטעטס שטאָט־טייל. די אויפשטענדיגע האָבען איבעראַל אַנגעטראָפען אויף אַ ענטשידענעם ווידער־שטאַנד פון רעגירונגס־מיליטער.

ביינאַכט איז ענטשטאַנען אַ קאַמף אויף אַלע אָפּשניטען פון פראָנט. אין צענטער פון מאַדריד הערט מען דייטליך דאָס קלאַפּען פון מאַשינען־געוועהרען. אין די פריהמאָרגען־שעה'ן האָט בעת דעם אַטאַק אַנגעטראָפען אויף דעמועלבען ווידער־שטאַנד.

מען האָט דעם איינדרוק, אַז די אַטאַקעס, וואָס ווערען אַדורכגעפיהרט דורך די אויפשטענדיגע האָבען דעם ציל פעסטצושטעלען, וועלכער פונקט פון מאַדרידער פראָנט איז דער שוואַכסטער, בכדי דאָרט אויסצופיהרען אַ דעצידירענדען אַנגריף.

גערעכט, ביי
שטשעשליווי
אַ גרויסער אויסוואַהל פון
אריגינעלע בילליצער און
טאַמאַשאווער סחורות
אויף אנציגער און פּאַלטענס
פון די בעסטע קוואַליטעטען
אויך פערשידענע רעשטען
קומט און איבערציגט אייך!
R. Szczęśliwy
לאָדז, 5 נאַוואָמיעסקאַ 5
טעל. 156-09.
גערענקט פראַנט II שטאָק.

אייער פּערזענליכער אינטערעס
נאָר צו קויפען די ווייכען
מיט דער מאַרקע
„באַרווין"
נאַוואָמיעסקאַ 30,
טעל. 210-58
וועלכע גאַראַנטירט אייך גענוס און
צופרידענהייט פאַר ביליג געלד.

Biuro Buchalteryjno-Rewizyjne
S. Brawerman
Łódź, Piotrkowska 17
front, II piętro, tel. 242-27
פיהרט זייט אַ רייה יאָהרען האַנדעלס־ביכער אין ביוראָ און אויפ'ן אָרט. צוגענגליכער האָנאָראַר. אינפאָרמ. ווערען ערטיילט אין די ביוראָ־שעה'ן אומזיסט.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס דער שווערגעטראָפענער
פאַמיליע ראָזענבלאַט
צוליב'ן טויט פון זייער אונפערגעסליכען פאָטער,
אונזער מייסטער
הערש נ"ע
זייט געטרייסט!
שלמה גילעווסקי, יעקב קאַוואַל

Biuro pisania podań
do władz administracyjnych i sądowych.
Przepisywanie na maszynie.
M. AUGENFISZ
Łódź, Zawadzka 9.

אונזער חשוב'ן מיטאַרבייטער און פריינד
ה' יוסף באָהאַריער
און פאַמיליע
צוליב'ן טויט פון זיין אונפער־געסליכען פאָטער
ר' נתן נ"ע
דריקען מיר אויס אונזער טיפסטען מיטגעפיהל.
דאָס פערסאָנאַל פון דער פירמע
„VERITAS"

פערשפּרייט
דעם נייעם
פאָלקסבלאַט

וויכטיג פאַר
יודישע מחותנים!!
מיר מאַכען בעקאַנט, דאָס דער
נייער קאָנצערט־זאַל
פּיראַמאָוויטשאַ 3
בעזיצט אַ הכשר פון שומרי ומזהירי שבת עם ועד הרבנים בלודז, און איז נאָך אַ פולשטענדיגען און הערליכען רעמאָנט צו פערדינגען אויף חתונות און חנוכים צו זעהר צוגענגליכע פרייזען.
בעמ.: דער זאַל איז פריי אַ גאַנצען טאָג און איז אויך צו פערדינגען אויף בעלער און אַנדערע אימפּרעזעס.

די ביליגסטע קוועלע
פון אַלערהאַנט
ניי־מאַשינען,
שיילען, נאָדלען אז"וו איז ביי
Skład maszyn do szycia
Singer i Lachman
Łódź, Zydowska 2,
telefon 246-73.

כעמיש־באַקטעריאָלאָגישע לאַבאָראַטאָריום
פּ. שאַץ, לאָדז
פּיעטריקאָווער 37

בעקומען אויסצייכענונגען און אַ גאָלדענעם מעדאַל אויף די אויסשטעלונגען אין די גרעסטע שטעדט פון אייראָפּע און אין תל־אביב (ארץ־ישראל)

פאָדערט אין אַלע אַפּטייקען, אַפּטייק־סקלאַדען און פּערפומעריעס.
Fabr. Chem. Kosm.
„Pharmachemja", Bydgoszcz.

ELEKTRIT RADIO

Maraton

Popularny trzylampowy odbiornik o cechach luksusowych, Trzy zakresy fal. Elektrodynamiczny głośnik. Duo-Reżektor.

Czempion

Czempion – to milowy skok naprzód w budowie popularnych odbiorników czterolampowych. Dwa obwody. Trzy zakresy fal. Głośnik dynamiczny. Duo-Reżektor.

Stentor

Luksusowy, pięciolampowy ekranowy odbiornik. Trzy pentody, Duodioda. Cztery zakresy fal. Elektrodynamiczny głośnik.

Victoria

Pięciolampowa superheterodyna w układzie oktoda-duodioda. Antifading. Siedem obwodów. Cztery zakresy fal. Wielki głośnik dynamiczny. Regulacja siły, modulacja tonu.

ELEKTRIT RADIO
ODBIORNIKI O DŹWIĘKU NATURALNYM
Do nabycia w radioskładnicach w całym kraju

דער פּראָצעס געגען דוד פראַנקפורטער

(ענדע פון דער 1־טער זייט)

געמיינט האָט ער — זאָגט דער עדות — די אונ־טערהערער. זי בעהויפּטעט, אַז אַלע טעלעפאָן־געשפּרעכען פון איהר מאַן זענען אונטערגעהערט געוואָרען (אַ רמז אויף דער שווייצאַרישער פּאָליציי). גוסטלאָף האָט אָבער נישט גלאָזט פאַלען אזעלכע ווערטער ווי „שייבען־יודען“ אָדער „קאָמוניסטען“.

וועגען פראַנקפורטער'ן זאָגט דער עדות:

זי האָט איהם פריהער נישט געקענט און איהם קיינמאָל פריהער נישט געזעהען. ווען ער איז דעם 4־טען פעברואַר אַרום 8 אין אָוונד אַריינגעקומען אין זייער וואוינונג, האָט ער אויף איהר געמאַכט אַ גוטען איינדרוק. זי האָט אין איהם געזעהען אַ רוהיגען בעזוכער.

די עדות־ערקלערונגען פון פרוי גוסטלאָף זע־נען פערענדיגט. זי געהט צו דער אַרויסגאַנגס־טיר. ווידער רייסען זיך אויף פון די ערטער די נאַצי־זשורנאַליסטען און זייערע אַדוואָקאַטען, און ווידער — דער היטלער־גרוס דורך אויפהויבען די רעכטע האַנד. פון די בענק פון די נישט־דייטשע זשורנאַליסטען און צווישען פובליקום אויף דער גאַלעריע הערט מען אַ שפּאָטיש געפליסטער אויפ'ן אַדרעס פון די נאַציס.

די ערשטע רעפּליק.

פרוי גוסטלאָפ'ס הויפּט־פערטרעטער, ד"ר אור־שפּרונג, בעט, דאָס געריכט זאָל ערלויבען פאָר־לעזען אַ בריף פון ד"ר האַבערמאַן, מיט וועלכען גוסטלאָף האָט קורץ פאַר'ן קריטישען מאָמענט גע־פיהרט דאָס טעלעפאָן־געשפּרעך פון צימער ביים קאַבינעט, וואו עס האָט געוואַרט פראַנקפורטער.

דער בריף איז אַדרעסירט צום אַדוו. גרים פון דער ציוויל־תביעה־באַנק. ד"ר האַבערמאַן שרייבט, אַז בעת יענעם טעלעפאָן־געשפּרעך האָט גוסטלאָף נישט געברויכט אַזעלכע ווערטער ווי „שווינע“ אָדער „יודען־שווינע“.

(פרוי גוסטלאָף האָט ערקלערט, אַז איבמיטען געשפּרעך איז די פערבינדונג געוואָרען שלעכט און ד"ר האַבערמאַן האָט אין בערלין ווירקליך נישט געקאָנט העה'ען אַלץ, וואָס גוסטלאָף האָט געזאָגט, בעזונדער'ס וועגען די קוועסטיאָנירטע ווערטער זענען — לויט פרוי גוסטלאָפ'ס גביית־עדות — געפאַלען אין צוזאַמענהאַנג מיט דער פלוצלונג קאַליע־געוואָ־רענער פערבינדונג.)

די ציוויל־מאָהנער ווילען, דער בריף פון ד"ר האַבערמאַן זאָל בייגעלייגט ווערען צו די אַקטען. דער טריבונאַל איז מסכים.

עס ווערען דאַן .פאַר'ן געריכט פאָרגעלעזען עטליכע בריף פון גוסטלאָפ'ן אין אַנגעלעגענהייטען פון דער נאַציאָנאַל־סאָציאַליסטישער פּאַרטיי, וואָס ער איז געשטאַנען בראש פון איהר שווייצאַרישער צווייג־גרופּע.

פאַר'ן טריבונאַל שווימט דאַן ווידער אויף די פראַגע וועגען די פּאָר ווערטער אין סערביש, וואָס פראַנקפורטער האָט געשריבען אויף דעם פּאַפּיראָסען־שאַכטעל אין דאַוואָס, דעם 3־טען פעברואַר, אַ טאָג פאַר'ן מאָרד.

עס ענטשטעהט די ערשטע רעפּליק צווישען פראַנקפורטער'ס פערטיידיגער ד"ר קורטי און דעם ציוויל־מאָהנער ד"ר אורשפּרונג.

ד"ר אורשפּרונג מיינט, אַז דער זין פון דער באָטיץ איז: „עס דאַרף אויסגעפיהרט ווערען דער אורטייל און נישט דער זעלבסט־אורטייל“.

פראַנקפורטער דאַגעגען האָט נעכטען איבער־זעצט: „עס זאָל אויסגעפיהרט ווערען דער אורטייל און דער זעלבסט־אורטייל“.

ד"ר אורשפּרונג בעשטעהט אָבער אויף דער וויכטיגקייט פון דעם ענין אין זיין ווערסיע.

ד"ר קורטי לאָזט אָן אַ זייט דעם מעריטום פון דער איבערזעצונג. אָבער וועלכע שייכות — פרעגט ער — האָט דער ענין מיט דער ציוויל־מאָהנונג?

פראַנקפורטער בעמערקט:

— נאָך נעכטען, ווען ער האָט געלעזען די אויפ־שריפט, האָט ער געזאָגט, אַז ער געדענקט נישט גענוי, וואָס ער האָט געשריבען.

אַן אויסגעפּרעסטע ערקלערונג פון פראַנקפורטערס פעטער.

די ציוויל־מאָהנער הויבען אויף די פראַגע וועגען דער שילדערונג אין עמיל לודוויג'ס בוך „דער מאָרד אין דאַוואָס“ וועגען דעם, ווי דוד פראַנקפור־טער, שפּאַצירענדיג אין גאַס אין בערלין מיט זיין פעטער, דעם ראַבינער ד"ר סאַלאָמאָן פראַנקפורטער, געוועהן אַן עדות פון פאָלגענדער סצענע:

צו ד"ר סאַלאָמאָן פראַנקפורטער זענען צוגע־גאַנגען עטליכע נאַצי־שטורמיסטען, איהם געזידעלט בעליידיגט און געריסען פאַר דער באָרד. דער יונגער פראַנקפורטער האָט שווער איבערגעלעבט די דאָ־זיגע בעליידיגענדע סצענע.

ד"ר סאַלאָמאָן פראַנקפורטער — פיהרט אויס די ציוויל־מאָהנונג — האָט אָבער אין דער בערלינער פּאָליטישער געהיים־פּאָליציי („געשטאַפּאָ“) בע־לעגט אַן ערקלערונג, וואָס דעזאַוואוירט די בע־הויפּטונגען פון עמיל לודוויג'ס בוך. ער האָט אין יענער ערקלערונג פעסטגעשטעלט, אַז נישט ער און נישט דוד פראַנקפורטער איז נישט בעלעס־טיגט געוואָרען דורך שטורמיסטען.

(ווי יט"א האָט שוין זייבערצייט מיטגעטיילט, איז די דאָזיגע ערקלערונג פון ד"ר סאַלאָמאָן פראַנק־פורטער מיט עטליכע וואָכען צוריק אָפּגעדרוקט גע־וואָרען אין „פעלקישען בעאָבאַכטער“ אויף דער ערשטער זייט. עס איז, נאַטירליך, קיין ספק נישט, דאָס אַלץ־איינס — צי דער עפּיזאָד אין לודוויג'ס בוך איז באמת געשעהן ,צי נישט — איז אָבער די ערקלערונג פון ד"ר סאַלאָמאָן פראַנקפורטער, וועלכער וואוינט אין בערלין, אָפּגעגעבען געוואָרען אונ־טער אַ דרוק).

ד"ר קורטי ערקלערט, אַז וועגען בוך פון עמיל לודוויג ,יל ער איבגאַנצען נישט רעדען.

(ווי בעקאַנט, איז די פערשפּרייטונג פון לוד־וויג'ס בוך אין דער שווייץ טיילוויז פערבאָטען גע־וואָרען. די ערקלערונג פון ד"ר קורטי קען דעריבער פערשטאַנען ווערען בלויז אַלס אויסדרוק פון לאָיאַלער בעציהונג צו פעראָרדנונגען פון דער שווייצאַרי־שער מאַכט).

פראַנקפורטער ענטפערט אויף ווייטערע פראַגען.

דוד פראַנקפורטער'ן שטעלען דאַן די ריכטער דער פאָרזיצער און אַסעסאָרען, ווייטערע פראַגען.

— די ידיעות וועגען די יודען־רדיפות אין דייטשלאַנד האָבען אויף איהם געמאַכט אַזאַ שווע־רען איינדרוק און האָבען איהם סוף־כל־סוף גע־שטויסען צו זיין טאַט. צי האָט ער די ידיעות וועגען די פערפאָלגונגען, וואָס עס האָבען אויסצושטעהן די יודען אין דייטשלאַנד, געשעפּט בלויז פון דער שווייצאַרישער פּרעסע? פראַנקפורטער האָט זיך פאַר־רופען אויפ'ן בערנער „בונד“, אויף דער „באַזלער נאַציאָנאַל־צייטונג“ און אויף „נייע ציריכער צייטונג“. צי האָט ער קיין אַנדערע צייטונגען נישט געלעזען?

— יאָ, פון צייט־צו־צייט פלעגט ער לעזען אויך דעם „פעלקישען בעאָבאַכטער“ און די „מינכענער נייעסטע נאַכריכטען“. פון דער דאָזיגער פּרעסע האָט ער זיך וועגען טראַגישען גורל פון די יודען אונטערן נאַצי־רעזשים געקענט שעפּען נאָך מעהר אינפאָר־מאַציעס ווי פון אַנדערע צייטונגען.

דאַן קומט ווידעראַמאָל אַ פראַגע, אויף וועלכער ער האָט שוין געענטפערט:

— צי איז ער קיין דאַוואָס געקומען פון בערן מיט אַ פעסטיגען בעשלוס צו ערמאָרדען גוסטלאָפ'ן?

— ניין. ער איז נאָך נישט געווען ענטשלאָסען. ער האָט מעהר געקלערט וועגען בעגעהן זעלבסט־מאָרד ווי וועגען מאָרד.

פראַנקפורטער איז געקרענקט, וואָס ער מוז יעדעס מאָל ווידער געבען תשובות אויף די זעלבע פראַגען. ער איז אַביסעל אומגעדולדיג און אויפ־גערעגט. ענטפערט נישט גערן אויף איבערגעחזרטע פראַגען.

— פאַר־וואָס איז ער געקומען קיין דאַוואָס?

— ער האָט מעהר אין בערן נישט געקענט זיין. דאָרט האָבען איהם פערפאָלגט די זעלבסט־מאָרד געדאַנקען. ער האָט געמוזט אַוועק פון בערן.

פון ריכטער־טיש ווייזט מען פראַנקפורטער'ן דעם רעוואָלווער.

— צי דערקענט ער איהם?

— יאָ.

האַלב 12 ווערט ערקלערט אַ פויזע.

פירטע געריכטס־זיצונג.

כ ו ר, 10 (טעלעגראַפיש). דריי אַ זייגער נאָכ־מיטאָג האָט זיך אָנגעהויבען די פירטע זיצונג פון פראַנקפורטער פּראָצעס. אויף דער פראַגע פון פּראָ־קוראָר ערקלערט דוד פראַנקפורטער אַז בעת ער איז געווען אין פראַנקפורט איז ער צוזאַמען מיט זיין חבר בעת ער האָט שפּאַצירט אין גאַס, צו־שלאָגען געוואָרען פון נאַציס. די פּאָליציי האָט נישט אינטערווענירט.

דאַן האָט נאָך אָפּגעגעבען צוגאָב ערקלערונגען דער עקספּערט דר. יעגער און עס נעהמט אַ וואָרט דער פּראָקוראָר דר. בריקער.

רעדע פון פּראָקוראָר.

דער פּראָקוראָר האַלט אַ גרויסע רעדע ער ער־קלערט אַז דער בעשולדיגטער האָט אויסגעפירט זיין אטענטאַט אלס א דעמאָנסטראַציע. מיט זיין טאַט— זאָגט דער פּראָקוראָר — האָט פראַנקפורטער געוואָלט פּראָטעסטען צום אויסדרוק זיין פּראָטעסט און נעהמען נקמה פאַר די פערפאָלגונגען פון די יודען אין דייטשלאַנד.

דער פּראָקוראָר געהט דאַן איבער צו דער כאַראַקטעריסטיק פון בעשולדיגטען, פון זיין משפּחה, ער רעדט וועגען זיין קראַנקהייט, און ער ערקלערט חערבײַ, אַז פראַנקפורטער האָט צוליב זיין קראַנק־הייט געליטען פון אַ מינדערוועדטיגקייטס. קאָמ־פּלעקס. ער האָט געליטען פון אינערליכע קאָנפליק־טען צוליב דעם וואָס ער איז אַרויסגעפאַלען ביי די עקזאַמענס. דעם דאָזיגען דורכפאַל האָט ער שמערצ־ליך עמפּפינדען און דאַן איז ביי איהם ענטשטאַנען דער געדאַנק וועגען זעלבסטמאָרד און גלייכצייטיג וועגען נעהמען נקמה פאַר די פערפאָלגונגען פון די יודען אין דייטשלאַנד.

פראַנקפורטער קומט דאַן קיין בערן — ערקלערט ווייטער דער פּראָקוראָר — און טראָגט זיך אַרום מיט דעם געדאַנק צו ערמאָרדען איינעם פון די נאַציס טוישע גדולים. אָבער ער גיט זיך באַלד אַז א חשבון אַז דאָס איז אוםאויספיהרבאַר.

דער פּראָקוראָר בעמיהט זיך ווייטער אונטער־צושטריכען די נעגאַטיווע שטריכען פון פראַנקפור־טערס כאַראַקטער. ער ערקלערט, אַז ווען פראַנקפור־טער האָט זיך איבערצייגט דאָס עס וועט איהם נישט געלונגען צו ערמאָרדען איינעם פון די גדולים פּאָרט ער קיין דאַוואָס און ערמאָרדעט גוסטלאָפן. צוליב שבת האָט אָבער פראַנקפורטער אָפּגעלעגט זיין אַ־טענטאַט און איהם אויסגעפיהרט ערשט דינסטאָג וועלכער ווערט ביי יודען געהאַלטען פאַר א מזל־דיגען טאָג.

דער פּראָקוראָר גלויבט נישט אין די ערקלערונ־גען פון פראַנקפורטער'ן, אַז ער האָט געוואָלט אונ־שעדליך מאַכען די טעטיגקייט פון די נאַציס אין דער שווייץ. און אַז ער האָט געהאַנדעלט אין די אינ־טערעסען פון דער שווייץ.

צום סוף פאָדערט דער פּראָקוראָר אַנצוווענדען די גאַנצע שאַרפקייט פון געזעץ, וואָס עס זעהט פאָר די קאָנטומאַציע־געזעצגעבונג. ער פאָדערט פאַר פראַנק־פורטער'ן אַ שטראָף פון 18 יאָהר תפיסה, געריכטס קאָסטען און ענטשעדיגונג פאַר דער אלמנה פון ערמאָרדעטען.

אינצידענט צווישער פּראָקוראָר און פראַנקפורטער'ן.

נאָך דער רעדע פון פּראָקוראָר בעט פראַנקפור־טער א וואָרט. ער ווענדעט זיך צום פּראָקוראָר און זאָגט: איך ווייס אַז איך בין נישט אַזוי [...] ווי איהר האָט מיך געשילדערט. איך האָב קיין [...] קיינעם נישט בע'עוולהט.

פראַנקפורטער ווענדעט זיך דאַן צום פּראָ[...] מיט פאָלגענדע פראַגע:

צי גלויבט איהר מאַקע אין דעם אלעם [...] איהר האָט דאָ וועגען מיר געזאָגט?

דער פּראָקוראָר ווערט פון דער פראַגע [...] אויפגערעגט. ער פּראָטעסטירט געגען דעם וואָס [...] געריכט לאָזט־צו אַזעלכע פראַגען.

דער געריכטס־פאָרזיצער ערקלערט אַז די [...] פראַגע נישט געהערט און דעריבער האָט ער [...] געלאָזט.

רעדע פון ציוויל־מאָהנער.

נאָך דעם דאָזיגען אינצידענט איז [...] גערעטען דער ציוויל־מאָהנער מצד דער אלמנה [...] אורשפּרונג. ער ערקלערט, אַז דוד פראַנקפ[...] איז געווען בעהערשט פון שנאה צום נאַציאָנאַל־[...] ציאַליזם. זיין טאַט דאַרף שטרענג בעשטראָפ[...] רען ווייל אין נעגענפאַל וועלען יודען אָנהויבען [...] הרגענען נאַציס. ער שטעלט זיך אָפּ אויף דעם [...] גומענט פון פראַנקפורטער'ן אַז ער האָט [...] בעפרייען די שווייץ פון דעם נאַצי־גיפט [...] קלערט אַז פראַנקפורטער האָט מיסברויכט [...] גאַסטפריינדליכקייט פון דער שווייץ. דער [...] מאָהנער פּאָלעמיזירט אויך מיט עמיל לודוויג[...] צום סוף פאָדערט ער צוצומשפּטען 50 [...] פראַנק ענטשעדיגונג פאַר דער אלמנה פון גוסטלאָף [...] דערביי מאַכט ער א חשבון אַז גוסטלאָף וואָלט [...] געקענט לעבען א 20 יאָהר און לויט דעם [...] האָט פערדינט וואָלט ער דורך דער צייט [...] טויזענד פראַנק.

די רעדע פון דעם ציוויל־מאָהנער איז [...] מיט אומזיכערקייטען און האָט אַרויסגערופען [...] נישע שמייכלען ביי די זשורנאַליסטען און פובל[...]

נאָך די רעדעס פון ציוויל־מאָהנער זענען [...] ריכטער־פערהאַנדלונגען געשלאָסען געוואָרען.

די נאָהענטסטע זיצונג איז בעשטימט [...] אויף מאָרגען פרייטאַג, ווען עס וועט רעדען [...] פערטיידיגער דר. קורטי.

ווילדע יודען־העצע פון דער נאַצי־פּרעסע ארום דעם פּראָצעס אין כור

ב ע ר ל י ן, (יט"א). די בעריכטען פון דעם פּראָצעס אין כור ווערען אין דער גאַנצער נאַצי־פּרעסע אויסגענוצט פאַר א ווילדער און העמונגסלאָזער יודען־העצערישער קאַמפּאַניע. דער היסטערישער טאָן פון דער פּרעסע ווערט אַלץ מער פערשטאַרקט. הדע אָר גאַן פון פּראָפּאַגאַנדע מיניסטעריום דער „אַנגריף“ איז נישט צופרידען מיט דעם פּראָקוראָר אויף דעם פּראָצעס אין כור און בעקלאָגט זיך מיט ריזיגע אָר־תיות אַז „בלויז 18 יאָהר תפיסה ווערט פערלאַנגט פאַר פראַנקפורטער'ן“. דער „אַנגריף“ איז שטאַרק אין כעס אויף די אויסלענדישע קאָרעספּאָנדענטען אויף דעם פּראָצעס אין כור און בעצייכענט זיי, אלס „מיטהעלפער פון דעם וועלט־יודענטום“.

דער „פעלקישער בעאָבאַכטער“ איז נישט ווע־ניגער אויפגעבראַכט און וואַקעלט זיך נישט צו בער־שולדיגען די ציוניסטישע בעוועגונג, אַז זי „סימ־פּאַטיזירט מיט מאָסקווע“ הגם עס איז גאַנץ [...] קאַנט דאָס דער ציוניזם איז אין סאָוועט [...] פערבאָטען.

דער „פעלקישער בעאָבאַכטער“ בעמיהט [...] יעדען פרייז פּראָפּאַגאַנדע־צוועקען דעם יו[...] און וואַרפט דעריבער די לאָזונג (געדרוקט אוי[...] ערשטער זייט מיט רויטע אותיות): אַרא[...] די דייטשע פערטרעטער ביז האַלבער מאַסט „לכב[...] מאַרטירער פון דער בעוועגונג, וועלכער איז [...] קומען פון יודישען האַס“.

אין די קרייזען פון די אויסלענדישע קאָר[...] דענטען אין בערלין איז בעוואוסט, אַז זייט [...] ריכטען וועגען דעם אָפּקלאַנג פון דעם פּראָצ[...] טער־פּראָצעס אין דייטשלאַנד ווערען וואַכזאַ[...] נפאָלגט דורך דער מאַכט וועלכע דראָהט מיט [...] רעפּרעסיעס פאַר „נישט פּאַסענדע“ בעריכ[...]

עדוואַרד דער VIII. אַבדיקירט

(ענדע פון דער ערשטער זייט)

פאַמיליען־ראַט פון דער קעניגליכער פאַמיליע.

ל אָ נ ד אָ , 10, (ספּ. טעל.) די קעניגליכע פאַ מיליע מיט אויסנאַהם פון פירשט פון קלאַטשעס־טער, האָט זיך היינט פערזאַמעלט אין דער רעזידענץ פון פירש פון יאָרק. דער פאַמיליען ראַט האָט גע־דויערט א שעה. עס זענען בעטראַכט געוואָרען די פראַגען וואָס זענען פערבונדען מיט דער אַבדיקאַציע און אַרויספאָהר פון קעניג עדוואַרד. דאָס רעכט צום טראָהן געהט איבער צום פירשט פון יאָרק.

אויף דאַונינגסטריט האָט ביז אין די שפּעטע נאָכמיטאָג שעה'ן געהערשט א אויסערגעוועהנליכע בעוועגונג. אַרום האַלב דריי א זייגער בייגאַכט זער־נען פון רעגירונגס־בנין אַרויסגעפאָהרען צוויי קור־יערען אויף מאָטאָציקלען צום פּאַלאַץ פון קעניג עדוואַרד דעם 8־טען אין פאָרט בעלוועדער. איינער פון די קורירען האָט געהאַט א מעטאַלענע פושקע פערזיגעלט מיט רויטען ליאַק. די פושקע איז זאָרג־פעלטיג בעפעסטיגט געוואָרען צום מאָטאָציקל דורך באַלדווינס נאָהענטסטע מיטאַרבייטער, וואָס בעווייזט אַז די פושקע האָט אַנטהאַלטען אויסערגעוועהנליך וויכטיגע דאָקומענטען.

דער קעניג וועט זיך ווענדען מיט אַ ערקלערונג צו ביידע קאַמערן פון פּאַרלאַמענט, גם האָפען זיך פערשפּרייט קלאַנגען אַז אין מאָמענט ווען פרעמ־מיער באַלדווין וועט פּאַרליעמענט אין פּאַרלאַמענט די וועגדונג פון קעניג וועגען דער אַבדיקאַציע, וועט דער קעניג שוין זיך געפינען מחוץ די גרעניצען פון דער מלוכה.

די דאָמיניומס זענען מסכים צו דער אַבדיקאַציע פון עדוואַרד דעם 8.

ל אָ נ ד אָ ן , 10. (ספּ. טעל.) רעדענדיג פון לאָר־ד'ען־הויז בעת דער דיסקוסיע איבער דער ווענדונג פון קעניג, האָט לאָרד האַליפאַקס ערקלערט, אַז די דאָמיניומס קאַנאַדאַ, אויסטראַליען, ניי־זעלאַנד און דרום־אַפריקא זענען מסכים אָנצונעהמען א געהעריגען געזעץ.

דער VIII. אַבדיקירט

וואָס שייך דער פריישטאַט אירלאַנד האָט פּרעמ־מיער באַלדווין בעקומען אַ בריף פון דע וואַלערא, אַז די אירלענדישע רעגירונג רופט צוזאַמען דעם פּאַרלאַמענט אויב עס וועט מעגליך זיין, נאָך אויף מאָרגען.

קעניג עדוואַרד פערלאָזט ענגלאַנד.

פ אַ ר י ז , 10. (ספּ. טעל.) האַוואַס מעלדעט פון לאָנדאָן: אין די פּאָליטישע קרייזען האָבען זיך פער־שפּרייט קלאַנגען אַז דער קעניג עדוואַרד וועט פערלאָ־זען ענגלאַנד באַלד נאָכן אונטערשרייבען דעם אַב־דיקאַציע אַקט, דאָס וועט וואַהרשיינליך פאָרקומען מאָרגען אין אָוונד.

קאָראָנאַציע פון נייעם קעניג וועט פאָרקומען דעם 12 מאַי.

ל אָ נ ד אָ ן , 10 (ספּ. טעל.) דער טערמין פון דער קאָראָנאַציע פון נייעם קעניג וועט וואַרשיינליך בעשטימט ווערען אויף דעם 12 מאַי.

קעניג עדוואַרד זיך אָפּגעזאָגט פון אלע טיטולען.

ל אָ נ ד אָ ן , 10 (ספּ. טעל.) דער קעניג [...] זיך אָפּגעזאָגט פון טראָן און פון אלע זיינע טיטול[...] נאָך דער אַבדיקאַציע וועט ער בענוצען דעם [...] ליען נאָמען ווינדזאָר. עס איז וואַרשיינליך א[...] נאָכפאָלגער וועט איהם בעשענקען מיטן [...] פירשט.

ל אָ נ ד אָ ן 10 (ספּ. טעל.) די זיצונג פון [...] לאַמענט איז אָפּגעלעגט געוואָרען אַרום 6 א [...] גער, אין פּאַלאַץ פון הייליגען יאַקוב דאַרף זי[...] צוזאַמענקומען נאָכהעם ווי דער פּאַרלאַמענט וו[...] נעהמען דעם אַבדיקאַציע אַקט דער געהיימער [...] סיערראַט.

ל אָ נ ד אָ ן , 10 (ספּ. טעל.) דער געהיימער [...] צעסיע ראַט וועט צוזאַמענגערופען ווערען [...] שבת אינדערפריה. דער נייער קעניג וועט [...] מירט ווערען שבת נאָכמיטאָג.

ערוואַרט נישט קיין פרעמדע הילף! —— העלפט אייך אליין!
ברענגט אייערע אָפּשפּאָרונגען אויז אלע פרייע געלדער נור אין
BANK KUP. KRED.
29 PIOTRKOWSKA 29
יעדער נישט־איינגעצאַהלטער גראַשען איז א פערברעכען געגען אייערע אייגענע אינטערעסען!
Bank Kupiecko-Kredytowy Sp. w Łodzi
ul. Piotrkowska 29
אָפּשפּאָרונגען אָנהויבענדיג פון 1 זלאָטי, אינקאַסאָ, וועקסלען, איבערווייזונגען, טשעק־קאָנטע[...]

אַרעסטירט דריי רעוויזיאָניסטען

י ר ו ש ל י ם, (יט"א) דריי רעוויזיאָניסטישע אַרבייטער זענען היינט אַרעסטירט געוואָרען נאָך א דעמאָנסטראַציע פון רעוויזיאָניסטען פאַר דעם צענטראַל־ביוראָ פון דער „הדסה“ אין ירושלים. די דעמאָנסטראַציע איז געשטאַנען אין [...] האַנג מיט דעם קאָנפליקט אַרום דער [...] פערטיילונג ביים בוי פון דער אוניווערזי[...] קליניק פון דער „הדסה“ אויפ'ן הר־הצופים.

פראצעס פון דוד פראנקפורטער

פרטים פון דער צווייטער זיצונג

כהר (יט"א) פונקט פיער א זייגער נאכמיטאג געפינט זיך די **צווייטע זיצונג** פון געריכט. דער זאל איז ווידער בעזעצט ביזן לעצטן פלאץ.

דער פארזיצער דר. גאנזאני גיט דאס ווארט דעם עקספערט דר. יעגער פון כהר. דער ערצט לעזט פאר זיין עקספערטיזע וועגן פיזישען און פסיכישען צושטאנד פון פראנקפורטער'ן.

אין אנהויב גיט דער עקספערט איבער די שוין בעקאנטע פרטים וועגען אטענטאט און געהט איבער צו דער אבשטאמונג פון פראנקפורטער'ן. אין זיין פאמיליע סיי פון פאטערס און סיי פון דער מוטערס צד, איז קיינמאל נישט געווען קיין פאל פון גייסטעס קראנקהייט. דוד אליין האט אבער א קאנסטיטוציאנעל שוואך נערוועון סיסטעם. חוץ לזה לייד ער פון סקאטן טובערקלאז און אסטמאטישע ליידען. זיין שוואך געזונט האט געהאט אנ' איינפלוס אויך אויף זיין קראנקען גאנג און פסיכישער אינטוויקלונג צו דער ארומיגער וועלט.

פראנקפורטער אליין — פיהרט אויס דער עקספערט, דר. יעגער — האט זיך אליין בעטראכט אלס מינדערווערטיגער מענש, אלס קריפעל, וואס פון זיין לעבען קען קיינער נישט האבען קיין נוצען. האבענדיג אזא גייסטיגע פערפאסונג איז ער אריינגעפאלען אין א צושטאנד פון פערצווייפלונג און זיך ארומגעטראגען מיט פערשידענע פלענער וואס אלע האבען געציעלט מאכען א סוף מיט'ן אייגענעם קיינעם נישט נויטיגען לעבען. ער איז ארומגעגאנגען מיט זעלבסט מארד קאמפלעקס.

א געוויסע צייט האט ער זיך ארומגעטראגען מיט אנדערע פאנטאסטישע געדאנקען. ער האט אלץ געזוכט ווי אזוי מיט זיין פאר איהם איבעריגען לעבען פיינגען אימיצען נוצען. אזוי האט ער געפלאנט פאהרען קיין אבעסיניען מיט'ן רויטען קרייץ און מראגען הילף די אביסינער. באלד האט ער זיך ארומגעזעהן אז דער דאזיגער פלאן איז נישט אויספיהרבאר און ער האט זיך פון איהם אפגעזאגט.

זייט דעמאלט האט זיך אין זיין מוח אלס פעסטער איינגעקריצט דער בעגעהר פטור צו ווערען פון אייגענעם לעבען — אבער נישט אומגעזיסט זינלאז נאר צו ברענגען מיט'ן אייגענעם לעבען א נוצען זיין פאלק און אלץ מעהר האט ער זיך אריינגעשלאגען אין רעיון אז אזא נוצען קען ער, בעצאהלענדיג מיט זיין לעבען ברענגען, אויב ער וועט אומברענגען פון דער וועלט א פראמינענטע נאציאנאל־סאציאליסטישע פערזענליכקייט.

אין זיין צושטאנד פון העפרעסיע — זאגט דער עקספערט — איז עס געווען בלויז נאטירליך א יונגער פיזיש שוואכער מענש מיט א פילבאר הארץ האבען זיך אין זיין רעיון די שווערע יודען רדיפות אין דייטשלאנד איינגעגעבילדעט אין א פאקטאר, וואס האט איהם געשטויסען צו מעשים אזעלכע, אויף וועלכע ער זאל זיין פעהיג און הערפאר אויך בעצאהלען מיט זיין לעבען.

אין לייפציג און אין פראנקפורט האט ער זיך פון דער נאהענט צוגעקוקט צו די יודען רדיפות אין דייטשלאנד.

קומענדיג קיין בערן האט זיך זיין געמיטס צושטאנד נאך מעהר פערערגערט. דאס איז געווען אין אקטאבער 1933. פון די צייטונגען האט ער ווייטער געשעפט די אינפארמאציעס וועגען טראגישען גורל פון דייטשען יודענטום. פון די מיטטיילונגען פון דער יודישער טעלעגראפע, אגענטור האט ער געוואוסט, ווי גרויל שרעקליך ער איז דער מצב פון די יודען אין דייטשלאנד. דאס פיין פיהלענדע הארץ האט איבערגעלעבט שווערע טעג. ער האט אויך געזעהן די שווערע לאגע פון די יודען אין אנדערע לענדער. האט געזעהן זייער שווערען מצב אין פערשידענע לענדער. נישט אויסשליסענדיג א"י, פאר וועלכען ער האט געהאט פיעל סענטימענט נאך פון זיין פאטערס הויז. זיין פסיכישער צושטאנד האט זיך אין דער שווייץ נאך מעהר פערערגערט, הגם שווערע איבערלעבונגען צוליב דער טראגישער לאגע פון זיין פאלק האבען אין איהם אויך אויף א געוויסע צייט אונטערדריקט דעם פריהערדיגען געדאנק וועגען זעלבסטמארד אונטערדרוקענדיג איהם אויפ'ן צווייטען פלאץ און ארויסלאזענדיג אין פאדערגרונד דעם ענטשלוס — צו טון מיט זיין לעבען עפעס וואס זאל לאזען, אויפציטערן די וועלט איבער דער טראגעדיע פון זיין פאלק.

אומקעהרענדיג זיך לסוף צום מארד פון גוסטלאפ'ן שטעלט פעסט דער עקספערט דר. יעגער אז פראנקפורטער איז באין אופן נישט גייסטיג געשטערט און ער טראגט די פעראנטווארטליכקייט פאר זיין טאט.

די אונטערזוכונג האט נישט געגעבען קיין שום שטרייט פאקטען, וואס זאלען קאנען ערקלערען דעם אטענטאט אלס פועל יוצא פון א גייסטיגען קראנקהייט. צוליב אבער דער פארגעשיכטע פון מארד אין צוזאמענהאנג מיט דער אפשוואכונג פון נערווען סיסטעם. קומט אין בעטראכט פון מעדיצינישען שטאנדפונקט א געוויסע בעגרעניצונג פון דער פעראנטווארטליכקייט.

נאך דער עקספערטיזע ווערט פערארדנעט א פויזע, וואס דויערט 10 מינוט.

נאך דער פויזע אויף דער היינטיגער נאכמיטאג זיצונג פון געריכט זענען אויסגעהערט געווארען די ערקלערונגען פון די עדות, וואס זענען דורך דער פראקוראטור פערהערט געווארען אין צוזאמענהאנג מיט אויספיהרונג פון פראנקפורטער'ן בעת זיין שטודיען צייט אין בערן. קיין בערן איז ער געקומען פון דייטשלאנד אין אקטאבער 1933.

אין בערן האט ער צוערשט געוואוינט ביי א געוויסער פרוי קענעל אויף דער ערלאכשטראסע 18 און שפעטער אין זעלבען הויז ביי פר. סטעפען. צו יענער צייט זענען צו זיינע פיזישע און גייסטיגע ליידען נאך צוגעקומען די איבערלעבענישען צוליב'ן טויט פון זיין מוטער, וועלכע איז געשטארבען אין יולי 1934. ער האט אויפגעהערט צו ארבייטען. ער פלעגט טעגליך אויסצורייכערען פון 30 ביז 40 פאפיראסען די פריהמארגענס פערפרעגען אין קאפע און די אווענדען — אין קינא.

פר. ליזא סטעפען האט איבערגעגעבען אז פראנקפורטער פלעגט זיך אפט בעקלאגען אויף קאפ שמערצען. קיין שום סימנים פון גייסטיגען שוואכקייט האט זי ביי איהם נישט בעמערקט. אפט פלעגט ער זיך אויפהאלטען ווי ער וואלט זיך געצוואונגען צו זיין פרעהליך. די שטודיעס האט ער פערנאכלעסיגט אפט פלעגט ער שלאפען ביז נאכמיטאג און געהויכערט א סך פאפיראסען. קיין צייטונגען האט ער נישט אבאנירט, ער פלעגט אבער קויפען פון צייט צו צייט דעם „בונד" און די „באזלער נאציאנאל צייטונג" וועגען דער יודישער לאגע אין דייטשלאנד פלעגט ער אפט רעדען מיט טרערען אין די אויגען. פאר ליזא סטעפען האט ער זיך איינמאל אויסגעדריקט: „ווען אימיצער זאל האבען חעם מוט צו דערשיסען היטלער'ן — אבער דאל גאט היטען דאס זאל זיין א יוד". וועגען גוסטלאפ'ן האט ער קיינמאל נישט גערעדט. אין מיטען יאנואר 1936 האט ער איהר געוויזען א רעוואלווער און געזאגט, אז עס פערהיט איהם צו האבען געוועהר. סטעפען איז געווען בעאונרוהיגט, ער האט זי אבער בערוהיגט. חעם 31. יאנואר האט ער איהר איבערגעלאזען א צעטעל, אז ער וועט נישט א היים קומען. סטעפען האט זיך פערשטענדיגט מיט זיינע פריינד און עס איז אפילו אויפגעשווימען די פראגע, צי זאל מען וועגען דעם נישט מיטטיילען דער פאליציי, ווייל מען האט מורא געהאט פאר א זעלבסטמארד.

דער פריוואטער בעאמטער יעקב ברוק, אנ'אלטער בעקאנטער פון פראנקפורטער'ס פאמיליע האט איבערגעגעבען אז פראנקפורטער פלעגט ביי איהם אפט זיין ביים עסען: ער האט וועגען איהם געהאט דעם בעסטען איינדרוק. די לאגע פון די דייטשע יודען איז געווען איינס פון זיינע בעליבסטע געשפרעך טעמא'ס. ער פלעגט אבער שטענדיג רעדען רוהיג און אביעקטיוו. ווען פראנקפורטער איז פערשוואונדען (ער איז אוועק קיין דאוואס) האט מען גערעכענט אז ער איז בעגאנגען זעלבסטמארד. וועגען אזא טאט ווי די וואס ער איז בעגאנגען, האט קיינער נישט געגלויבט. ברוק האלט פאר פולשטענדיג אויסגעשלאסען אז פראנקפורטער זאל זיך האבען בעטייליגט אין א פערשווערונג.

דריזעלבע מיינונג האט אויך אויסגעדריקט פראנקפורטער'ס פריינד, דער יוגאסלאווישער מעדיצין סטודענט בראנקא פאוולינאוויץ. אויך אנדערע קאלעגען האבען ערקלערט אז ער פלעגט זיך קיינמאל נישט פערנעמען מיט קיין פאליטיק נישט פערנעמען און נישט געלייענט קיין עקסטרעמע אדער פאליטיש איינזייטיגע ליטעראטור. א קאלעגע, וועלכען פראנקפורטער האט געוויזען דעם רעוואלווער האט עס געהאלטען פאר קינדערישע וויכטיג מאכעריי. קיינער האט ס ערנסט נישט גענומען.

נאכן אויסהערען די דאזיגע עדות ערקלערונגען הויבט אן דער פארזיצער דר. גאנזאני ווייטער צו שטעלען פראנקפורטער'ן פראגען. ער פערשיט איהם ממש מיט א מבול פראגען איבער די פערשידענסטע איינצעלהייטען.

פארזיצער: צי האט ער אימיצען דערצעהלט, אז ער האט פרעה צו דערמארדען גוסטלאפן?

פראנקפורטער: קיינעם.

דער פארזיצער נעמט ארויס פון די פראצעס אקטען א פאפיראסען שאכטעל, וואס די פאליציי האט ביי איהם געפונען. אויפ'ן שאכטעל זענען אויפגעשריבען עטליכע ווערטער אין סערביש. דער פארזיצער גיט האט שאכטעל פראנקפורטער'ן ער זאל עס איבערזעצען.

פראנקפורטער איבערזעצט: „מאנטאג דעם 3-טען פעברואר. עס זאל אויסגעפיהרט ווערען דער אורטייל און נאכהער דער זעלבסטאורטייל!".

— ווען האט ער אין בערן עפעס דערצעהלט וועגען זיין רייזע קיין דאוואס? צי האט ער זיך פערטרויט פאר זיין פריינד ברוק? צי האט ער ברוק געוואוסט אז פראנקפורטער פאהרט קיין דאוואס?

— קיינער האט וועגען דעם נישט געוואוסט, קיינעם האט ער וועגען דער רייזע גארנישט דערצעהלט.

— פונוואנען האט ער געקענט די פרוי קויפמאן?

— ער האט זיך מיט איהר בעקענט אין דער פאמיליע פון די ברוקס.

— צי פלעגט ער אפט פערברענגען מיט'ן ציריכער ראבינער דר. טויבעס?

— צוערשט גענוג אפט. שפעטער האט ער אבער איבערגעריסען די בעציהונגען ווייל ער האט זיך נישט געקאנט געפינען אין קיין געזעלשאפט.

— פארוואס?

— ער האט געמוזט זיין אליין. נישט פערטראגען קיין געזעלשאפט.

דער פארזיצער שטעלט ווידער, אין פערשידענע וואריאנטען די זעלבע פראגע: צי האט ער אימיצען פאר'ן אפפאהר קיין דאוואס דערצעהלט וועגען וואס ער פאהרט? ווער האט געוואוסט, אז ער פאהרט אויס פיהרען א מארד אויף גוסטלאפ'ן?

פראנקפורטער ענטפערט אויף אלע פראגען קאטעגאריש ניין. קיינער האט נישט געוואוסט, קיינער האט קיין שום אהנונג נישט געהאט וועגען ציעל פון זיין נסיעה.

— וואס בעדייט עס, וואס אין דער צייט צווישען 31-טען יאנואר און דעם 4-טען פעברואר זענען צו איהם געווען מעהרערע טעלעפאנישע און בריפליכע אנפראגען פון זיין ברודער און פון אנדערע פאמיליען מיטגליעדער?

— די לעצטע צייט האט ער נישט מיט זיי קארעספאנדירט און זיי וועגען זיך גארנישט צוויסען געטעטען, אין זיין פאמיליע געווען וועגען איהם בעאונרוהיגט.

דער פארזיצער קעהרט זיך ווידער אום צו זיין פריהערדיגער פראגע:

— צי האט ער זיין פאמיליע נישט צו וויסען געגעבען, אז ער פאהרט קיין דאוואס? צי האט ער זיך פאר זיין פאמיליע נישט פערטרויט פון זיין כוונה צו ערמארדען א פראמינענטע נאציאנאל־סאציאליסטישע פערזענליכקייט?

— ניין.

נאך עטליכע אנדערע ווייניגער וויכטיגע פראגען ווערט די נאכמיטאג זיצונג געשלאסען.

Tysiącom dzieci w Polsce grozi głód Pomyślcie o tem i złóżcie ofiarę na Pomoc Zimową dla bezrobotnych.

SUKNA KORTY E. L. KAHAN PIOTRKOWSKA 80
SKŁAD KOMISOWY Z. BORNSTEIN S.A. STARZYCE

אלעקסאנדער יאנאי

די געשיכטע פון א יודישען קעניג, וואס איז אויך געווען א כהן גדול און דערפיהרט צו א בירגער-קריג אין א"י מיט 2 טויזענד יאר צוריק

פון חיים שוים

אבער אפילו קראנקערהייט האט ער זיך אויך נישט פערגונען צו לעבען אין רוה און פרידען און האט אוועקגעמארשירט מיט זיין ארמעע צו בעלאגערען די פעסטונג באגאבא אין עבר־הירדן. דארטען, אין דעם לאגער פון זיין חיל, איז ער געשטארבען נאך א הערשאפט פון זיבען־און־צוואנציג יאהר, איבערלאזענדיג די פיהרערשאפט פון דער מלוכה נישט צו זיינע זיהן, נאר צו זיין פרוי, די קעניגין אלעקסאנדרא (איהר יודישער נאמען איז געווען שולמית, שלמיבין, אדער שלום־ציון—עס איז נישט זיכער).

יאזעפוס דערצעהלט, אז פאר'ן שטארבען האט אלעקסאנדער ינאי געגעבען זיין פרוי די פאלגענדע עצה.

זי זאל האלטען זיין טויט פאר א סוד אויף א ווייל, און נישט אויסזאגען די סאלדאטען, ביז זי וועט האבען די רעגירונג פעסט אין איהרע הענט, דאן זאל זי אין א טריאומף־צוג אריינמארשירען אין ירושלים און איבערגעבען צו די פרושים א טייל פון דער הערשאפט איבער'ן לאנד. דערנאך זאל זי איבערגעבען זיין טויטען קערפער צו די פיהרער פון די פרושים, און זיי זאגען, אז זיי קאנען טאן מיט איהם וואס זיי ווילען.

לויט דעם תלמוד האט אלעקסאנדער ינאי געזאגט צו זיין פרוי: „האב נישט קיין מורא פאר די „פרושים", אויך נישט פאר די וואס זענען נישט קיין פרושים; נאר האב מורא פאר די צבוע'קעס, וועלכע טוען די מעשים פון זמרי און פאדערען די בעלוינונג פון פנחס".

צי עס איז אמת אדער נישט, אז אלעקסאנדער ינאי האט פאר'ן טויט געראטען אלעקסאנדרא'ן צו מאכען שלום מיט די „פרושים", אבער עס איז א פאקט, אז זי האט עס געטאן גלייך ביים אנהויב, ווי באלד זי האט איבערגענומען די רעגירונג אין איהרע הענט.

צוערשט האט זי איינגענומען די בעלאגערטע פעסטונג, דערנאך איז זי געקומען אין ירושלים און געמאכט שלום מיט דער אפאזיציע, מיט די פרושים, זי האט זיי איבערגעגעבען אין די הענט די גאנצע אינערליכע פערוואלטונג פון דעם לאנד, און זי אליין האט בלויז אנגעפיהרט די מיליטערישע פערטיידיגונג און די אויסערליכע פאליטיק פון דער מלוכה.

זי האט גלייכצייטיג אויך איבערגעגעבען אין זייערע הענט איינצוארדנען די לויה פון דעם געשטארבענעם קעניג, אז יאזעפוס פלאוויוס דערצעהלט, אז די פרושים זענען געווארען גאר געביטענע מענשען און האבען אינגאנצען געענדערט זייער מיינונג וועגען אלעקסאנדער ינאי'ן פון דעם מאמענט אן. ווען מען האט זיי איבערגעגעבען די הערשאפט אין דער מלוכה. זיי זענען געשטאנען צווישען דעם פערזאמעלטען המון און געהאלטען רעדעס, אין וועלכע זיי האבען דערצעהלט אלעמען וועגען די גרויסע אויפטואונגען פון דעם געשטארבענעם מלך, און איהם געשילדערט אלס גוטען און גערעכטען הערשער.

די רעדעס פון די פרושים האבען געווירקט, דאס פאלק איז געווארען טרויעריג. א שווערער אומעט האט זיך געלייגט אויף אלעמען, און אלעקסאנדער ינאי האט געהאט א שעהנערע און גרעסערע לויה, ווי וועלכער נישט איז פון די חשמונאים הערשער פאר איהם.

פון א פאליטישען שטאנדפונקט האט אלעקסאנדער ינאי זיכער פערדינט די שעהנע לויה, ווארים ער האט איבערגעלאזט נאך זיין טויט א יודישע מלוכה, א גרויסע און א מעכטיגע, ווי יודען האבען געהאט אונטער דוד'ן. דורך זיינע דעראבערונגען האבען זיך ווייט אויסגעברייטערט די גרעניצען פון דער מלוכה, וואס ער האט געירש'ענט פון זיין פאטער. אין דרום זענען די אדומים געווען אונטערגעווארפען אונטער דער יודישער הערשאפט און אין צפון האט אלעקסאנדער'ס מאכט זיך אויסגעשפרייט איבער דעם גאנצען גליל, ביז דעם מי־מרום ביים ברעג פון ים. האט אלעקסאנדער איינגענומען אלע שטעט פון עגיפטישען גרענעץ ביז'ן בארג כרמל (מיט דער אויסנאם פון אשקלון, וועלכע איז געבליבען אנ' אומאפהענגיגע שטאט, אויך דער עבר־הירדן, פון מי מרום ביז'ן ים־המלח. איז געשטאנען איצט אונטער דער אויבערהערשאפט פון דער יודישער מלוכה.

טאקע באמת א גרויסער קעניג, א גרויסער גבור און דעראבערער איז געווען אט דער מערקווירדיגער יודישער הערשער. וועלכער איז געזעסען זיבען־און־צוואנציג יאהר אויפ'ן טראן פון די חשמונאים. מ'וואלט אפשר גאר ווייניג־וואס צו איהם געהאט, ווען ער וואלט נישט געווען גלייכצייטיג כהן־גדול און זיך נישט געמישט אין דעם רעליגיעזען לעבען פון די יודען.

אלעקסאנדרא האט דערפאר איינגעפיהרט א נייעם רעזשים, א נייע ארדנונג אין דער מלוכה. איהר עלטערען זוהן, הורקנוס'ען, וועלכער איז געווען א שטילער, אימעטיגער מענש, האט זי בעשטימט פאר כהן־גדול. זי אליין איז בלויז געווען נאמען די קעניגין, זי האט בלויז אויפגעפאסט אויף דער פאליטישער און מיליטערישער מאכט פון דער מלוכה, וואס איהר פערשטארבענער מאן האט איהר איבערגעלאזט. די פאקטישע הערשער זענען איצט געווארען די פיהרער פון דער פרושים־פארטיי.

אין ארץ־ישראל איז, נאך דעם טויט פון אלעקסאנדער ינאי, געווען א גאנצע איבערקעהרעניש, ענהליך ווי אין היינטיגע צייטען, ווען עס פאלט א רעאקציאנערער רעזשים און די פראגרעסיווע קרייזען נעמען איבער די רעגירונג. די געפענגענישען זענען געעפענט געווארען און די פאליטישע ארעסטירטע זענען בעפרייט געווארען. די פליכטלינגען זענען געקומען צוריק אהיים. די פיהרער פון די פרושים האבען אויך באלד אפגעשטעלט די שטרענגע געזעצען, וואס זענען דורכגעפיהרט געווארען אונטער דעם פריהערדיגען רעזשים פון די „צדוקים" און איינגעפיהרט נייע, פראגרעסיווע געזעצען און רעפארמען פאר דעם וואוילזיין פון דעם פאלק. אויך אין דעם צערעמאניאל פון בית־המקדש זענען איצט דורכגעפיהרט געווארען רעפארמען לויט דעם גייסט און דער לעהרע פון די פרושים.

איז דאס געווען א גאנץ גוטע ארדנונג, מיט דער הערשאפט צעטיילט: הורקנוס — דער כהן־גדול, די קעניגין אלעקסאנדרא — דער פאליטישער און מיליטערישער שעף פון דער מלוכה און די פיהרער פון די פרושים — די באלעבאטים איבער דער אינערליכער פערוואלטונג פון דעם לאנד.

וואלט דאס גוט געווען, ווען די פרושים וואלטען זיך באנוגענט מיט דער מאכט, וואס זיי האבען בעקומען, איינצופיהרען זייערע רעפארמען און געזעצען און וואלטען נישט געזוכט זיך נוקם צו זיין אן זייערע פריהערדיגע געגנער און אנצווענדען א בלוטיגען טעראר געגען זיי.

זיי האבען נישט צורוה געלאזט די קעניגין, אז זי זאל פערמשפטן צום טויט די מיניסטארען און ראטגעבער פון אלעקסאנדער ינאי, וועלכע האבען איהם צוגערעדט צו טויטען די אכט הונדערט פרושים אין ירושלים. עטליכע פון די דאזיגע פיהרער פון די „צדוקים" זענען טאקע הינגעריכטעט געווארען און אויף די איבעריגע איז אנגעפאלען א שרעק.

איז א דעפוטאציע פון די „צדוקים", פון דעם אדעל פון ירושלים, אנגעפיהרט פון אריסטאבול, דעם צווייטען אלעקסאנדרא'ס יונגערען זוהן, געקומען צו דער קעניגין און אפעלירט צו איהר, זי זאל זיי בעשיצען פון דעם בלוטיגען טעראר פון די פרושים. זיי האבען גע'פועל'ט ביי איהר, זי זאל איבערגעבען אין זייערע הענט די פעסטונגען פון דעם לאנד.

דאס איז געווען א פשרה. די פאליטישע מאכט איז איצט געווען צעטיילט צווישען ביידע פיינטליכע פארטייען, גרייט איינע די אנדערע איינצושלינגען.

ווען אלעקסאנדרא איז אין עלטער פון 73 יאהר ערנסט קראנק געווארען און ס'איז געווען צו דערווארטען, אז דער עלטערער זוהן, הורקנוס, וועט איבערנעמען די רעגירונג און ווערען מלך און כהן־גדול, האט אריסטאבול, אלס פיהרער פון דער צדוקים פארטיי, אויפגעהויבען די פאן פון אויפשטאנד, אלעקסאנדרא איז באלד געשטארבען, נאך א רעגירונג פון ניין יאהר, און זי האט פערשפארט צו זעהען דעם בירגער און ברודער־קריג, וועלכער האט זיך געענדיגט מיט דעם אונטערגאנג פון דער זעלבסטשטענדיגער יודישער מלוכה אין ארץ־ישראל (פיר יאהר נאך אלעקסאנדרא'ס טויט האט פאמפעי איינגענומען ירושלים).

(ג"ד ח)

דעם קעניג'ס ליבע

א פּאַר אַנעקדאָטען וועגען ענגלענדער.

אנעקדאָט נומער איינס:

פאָהרט אַן ענגלענדער אין טראַמוואַי. נעבען איהם אַן אַנדער פּאַסאַזשיר, אַן אויסלענדער. פּלוצלונג פאַלט אַראָפּ דעם אויפן ענגלענדערס קאַפּעליוש.

— ענטשולדיגט, — זאָגט דער אויסלענדער און שטרעקט אויס די האַנד צו זיין שכנ'ס קאַפּעליוש, — אויף אייך קריכט א שפּין.

— וואָס גערט עס אייך אָן? — שטויסט איהם אָפּ דער ענגלענדער מיט כעס — זאָל קריכען... עס איז אייער געשעפט? — איך מיש זיך אין אייערע ביזנעס? — אָט זעה איך שוין זייט א פּאָר מינוט, ווי ביי אייך אין קעשענע האָט זיך אָנגעצונדען א שאַכטעל זאַפּאַלקעס — זאָג איך אייך עפּעס? — איך זיץ און קוק און שווייג...

אנעקדאָט נומער צוויי:

עס ברענט ערגעץ אין א הויז. פון אונטערן דאַך שלאָגט א שטאַרקער רויך. מ'זעהט שוין פייער. עמיצער פון דער גאַס לויפט אַריין אין הענדוס־פּענדוס צום ווירט פון הויז מיט א געוואַלד:

— עס ברענט ביי אייך. דער דאַך שטעהט שוין אין פלאַמען...

— און אַז אין פלאַמען! איז וואָס? — צושרייט זיך אויף איהם דער ווירט און איז גרייט א הם קורע בהג צו זיין — דאַרפט איהר האָבען אַזאַ העזה אַריינצודרינגען אין מיין שטוב, אין מיין פּריוואַטע היים, מיר אָנזאָגען דאָס?!... איהר ווייסט נישט, אַז — „מאַי האַוז איז מאַי קעסטל?"... (מיין הויז איז מיין פעסטונג)... נו, וואָס שטעהט איהר — געגאַנגען זאָל זיין, איהר אומפערשעהמטער!....

און א דריטער אנעקדאָט:

אויפן אַטלאַנטיק. אויפן דעק פון א שיף, וואָס פאָהרט קיין אַמעריקאַ, זיצט אַן ענגלענדער, סמאָקעט א פּייקע, קוקט א פער'חויש'טער אויפן וואַסער און שפּייט אַלעמאָל אין ים אַריין.

פּלוצלונג א טומעל, א גערודער. א פּאַניק אויף דער שיף. מ'הערט געוואַלדען, פערצווייפלונגס־געשרייען. מאַטראָזען לאָזען אַראָפּ רעטונגס־שיפלעך. איין מאַטראָס לויפט צו צום ענגלענדער און גיט איהם א שטורכע:

— מיסטער, וואָס זיצט איהר?... כאַפּט א רעטונגס־גאַרטעל... ראַטעוועט זיך... די שיף גערט אונטער...

— וועמען אַרט עס? — ענטפערט דער ענגלענדער קאַלטבלוטיג, — עס איז עפּעס מיין שיף, וואָס? —

* * *

עס זענען נאָך פאַראַן א גאַנצע רייהע אַנדערע אַזעלכע אַנעקדאָטען, וועלכע כאַראַקטעריזירען אָפט מאָל זעהר טרעפליך דעם גייסטיגען מהות, דאָס מאָראַלישע וועזען, די מענטאַליטעט פון ענגלענדער, זיין פּסיכיזם, זיינע אַנשויאונגען, זיין אויפפאַסונג וועגען אינדיווידועלער פרייהייט, זיין באַציהונג צו וועלט און מענשען. דער ענגלענדער זעהט קודם־כל פאַר זיך זיין אייגענע פּערזאָן, זיין „איך". דאָס איז דער מיטעלפּונקט פון דער ערד, דער צענטער פון זיין דענקען און פיהלען. אַרום דעם דאָזיגען „איך" טרופירט זיך דאָ די וועלט, וועלכע איז נאַטירליך באַשאַפען געוואָרען נאָר פאַר זיינעטוועגען, „בשבילו". די וועלט מיט אַלע איהרע באַשעפענישען און מיט אַלע טייערע זאַכען, וואָס געפינען זיך אויף איהר.

זיין פערזענליכע פרייהייט, די פרייהייט צו לעבען ווי אַזוי ער וויל און צו טוהן מיט זיך, וואָס ער וויל — דאָס געהערט צו זיינע הייליגסטע קניינים, דאָס איז זיין טייערסטער באַזיץ, פאַר וועלכען ער איז גרייט צו געהן אין פייער אַריין. און במילא איז אויך זיין פּריוואַט־לעבען א הייליגקייט און זיין פּריוואַטע היים איז א קדשי־קדשים, א טעמפּעל, וואו קיינער טאָר די שוועל נישט אַריבערטרעטען אָהן זיין ערלויבעניש. „מיין הויז איז מיין פעסטונג" — דאָס איז א גרונד־פּרינציפּ. דאָס איז איינס פון די ערשטע און עלעמענטאַרסטע מענשען־רעכט פון יעדען ענגלענדער, אויף וועלכען קיינער טאָר נישט עובר זיין. (איבריגענס זענען די אַלע פערזענליכע פרייהייטען געהייליגט און „גאַראַנטירט" דורך דער טראַדיציע פון הונדערטער יאָהרען).

דער פּרינציפּ פון ענגלענדער נישט צו מישען זיך אין פרעמדע געשעפטען, אפילו ווען „עס ברענט א שאַכטעל זאַפּאַלקעס ביי איך אין קעשענע", דער פאַר אָבער אויך נישט צו דערלאָזען, אַז איהר זאָלט אַריינשטעקען א נאָז אין זיין פּריוואַט־לעבען, פערוואַלטען זיינע אינדיווידועלע רעכט — אָט דער פּרינציפּ געהט אַזוי ווייט, אַז ער איז באמת, קען מען זאָגען, גרייט „אונטערצוגעהן מיט דער שיף", נאָר נישט „אַריינמישען זיך" און צו זאָגען א דעה דעם באַזיצער פון דער שיף, וואָס ער האָט צו טוהן אין מאָמענט פון א קאַטאַסטראָפע. ער דאַרף אַליין וויסען, וואָס ער האָט צו טוהן, דאָס איז זיין פליכט — „דאָס איז זיינע ביזנעס".

אָט דאָס איז עכט־ענגליש. און קעניג עדוואַרד איז אויך נישט מעהר ווי אַן ענגלענדער. דער „קאָנסטיטוציאָנעלער קאָנפליקט", וואָס איז איצט ענטשטאַנען צוליב זיין וואונש חתונה צו האָבען מיט דער מיס סימפּסאָן, איז אייגענטליך א קאָנפליקט פון „געשריבענעם מלוכה־געזעץ" און דער געהייליגטער טראַדיציע מיט דעם פערזענליכען רעכט פון אַן ענגלענדער, מיט זיין באַוואוסטזיין פון זיין פרייהייט „צו טוהן מיט זיך וואָס ער וויל". מען פערגעסט אָבער, אַז עדוואַרד דער אַכטער איז קעניג פון ענגלאַנד און אַלס אַזעלכער איז ער באַגרענעצט אין זיינע פערזענליכע רעכט און געבונדען אין זיין פּריוואַט־לעבען דורך פערשידענע פאָרשריפטען, דורך א רייהע געזעצען, וואָס זענען פאַראַנקערט אין דער קאָנסטיטוציע, און שליסליך דורך דער טראַ־

צו דער סענסאַציאָנעלער טעמאַ: קעניג עדוואַרד — מיס סימפּסאָן

פון ישעיה אונגער

דיציע — און דאָס אַלץ וואָלט ער פריהער געדאַרפט אָפּשאַפען איידער ער געהט חתונה האָבען מיט דער מיס סימפּסאָן. אָט די באַגרענעצונגען פון א „קעניגליכען מענש" זענען שוין לאַנג פערעלטערט און פּאַסען מאַקע נישט פאַר אונזער היינטיגער וועלט, זיי זענען געגען דעם גייסט פון אונזער צייט, געגען אונזער מאָדערנע אויפפאַסונג וועגען די פערזענליכע רעכט און פרייהייטען פון יעדען מענש. אָבער עס לאָזט זיך דאָ גאָר נישט מאַכען. די באַגרענעצונגען זענען א פאַקט, און דער קעניג מוז זיי קענען באַזייטיגען און אַפּרוימען פון וועג, אויב ער וויל זיך „אויסגלייכען" אין זיינע מענשליכע רעכט מיט אַלע זיינע מיטבירגער. און גראָדע ביי דעם „קענען" פערהאַקט זיך דער גאַנצער ענין; דאָס „באַזייטיגען" גייט נישט פון די לייכטע זאַכען.

פון קעניג עדוואַרד מאַכט מען איצט אין איי־ראָפּא (אויסער ענגלאַנד, נאַטירליך) אַן אָרט רע־וואָלוציאָנער, א טראַדיציע־ברעכער, א קעמפער געגען פאַראורטיילען, געגען פערשטיינערטע געזעצען און אָפּגעלעבטע לעבענס־פאָרמען. אַלס „רעוואָלוציאָנער" וואָלט ער טאַקע געקענט אָפּשאַפען אין ענגלאַנד א סך מיטעלאַלטערליכע „רעשטלעך" און איבערבלייבענישען, פערשטיינערטע פאָרמען און מנהגים: די פּערוקען פון די ריכטער און לאָרדען, די מיטעלאַלטערליכע צערעמאָניעס אין ביידע געזעצגעבענדע קערפּערשאַפטען, די „בולאַווע" אין פּאַרלאַמענט און הונדערטער אַנדערע זאַכען, וואָס פּאַסען זיך שוין ווירקליך נישט אַריין אין דער מאָדערנער צייט און וואָס אין ענגלאַנד זענען זיי זייט גאַנצע דורות אַן אָרגאַנישער טייל פון עפענטליכען לעבען.

אָבער קעניג עדוואַרד וואָלט זיי נישט אָפּגעשאַפט אפילו ווען ער וואָלט געווען דער רעוואָלוציאָנער־רעפאָרמאַטאָר, פאַר וועלכען מ'וויל איהם פּראָקלאַמירען, און אפילו ווען ער וואָלט געהאַט דעם כוח דערצו. און נעמען וואָלט ער עס נישט דערפאַר, ווייל ער איז אַן ענגלענדער. און יעדען ענגלענדער זענען טייער די טראַדיציעס פון זיין לאַנד. די ענגלענדער זענען דאָס קאָנסערוואַטיווסטע פאָלק אויף גאָטס ערד.

די היינטיגע וועלט האַלט, אַז די מאָנאַרכיע אַליין, אַלס אינסטיטוציע, איז א אַנאַכראָניזם, א „אָפּגעלעבטע פאָרם" — און מ'וואָלט זי שוין געמעגט אָפּשאַפען. אָבער ווער? — עדוואַרד דער אַכטער דאָך אַוודאי נישט, דאָס פאָלק וואָלט עס געקענט מאַכען. דערמאָלט וואָלט נישט טאָרען קיין פראַגע וועגען אָפּהיטען די ריינקייט פון דער דינאַסטיע און מ'וואָלט נישט מורא געהאַט, אַז די קינדער פון א פּשוט'ן בירגערליכען בשר ודם ווי מיס סימפּסאָן זאָלען ירשנ'ען דעם טראָהן פון ענגלאַנד. אָבער דאָס ענגלישע פאָלק איז קאָנסערוואַטיוו און ווערט נישט מוותר זיין אויף קיין קוצו של יוד פון זיינע טראַדיציעס פּונקט ווי דער קעניג.

עדוואַרד דער אַכטער טראַכט נאַטירליך נישט אפילו וועגען די מינדעסטע שנויים אָדער גאָר אַן איבערקערעניש אין די טיף איינגעוואָרצעלטע און געהייליגטע לעבענס־פאָרמען פון זיין לאַנד. וואָס ער וויל איצטער — דאָס איז נישט מעהר ווי א קליינינקע הנחה פאַר דער אויסדערוועהלטער פון זיין האַרץ — ער זאָל איהר מעגען אָנטון דאָס קידושין־רינגעל און גלייכצייטיג אַרויפזעצען איהר די קרוין פון גרויסבריטאַניען אויף איהר בירגערליכען קאָפּ.

דאָס איז אַלץ: דאָס איז זעהר נאַטירליך און מענשליך. און הערפּאַר אפשר, און ווייל קעניג עדוואַרד איז אויך א סימפּאַטישער מענש, מאַכט מען איהם איצט (באַזונדערס ביי אונז) פאַר אַן אמת'ן העלד, פאַר א קעמפער, וואָס פערטיידיגט נישט נאָר זיינע אייגענע רעכט, נאָר די רעכט פון דער יוגענד אין דער גאַנצער וועלט, די „רעכט פון מענשליכען האַרץ". מיט איין וואָרט פאַר א קעמפער, וואָס שטעלט זיך איין ממש, וואָס שטעלט אין קאָן אַלץ, וואָס א מענשען איז טייער, אין אינטערעס פון נצחון פון די מאָדערנסטע איכ'ען און אַנשויאונגען איבער ליבע, מענשליכקייט, פערזענליכע פרייהייט און נאָך אַזעלכע גוטע זאַכען.

נאַטירליך שאַדט עס קיינעם נישט, ווען מען מאַכט פון א קעניג, א „רעאַקציאָנער", א פרייהייטס העלד און א פּאָעטישע געשטאַלט, מ'האָט הערביי זאָגאַר א גרויסע סאַטיספאַקציע: אָט זעהט, אפילו אין קעניגליכע פּאַלאַצען מיט זייער שטיקענדיגער מיטעלאַלטערליכער לופט הערשט אַריין דער דעמאָקראַטישער געדאַנק. דער געדאַנק וועגען דער גלייכהייט פון אַלע מענשען.

אָבער — א „שיין ביסעלע" איבערטרייבונג און פערגאַלאָפּירונג איז דאָ ביי דער גאַנצער זאַך. ערשטענס, איז „די יוגענד פון דער גאַנצער וועלט", וועלכע איז דערצויגען געוואָרען אָהן ליבע און אָהן וואַרימקייט, אין אַן אַטמאָספער פון האַרצלאָזיגקייט און געפילאָזיגקייט, פון אכזריות און מענשען־שנאה, גאָר נישט פעראינטערעסירט אין דעם נצחון פון א וועלכער עס איז „ליבע" איבערהויפּט. און צווייטענס — נו, עדוואַרד אַליין וואָלט א שמייכעל געטון, און אפשר וואָלט ער זיך האַרציג צולאַכט, ווען ער זאָל זיך דערוויסען, וואָס פאַר א פיינע און אייחעלע ראָלע מען צוויינגט איהם אויף אין צוזאַמענהאַנג מיט זיין ליבע צו מיס סימפּסאָן.

זייער ליבע איז נישט קיין אידיליע, אויף קיין פאַל נישט.

* * *

קאָנפליקטען מיטן פּאַרלאַמענט האָבען שוין געהאַט ענגלישע הערשער בנמצא. און אויך סענסאַציאָנעלע ליבע־געשיכטען זענען שוין פאָרגעקומען ביי די קעניגליכע הויפען אין ענגלאַנד. קעניג קאַרל דער ערשטער האָט באַצאָהלט מיטן קאָפּ פאַר זיין אַרומרייסען זיך מיטן פּאַרלאַמענט, וואָס האָט דערפיהרט צו א בירגער־קריג. היינריך דער אַכטער האָט געהאַט זעקס ווייבער, מעהרסטענטיילס „פּשוט'ע" בירגערליכע פרויען, געוועזענע פרייליכס ביים קעניגליכען הויף. אַלזאַ געוועהנליכע בשר ודם'ס, נישט פון „קעניגליכען בלוט". א פּאַר פון זיי האָט ער געלאָזט אַראָפּנעהמען דעם קאָפּ, ווען עס איז איהם געפעלען געווען א צווייטע, א שענערע, און ער האָט געוואָלט פּטור ווערען פון דער ערשטער. אויך געאָרג דער דריטער האָט געהאַט פערשידענע קאָנפליקטען און אַוואַנטורעס.

מ'וואָלט געקענט די ליסטע פון די קעניגליכע הערען, וואָס האָבען געהאַט „ניגוחגען" צו בירגערליכע דאַמען און קאָנפליקטען מיטן פּאַרלאַמענט פערלענגערען מיט א סך אַנדערע נעמען, אָבער עס איז נישט נויטיג.

איין זאַך איז קלאָר פון די אַלע געשיכטעס: אַז מ'טאָר זיך נישט אָנהויבען מיטן ענגלישען פּאַרלאַמענט. דאָס איז א געפעהרליכע זאַך. דער פּאַרלאַמענט אין ענגלאַנד — דאָס איז דאָס פאָלק אַליין, די מאַכט און די סובערעניטעט פון פאָלק. דער פּאַרלאַמענט שטעהט נישט נאָר אויף דער וואַך פון די אינטערעסען און די געזעצען פון לאַנד, נאָר ער היט אויך אָפּ די טראַדיציעס.

מ'דאַרף זיך נישט לאָזען אַריינפיהרען אין א טעות. די דעמאָנסטראַציע פון א הייפעל מענשען, וואָס איז די טעג פאָרגעקומען אין לאָנדאָן לטובת דעם קעניג, האָט קיין שום בעדייטונג נישט. די ברייטע מאַסען, די ראַדיקאַלסטע שיכטען, די ליבעראַליסטען, די אינטעליגענץ, די גאַנצע געזעלשאַפט — אַלע זענען זיי, פּונקט ווי די אַריסטאָקראַטיע, שטאָהל און אייזען פאַר די טראַדיציעס. די אַלטע טימליכע צערעמאָניעס, די מכלומרשט אָפּגעלעבטע פאָרמען, זיטען און מנהגים — דאָס זענען פאַר פאָלק א לעבעדיגע פערבינדונג מיט זיין גרויסער פערגאַנגענהייט. ער שעפּט פון זיי זיין קראַפט, זיין שטאָלץ און זיין לעבענס־ווילען. דער ענגלענדער בויט זיין היינט אויפן נעכטען און זיין מאָרגען אויפן היינט, ער בויט זיין עקזיסטענץ ווי א הויז אויף פערשידענע שיכטען פון ציגעל; יעדע ציגעל־שיכט איז נויטיג, פאַר דער גאַנצקייט און דער אונטערשטיצונג פון בנין.

די ספּאָנטאַנע אָוואַציעס, וואָס מ'האָט געמאַכט באַלדווינען אין פּאַרלאַמענט, און די פּראָטעסטען געגען טשעמבערלען — אָט דאָס איז די שטימע פון ענגלישען פאָלק.

לויט די לעצטע דעפּעשען האָט קעניג עדוואַרד אַבדיקירט. און ווערט נאַטירליך נאָך מעהר סימפּאַטיע אַרויסרופען ביי דער וועלט.

און תוך געקומען אָבער איז זיין קאַמף א אַבדיקירט. און ווערט נאַטירליך נאָך מעהר סימפּאַטיש דער, וואָס וויל נישט מוותר זיין אויף א האָר פון זיין פערזענליכע רעכט און איז גרייט באַדאַי „אונטערצוגעהן מיט דער שיף" און צו פערלירען די קרוין, איידער צו דערלאָזען, אַז אַנדערע זאָלען זיך אַריינמישען אין זיין פּריוואַט־לעבען, מעג עס זיין אפילו א פּאַרלאַמענט, א קאָנסטיטוציע.

—*—

די דייטש־יאַפּאַנישע צוזאַמענאַרבייט אויפ'ן ווייטען מזרח

די פראַנצויזישע צייטשריפט „מאַריאַן" פערעפענטליכט אינטערעסאַנטע פּרטים וועגען דער דייטש־יאַפּאַנישער צוזאַמענאַרבייט אויפ'ן ווייטען מזרח.

„דער הסכם צווישען בערלין און טאָקיאָ — שרייבט די צייטשריפט — וועגען וועלכער עס איז מיט אַזאַ פּאָמפּע מיטגעטיילט געוואָרען, איז פאַר מענשען וואָס זענען באַקאַנט מיט דער לאַגע נישט געווען קיין איבעראַשונג. נאָך אין 1928 איז צווישען דער יאַפּאַנישער מיליטערישער קליקע און איינגע קרייזען פון דער רייכסווער אָנגעקניפּט געוואָרען ענגע באַציהונגען; דער באַקאַנטער פּלאַן פון גענעראַל האָפמאַן (דער מאַרש אויף רוסלאַנד) איז אין 1931 גענוי שטודירט געוואָרען און דערגאַנצט דורך דעם יאַפּאַנישען גענעראַל אַראַקי און נאָכדעם ווי היטלער איז געקומען צו דער מאַכט ד. ה. אין 1933 איז אַ דייטש־יאַפּאַנישע צוזאַמענאַרבייט אויפ'ן ווייטען מזרח געוואָרען אַ פאַקט.

יאַפּאַן און דייטשלאַנד אָרגאַניזירען פּלאַנמעסיג אויפ'ן ווייטען מזרח אַ סטראַטעגישע באַזע פאַר דער קומענדיגער מלחמה געגען ראַטען פערבאַנד, אַ באַזע, וואָס זאָל זיין פערזעהען מיט אַלע נויטיגע רויה־שטאָפען און פאַבריקאַטען."

די צייטשריפט ציטירט דאַן ווייטער פאַקטען און ציפערן, רופט אָן די פאַבריקען, וואָס זענען דורך דייטשלאַנד געשאַפען געוואָרען און וואָס אַרבייטען פאַר דעם דייטש־יאַפּאַנישען בונד

גלייכצייטיג מיט דער עקאָנאָמישער צוגרייטונג צום קריג, געהט אויך די פּאָליטישע און פּסיכאָלאָגישע צוגרייטונג. אין כאַרבין וואוינען ביז 80 טויזענד רוסען, וואָס האָבען געקעמפט אין די אַרמייען פון קאָלטשאַקען, קאַפּעלען און אַטאַמאַן סעמיאָנאָוו. דאָ זענען דאָס רוב סיביריאַקעס, וואָס ווערען סיסטעמאַטיש בעאַרבייט דורך דער דייטשער און יאַפּאַנישער פּראָפּאַגאַנדאַ. מיט דער צושטימונג און הילף פון דער יאַפּאַנישער מאַכט ווערען זיי פעראייניגט אין דעם אַזוי גערופענעם „סיבירישען לעגיאָן", וועלכער האָט די אויפגאַבע אַרויסצוטרייבען די באָלשעוויקעס פון סיביר און העלפען צו שאַפען דאָרט אַ אומאָפּהענגיגע מלוכה.

פערשטעהט זיך, אַז טאָקיאָ איז אין דעם פּלאַן שטאַרק פעראינטערעסירט, ווייל דאָס געהט אויף דער ליניע פון איהר פּאָליטיק. אַ „אומאָפּהענגיגע סיביר", וואָלט פאַר יאַפּאַן געווען אַ צווייט מאַנדזשוקאָ.

גלייכצייטיג האָט די יאַפּאַנישע אָקופּאַציע־מאַכט און די דייטשע קרייזען, וואָס ווערען אָנגעפיהרט דורך דעם גענעראַל קאָנסול באַולער געוועזענעם זייער אויפמערקזאַמקייט אויף די טעריטאָריעס, וואָס ליגען לענגאויס די רוסיש־מאַנדזשורישער גרענעץ. דאָרט וואוינט אַנ'עך אַנדערהאַלבען מיליאָן אוקראַינער, וואָס האָבען איבערגעוואַנדערט אויפ'ן ווייטען מזרח אין די צייטען פון אַלעקסאַנדער דעם דריטען און צווישען זיי פיהרען די דייטשען און יאַפּאַנער אַ געוואַלדיגע אַגיטאַציע, אַ דאַנק זייערע בעמיהונגען זענען דאָרט געשאַפען געוואָרען געזעלשאַפטען, וואָס זענען פעראייניגט אין איין צענטראַלער אָרגאַניזאַציע דער „גריבער קליין" און וועלכע שטעהט אין פערבינדונג מיט די אוקראַינישע סעפּאַראַטיסטען, וואָס וואוינען אין איירופּא. די דייטשען האָפען, אַז זיי וועט געלונגען אַרויסצורופען די דאָזיגע אוקראַינער געגען ראַטען־פערבאַנד. מיט א קורצער צייט צוריק איז קיין כאַרבין געקומען אַלפרעד ראָזענבערגס א עמיסאַר, א געוויסער מעלניק, וועלכער האָט תיכף געשאַפען אַ אוקראַינישע צייטונג אין אַ „הויז פון גרינעם קליין" אין וועלכען מען גיט די אוקראַינער צו עסען און צו טרינקען און מען מאַכט מיט זיי... מיליטערישע איבונגען. די גרינדונג פון א „ווייט מזרח'דיגען אוקראַינישען לעגיאָן" איז אַ פראַגע פון דער נאָהענטסטער צוקונפט.

אַזוי אַרום העלפען די דייטשען פון איין זייט די יאַפּאַנער אקטיוו צו עקספּלואַטירען די נאַטירליכע רייכטימער פון מאַנדזשוריען — ווייל עס איז נישט פאַראַן קיין איין יאַפּאַנישע אינדוסטריעלע געזעלשאַפט אין וועלכען עס זאָלען נישט אַרבייטען קיין דייטשער קאַפּיטאַל. פון דער צווייטער זייט פיהרט דייטשלאַנד צוזאַמען מיט יאַפּאַן אַדורך אַ טעכנישע פּאָליטישע און פּסיכאָלאָגישע צוגרייטונג פון אַ מלחמה מיט ראַטען־פערבאַנד.

אַריער, וואָס האָבען „זיך פערשפּעטיגט"

מיט'ן אָבגאַנג זייערע יודישע פרויען

בערלין (יט"א) דער „פעלקישער באַאָבאַכטער" דערמאָהנט די פעראינטערעסירטע אַריער, אַז די נירענבערגער געזעצען זענען נישט קיין יסוד פאַר גט'ין פון געמישטע הייראַטען. ווי באַקאַנט, ווערען דייטשע אַריער פון אַלע זייטען געיאָגט אָפּצוגט'ין זייערע יודישע פרוי'ען איצט דערמאָהנט דער „פעלקישער באַאָבאַכטער", אַז ווען די נאַציס זענען אין 1933 געקומען צו דער מאַכט, איז איינגעשטעלט געוואָרען אַ טערמין פון זעקס חדשים, אין משך פון וועלכען יעדער אַריער האָט זיך געקענט גט'ן מיט זיין יודישען פּאַרטנער בלויז אויפ'ן יסוד פון דער ראַסען־פערשידענקייט. דער דאָזיגער טערמין איז אָפּגעלאָפען אין אָקטאָבער 1933, און לויט א פּרינציפּיעלען פּסק־דין פון העכסטען רייכס־געריכט איז זייט דעמאָלס בנמצא קיין געזעצליכער ראַסען־גרונד פאַר גט'ן פון געמישטע הייראַטען. אויך די נירענבערגער געזעצען, וואָס זענען אַרויסגעגעבען געוואָרען, אין אָקטאָבער 1935, קענען נישט בילדען קיין יסוד פאַר גט'ן. דער „פעלקישער באַאָבאַכטער" לאָזט די פראַגע אָפען און גיט נישט קיין עצה, וואָס עס זאָלען טון די אַריער, וואָס האָבען זיך „פערשפּעטיגט".

„די געלע געפאהר“

פון לעא קעניג

דער פאקט צווישען דייטשלאנד און יאפאן „צו ראטעווען די אייראפעאישע ציוויליזאציע און די גאנצע וועלט פון דער קאמוניסטישער געפאהר, האט א סך מענשען דערמאהנט אין א צווייטער געפאהר — „אהן דער געלער געפאהר“ — פון וועלכער עס פלעגט א סך רעדען און פרעדיגען היטלער׳ס א בעריהמטער לאנדסמאן — דער געוועזענער דייטשער קייזער.

ווי היטלער איז אויך דער געוועזענער דייטשער קייזער ווילהעלם דער צווייטער געווען א גרויסער פאליטישער נביא און זעהער.

און דעם עקס קייזער׳ס גרויסער פאליטישער חזיון איז געווען די בעריהמטע „געלע געפאהר“.

אמת, ער האט נישט פאראויסגעזעהען דעם סוף פון דער וועלט־מלחמה, אין וועלכער ער האט זיך אזוי העלדיש אריינגעווארפען, און פון וועלכער ער האט זיך אזוי נישט העלדיש אבגעטראגען קיין האלאנד. אבער דאס איז דאך נאר געווען די וועלט מלחמה, וועלכע איז געווען אזוי נאהענט־ אבער „א ווייטען קוק“ האט ער דאך געהאט.

און ער האט געהאלטען אין איין זעהען און פאראויסזעהען די „געלע געפאהר“. ער האט געהאלטען אין איין ווארענען די אייראפעאישע מלוכות געגען אט דער „געלער געפאהר“ — געגען יאפאן, הייסט עס. ווי היטלער, להבדיל, איז אויך דער דייטשער עקס קייזער געווען א שטיק מאלער, און א ליבהאבער פון אלע קונסטען.

און, ווי פיל געדענקען, האט דער עקס קייזער אפילו אויפגעמאלט א סימבאליש בילד, וואו ער האט פארגעשטעלט אט די שרעקליכע „געלע געפאהר“ וועלכע האט איהם צורוה נישט געלאזט.

ער האט געזעהען מיט זיין גרויסער זעהונגס־קראפט ווי די קלייבע געלע יאפאנער נעהמען איין פריהער דעם גאנצען ווייטען און נאהענטען מזרח און דערנאך געבען זיי זיך א נעהם צו די ווייסע, אייראפעאישע פעלקער, מאכען זיי פאר שקלאפען, און... אויס אייראפעאישע ציוויליזאציע און קולטור.

א דעספאטישע געלע ראסע הערשט איבער דער וועלט.

און דער עקס קייזער האט געהאלטען אין איין ווארנען די אייראפעאישע מלוכות געגען אט דער „געלער געפאהר“.

און דער עקס קייזער האט אזוי לאנג געווארענט געגען דער „געלער געפאהר“ ביז... א סך בלוטיגע וואסערען זענען פערפלאסען, און אויף זיין טראן און מיט נאך א מעכטיגערער „יד חזקה“ הערשט היטלער — אויך א שטיק מאלער און פאליטישער נביא, אבער נישט קיין האהענצאלערן דערפאר.

און היטלער זעהט איצט אויך א גרויסע געפאהר פאר אייראפע און פאר אונזער גאנצער ציוויליזאציע, אבער די געפאהר וואס היטלער זעהט איצט איז שוין נישט קיין געלע. נאר א רויטע

דער עקס קייזער האט געזעהען א געלע געפאהר פאר אייראפע; און זיין „יורש“ זעהט איצט א רויטע געפאהר.

און ער זעהט זי די „רויטע געפאהר“ נאך שטארקער ווי דער געוועזענער קייזער האט געזעהען זיין „געלע געפאהר“

נאך מעהר: היטלער איז אזוי פערכאפט געווארען, ווייזט אויס, פון זיין רויטער זעהונג, אז ער האט איצט אויף גיך געכאפט און געמאכט יד אחת מיט דער געלער געפאהר — מיט יאפאן, אבי צו ראטעווען אייראפע, אונזער גאנצער ציוויליזאציע, אונזער גאנצע וועלט־שלום פון דער שרעקליכער מורא׳דיגער „רויטער געפאהר“.

א סך תמימות׳דיגע נאאיווע אייראפעער, אויב עס זענען נאך פערהאן אזעלכע נאאיווע מענשען, וואונדערען זיך א [illegible] מסתמא: ווי קומט עס, וואס היטלער וויל עס דווקא ראטעווען די ווייסע אייראפעאישע ציוויליזאציע דווקא מיט דער הילף פון די געלע יאפאנער, וועלכע זענען דאך אין זייער פסיכיק „געדאנקען גאנג“ גארנישט אזוי נאהענט און קרובה׳יש מיט די אייראפעאישע פעלקער?

איז טאקע דאס הערשענדע יאפאן, וועלכע האט די ערשטע דעם שטארקסטען בריקע געטון דעם פעלקער־בונד, און זוכט מיט אלע אגרעסיווע גוואלד מיטלען צו בעהערשען כינא — איז טאקע אט די יאפאן, אט דער ליכטיגער כח וואס וועט העלפען ראטעווען די אייראפעאישע, ווייסע ציוויליזאציע?

מען שמועסט שוין אז א סך דייטשען, וואס געדענקען נאך זייער געוועזענעם קייזער׳ס ווארנונג וועגען דער „געלער געפאהר“ וואונדערען זיך איצט שטילערהייט (אויף הויך טאר מען נישט) צי טאקע אט דער געלער יאפאנעזער איז זיי אזוי נאהענט צום הארצען, און צי די אייראפעאישע קולטור איז אזוי ליב און טייער דעם יאפאנער?

אבער קיין שאלות טאר מען נישט פרעגען: א ווייטען קוק האט דאך זייער פיהרער.

נאך א ווייטערען קוק, אפנים, ווי דער געוועזענער קייזער האט געהאט.

דער געוועזענער קייזער האט געזעהען די „געלע געפאהר“; דער איצטיגער דייטשער דיקטאטאר זעהט בלויז „די רויטע געפאהר“, און מאכט מיט דער „געלער געפאהר“ יד אחת אבי צו ראטעווען אונזער ציוויליזאציע און דעם וועלט פרידען.

וועלכע „זעהונג“ איז געפעהרליכער און שרעקליכער?

דער געוועזענער דייטשער קייזער האט אזוי פיל גערעדט און געפרעדיגט וועגען דער געלער געפאהר מיט דער כוונה אפשר אפצוציהען די אויפמערקזאמקייט פון דער וועלט פון זייבע פלענער צו הערשען איבער אייראפע?

און היטלער האט איצט געמאכט א פאקט מיט דער זעלבער „געלער געפאהר“, אזוי ציניש פערבויגען אלע זייבע ראסען טעאריעס, און זיך פעראייניגט דווקא מיט די געלע יאפאנעזישע אימפעריאליסטען און פאשיסטען

נאך וואס? צו ראטעווען די אייראפעאישע ציוויליזאציע און קולטור? אויפצוהאלטען דעם וועלט־פרידען, אדער צו פערשטעלען זייבע אגרעסיווע פלענער אין אייראפע, זיין חלום צו ווערען דער דיקטאטאר פון אייראפע?

היטלער, האט איצט אונטערגעשריבען א פאקט מיט יאפאן נאר וואס [illegible] אייראפעאישע פעלקער פון קאמוניזם, צו ראטעווען דעם וועלט פרידען, אדער באכמעהר צו צוטומלען דעם אייראפעאישען דעת הקהל, און צוברעכען דעם פראנצויזיש סאוויעטישען אבמאך, כדי ער זאל גרינגער קענען בעזיגען און בעהערשען א צוריסענע אייראפע?

איך מיין אז ס׳הויבט שוין יעדען אן ווערען קלאר אז סיי פון דער „געלער“ און סיי פון דער „רויטער“ איז די היטלער געפאהר אצינד די גרעסטע.

פאר דער אייראפעאישער קולטור, און פאר דעם פרידען פון דער וועלט!

דאס ערשטע חנוכה־ליכטעל

(זכרונות) פון ראובן ברייניז

אין מיינע קינדערשע יאהרען איז חנוכה געווען א רעליגיעזער יום־טוב, א יום־טוב פון ניסים ונפלאות. דער נאציאנאלער מאטיוו איז נאך געווען גאנץ ווייט פון חנוכה.

די יודישע גאס איז געווען געשטעמפעלט מיט דעם נאאיווען גלויבען אין וואונדער. דער גרויסער יודישער עולם איז נאך געווען גאנץ ווייט און פרעמד פון די אזוי־גערופענע נאציאנאלע געפיהלען. קיינעם איז דאן נישט איינגעפאלען דער געדאנק צו פארוואנדלען די ניסים און די נפלאות, וואס [illegible] האט געטון צו אונזערע אבות דורך זייבע הייליגע כהנים, אין א נאציאנאלען יום־טוב. דאס פאליטישע פארטיי־לעבען מיט זייבע געגענזייטיגע קאמפען איז דאן נאך נישט געבוירען געווארען.

די יודישע גאס האט נאך דאן נישט געוואוסט פון קיין פערזאמלונגען, פון קיין קאנפערענצען, פון קיין נאציאנאלען שטאלץ און פון קיין זעלבסטשוץ. דער טיפ פון א פראפאגאנדיסט, פון אן אגיטאטאר, האט זיך גאר נישט בעוויזען אויף דער יודישער גאס. קיינער האט חלילה נישט געשטערט און זיך נישט געמישט אין אונזער דעמאלט׳דיגען קינדערשען גלויבען אין דעם גרויסען נס, וואס איז געשעהען אין די אמאליגע טעג פון יהודה המכבי און זייבע ברידער, די קינדער פון מתתיהו דעם כהן, מיט דעם ווייס־מארמארנעם קריגעל אייל, פערזיגעלט און געחתמעט מיט דעם רינג פונ׳ם כהן־גדול, וואס איז געפונען געווארען אין בית־המקדש נאך דער גרויסער מפלה פון די יוונים, די גריכען, וועלכע זענען געפאלען און זענען פולשטענדיג בעזיגט געווארען פון דעם פרומען און גאט־פארכטיגען יודישען העלד, יהודה המכבי מיט זיין קליינעם חיל. נאכדעם האט יהודה המכבי אויסגעוועהלט א גרופע כהנים, וועלכע זענען געבליבען טריי דעם געטליכען בונד, און האט זיי בעפוילען ריין צו מאכען דעם בית־המקדש און זייבע כלים. און ווען דאס איז געשעהען, ווען די כהנים האבען צוגעבראכען דעם מזבח, וועלכען די יוונים האבען פעראומרייניגט מיט זייערע שמוצעריען און זיי האבען אויסגעבויט א נייעם מזבח, האבען זיי געזוכט ריינעם אייל אנצוצינדען די מנורה. זיי האבען אבער געפונען בלויז איין איינציג קליינס פערזיגעלט קריגעלע מיט ריינעם אייל, וואס איז גענוג געווען פאר דער מנורה נאר אויף איין טאג. דא איז אבער געשעהען דער גרויסער נס: דאס קריגעלע אייל האט געצויגען אכט טעג. דאס יודישע פאלק האט זיך דאן זעהר געפרעהט מיט דעם נס און צום אנדענק האבען זיי געפייערט דעם נס דורך אנצינדען ליכט אין אלע הייזער און אין די פענסטער און אין די גאסען פון ירושלים.

דא איז אין קורצען איבערגעגעבען געווארען דער תמצית פונ׳ם נס גדול, וואס איז, לויט דער מגלת־חנוכה, דאן געשעהען. אזוי האט מען אונז קינדער דאן געלערנט און אזוי האבען מיר דאס אנגענומען און געגלויבט אין יעדען ווארט.

מיר, די קינדער פון דער דעמאלסטדיגער צייט, האבען זיך דאן באמת געפרעהט נישט נאר מיט דעם נס, וואס איז געשעהען מיט דעם קריגעל בוימעל, נאר אויך מיט דעם, וואס גאט האט איבערגעגעבען די גבורים אין די הענד פון די שוואכע מענשען, די פיל חילות — אין די הענד פון וויניג, די טמאים, די אומרייניגע — אין די הענד פון די טהורים, און די רשעים — אין די הענד פון די צדיקים, און די מוטוויליגע אין די הענד פון די, וואס בעשעפטיגען זיך מיט גאט׳ס תורה.

דאס חדר, מיט אלע זיינע מעלות און נאך פיל מעהר מיט אלע זייבע פורכטבארע חסרונות, איז געווען אויסנאם אויף דער יודישער גאס.

איך געדענק נאך זעהר גוט ווי איך, אלס חדר־יונגעל, פלעג ווארטען מיט דער גרעסטער שפאנונג אויף דעם ערשטען ליכטעל פון די חנוכה־טעג. מיט דער גרעסטער נייגעריגקייט פלעג איך צוקוקען ווי מיין פאטער פלעגט מאכען פערשידענע הכנות פאר די חנוכה־ליכטלעך. ער פלעגט אליין געהן זיי קויפען און בעטראכטען זיי מעשה מבין. אהיימברענגענדיג די וועקסענע ליכטלעך, פלעגט ער זיי אייניגע מאל איבערצעהלען און איבערקלייגען זיי, פערפאקט אין פערשידענע פאפירען, אויף א גאנץ הויכער פאליצע, אום די קינדער זאלען נישט קאנען דערלאנגען אהין.

אינ׳ם טאג פון ערב חנוכה פלעג איך זיך פיהלען זעהר אומרוהיג און אומגעדולדיג. איך פלעג זיך נישט קאנען דערווארטען די שעה פון דעם ערשטען ליכטעל. איז די שעה געקומען, האט מיין טאטע גענומען בעטראכטען דעם פלאן וואו צוצוקלעפען דאס חנוכה ליכטעל, הגם עס איז שוין געווען ווי א חזקה, אז די פריטעלקע פון דער אריינגאנגס־טיר איז געווען דער איינציג־פאסיגער ארט לויט דעם שלחן־ערוך, פאר די חנוכה־ליכטלעך. די פריטעלקע האט אויף זיך געטראגען די צייכענס פון די חנוכה ליכטלעך אין די פריהערדיגע יאהרען.

איז געקומען די שעה פון דעם ערשטען חנוכה־ליכטעל, האט דער פאטער, מיט אן ערנסטען פנים צוגעקלעפט דאס ליכטעל צו דער פריטעלקע, אנגעצונדען דעם שמש און געמאכט די ערשטע ברכה „להדליק נר של חנוכה“; נאכדעם די צווייטע ב״כה צו גאט, וועלכער האט געטון ניסים צו אונזערע אבות אין יענע טעג, אין דער צייט; און נאכדעם די דריטע ברכה פון דעם „שהחיינו“, וואס גאט האט אונז געלאזט לעבען, און האט דערהאלטען אונזער עקזיסטענץ און מיר האבען דערגרייכט צו דער היינטיגער צייט.

די מוטער און די קלענערע ברידער און שוועסטער האבען בייגעוואוינט אט די רעליגיעזע צערעמאניע מיט פרומע פנימ׳ער. נאך די דריי ברכות, וועלכע דער פאטער האט געזאגט מיט א דערהויבענער שטים, וואס האט געקלונגען מיט נצחון און איבערליכער פרייד, איז ער איבערגעגאנגען צו א שנעלערן טעמפא, זאגענדיג דעם „הנרות הללו..“

מיר, די קינדער, פלעגען אויפ׳ן שטומען וואונק פון דעם פאטער, אונטערכאפען די פאלגענדע ווערטער מיט אונזערע דינינקע אלט־שטימען: „אנחנו מדליקים“.. און בעת דער טאטע פלעגט א ביסעל איינהאלטען דעם שנעל - זאגענדיגען טעמפא ביי די ווערטער „הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשוה להשתמש בהם, אלא לראותם בלבד“ (די דאזיגע ליכטלעך זענען הייליג און עס איז אונז נישט דערלויבט צו בענוצען זיי, נאר אנצוזעהן זיי), פלעגען מיר איהם אריבעריאגען און פערענדיגען, בעטאנענדיג די לעצטע צוויי ווערטער: „על נפלאותיך“.

דעם ווייטערדיגען פיוט, וואס הויבט זיך אן מיט „מעוז צור ישועתי“, און וואס ענדיגט זיך מיט די, פאר אונז דאן אומטערלישע, ווערטער: „דחה אדמון, בצל צלמון, הקם לנו רועה שבעה“, — פלעגען מיר, קינדער, שוין לאזען דעם טאטען אליין זינגען מיט דעם סקארבאווען ניגון.

נאך דעם ווי דער פאטער איז פארטיג געווארען מיט דעם סקארבאווען געזאנג פון „מעוז צור ישועתי“, האבען מיר, קינדער, אויסגענוצט דעם רשות, וואס אונז איז געגעבען געווארען אנצוקוקען די חנוכה־ליכטלעך, און מיר זענען נישט אפגעטראטען פון דער פריטעלקע ביז דאס ליכטעל, מיט דעם שמש, האבען אינגאנצען אויסגעברענט.

די אייגנארטיגע רעליגיעזע צערעמאניע פון אנצינדען דאס ליכטעל און צו מאכען אויף איהם „שהחיינו“ האט זיך אפגעשפיגעלט אין מיין אויפגעוועקטער קינדערשער פאנטאזיע אלס עפעס געהיימניספולעס, אלס א וואונדערבארע מיסטעריע.

שפעטער א ביסעל זענען געקומען עטליכע שכנים, צו שפילען מיט׳ן פאטער אין דאמקעס. די שכנים האבען זיך נישט געקאנט אפוואונדערען בעטראכטענדיג דעם קעראסין. לאמפ אויף אונזער טיש. ביי אונזערע שכנים פלעגט מען נאך בענוצען די אלטמאדישע בעלייכטונג: א ליימענע לעמפעלע, וואס יעדערער פלעגט דאס אליין מאכען, מיט א בייוועלגעם קנייטעל. אנגעפילט מיט געוועהנליכען אייל. דאס איז געווען גענוג צו בעלייכטען א גאנץ קליינעם און ענגען ווינקעל, איבערלאזענדיג די גאנצע שטוב אין פינסטערניש.

אויסזוכענדיג א פערטעל בויגען ריינעם פאפיר פלעגט דער פאטער צונויפלייגען אין פירען דאס פאפיר אין דער לענג און אין דער ברייט, און ביים עפענען דאס געקנייטשטע פערטעל פאפיר זענען ארויסגעקומען פיר און זעכציג פיר־עקיגע קעסטעלעך. א העלפט פון די קעסטעלעך האט מען שווארץ געמאכט מיט א שטיקעל קויל. נאכהער פלעגט ער נעמען א רויהע קארטאפעל און פלעגט אויסשניידען פון איהר „פעשקעס“ צוויי צווייערליי, און דאס שפיל פלעגט זיך אנפאנגען. יעדערער פון די צוויי פארטנערס אין דעם „דאמען“־שפיל פלעגט זיך גוט איבערלייגען, בייסענדיג דעם שפיץ בארד צווישען די ציינער, איידער ער פלעגט וואגען א גאנג. די איבעריגע שכנים פלעגען זיך צוקוקען זעהר אויפמערקזאם צו דעם גאנג פון דעם שפיל. אייניגע פון די שכנים האבען זיך נישט געקענט איינהאלטען און זיי פלעגען קומען מיט עצות, צו איין צד אדער צום אנדערען, כדי ארויסצוראטעווען דעם צד, וואס האט שלעכט געהאלטען. אפטמאל פלעגען קומען די צוויי פארטנערס אין א צוזאמענשטויס און פלעגען מאכען קולות. ווי איבער וועלט וועלען בערויבען דעם צווייטען. האט דער טאטע בעזיגט זיין געגנער און האט געוואונען דאס שפיל, איז ער געווען „במעלה העליונה“ און ער האט אונטערגעזונגען דעם „מעוז צור ישועתי“. האט ער אבער פערלוירען, איז ער געווארען טרויעריג און אויפגערעגט פון יעדער קלייניגקייט. אום צו בערוהיגען דעם טאטען, האט די מוטער אנגעשטעלט אויפ׳ן טיש א זודיג־קאכעדיגען סאמאוואר, פערקאכט טיי אין טשייניק, פאנאנדערגעשטעלט גלעזער מיט אונטער־טאסען און שטיקער צוקער (פון ראפינירטען שטויב־צוקער האבען מיר נאך קיין אהנונג נישט געהאט).

דער מאנאטאנער געזאנג פון דעם סאמאוואר האט כישוף׳דיג געווירקט אויף דעם אויפגערעגטען געמיט פון דעם טאטען, וועלכער איז געווען פון דער נאטור אויס זעהר גוטהארציג און געדולדיג. בערוהיגענדיג זיך, האט ער אנגעגאסען טיי פאר די שכנים. ביים טרינקען זענען די שכנים אריינגעגאנגען אין א געשפרעך מיט מיין פאטער (וועלכען זיי האבען אלע בעטראכט פאר א וועלט־מענש) וועגען דער מלחמה, וואס איז דאן פארגעקומען צווישען דייטשלאנד און פראנקרייך.

אין יענע יאהרען האט קיינער אין אונזער שטעטעל נישט בעקומען קיין רוסישע גאזעטען. העברעאישע און יודישע טעגליכע צייטונגען האבען נאך נישט עקזיסטירט. די נייעס פונ׳ם שלאכט־פעלד פלעגען זיך פערוואלגערען, אין א פערקריפעלטער פארם, מיט א פערשפעטיגונג פון גאנצע חדשים ביז זיי האבען דערגרייכט צו אונז.

איך געדענק, אז מיין פאטער האט געהאלטען אייזען־פעסט מיט פראנקרייך. ווען אייניגע פון די שכנים האבען זיך איינגעשטעלט פאר דייטשלאנד, האט עס איהם זעהר פערדראסען. „סטייטש, ווי קאן מען זיך בעגייסטערען פאר די דייטשען און זיין געגען די פראנצויזען, ווען דער אלטער רבי שניאור זלמן, זכותו יגן עלינו, איז געווען, — ווען דער שר פון נאפאלעאנען און דער שר פון דעם רוסישען צאר אלעקסאנדער זענען געווען געקומען צום רבי׳ן פאר א דין תורה, — איז דער רבי געווען דורכאויס אויף דער זייט פון די פראנצויזען?“..

אזוי ווי ר׳ שניאור זלמן איז געווען א לאדיער, א בן־עיר מיינער, מיר האבען געוואוינט אין א הויז, וואס איז געווען נאר א פאר שריט פון דעם הויז, אין וועלכען ר׳ שניאור זלמן האט געלעבט אין דער צייט ווען נאפאלעאן דער ערשטער האט געפיהרט מלחמה געגען רוסלאנד, — האב איך אלס צעהן־יעהריגער יונגעל, ווען מיר איז אויסגעקומען צו הערען, צום ערשטען מאל, די געשיכטע מיט די צוויי קייזערליכע שרים, וועלכע זענען געקומען צום אלטען רבי זיך בעטען, ער זאל זיך אננעמען פאר זייער צד, — האב איך באאיוו געגלויבט יעדעס ווארט, וואס איך האב דאן געהערט פון מיין פאטער׳ס מויל, פונקט ווי ער וואלט אליין געווען דערביי.

עס איז געווען אן אוונד פון ניסים ונפלאות.

געשיכטע פון יודען אין לאדז

דער אנטייל פון יודען אין דער טעקסטיל־אינדוסטריע אלס אונטערנעהמער, האט זיך שוין אנגעהויבען אין די 20־ער יאהרען פון פערגאנגענעם יאהרהונדערט; צווישען די פיאנערען פון דער טעקסטיל־אינדוסטריע אין קעניגרייך פוילען געפונען מיר, נעבען די דייטשע אימיגראנטען, א סך יודישע סוחרים, אזוי, למשל, שמט ל. בערעקסאן, אין 1822 איבער די ארענדע פון דער ערשטער גרויסער ביינוועל־פאבריק אין לאנד, אין מארימאנט, היגטער ווארשע; אין 1823 קויפט ס. פרענקעל די רעגירונגס־פאבריק פון טוך־אויסארבייטונגען פאלאנד, אין ווארשע, איינע פון די גרעסטע פאבריקען אין לאנד; אין דעמזעלבען יאהר, גרינדעט א גרופע יודען א באנוועל־פאבריק אין ווארשע אויף דער טווארדע און ס. פאזנער גרינדעט דאן זיין בעקאנטע טוך־פאבריק אין קוטאר (הינטער פלענסק), וועלכע איז צו יענער צייט געווען די גרעסטע טוך־אונטערנעהמונג אין פלאצקער וואיעוואדשאפט. צווישען 1827 און 1830, קויפען עטליכע יודען פון א דייטשען אונטערנעהמער אפ זיין פאבריק אין פולטוסק, אין 1829 גרינדעט דער עסטרייכישער יוד באנדי זיין פאבריק פאר ביינוועל און האלבוויד־אויסארבייטונג אין אסטראלענקע, דער גרעסטער פון דעם מין אנשטאלט אין פלאצקער וואיעוואדשאפט, אין 1830 האבען צוויי יודען געגרינדעט אין זגערזש א גרויסע טוך־פאבריק מיט א גרינדונגס־קאפיטאל פון 220 טויזענד גילדען. אין 1832, ענטשטייט א יודישע פאבריק פון ביינוועל און לייוונט־אויסארבייטונג אין קאנסטאנטין. אין תחילת פון די 30־גער יאהרען, גרינדעט א. ליבראך אין אזארקאוו איינע פון די גרעסטע טוך־פאבריקען אין קאלישער וואיעוואדשאפט. אין 1836, ענטשטעהט אין זגערזש א גרעסערע יודישע קארט־פאבריק.

ווי מיר זעהן האבן די אלע דערמאנטע יודישע אינדוסטריע אונטערנעהמונגען מקדים געווען לאדז, וואו די ערשטע יודישע אינדוסטריע־אנשטאלטען ענטשטייען ערשט אין די 40־גער יאהרען. דערפאר אבער האט לאדז, בנוגע דער צאהל יודישע אונטערנעהמונגען, שנעל איבערגעיאגט אלע אנדערע שטעט. צומבעסטען וועלען מיר זיך אריענטירען בנוגע דעם דערמאהנטען ענין פון פאלגענדיגער סטאטיסטישער אויפשטעלונג פון סוף פון דעם צייט־אפשניט (פון יאהר 1867), אויב וועלען מיר אויס סדרן פערשידענע פאבריקס - שטעט, לויט דעם יודישען פראצענטועלען אנטייל אין דער ארטיגער טעקסטיל־פראדוקציע, וועלען מיר בעקומען פאלגענדיג בילד:

בעלכאטאוו האט פערמאגט 15 קליינע וואל און ביינוועל אנשטאלטען, דערונטער 13 יודישע, ד"ה 87 פראצענט אנשטאלטען האט געהערט צו יודען.

פאביאניץ האט געהאט 16 ביינוועל־פאבריקען דערונטער 9 יודישע, ד"ה 55 און א האלב פראצענט.

אזארקאוו האט געהאט 24 וואל־פבריקען, דערפון האבען 10 געהערט צו יודען, ד"ה 42 פראצענט.

זדונסקעוואלע האט פערמאגט 30 ביינוועל - פאבריקען, דערונטער 10 יודישע, ד"ה 33 פראצענט.

טאמאשאוו האט געהאט 57 וואל־פאבריקען, דערונטער 7 יודישע, ד"ה 12 פראצענט.

לאדז האט געהאט 473 טעקסטיל־אינדוסטריע אנשטאלטען, דערפון האבען 53 געהערט צו יודען, ד"ה קנאפע 12 פראצענט.

זגערזש האט געהאט 45 טוך־פאבריקען, דערונטער האבען 2 געהערט צו יודען, ד"ה 4 פראצענט.

אין קאלא (קויל) האט עקזיסטירט איין יודישער בענדער־מאכעריי, אין קאליש, קאנסטאנטין, אפאטאוועק און דאמביע זענען נישט געווען קיין יודישע אינדוסטריע־אנשטאלטען.

אמאל האבען יודישע אונטערנעמער יא בעשעפטיגט יודישע ארבייטער...

פון ד"ר פ. פרידמאן (נאכדרוק פערבאטען)

ווי מיר האבען בכן געזעהן, איז דער אנטייל פון יודען אין דער לאדזער פראדוקציע, נישט געווען פראצענטועל דער גרעסטער, דערפאר אבער דער ערנסטסטער אין אבסאלוטע צאלען.

א גאנץ לחלוטין אנדערש בילד וועט זיך בעקומען, אויב מיר וועלען די פאבריקס־שטעט סדרן, נישט לויט די צאהל אונטערנעהמונגען נאר לויט דער גרויס פון דער פראדוקציע פון די יודישע אינדוסטריע־אונטערנעהמונגען און לויט דער צאהל אין זיי בעשעפטיגטע ארבייטער, דעמאלט וועלען מיר בעקומען פאלגענדיג בילד:

אויפ'ן ערשטען ארט וועט קומען אזארקאוו, וועמעס יעהרליכע פראדוקציע אין די יודישע אונטערנעהמונגען האט בעטראפען 513 טויזענד רובעל און האט בעשעפטיגט 330 ארבייטער.

לאדז וועט קומען אויפ'ן צווייטען ארט, דארט האט די יעהרליכע פראדוקציע פון די יודישע אנשטאלטען בעטראפען נאר 463580 רובעל און בעשעפטיגט האבען זיי 757 ארבייטער.

דערנאך קומט פאביאניץ, וועמעס יעהרליכע פראדוקציע אין די יודישע אנשטאלטען האט בעטראפען 414200 רובעל און האט בעשעפטיגט 259 ארבייטער.

ווייטער קומט טאמאשאוו מיט איהר יעהרליכער פראדוקציע אין די יודישע אנשטאלטען אין א הויך פון 121550 רובעל און 105 ארבייטער.

שפעטער קומט זגערזש, וואו די יעהרליכע פראדוקציע פון יודישע אונטערנעהמונגען האט בעטראפען נאר 72 טויזענד רובעל און האט בעשעפטיגט 112 ארבייטער.

נאך זגערזש, קומט זדונסקעוואלע, וואו די יעהרליכע פראדוקציע פון די יודישע אנשטאלטען האט בעטראפען 50122 רובעל און בעשעפטיגט אין זיי זענען געווען 240 ארבייטער.

לסוף קומט בעלכאטאוו מיט איהר יעהרליכער פראדוקציע און די יודישע אונטערנעהמונגען פון 39860 רובעל מיט 95 בעשעפטיגטע ארבייטער.

פון דער איבערשטער אויפשטעלונג זעהען מיר, אז דער יודישער פראדוקציע־בעטראג אין אזארקאוו איז געווען גרעסער פון דעם לאדזער יודישען פראדוקציע־בעטראף און די פאביאניצער־פראדוקציע האט כמעט געהאט דעם זעלבען בעטראף, וואס די לאדזער, דאגעגען האבען אבער די יודישע אינדוסטריע־אנשטאלטען אין לאדז בעשעפטיגט די גרעסטע צאהל ארבייטער. וואלטען די אפיציעלע מאטעריאלען געווען מעהר זיכער און גרעסער, וואלט מען פון דער אויבערשט צונויפגעשטעלטען בילד געקענט קומען צו פערשידענע אויספיהרען בנוגע די ארגאניזאציע פאר מען פון די יודישע אונטערנעהמונגען, אין דער דאזיגער ארבייט בעגניגען מיר זיך נאר צו דעם אנווייז פון דעם צאל־פראפארץ, א חוץ לאדז, שטויסען מיר זיך נאר אין פאביאניץ און אין אזארקאוו אן אויף איינצעלנע יודישע גרויס־אינדוסטריע אונטערנעהמונגען. די איבעריגע האט געהאט די מיטעלע און די קליינע אינדוסטריע, בפרט כאראקטעריסטיש איז דעם פרט אין בעלכאטאוו, וואו עס האבען זיך געפינען בלויז קליינטשיקע אונטערנעהמונגען מיט אדורכשניטליכער יעהרליכע פראדוקציע אין יעדער פון 3300 רובעל און 7 ארבייטער. די אויבערשטע אויפשטעלונג דערפיהרט צו דעם אויספיהר, אז וואס קלענער דאס ארט איז געווען, וואס צוריקגעשטאנענער עס זענען אין אהם געווען די פראדוקציע־מעטאדעס — וואס גרעסער איז דערין געווען דער יודישער אנטייל. געוויסע אבסערוואציעס איבער דער ווייטערדיגער ענטוויקלונג פון דעם יודישען אנטייל אין דער טעקסטיל־פראדוקציע בעת די שפעטערדיגע יאהרען, בעשטעטיגען די ריכטיגקייט פון דער דערמאנטער מסקנא. מיט'ן אויסנאהם פון איניגע יודישע הויפט־אונטערנעהמונגען, וואס זענען פונאנדערגעבויט געווארען אין גרויסען פערנעהם און זעהר מאדערניזירט, גייט דער גרעסטער טייל פון די יודישע אונטערנעהמונגען אויף צוריק, וואס מעהרער עס ענטוויקעלט זיך די טעכניק, וואס מעהרער עס רוקט זיך צוריק די יודישע פאדוקציע צו אלן מעהרער צוריקגעשטאנענע פראדוקציע צווייגען.

אין אנדערע ערטער פון קעניגרייך — אויסער לאדז — האבען יודען (ספעציעל ווארשאווער יודען) אנגעהויבען צו נעמען א טעטיגען אנטייל אלס אונטערנעהמער אויך אין דער בערג־אינדוסטריע, אין אייזענגיסעריי און אין דער מעטאל־אינדוסטריע, אין אייזענבאהן־בוי, אין דער צוקער־אינדוסטריע, אין מילבעריי און אין אנדערע צווייגען פון דער דערנעהר אינדוסטריע, ווי אויך אין דער פאפיר און טאבאק־אינדוסטריע, אין לאדז, וואו אנדערע טיילען פון דער אינדוסטריע־פראדוקציע, א חוץ דער טעקסטיל, זענען נאך צו יענער צייט געווען ווייניג ענטוויקעלט, טרעפען מיר נאר צו איינצעלנע יודישע אונטערנעהמונגען אין דער טאבאק־אינדוסטריע אין ביערברויעריי א. א.

אינ'ם פראלעטאריזאציע־פראצעס פון די יודי[...] מאסען אין פוילען, האט לאדז געשפילט א[...] ראל, אבער אויך אין דעם געביט איז לאדז נישט ג[...] ווען דער ערשטער באדען, אויף וועלכען עס ה[...] זיך אנגעהויבען אויסצוטיילען דער יודישער אינ[...] סטריע־פראלעטאריאט. דער דאזיגער פראלעטאריא[...] האט אנגעהויבען צו ענטשטיין אין די 20־גער יא[...] רען פון פערגאנגענעם יאהרהונדערט און דאס, [...] ערשט, אין דער טעקסטיל־אינדוסטריע, די יודי[...] קליין־טעקסטיל־אינדוסטריע, וועלכע איז ענטשט[...] נען שוין אין תחילה פון די 20־גער יאהרען, אין [...] תחילת, על פי רוב, רעפרעזענטירט געווארען [...] דער יודישער טליתים־אויסארבייטונג (אין שטע[...] קוטנע, ראווע, גאסטינין א. אז. וו.), אין די דאזי[...] טליתים־וועבערייען, האבען אין צוזאמענהאנג [...] די רעליגיעזע פארשריפטען, געקענט ארבייטען [...] יודישע בעל־מלאכות: האבען מיר, הייסט עס, [...] שוין דעם תחילת פון דעם יודישען פראלעטאריאט אין דער טעקסטיל־, כאראקטעריסטיש איז, וואס [...] לאדז, איז, במשך פון דעם גאנצען דורך אונז [...] האנדעלטען צייט־אפשניט, נישט געווען קיין אין [...] דישע טליתים־וועבעריי, דער צווייטער, כמעט [...] שער טייל אין דער טעקסטיל, וואטעמאכעריי, [...] אויך כמעט בעשעפטיגט בלויז יודישע ארבייטער, אויך אין שמוקלעריי. וואס איז אין א סך שטעט [...] גען אין יודישע הענט, בעגעגענען מיר יודישע [...] בייטער, אין דער וועבעריי, בעגעגענען מיר שוין [...] די 20־גער יאהרען, די ערשטע יודישע זעלבשטענדיגע מייסטערס, וועלכע האבען, לויט די [...] רונגס - פארשריפטען געדארפט בעשעפטיגען יודישע ארבייטער. דעם ערשטען גרעסערען קבוץ פון [...] דישע, זעלבסשטענדיגע מייסטערס, בעגעגענען [...] אין טשענסטאכאוו. וואו אין 1836, האבען 25 יודישע, זעלבסשטענדיגע וועבער־מייסטער זיך [...] משתדל געווען צו גרינדען א בעזונדערען יודי[...] וועבער־צעך. אין 1842, זענען אין טשענסטאכא[...] געווען 32 יודישע וועבער־מייסטערס, וואס האב[...] שעפטיגט 200 פועלים, אויך גרעסערע יודישע [...] טערנעהמונגען אין דער טעקסטיל־אינדוסטריע [...] בען בעשעפטיגט יודישע ארבייטער, בערעקסאן [...] אין זיין פאבריק, אין מארימאנט אין יאהר 1823, [...] שעפטיגט ארום 60 יודישע ארבייטער פון דער ארי[...] גער יודישער בעפעלקערונג. אויך פוזנער האט [...] זיין פאבריק, אין קוטארי, אין די 40־גער יאהר[...] בעשעפטיגט ארום 300 יודישע ארבייטער. [...] ראהם פאבריק אין אזארקאוו. האט אין יאהר 1855 בעשעפטיגט ארום 300 יודישע ארבייטער. [...] וועגען אנדערע יודישע פאבריקען, האבען מיר [...] קיין זיכערע ידיעות, דארף מען פונדעסט[...] משער זיין, אויפ'ן סמך פון די אונז בעקאנטע [...] רונגס־פארשריפטען און אויפ'ן אנאלאגישע [...] מיט די אויבען־ציטירטע ביישפילען, אז אויך [...] יודישע אנשטאלטען האבען בעשעפטיגע יודי[...] בייטער. קודם כל זענען יודען געווען בעשעפטי[...] וועבעריי, דאגעגען האט זיך געלאזט מערקען [...] פון יודישע אויסגעשולטע ארבייטער אין די [...] טען פון פארבען און שפינען.

איהר גרויסער נס!...

חנוכה־מאנאלאג פון א לאדזער גרושה

פון י. אבערזשאנעק

חנוכה, מיינע הערען און דאמען, איז א גרויסער יום־טוב, ס'איז א נס געשעהען מיט דעם קריגעלע אייל, און מ'ציגדען אן דעם חנוכה־לייכטער אלס א „פאמיאנטקא" פון דעם גרויסען נס, מיר דערמאנען אונזערע העלדישע חשמונאים, וואס האבען „געוואלטשעט" מיט די יודישע שונאים, וואס האבען אונז געוואלט אומברענגען, דערפאר איז חנוכה א גרויסער יום־טוב, מ'ציגדט אן די ליכטעלעך, מ'זינגט „הנרות הללו", מ'עסט לאטקעס נא אלעיאו", מ'מאכט א קארטעל, מ'„אוזשאנדזשעט" חנוכה־בעלער, קינדער בעקומען חנוכה־געלד, ס'איז א גרויסער יום־טוב, א „פאמיאנטקע" פון דעם גרויסען נס מיט דעם קריגעל אייל.

„אליע יא וואם פאוויעם", אז דער גרויסער נס מיט דעם קריגעל אייל, „טא יעשט זערא" אקעגען דעם נס, וואס איז איצט געשעהען, „אי יויעטשע גדזשע"? וו'לאנדיניע, טא יעסט, פראשען פאנסטוא צוד באד צודאמי" — א נס איבער אלע נסים!..

„וואבראזשטשע סאביע" — אזא נס! „טאקא ניעספאדזשאנקא". דער ענגלישער קעניג עדווארד דער 8־טער! אזא „פיענקנאשטש"!... אזא „מאראוויעץ"... „סטו פראצענטאוי מענשטשיזנא"!... „וויספארטאוואני כלאפיעץ"!... „נא יוסקראש אינטיליגענט!... „פאוואדזעניע" האט ער ביי אלע קאביטעס אין דער וועלט, די שעהנסטע, די רייכסטע, די אריסטאקראטישסטע פאננעס אין דער וועלט חלשן פאר זיין בליק, נו, וואס האט ער געטון? ער האט „יוביערעט" נישט קיין יונגע, נישט קיין שעהנע, נישט קיין אריסטאקראטקע, נישט קיין רייכע, ער האט זיך „זאקאכעט" אין א „זוויטשייבע ראזוואדקע" פון 42 יאהר.

„טא יעסט מענשטשיזנא"! נישט ווי די הייגטיגע כלאפצעס, וואס זוכען יונגע קאזעס, געמאליעוועטע ליאלקעס, „פשעפראשאם זא וויראזשעניא" — אויסגעווייקטע קעץ... דער ענגלישער קעניג האט די מענשטשיזנעס געגעבען „דא זראזומיעניא", אז די בעסטע ווייבער זענען, נישט די יונגע, 20 יאהריגע קאזעס, די פאנפיראנקעס, נאר עלטערע, אזעלכע ווי איך, צווישען 40 און 50.

איהר הערט? א נס איז געשעהען! א גרויסער, נאר א גרויסער נס! א סך גרעסערער נס פון דעם נס חנוכה, איצט איז געקומען א ישועה אויף אונז, עלטערע ווייבער, גרושות, אלמנות, סטארע פאננעס אי טאק דאלעי, פון איצט אן וועלען מיר, ראזוואודקעס, נישט דארפען זיך שעהמען מיט אונזער גרושהשאפט, „וו'ענטש פשעטשיוניע" — מיר וועלען שטאלצירען, וואס מיר זענען ראזוואדקעס, מיר וועלען זיין „דומנע" מיט אונזערע יאהרען. מיר וועלען נישט דארפען לייקענען די יאהרען, „וורענטש פשעט שיזוניע"; מיר וועלען נאך צולייגען.

ווער נאך „יאק מי", ווייסען, וואס מיר האבען געהאט אויסצושטעהען פון אונזערע פעסער, דער פאס האט דאך אונז „פערקירצט די יאהרען". איז מען געווען „ווטאיזשיסטוויע", האבען מיר, די 42־ער ווייבער געהאט א פנים פון חוזק. מיר האבען צוגעקוקט ווי די יונגע קאזעס מאכען א לעבען, און מיר, די 42־גער, האבען נעבעך געפלאצט „זאזדראשטשי".

איז מען געקומען אויף א באל „נא צעל דאבראטשיגני", וועמען האבען די מענשטשיזנעס זאפראשעט דא טאנצא? — זיי, די יונגע, און מיר האבען געפענקניעט פון צרות..

איז געקומען א שדכן צו א גרושה רעדען א שידוך, איז ווידער געווען דער פאס אויפ'ן טיש:

— „אילע פאני מא ליאט?"

האט מען גענומען קאקעצן:

— „יא... יא... דוואדזשעשטשע שעשטש... דוואדזשעשטשא שעדעם..." און טאמער, האט מען זיך דערוואוסט, אז מיר זענען נאך די שלושים, האט מען זיך בעמעגט איינפעקלען, אדער געהען „נא אדפאטשיגעק" „דא דאמו סטארצאוו"...

איצט איז געשעהען א נס, נאר א גרויסער נס, איצט וועט יוערען א פאסעק, נישט אויף יונגע קאזעס, נישט אויף רייכע פאננעס, נאר אויף גרושות, און דווקא אויף עלטערע גרישות, אויף די 42־גער אזעלכע ווי איך וועט מען זוכען מיט ליכט, „א וויעטשע ליאטשעגא? ווייל דער קעניג עדוואורד איז דער מאדע געבער אין דער מענערישער וועלט. וואס ער טוט, טון באך די מענער אין גאנץ איירא־פע, האט ער אנגעטון שמולע הויזען, האבען אלע מענשטשיזנעס באלד גענומען טראגען שמאלע הויזען, ווי קישקעלעך, האט ער אנגעטון ברייטע הויזען, איז געווארען א מאדע ברייטע הויזען ווי זעק, האט ער אנגעטון א קורצע מארינארקע, איז געווארען א מאדע שמאלע מארינארקעלעך ווי ביי חדר־יונגלעך, האט ער אנגעטון א ברייטע מארינארקע, איז געווארען א מאדע ברייטע מארינארקעס, האט ער אנגעטון א ווייכען קאפעלוש, איז געווארען א מאדע ווייכע. הימעל און ערד און ווייכע קאפעלושען, האט מען איהם געזעהען אין א מעלאניק, האבען אלט און יונג אנגעטון שטייפע קאפעלושען, וואס ער טוט אן, געהט עס אריין אין מאדע־זשורנאל, און אלע מענשטשיזנעס טון איהם נאך.

און האט ער איצט זיך „זאקאכעט" אין א 42 יאהריגע ראזוואודקע, וועט איצט ווערען א מאדע 42־גער גרישות. ס'וועט ווערען אנ'אויסכאפעניש אויף דעם ארטיקעל, מ'וועט שטעהן אין דער רייהע, אלע וועלען באכטון דעם ביישפיל פון קעניג, פרינצען, פירשטען, לארדען. אלע, אלע וועלען זיך יאגען נאך גרישות אין עלטער פון 42 יאהר. ס'וועט ווערען אנ'אויפלעבונג אין דער גרישות־בראנזשע: וועט מען פאקען א גרושה אין דער עלטער פון דער מיסיס סימפסאן, וועט מען זי „אזלאטשען" בעגילטען וועט מען זי. און וועט קומען א כלאפיעץ, וועט מען מיט שטאלץ זאגען:

— „יעסטעם וודובקא... מאם טשערדזשעשטשע דיוא לאטא, מיאלאם דוואוך מענזשוב".

אז דער בחור וועט דאס הערען, וועלען איהם פינקלען די אויגען, און וועט איינעם געלונגען [...] כאפען אזא גליק, וועט ער זיין דער גליקליכסט[...] מענש, ווארום ער וועט דאך זיין „מאדערן", [...] וועט דאך האבען דאס זעלבע „גליק", וואס דער ק[...] ניג עדוואַרד.

וועט מען קומען אויף א באל, וועט מען די ע[...] שטע די 42־גער „זאפראשען דא טאנצא", און [...] יונגע קאזעס וועלען צוזעצט און צעשפרינגען [...] רען פון „זאזדראשטש"...

אויפ'ן שפאציר, וועלען האבען „פאוואדזעניע" [...] די 42־גער ווייבער, אין ד' קור־ערטער, וועלען [...] בען פ'ערשענסטווא די עלטערע ווייבער אין דער [...] דאס סימפסאנ'ס עלטער, און מאמעס וועלען [...] וואונשען:

— כ'זאל אזוי דערלעבען מיין זוהן צו פיהר[...] צו דער חופה מיט א 42 יאהריגע גרושה.

יא, מיינע דאמען און הערען. ס'איז געשעהען [...] נס, א גרויסער, נאר א גרויסער נס, א פיל גרע[...] רער נס פון דעם נס חנוכה, און דאס האבען מיר [...] פערדאנקען דעם ענגלישען קעניג עדוואורד דעם [...] טען. ער האט אונז אויסגעלייזט פון אונזערע צרות, אנ'אויפריכטונג איז אויף אונז, גרושות, געלע[...] איצט זענען מיר דאס אויבערשטע פון שטייסעל, [...] שטאלצירען מיט אונזער גרושה'שאפט, מיר [...] שטאלץ מיט אונזער פסעל יאהרען, מ'וועט [...] איצט שוין נישט מעהר — ווי א פערד — קוקען [...] די ציין אריין ווי אלט מ'איז. וואס עלטער איז [...] און טאמער וועט איינע זיין יונגער פון 42 יאהר, וועט מען זיך בעמיהען צו צולייגען א פאר יאהר.

א נס, א גרויסער נס איז אונז געשעהען. די הייי־יאהריגען חנוכה, צינדען מיר אן די חנוכה ליכטעלעך, נישט אזוי ווייט צוליב דעם נס מיט די קריגעלע אייל, נאר צוליב דעם נס אין לאנדאן. די הייי־יאהריגען חנוכה, וועלען מיר, א חוץ דעם [...] מתתיהו בן יוחנן", אויך זאגען „בימי [...] בן געארג".

היינט איז ביי אונז, א דאפעלטער יום־טוב, [...] יום־טוב צוליב'ן נס חנוכה, איז דעם [...] די 42־גער ווייבער.

לאמער אלע וואונשען דער מאדאם סימפ[...] הארציגען מזל־טוב, אי"ה ביי אונז אין פר[...]

ישראל יעקבזאָן

פון דער סעריע: „די געשיכטע פון רעפאָרם־יודענטום“

פון ש. ראָזענפעלד

— 6. —

די אַלגעמיינע נאַפּאָלעאָנישע פּאָליטיק אין אָנהויב פון 19־טען יאָהרהונדערט האָט געהאַט א גרויסע ווירקונג אויפ׳ן יודישען לעבען אין דייטשלאַנד. און נישט בלויז אויפ׳ן געביט פון רעכט און גלייכבערעכטיגונג, וואָס ער האָט פּראָקלאַמירט אומעטום, וואו ער האָט א פעסטען פוס געשטעלט, נאָר אויך אויפ׳ן געביט פון רעפאָרמירען דאָס יודענטום.

צווישען אנדערע קליינע מלוכות, וואָס נאַפּאָלעאָן האָט געגרינדעט נאָך זיין נצחון פון 1806 (בעקאַנט ווי דער נצחון פון יענא), איז אויך געווען וועסטפאַלען, מיט איהר הויפּטשטאָט קאַסעל. נאַפּאָלעאָנ׳ס ברודער, זשעראָם, איז בעשטימט געוואָרען פאַר קעניג אין דער נייער מלוכה און ער האָט דאָ איינגעפיהרט די זעלביגע אָרדנונגען, וואָס האָבען געהאַלטען אין פראַנקרייך: יודען האָבען בעקומען גלייכע רעכט מיט אַלע אנדערע בירגער פון לאַנד; אפילו די יודען, וואָס וועלען נאָך ערשט אריינקומען אין לאַנד אריין, זענען אַלע רעכט צוגעזאָגט געוואָרען. און ווי אין פראַנקרייך, איז אויך אין וועסטפאַלען געגרינדעט געוואָרען א קאָנסיסטאָריע, וואָס האָט געהאַט צו פערוואַלטען מיט אַלע יודיש־רעליגיעזע אנגעלעגענהייטען.

בראש פון קאָנסיסטאָריום האָט די רעגירונג בעשטימט דעם באַנקיר ישראל יעקבזאָן. און ער האָט עס אונטערגענומען, מיט׳ן כח פון זיין אמט, איינצופיהרען רעליגיעזע רעפאָרמען אין וועסטפאַלען. אָבער זיינע רעפאָרמען האָבען אייגענטליך נישט אָנגעריהרט דעם עצם פון דער רעליגיע. נאָר איהרע אויסערע פאָרמען. ווי שוין פריהער בעמערקט, איז געווען א רעפאָרם־שטרעבונג, וואָס האָט זיך באַנוגענט מיט אויספּוצען דעם יודען און אויספּוצען דאָס יודענטום, און קודם כל די שוהל.

וואָרום יעקבזאָן איז נישט אויסען געווען צו ענדערען די רעליגיעזע מנהגים. אין דאָס איז געווען דער חילוק צווישען פרידלענדער׳ן און יעקבזאָנ׳ען. פרידלענדער האָט אין זיין רעפאָרם־שטרעבונג געוואָלט בטל מאַכען א צאָהל רעליגיעזע מצוות, בעגרינדען די יודישע רעליגיע אויף ראַציאָנאַליסטישע יסודות — אַז אַלץ זאָל שטימען מיט ריינעם מענשענפערשטאַנד; ס׳זאָל זיין א רעליגיע אָהן מעטאַפיזיק, אָהן מיסטיק, אָהן ראָמאַנטיק און אָהן אַלע אנדערע אייגענשאַפטען, וואָס מאַכען אויס דעם עצם־מהות פון יעדער רעליגיע... אָבער יעקבזאָן איז ווייט געווען פון די אַלע פילאָזאָפען, ער איז נישט געווען קיין ראַציאָנאַליסט, נאָר א יוד א סוחר, א גביר און א משכיל. איהם איז, דער עיקר, געגאַנגען אום דעם, איינצופיהרען אָרדנונג אין שוהל, אין גאָטעסדינסט און אין דער דערציהונג. זיינע שטרעבונגען זענען געווען אַזוי געמעסיגט, אַז אפילו זיין בית־דין האָט איינגעשטימט מיט איהם און איהם געהאָלפען איינצופיהרען זיינע רעפאָרמען.

וואָרים קיינער האָט נישט געקאָנט לייקענען, אַז די אומאָרדנונגען אין די שוהלען דאַרפען רעפאָרמירט ווערען — ווייל די אומאָרדנונגען האָבען געמאַכט די „יודענשוהל“ צו שאַנד און צו שפּאָט, אַז צווישען נישט־יודען, אַי צווישען געבילדעטע יודען. עס איז געווען א בעקאַנטע זאַך, אַז בעת דער חזן האָט געזונגען, האָט דער עולם געהאַלטען באַנק הויכע שמועסען, געשריען און אפילו געקריגט זיך; די דאַוונער האָבען אומגעשמייעט איבער דער שוהל הין־און־צוריק, געמאַכט גלייכוואָרטלעך, געלאַכט און געשטיפט. און אפילו אין די טעג, וואָס מ׳קאָן זיך נישט לוסטיג מאַכען (ווי אום יום־כפור, למשל), איז אויך נישט געווען קיין אָרדנונג אין שוהל, נאָר ווילדע קולות האָט מען געהערט אין א געמיש פון יעלות.

די דאָזיגע אומאָרדנונגען זענען נישט ניי געווען. פון תמיד־אָן האָט זיך א יוד געפיהלט אין שוהל היימיש, אָהן איבעריגער „עהרפורכט“, און זיך לאָזען וואוילגעהען דורך אַ גלייכוואָרט, אַנ׳אינטערעסאַנטע ניייעס א. ד. גל. איז ווי־לאַנג יודען זענען געווען אין געטאָ, צווישען זיך, און זענען פרעמד געווען פון דער וועלטליכער קולטור, האָבען זיי נישט בעמערקט, ווי אומפּאַסיג אַזאַ האַנדלען אין שוהל איז, אָבער צום סוף אכצעהנטען יאָהרהונדערט, ווען יודען זענען אין אַ געוויסער צאָהל און איז אַ גרויסער מאָס בעפרייט געוואָרען פון דער גייסטיגער געטאָ, יודישע קינדער האָבען געזעהן, ווי אַנדערע פיהרען זיך, האָבען דערוואָרבען געשמאַק, האָט זיי געעקעלט פון אַזוינע אומאָרדנונגען אין די שוהלען, און האָבען אנגעהויבען אינגאַנצען זיי אויסצומיידען...

איז געקומען יעקבזאָן און געפּרובט די מעהלערען פערריכטען, אָבער כדי מיט אנ׳אמת און יודישלעך די לאַגע צו פערבעסערען, איז יעקבזאָן געווען צו וועניג יודיש געלערנט. ער האָט נישט געוואוסט, צי די אָרדנונגען, וואָס ער וויל איינפיהרען שטימען מיט׳ן יודישען שטייגער פון גאָטעסדינסט. ער האָט געקענט די קריסטליכע קירך וואו אַלץ איז אין אָרדנונג און אַלץ איז אַזוי שעהן. דער גלח שטעהט ביים פּולפּיט און דרשנ׳ט פאַר׳ן פאָלק. דער אָרגעל שפּילט אַזוי שעהן, אַז עס פערכאַפּט ס׳האַרץ, דאָס פאָלק שטעהט אין עהרפורכט און זינגט מיט אַלע תפילות. דערהויפּט איז איהם געפעלען, ווי יעדער פּראָטעסטאַנט פערשטעהט עס מיט־צו־זינגען מיט׳ן כאָר — ווייל ער איז פון קינדווייז־אָן געוואוינט געווען צו רעליגיעזער מוזיק. האָט זיך יעקבזאָן געטראַכט, אַז לויט׳ן דין איז געווי׳ס נישט פערבאָטען איינצופיהרען אַזוינע אָרדנונגען אין שוהל אויך. און אַזוי איז עס אויך — ווי־לאַנג מ׳בעטראַכט יעדער פּרט בעזונדער. וואָרים פון ווען־אָן איז דען יודען פערבאָטען געוואָרען צו דאַווענען בצבור מיט פיינער נגינה? און פון ווען־אָן איז דען יודען פערבאָטען צו הערען א פיינע דרשה, אויף א ריינע שפּראַך? און אפילו דער אָרגעל, וואָס האָט שפּעטער אַרויסגערופען אַזוינע גרויסע קאַמפען, איז מיט יאָהרען צוריק געווען איינגעפיהרט אין פּראָג, און מ׳האָט דערפון ביז ־בעמאַכט קיין גרויסען ווזען. אָבער הגם יעדער פּרט פאַר זיך איז רעכט און כשר, פאַר אַז מ׳נעמט צונויף די אַלע פּרטים איבאַיינעם, קומט אַרויס פון זיי א פּינקטליכע נאָכמאַכונג נאָך די אָרדענונגען אין דער פּראָטעסטאַנטישער קירך. דערפון איז עס אויך געקומען, וואָס די גאַנצע רעליגיעזע רעפאָרם האָט אָנגענומען א פּראָטעסטאַנטישע פאָרם.

אָבער נאָך איידער די וועסטפאַלישע מלוכה איז געגרינדעט געוואָרען, און איידער נאָך יעקבזאָן איז געווען דער פּרעזידענט פון דער קאָנסיסטאָריע, איז ער אויך שוין טעטיג געווען אויפ׳ן געביט פון רעליגיע און דערציהונג. נאָך אין יאָהר 1801 גרינדעט ער, אויף זיין אייגענער רעכענונג א קינדער־שול, אין דער שטאָט זעזען אין ברוינשווייג (פון וואַנען ער איז א געבוירענער), וואָס האָט נאָך, ביז גאָרנישט לאַנג צוריק עקזיסטירט. אין דער שול פלעגט מען אריינבעמען קריסטליכע קינדער אויך. ביי דער שול האָט ער פאַר די שול־קינדער געגרינדעט א שוהל צו דאַווענען אויך. דאָ האָט ער איינגעפיהרט דעם נייעם נוסח דאַווענען, קיין זאַך האָט ער נישט געענדערט, קיין זאַך נישט אַרויסגעוואָרפען און קיין זאַך נישט צוגעגעבען — דער סידור איז געבליבען ווי געווען. נאָר אויסערליך האָט ער געשאַפען אָרדנונג. מיט „הייליגער עהרפורכט“ איז מען אהין אריינגעקומען, געזונגען, האָט מען לויט נאָטען און שעהנע מאָטיווען. אינמיטען דאַווענען פלעגט ער אַרויפגעהען אויף דער בימה, אנגעטון די „הייליגע טראַכט“ פון א פּראָטעסטאַנטישען גלח און געהאַלטען א דרשה פאַר זיינע צוהערער אין ריינעם דייטש. נישט מעהר,

(ווייטער זעה 20־טע זייט)

לעצטער חנוכה אין ראָזוואַדאָווער הויף

(אַ חסידישע מעשה)

פון מנשה אונגער

אַ מנהג איז געווען אין אַלע רבי׳שע הויפען פון מערב־גאַליציען צו שפּילען חנוכה אין קוויטלעך. אַ טייל חסידים האָבען זיך נאָך מקדים געווען און האָבען אנגעהויבען צו שפּילען ווי נאָר מען האָט געבענשט ראש־חודש כסלו. מען האָט אָבער נישט געטאָרט שפּילען אין די קאָרטען, וואָס האָבען געהאַט געמעלעכצער פון פיגורען, ווייל מען האָט געהאַלטען, אַז די בילדער זענען פיגורען פון „שדים“. האָט דער סאַנזער רבי געהייסען זיינס אַ סופר מאַכען אייגענע קוויטלעך, אָהן פיגור־ען — האָט מען טאַקע די קוויטלעך שוין אַנגעהויבען צו רופען „סאַנזער קוויטלעך“.

די „סאַנזער קוויטלעך“ האָבען אין דער ערשטער צייט געמאַכט די סופרים. יעדער סופר אינ׳ם קליינעם שטעטעל האָט אַזוי אַרום געהאַט אַ נעבען־פּרנסה. אַ חוץ פון שרייבען תפילין און מזוזות אויך פאַר חנוכה צו מאַכען קוויטלעך. אָבער אין יאָהרען אַרום איז געקומען די גרויסע שפּיל־קאָרטען־פאַבריק „פּיאַטניק“ פון ווין. און האָט אויך אָנגעהויבען צו פאַבריצירען „סאַנזער קוויטלעך“, און אַזוי־אַרום צוגענומען די פּרנסה ביי אַ סך סופרים פון גאַליציען. די דאָזיגע קוויטלעך האָט מען דערנאָך אויך גערופען „ש״ס־קטן“ אָדער „פּיאַטניק׳ס ש״ס“, און ווען מען האָט געוואָלט אָנווייזען אויף אַ חסיד, אַז ער איז א גרויסער קאָרטען־שפּילער, האָט מען אויף איהם געזאָגט בדרך הלצה: „ער איז אַ גרויסער מתמיד. טאָג און נאַכט איז ער עוסק אין „ש״ס קטן“.

אין די רבי׳שע הויפען פון מערב־גאַליציען איז אויך געווען אַ מנהג, אַז דער רבי אַליין האָט געשפּילט מיט די חסידים אין דריידלעך, און אַ סך רביים האָבען געהאַט גרויסע גאָלדענע דריידלעך, און זיי האָבען געשפּילט מיט די חסידים יעדע נאַכט חנוכה נאָך חנוכה־ליכט־בענשען. די חסידים האָבען עס געהאַלטען פאַר אַ גרויסען כבוד צו שפּילען מיט׳ן רבי׳ן. און ווער עס האָט געוואונען, האָט פאַר דעם געלט געשיקט נאָך משקה צו דער סעודה, וואָס מען האָט געמאַכט יעדע נאַכט.

אין אַ טייל רבי׳שע הויפען האָבען די חסידים, די הויף־מענשען, געשפּילט צוזאַמען מיט די רבי׳שע טעכטער. אַזוי, למשל, האָבען חסידים אָפט געשפּילט אין ראָזוואַדאָווער הויף צוזאַמען מיט דעם רבי׳נס טעכטער און שניר און קיינער האָט דערין קיין שום עוולה נישט געזעהן. דערצו פלעגט מען אין ראָזוואַדאָווער הויף חתונה מאַכען די קינדער זעהר יונג און דאָס יונגע דרייצעהן־פערצעהן יעהריגע ווייבעל האָט נישט געטאָרט אַרויסרעדען אַ וואָרט מיט איהר מאַן, אָבער דערפאַר האָט זי געשפּילט מיט די הויף־מענשען אין קוויטלעך און זעהר אָפט אַפילו אַ „בייטשעל פּערל“.

אויך די זיהן פון ראָזוואַדאָווער רבי׳ן האָבען געהאַלטען שטאַרק פון דעם מנהג פון שפּילען קוויטלעך, און אַ חוץ די „סאַנזער קוויטלעך“ האָבען זיי אויך געשפּילט אין „אונגאַרישע האַלבער צוועלף קוויטלעך“, וואָס די אַלטע ראָזוואַדאָווער רביצין האָט געבראַכט פון סיגעט, אונגאַרן.

פערשידענע מעשיות דערצעהלען די ראָזוואַדאָווער חסידים וועגען דעם שפּילען פון דעם רבי׳נס קינדער. די חסידים האָבען אויך אין דעם שפּילען אַריינגעלייגט גרויסע כוונות און געזאָגט, אַז דערפאַר האָט דער אַלטער ראָזוואַדאָווער רבי געהייסען זיינע קינדער שפּילען אין קוויטלעך חנוכה, ווייל ער האָט מורא געהאַט, אַז דאָס כסדר זיין פאַר־דביקה׳ט אין גאָט, וועט זיי שאָדען אין יודישקייט, און זיי האָבען זיך דערפאַר געמוזט אַראָפּלאָזען צו האָבען „קטנות־דמוחין“, כדי זיי זאָלען דערנאָך ווייטער קאָנען זיצען און לערנען.

חסידים דערצעהלען טאַקע, אַז ווען דער עלטסטער זוהן פון ראָזוואַדאָווער רבי׳ן, ר׳ הערשעלע, האָט אַמאָל געשפּילט צוזאַמען מיט זיינע ברידער חנוכה אין קוויטלעך, האָט דער ברודער זיינער, דער שפּעטערדיגער פּלאַנטשער רבי, צווישען איין קאָן און צווייטען, יוען עס איז איהם „נישט געגאַנגען“, דערווייל געלערנט „זוהר“. און איינמאָל האָט זיך געמאַכט אין א קאָן, אַז זיין ברודער, דער שפּעטערדיגער סטיטשינער רבי, האָט געהאַט דיזעלבע קוויטלעך, יואס ער, אָבער ער איז געווען „ווזע“, דאָס הייסט „פאַרהאַנט“, דער ערשטער אין קאָן, אָבער דער ראָזוואַדאָווער רבי העט געשריגען, אַז ער איז אַ „יונגער רב“ און אַ „יונגער רב“ איז מעהר מיוחס ווי „ווידע“. האָט מען זיך אַזוי לאַנג געשפּאַרט, ביז מען האָט געשיקט פרעגען דעם מורה־הוראה אַ שאלה, ווער ס׳איז בילכער.

איינמאָל, דערצעהלען די חסידים, איז געקומען צופאָהרען דער בייטשער רב קיין ראָזוואַדאָוו אויף שבת פאַר חנוכה. שבת צו נאַכט, ווען די חסידים האָבען זיך מיט איהם געזעגענט, האָט מען זיך געזעצט אַביסעל שפּילען. האָט דעם בייטשער רב אָנגעהויבען צו געהן זעהר גוט אין די „קוויטלעך“ און ער האָט צוגענומען דאָס גאַנצע געלד ביי דעם ראָזוואַדאָווער רבי׳נס קינדער. דער בייטשער רב האָט געוואָלט פאַרטאָג אָפּפאָהרען פון ראָזוואַדאָוו און אַריינגעהן צום פעטער, צום אַלטען ראָזוואַדאָווער רבי׳ן זיך געזעגענען, האָבען אָבער די קינדער בסוד זיך איבערגעוואונקען מיט׳ן גבאי, און דער גבאי האָט געזאָגט, אַז דער ראָזוואַדאָווער רבי וועט היינט נישט פּראַווען, נאָר ערשט זונטאָג נאָכמיטאָג. האָט שוין דער בייטשער רב געמוזט בלייבען, און בלית ברירה, האָט מען ווייטער אָנגעהויבען צו שפּילען. האָבען דעם ראָזוואַדאָווער רבי׳נס קינדער געמאַכט יד־אחת און אין אַ משך פון אַ פאָר שעה האָט דער בייטשער רב געהאַט פערלוירען דאָס גאַנצע געלד זיינס, אַזוי אַז מען האָט איהם געמוזט אין דער פריה צוזאַמענקלייבען אויף הוצאות אַהיים צו פאָהרען. ערשט דערנאָך האָט דער גבאי איהם אַריינגעלאָזט צום פעטער זיך געזעגענען..

אָבער פערשטערט איז געוואָרען די שמחה אינ׳ם ראָזוואַדאָווער הויף, אינ׳ם לעצטע חנוכה פון דעם אַלטען רבי׳נס פטירה, צוליב אַ מעשה נוראה, וואָס האָט זיך פערלאָפען מיט דעם ראָזוואַדאָווער רבי׳נס אייניקעל מירעלע.

די מעשה איז אַזוי געווען: מירעלע, די טאָכטער פון יונגען ראָזוואַדאָווער רב, איז געווען זעהר אַ געראָטענע, האָט מען איהר גערעדט פערשידענע שידוכים מיט די גרעסטע רביים פון גאַליציען, ביז דער אַלטער ראָזוואַדאָווער רבי האָט פאַר איהר אויסגעקליבען א חתן, אַ זוהן פון א רבין, פון פוילען, אַ גרויסער עלוי און מושלם.

צו דער חתונה זענען געקומען אַ סך רביים און טויזענדער חסידים. פאַר דער חופה איז די כלה אריינגעגאַנגען צום זיידען זיך בענשען. די שמחה איז געווען זעהר גרויס, אָבער בעת דער חופה, ווען דער 14־יאָהריגער חתן האָט אָפּגעזאָגט דעם „הרי את“, האָט מען פלוצלינג דערהערט אַ קוויטש און די כלה האָט אָנגעהויבען צו חלשן. מען האָט זי קוים דערמינטערט. אָבער די כלה האָט פערהאַקט דאָס מויל און האָט אויפגעהערט צו רעדען. איז די חתונה שוין געוואָרען פערשטערט. מען איז דערנאָך מיט דער כלה געפאָהרען צו די גרעסטע פּראָפעסאָרען פון קראָקע, לעמבערג און ווין, און קיינער האָט איהר נישט געקאָנט העלפען.

און דער זיידע איהרער, דער אַלטער ראָזוואַדאָווער רבי אַליין האָט זיך נישט געוואָלט צוריהרען צו איהר. און חסידים האָבען געזאָגט, אַז דאָס איז דערפאַר, ווייל דער ראָזוואַדאָווער רבי ווייסט, אַז דאָס האָבען אָן איהם נקמה גענומען „יענע לייט“, ווייל דער שווער זיינער און דער עלטערער ווער זיינער, דער סיגעטער און דער אוהעלער רביים האָבען כסדר געפיהרט אַ מלחמה מיט די „נישט־גוטע“, האָבען זיי זיך דערפאַר איצט נוקם געווען אָן זיין אייניקעל...

האָט דער ראָזוואַדאָווער רבי געהייסען פיהרען דאָס אייניקעל צום סאַסאָווער רבי׳ן, יועלכער האָט זיך אָפּגעגעבען מיט אַרויסטרייבען דיבוקים און „בישט־גוטע“, אָבער ווען דער סאַסאָווער רבי האָט אָנגעהויבען צו לייענען דאָס קוויטעל, האָט ער אָנגעהויבען צו שרייען: „וואָס? פאַר דעם ראָזוואַדאָווערס אייניקעל דאַרף איך זיך איינשטעלען? דער זיידע איהרער ווייסט דעמזעלבען יועג צוצוקומען יואו מען דאַרף, ווי איך! געוויג, אַז כ׳דאַרף זיך מוסר־נפש זיין פאַר פשוט׳ע יודען, אָבער נאָך איינרייסען זיך מיט „זיי“ צוליב דעם ראָזוואַדאָווער רבי׳נס אייניקעל!...“

האָבען חסידים געזעהן, אַז ס׳איז קיין אַנדער אויסוועג נישט פערהאַן, ווי אריינגעהן בעטען דעם אַלטען ראָזוואַדאָווער רבי׳ן, ער זאָל זיך מרחם זיין אויף זיין אייניקעל און איהר העלפען.

איז אַריין דער זוהן צום ראָזוואַדאָווער רבי׳ן, און האָט אָנגעהויבען צו וויינען און איהם בעטען, ער זאָל העלפען זיין טאָכטער. האָט דער ראָזוואַדאָווער געענטפערט, אַז ער ווייסט, אַז ס׳וועט איהם שאָדען... אָבער דער זוהן האָט פון גאָרנישט געוואָלט הערען און האָט געענטפערט: פאַר אנ׳אייניקעל מעג מען זיך מקריב זיין...“

דעמאָלט האָט דער אַלטער ראָזוואַדאָווער רבי געגעבען אַ קרעכץ און געזאָגט: „מען שטעלט מיך איין“! און ער האָט געהייסען צוּוואַרטען ביז חנוכה.

און ווען עס איז געקומען חנוכה, האָט מען אין דעם יאָהר אין ראָזוואַדאָווער הויף מעהר נישט געשפּילט אין קוויטלעך, נאָר יעדען אויף דער נאַכט, נאָך דעם חנוכה־ליכט־בענשען, האָט דער ראָזוואַדאָווער רבי געהייסען אַריינפיהרען אין זיין חדר־מיוחד דאָס קראַנקע אייניקעל, און מיט דעם קוויטעל פון „גר־המוסף“ האָט מען געשמירט די קראַנקע מירעלע איבער׳ן קאָפּ.

דאָס יונגע ווייבעל פלעגט בעת־מעשה אַרויסלאָזען משונה׳דיגע קולות. דער ראָזוואַדאָווער רבי האָט געריכערט דעם גרויסען ליולקע־ציבעק און אין איהר אריינגעלאָזען דעם רויך, און יעדעס מאָל ווען דער זיידע איז צו איהר צוגעקומען, האָט זי אויסטערלישע קולות געמאַכט.

אַזוי האָט דאָס אָנגעהאַלטען 8 טעג. די קראַנקע מירעלע האָט אַלץ געהאַלטען פערהאַקט דאָס מויל. מען האָט זי ווייטער דערבעהרט קינסטליכערהייט, און ווען עס איז געקומען די לעצטע נאַכט חנוכה, האָט דער ראָזוואַדאָווער ווידער געהייסען צו זיך אריינפיהרען דאָס אייניקעל, און ווען ער האָט אָנגעהויבען צו שפּרייזען הין און צוריק איבער דער שטוב, געריכערט זיין ליולקע־ציבעק און איז צו איהר צו און איהר אַריינגעלאָזט אַ פולען מויל מיט רויך, האָט די „שטומע“ מירעלע פלוצלינג געגעבען אַנ׳עפען דאָס מויל און געפרעגט, וואו דער זיידע איז.

ב

אין הויף איז געוואָרען א גרויסע שמחה. מען האָט באַלד געשיקט נאָכ׳ן דאָקטאָר. ער האָט איהר געריייניגט דאָס מויל, וואָס זי האָט געהאַלטען פערמאַכט כמעט אַ יאָהר צייט. און אויפ׳ן צווייטען טאָג האָט מירעלע דערצעהלט, וואָס מיט איהר האָט זיך פערלאָפען און פאַרוואָס זי האָט פערהאַקט דאָס מויל. איהר האָט זיך אויסגעדוכט, — האָט זי דערצעהלט — אַז ביי דער חופה זענען צוגעקומען צו איהר „נישט־גוטע“, און האָבען זי פערפיהרט אין אַ וואַלד. די גאַנצע צייט האָט זיך איהר אויסגעדאַכט אַז זי געפינט זיך אין אַ וואַלד און די שדים רייצען זיך מיט איהר, און איהר זיידע איז פון איהר אוועק, אַז זי האָט געזעהן, אַז זי איז אַריינגעפאַלען צווישען שדים און רוחות, האָט זי בעשלאָסען מיט זיי נישט צו רעדען. דערפאַר האָט זי געהאַלטען כסדר דאָס מויל פערמאַכט. אָבער צום לעצטען טאָג חנוכה ביינאַכט האָט זי פלוצלינג דערזעהן, אַז זי איז צוריק ביי איהר זיידען אין הויף, האָט זי דערפאַר געעפענט דאָס מויל....

אָבער די שמחה איז נישט געווען בשלימות, ווייל פאַר דעם, וואָס דער אַלטער ראָזוואַדאָווער רבי האָט זיך געשראָקען — דאָס איז געקומען. דער אַלטער ראָזוואַדאָווער רבי איז אין אַ פאָר טעג אַרום זעהר קראַנק געוואָרען. ער איז שוין פון געלעגער נישט מעהר אַראָפּ, און אין דעם זעלבען יאָהר דריי טעג נאָך שבועות איז ער נפטר געוואָרען.

חסידים האָבען געוואוסט, אַז דאָס האָבען „יענע לייט“ זיך נוקם געווען אינ׳ם רבי׳ן אַליין...

מירעלע האָט דערנאָך געלעבט זעהר לאַנג. זי איז געווען זעהר פרום, געדאַווענט אַפילו אין א גאָרטעל, זיך געג׳גט מיט׳ן ערשטען מאַן און נאָכאַמאָל חתונה געהאַט מיט׳ן באַרווינער רב. קיין קינדער האָט זי נישט געהאַט און ערשט מיט אַ פאָר יאָהר צוריק איז זי געשטאָרבען.

די מעשה־נוראה ווערט ביז׳ן היינטיגען טאָג דערצעהלט אין אַלע רבי׳שע הויפען פון דער ראָזוואַדאָווער דינאַסטיע אין מערב־גאַליציען.

פאַרוואָס זי האָט איהם איינגעלאַדען צו זיך

(ערצעהלונג) פון נ. דרייצעהן

זוואָלון איז אַ בחור אין די הויכע פערציגער, געוועהנליך האָבען עלטערע בחורים אַ שוואַכקייט צו דערצעהלען אייך מעשיות, מעהרסטענס אינגאַנצען אויסגעטראַכטע, מעשיות וועגען דעם ווי אַזוי זיי בעמען אויס ביי דעם שעהנעם געשלעכט. זיי האָבען ליב צו דערצעהלען זאַכען וועגען דעם ווי זיי האָבען געבראַכען פרויען - הערצער. מיט זוואָלון'ען איז די געשיכטע פונקט אַ פאַרקערטע, ער האָט גאָר ליב צו דערצעהלען אייך מעשיות וועגען זיין שווערען מזל צו פרויען.

ער איז אַ קליינגעוויקסיגער פאַרשווינדעל — דער זוואָלון. אַ מאַן מיט אַ בייכעל, אַ שטאַרק סוטוליעוואַטער, אַ שטאַרק פליכעוואַטער, און ווען ער דערצעהלט אייך וועגען זיינע נישט געלונגענע ליבעס-ערפאַהרונגען מיט פרויען, איז געוועג אַז איהר זאָלט איהם אָנקוקען און איהר טראַכט: „דער בחור דערצעהלט, נעבעך, דעם ריינעם אמת.“ זוואָלון דערצעהלט אייך אַלע מאָל מיט וואָס פאַר אַ ביידען אַפלאַכען פרויען פלעגען ענטפערען אויף זיינע ערענסטע, אויפריכטיגע ליבעס-ערקלערונגען. ס'האָט אָבער אויך איינמאָל פאַסירט, אַז אַ יונגע און זעהר שעהנע דאַמעלע האָט גראַד צוליב זיין שווערען מזל צו פרויען סימפּאַטיזירט מיט איהם, און זי האָט איהרע סימפּאַטיעס אויסגעדריקט אויף אַ גאַנץ מאָדנעם שטייגער.

— הערט וואָס מיט מיר האָט אַמאָל געטראָפען.

— דערצעהלט זוואָלון אַט וועגען דעם פאַל, וואָס זי שעהנע יונגע דאַמע האָט אויף אַ מאָדנעם שטייגער אויסגעדריקט איהרע סימפּאַטיעס צו איהם, — אייבער אַ פריידוס איז מיינער אַ זעהר באַהענטער פריינד מען קען זאָגען, אַז מיר ביידע זענען צוויי געטרייע חברים. ראַלף (איך רוף איהם אַלעמאָל ביים ערשטען נאָמען) איז אַ בחור אין מיין עלטער, אפשר יונגער מיט אַ צוויי יאָהר און אפשר טאַקע נישט. ער איז הויכגעוויקסיג, ברייטפּלייציג, געזונד און שטאַרק ווי אַ דעמב. די געדיכטע שוואַרצע האָר ליגען ווי אַ קרוין איבער זיין שעהנעם רונדען קאָפּ; אַ יונג גאָר נישט קיין נאַר. ער האָט זיך זיינע יונגען איך זיין בעגעמען זיך מיט פרויען, „יונגען“ וואָס זעבען אָפט שוין אַביסעל צופיל געוואָגט און זאָגאַר משוגה'דיג פּרעך, אָבער פרויען פאַלען פאַר איהם; זיי זענען פשוט משוגע פאַר איהם, און וועהרענד איך בין פערבליבען אַן אַלטער בחור, דערפאַר ווייל פרויען האָבען מיך אַלעמאָל בעהאַנדעלט אַזוי שלעכט, קען מען וועגען מיין חבר זאָגען, אַז ער איז פערבליבען אונפערהייראַט נאָר דערפאַר ווייל ער האָט זיך פשוט געבאָדען אין פרויען-ליבע און די אויסזיכט צו ליבען בלויז איינע האָט צו איהם נישט אַפּעלירט.

אַ געוויסען זומער האָבען מיר ביידע, איך און ראַלף, פערבראַכט אונזער וואַקאַציע אין דעם זעלבען האָטעל, און ווי געוועהנליך האָבען אַלע פרויען, וואָס זענען געווען געסט אין האָטעל, די כפרה איינגענומען פאַר מיין פריינד און אויך ווי געוועהנליך האָבען די זעלבע פרויען אויף מיר נישט געוואָלט אַפילו אומקוקען זיך.

אין אונזער האָטעל איז איינגעשטאַנען איינע עסטעל גאָלדמאַן. זי איז געווען אַ פרוי פון אַ יאָהר עטליכע און צוואַנציג און אַ זעלטענע שעהנהייט.

פערשטעהט איהר דאָך געוויס, אַז מיין פריינד ראַלף האָט שוין די שעהנע ניט אָפּגעלאָזען, און ס'האָט אויסגעקוקט, אַז דאָס מאָל איז זיין ליבע זעהר אַנ'ערנסטע. זי איז אָבער געווען קאַלט צו איהם און מיר האָט זיך יעדער געדאַכט, אַז מיט מיר אינטערעסירט זי זיך מעהר ווי מיט מיין פריינד דעם דאַמען-העלד, דעם האַרץ-ברעכער. האָב איך איינמאָל פרעגט מיך עסטעל:

האָב זיך דערפיהלט אומרוהיג, אָבער אַלץ מעהר זיך פערגונגען איהם אַמאָל אָנצוקוקען מיט אַ נצחון-בליק.

— וואָס טוט איהר היינטיגע נאַכט?

די נאַכט האָט אין אונזער קאַסינאָ געוואָרפט זיין אַ קאָנצערט, האָב איך אויף עסטעל'ס פרעגען געענטפערט:

— מען וועט מסתמא גיין צום קאָנצערט.

— אפשר וואָלט איהר גאָר געקומען צו מיר וואָלטען מיר ביידע אַביסעל פערבראַכט? — האָט עסטעל מיך איינגעלאַדען.

— ס'וועט מיר זיין זעהר אַנגענעם — האָט מיין האַרץ געציטערט.

— אַ זייגער האַלב נאָך צעהן ווען דער עולם זיין אין קאַסינאָ, וועט איהר זיך צו מיר אריינכאַפּען — האָט עסטעל געזאָגט.

מיין פריינד האָט פונדערווייטען געזעהען, אַז עסטעל רעדט צו מיר, איז ווען אונזער איבעררעדען האָט זיך געענדיגט און איך בין אַליין געווען, איז ער גלייך צו מיר צוגעקומען און נייגעריג געפרעגט:

— וואָס האָט עסטעל מיט דיר גערעדט?

האָב איך ראַלפ'ן דערצעהלט וועגען עסטעל'ס איינלאַדונג.

— אויף וואָס דאַרף זי דיך אַזוי נויטיג? — האָט ראַלף געפרעגט אַ פערטשיקאַוועטער און אַ צורייצטער.

— גוט אַביסעל פערברענגען.

איך האָב געזעהען, אַז ראַלף בענעמט עפּעס נישט וואָס דאָ קומט פאָר. די גאַנצע געשיכטע איז געווען פאַר איהם ווי אַ בייזער וואונדער. ער האָט מיך איבערגעפרעגט.

— ווען וועסטו ביי איהר זיין?

— האַלב נאָך צעהן.

— אימיצער נאָך וועט זיין ביי איהר?

— דאָס ווייס איך נישט.

צו דער בעשטעלטער מינוט האָב איך אָנגעקלאַפּט אין עסטעל'ס טיר, פון איבעוועניג האָט זי געפרעגט ווער דאָס איז. איך האָב געענטפערט. זי האָט די טיר געעפענט. זי האָט מיך זעהר פריינדליך אויפגענומען. זי איז געווען אָנגעטון אין אַ שעהנעם זיידענעם נאַכט-מאַנטעל, זי איז געווען רייצענד. ווי נאָר איך בין אריין האָט זי די טיר פערשלאָסען. אַלץ האָט אין מיינע אויגען אויסגעקוקט אַזוי ראָמאַנטיש. איך האָב זיך געפילט ווי אין אַ צויבער-וועלט. מיר האָבען אַ געשפרעך פערפיהרט און זי האָט מיך געבעטען:

— מיר וועלען רעדען אַביסעלע שטילער.

— זאָל זיין שטילער.

— דאָ זענען אַלע אַזעלכע מענשעלעך — האָט זי בעמערקט — וואָס האָבען ליב פון דרויסען זיך צוצוהערען. זאָלען זיי הערען, אַז מען סוד'עט זיך; זאָלען זיי מיינען, אַז מען רעדט גאָט ווייסט וואָס — האָט זי געלאַכט און מיר האָבען גערעדט זעהר שטיל, אַזוי ווי מיר וואָלטען טאַקע פערהאַנדעלט ווער ווייסט וועלכע סודות. אָט דאָס רעדען אין דער שטיל האָט נאָך די סצענע געמאַכט ראָמאַנטישער. מיין נשמה האָט אין די הימלען געשוועבט. עסטעל איז עטליכע מאָל צוגעגאַנגען צו אַ פענסטער, און דרויסען ארויסגעקוקט, וואָס ס'האָט אויף מיר געמאַכט דעם איינדרוק ווי זי וואָלט אויפפּאַסען אויב אימיצער איז דרויסען ביים הויז. ס'איז מיר אריין אַ געדאַנק אין קאָפּ, אַז אפשר האָט זי מורא, אַז איהר מאַן זאָל אונטערקומען אונערוואַרטעט. איך און מעהר ראָמאַנטיש געשטימט. פלוצלונג פרעגט זי ביי מיר:

— האָט איהר נישט קיין מורא צו רעדען מיט אַ פרוי, וואָס איז מיט אייך אַליין אין אַ צימער אין דער פינסטער?

— ניין, איך האָב נישט קיין מורא, — האָב איך געלאַכט.

— און איך האָב מאָדנע ליב צו רעדען אין דער פינסטער, ס'פערשאַפט מיר אַ שטאַרקען פערגעניגען.

איך האָב נישט געוואוסט וואָס צו ענטפערען.

— איהר האָט דאָך גאָרנישט דאַגעגען — האָט זי אין צימער פינסטער געמאַכט און זי האָט אין דער שטיל געלאַכט.

אַ ליכטיגע ווייסע נאַכט האָט אין צימער אריינגעקוקט. איך האָב פון דער ליכטיגער נאַכט-פערזילבערטער פינסטערניש עטלען געקענט זעהן. זי איז געשטאַנען ווי אַ פייגעל ווערטע. אַ מאָדנער שמייכעל האָט געשוועבט אויף איהרע ליפּען, זי האָט איצט אויסגעקוקט אַזאַ געהיימנישפולע, אַזאַ צוימבערליכע. כ'בין געווען ווי אַ פערשיכור'טער, איך האָב געטראַכט: „ווער איז זי אָט די מאָדנע פרוי? עפּעס בענעמט זי זיך אַזוי מאָדנע? וואָס איז זי דאָ אויסען? פאַרוואָס האָט זי מיך אויסגעקליבען?“ ס'האָט זיך מיר אין קאָפּ געדרעהט.

זי האָט זיך אוועקגעזעצט נישט ווייט פון מיר, אָבער זי האָט זיך בעהאַלטען אַזוי זויבער בעשיידען, ס'האָט בעמאַכט דעם איינדרוק, אַז טאַקע דערפאַר וואָס ס'איז איצט אין צימער געוועזען פינסטער, האַלט זי זיך מעהר בעשיידען און פאַרזיכטיג. אָבער דאָס האָט זי דאָך זעלבסט פינסטער געמאַכט — האָב איך געטראַכט — טאָ וואָס בעדייט דאָס אַלץ? איך האָב גאָרנישט פערשטאַנען, איך האָב געמאַכט אַנ'אונפאָרזיכטיגע בעוועגונג, איך האָב איהר מיט אַ האַנד אָנגעריהרט, זיין זי אויפגעשטאַנען, אַביסעל ווייטער זיך אָפּגערוקט פון מיר און אַזוי אין דער פינסטער, אין דער שטיל האָבען מיר אַ געשפרעך אָנגעפיהרט. איך האָב נישט געוואוסט וואָס איך רייד; מיר איז געווען אַזוי שווער צו רעדען און מיר האָט זיך געדאַכט, אַז אויך זי רעדט בלויז מיט דעם צוועק די צייט צו פערטרייבען.

זי האָט ענדליך צוריק געמאַכט ליכטיג אין צימער און זי האָט מיך פלוצלינג אַ פרעג געטון:

— האָט איהר אייער פריינד, דעם פריידוס, דערצעהלט, אַז איך האָב אייך געבעטען ארויפצוקומען צו מיר?

— יאָ, איך האָב איהם דערצעהלט — האָב איך געענטפערט און פערשולדיגט געפרעגט — האָב איך דאָס נישט געדאַרפט טון?

— פאַר וואָס דען נישט? איך האָב גראָד געוואָלט, אַז ער זאָל וויסען; דאָס בין איך טאַקע אויסען געווען.

— וואָס, וואָס זענט איהר אויסען געווען?

— האָב איך איבערגעפרעגט און זי האָט אָהן איבעריגע צערעמאָניעס געענטפערט:

— איך האָב געוואָלט, אַז ער זאָל זיך ערגערען. אַ גאַנצער דאַמען-העלד. ער האַלט דאָך אַזוי ווי ער וואָלט יעדע פרוי געהאַט ביי זיך אין קעשענע. איך האָב איהם דערפאַר פיינט בעקומען. און וואו ער קוקט אויף אייך זוואָלון? ער רעכענט דאָך אייך גאָר פאַר קיין מענשען נישט דערפאַר ווייל איהר נעמט נישט איבעריגעס אויס ביי פרויען. איהר זענט טאַקע עפּעס אַזאַ שלים-מזל, אַזאַ רחמנות'דיגער... האָב איך עקסטראַ אייך איינגעלאַדען צו זיך באַר אייך, פאַר דער צייט וואָס איך בין דאָ האָב איך נאָך קיינמאָל צו מיך נישט איינגעלאַדען אַ מאַן און איך האָב טאַקע געוואָלט, אַז אייער פריינד דער דאַמען-העלד זאָל דורכאויס וויסען פון דעם. ווען איהר דערצעהלט איהם נישט, וואָלט איך שוין אויפגעפּאַסט אַז דאָס זאָל קיין סוד נישט זיין פאַר איהם.

דאָס דערהערט'נדיג זיך, אַז די שעהנע שטאָלצע עסטעל האָט מיך אויסגעקליבען בלויז פאַר רחמנות, האָט מיך ווי מיט אַ צעבער קאַלטע וואַסער אָפּגעגאָסען. איך האָב אָבער גאָרנישט געענטפערט און עסטעל האָט ווידער געפרעגט:

— איצט ווילט איהר דאָך וויסען פאַרוואָס איך האָב פערשלאָסען די טיר, און דערנאָך אינגאַנצען פינסטער געמאַכט, וועל איך אייך דערצעהלען:

— דערצעהלט.

— באַלד אייידער איהר זענט אַהער געקומען, האָב איך בעמערקט, אַז אייער פריינדיל דרעהט זיך ארום דאָ און האַלט זיך אין איין פערשטעקען אין אַלע ווינקלעך, אַז מען זאָל איהם נישט בעמערקען. איך האָב פערשטאַנען, אַז ער ווייס וועגען אייער קומען אַהער, אַז ער שפּיאָנירט אייך נאָך, אַז ער איז בייגעריג צו וויסען וואָס איהר טוט דאָ. איך האָב געזעהען, אַז ער קוקט אַריין פון דרויסען אין די פענסטער. האָב איך איהם געוואָלט געבען אַלע געלעגענהייטען צו פערטראַכטען, אַז דאָ האָבען זיך אָפּגעטון די געפעהרליכסטע זאַכען, האָב איך אומישנע פינסטער געמאַכט...

איך בין געשטאַנען אַנ'ערשטוינטער. איך האָב עפּעס געוואָלט זאָגען, איך האָב אָבער נישט געוואוסט וואָס צו זאָגען, האָב איך געשוויגען. זי האָט פערגעניגענדיג געלאַכט, איך האָב אויך געפרובט לאַכען. מיר האָט זיך דאָס שלעכט איינגעגעבען. זי האָט ווידער גערעדט:

— ער האָט געזעהען ווי איהר זענט אַהער געקומען און ער וועט מסתמא זעהען ווי איהר גייט ארויס, ער מוז נאָך אַלץ זיין אַ פערשטעקטער ערגעץ-וואו דרויסען. ער האָט געזעהען ווי ס'איז פינסטער געוואָרען, איז וואָס וועט איהר איהם זאָגען ווען ער וועט אייך פרעגען פראַגעס?

— איך וועל איהם דעם אמת דערצעהלען.

— ער וועט נישט גלויבען — האָט עסטעל געלאַכט — ער איז אַ צופיל פערדאָרבענער מענש, אַז ער זאָל גלויבען. איך ווייס וואָס ער וועט טראַכטען. ער וועט פערברענט ווערען פאַר אייפערזוכט, זיין מח וועט איהם דאַרען טראַכטענדיג און ער וועט נישט פערשטעהען וואָס דאָ טוט זיך, ער וועט זיין אַ פערפייניגטער — האָט עסטעל אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער געלאַכט...

ביים ארויסגעהן פון עסטעלען האָב איך דעם טאַקע בעגעגענט. ער איז געווען אַ צומישטער, אינגאַנצען אַ צורודערטער. ער האָט מיך מיט די אויגען בעוואָרפען. איך האָב איהם דערצעהלט, אַז דאָס וואָס זי האָט פערשלאָסען די טיר (ער האָט געהערט ווייל ער איז געווען אַ פערשטעקטער רעכטס בייר טיר) און דערנאָך אינגאַנצען פינסטער געמאַכט, האָט זי דאָס געטון גלאַט אַזוי...

האָט טאַקע ראַלף מיט איין וואָרט נישט געגלויבט. ער האָט בלויז גיפטיג געלאַכט פון מיינע „פוילע און נאַרישע תירוצים“ און קוועטשענדיג מיט די שטאַרקע אַקסלען זיינע האָט ער ווי אַ פערווילדערטער געמורמעלט:

— אַ געשמאַק פון אַ פרוי. וואָס פאַר אַ מאַן וואָס פאַר אַ געליבטער...

די פּלאָג פון דיקע מענשען

מעדיצינישע שמועסן

פון ד"ר מ. פאָזנאַנסקי (לאָדז)

— 3 —

שמאַק-ווערקסעל-קראַנקהייטן

אויב עס האַנדעלט זיך וועגען היילען די צושטאַנדען פון דיקקייט. דאַרף מען זיך קודם כל ריכטען לויט איהרע סיבות. די אויפגאַבע פון דאָקטאָר איז פעסטצושטעלען פון וואָס און צוליב וואָס איז געקומען דאָס דיקקייט און לויט דער פעסטשטעלונג נעהמען זיך צו דער היילונג. אַנדערש דאַרף מען היילען — אויב דאָס דיקקייט איז אַ פועל יוצא פון צופיל עסען און אַנדעריש — אויב עס קומט פון אַ נישט נאָרמאַלער פונקציאָנירונג פון די דריזען.

עס איז קלאָר: אויב דאָס דיקקייט איז אַ פועל יוצא פון עסען איבער דער נאָרמע, דאַרפט מען קודם כל בעגרענעצען די נאָרמע פון עסען, אויך אַראָפּנעהמען פון דער דיעטע אַלע די טיילען פון וועלכע עס ליגט זיך אָן דאָס פעטס ד.ה. פעטס-עסענס און צוקער בילדענדע שטאָפען. אייערוויים ווידער שפּילט קיין ראָלע נישט אויף צוצונעהמען אויף דער וואָג, און איז אייך נישט קיין מיטעל פון וועלכען עס זאָל זיך קענען שאַפען פעטס, און וואָס איז וויכטיגער עס איז אַ גוט זעטיגענדע-מיטעל. דערפאַר טאַקע איז אייערוויים דער סוד פון דער ערנעהרונג ביי קורירען פון דיקקייט, נעבען אייערוויים קען מען אויך צוגעבען קאַרטאָפלען און פרוכטען. מען דאַרף זיך אָבער בעגרענעצען פון טרינקען וואַסער, וואָרום די פעטגעוועבען זענען וואַסער-דורשטיג און ביים טרינקען וואַסער, אין נישט קיין גרויסע מאָס, איז דאָס צוגעהן זיך פון פעטס אַ גאַנץ שנעלע.

אַ גרויסע ראָלע שפּילט אויך ביי בעגרענעצען זיך מיט זאַלץ. זאַלץ בינדט דאָס וואַסער, אַזוי אַז דאָס בעגרענעצען זיך מיט זאַלץ ווירקט אויף דער פערגרעסערונג פון דער אורין, דער אָרגאַניזם פטור'ט זיך פון דאָס וואַסער וואָס איז גורם צום פאַלען פון דער וואָג.

די ענטפעטונגס קוראַציע לאָזט זיך אָבער נישט ביי אַלע אדורכפיהרען אַזוי לייכט אָפט מאָל שטויסט זיך דער דאָקטאָר אָן אויף גרויסע נאָך גרויסע שוועריקייטען, הויפּטזעכליך ווען מ'האָט פאַר זיך אַ די קע מענשען מיט אַ קראַנק האַרץ. אמבעסטען איז די דאָזיגע קוראַציע צו האַלטען — אין דער צייט פון דער אָפּצעהרונג — אין בעט, דאַפּיי דאַרפט מען זיך בעמיהען, אַז דאָס פערלירען פון די וואָג זאָל נישט קומען צו שנעל, עס טרעפט אָפט מאָל, אַז ביי אָפּצעהרונג ווערט דער קראַנקער היפּער-עמפּינדליך אָדער ער פאַלט אריין אין אַ דעפּרעסיע וואָס בעשווערט דאַן אַזוי אַרום די קוראַציע.

אויסער דאָס בעגרענעצען די נאָרמע פון עסען, זענען פאַראַן אַנדערע הייל מיטלען צו ענטפעטונג אויפן ערשטען אָרט געהט: ביטער-זאַלץ, מיט וועלכע עס זענען בעוואוסט די אינלענדישע און אויסלענדישע קור-ערטער. דאָס ביטער-זאַלץ ווירקט צו דער ענטוואַסערונג פון אָרגאַניזם, וואָס איז גורם צום פאַלען פון דער וואָג. אין פערקויף זענען פאַראַן פערשידענע ביטער-וואַסערן, זייער אויסוואַהל איז אָפּהענגיג פון דאָקטאָר. אָבער אמבעסטען ווערט בענוצט קאַרלסבאַדער וואַסער.

ביטער-וואַסער ווערט שוין פון לאַנג בענוצט ביי ענטפעטונגס קוראַציעס אויפ'ן ערטען בליק קען זיך אויסדאַכטען אַז דאָס טרינקען וואַסער, איז פאַר דיקע מענשען פערווערט. די ווירקונג אָבער פון ביטער-וואַסער מיט שוין אַלץ פערענטפערען.

דאָס ביטער-וואַסער פליסט אדורך דורך די קישקעס אומפערענדערט, און דאָס אין זעהר אַ קורצע צייט, רופט ארויס אַ שטאַרקע רעאַקציע פון די לישקעס ציהט אָפּ פון אָרגאַניזם דאָס וואַסער און האַלט איין דאָס אריינגעפיהרטע עסען פון אויסנוצונגס-פּראָצעס. די דאָזיגע פונקציעס פון ביטער-וואַסער זענען פורם אין אַ געוויסער צייט צום פאַלען פון דער וואָג. אָבער עס זענען פאַראַן געוויסע פאַלען, ווי מ'טאָר נישט בענוצען קיין ביטער-וואַסער: די וואָס האָבען וועהטיגע מאָגען-זאַפטען. אויך די, וואָס זייער מאָגען איז שלאַפריג און פערגרעסערט. פון דעם אַלעם איז צו דרינגען, אַז ס'איז נישט ערלויבט צו טרינקען ביטער וואַסער אָהן דער ערלויבניש פון דאָקטאָר, ווייל אַנשטאָט פערבעסערען זיך קען זיך נאָך פערערגערען.

אויסער ביטער-זאַלץ ווערען אויך ביי ענטפעטונג בענוצט פּרעפּאַראַטען וועלכע האָבען די מעלה וואָס זיי פערשטאַרקען דעם שטאָף-ווערקסעל, פון וועלכען דאָס פעטס ווערט שנעלער פערברענט. צו די דאָזיגע פּרעפּאַראַטען געהערען: דער עקסטראַקט פון דער שילדדריז (טירעאָידין) און דער קאָמפּליצירטער (ליפּאָליזינאַ) ביי אַ נישט פאָרזיכטיגע בענוצונג פון די פּרעפּאַראַטען, קען עס מעהר שאַדען ברענגען ווי — נוצען. עס איז כלל פערוועהרט אָבער וועגען פּרעפּאַראַטען ביי שוואַכע האַרץ-מוסקולען אין די פאַלען קען מען זיך בענוצען מיט אַ פּרעפּאַראַט נאָך אַ גרינדליכע אונטערזוכונג פון אַ דאָקטאָר.

עס ווערען אויך אָנגעווענדעט ביי ענטפעטונגס קוראַציע די אַזויגערופענע ענטוואַסערונגס-פּרעפּאַראַטען. עס ווערט געמאַכט אַנ'איינשפּריצונג אין די מוסקולען אָדער אין די אָדערן פון וועלכע פערגרעסערט זיך די רעאַקציע פון אורין אויף עטליכע ליטער אין מעת-לעת.

נעבען דער דיעטע וואָס איז דער יסוד פון דער היילונג פון דיקקייט און די אויבענדערמאָהנטע — ביטער-וואַסער און פּרעפּאַראַטען, שפּילט אָבער די בעוועגונג אַ נישט קליינערע ראָלע ביי ענטפעטונג. די בעוועגונג העלפט דעם האַרץ און דער אָטעמונג און גורם צו אַ שנעלע און לייכטערע פערברענונג פון עסען. אַפּטמאָל הערט מען, — הויפּטזעכליך ביי פרויען — אַז זיי בעוועגען זיך שוין גענוג ביי דער הויז-ווירטשאַפט.

די דאָזיגע בעוועגונגען אין פערמאַכטע שטובען קענען באַין אופן נישט פערטרעטען קיין שפּאַציר אויף דער פרייער לופט.

אויב עס האַנדעלט זיך ווידער וועגען טשעפּען — קען עס ווירקען אָהן צווייפעל אויף דער פעטונג — אויב עס ווערט צוגלייך אָנגעהאַלטען די דיעטע. דער מאַסאַזש הייבט די צירקולאַציע...

(ווייטער זעה 20-טע זייט)

קורצער פרייטאג און שבת הגדול

קורצער פרייטאג: זאגט מיר פאניע שבת הגדול, וואס פייערט דאס אזוי די יודען דעם נס פון חנוכה?
שבת הגדול: וואס הייסט, צוליב'ן נס מיט'ן קריגעל אייל.
קורצער פרייטאג: אז מען האט געפינען א קריגעל אייל און געשעפט דערפון 8 טעג, איז וואס? אט האב איך א קרעמעל פאר עטליכע גילדען, שעפט דערפון דער מאגיסטראט און דער אורזשאנד א גאנץ יאהר, נו, זאגט איהר אליין וועלכער נס איז גרעסער?

דאס, יענץ וכדומה

מען דערציילט, אז א גרופע יודישע סטודענטען האבען זיך געווענדעט צום רעקטאר, הלמאי די ענדעקישע סטודענטען בעקומען בעסערע „סטאפּניעס“ פון זיי, האט מען „זיי“ געענטפערט, אז יענע „דער שלאגען זיך בעסער.

שאלאפּין האט נאך זיינע קאנצערטען בעקומען פון אורזשאנד סקארבאווי א „נאקאז“, האט ער גע־האט צו זינגען און צו זאגען.

מען שמועסט, אז די שפאנישע אויפשטענדיגע זאלען האבען אבגעשטימט מיט די רעפובליקאנער, אפצושטעלען צווישען זיך דעם קריג, און לאזען איהם ווייטער פיהרען דורך די, וואס „מישען זיך נישט“..

מען דערצעהלט, אז מאדאם סימפסאן זאל זיך האבען אויסגעדריקט צו עדוואַרד דעם 8־טען, אז ביי איהר איז ווער נישט דער 8־מער ... דער דריטער.

פארוואס?

— פאר וואס איז ליקווידירט געווארען דער מיליטער־שטייער?
— ווייל ס'האט זיך ארויסגעוויזען, אז א סך לעגיאניסטען וועלען מוזען צאהלען דעם שטייער.

פעסטשטעלונג

אין שייכות מיט די לעצטע סימפסאנאווע מעשיות אין לאנדאן, ערקלערען מיר, אז נישט אונז מיינט מען, מיר האבען מיט דער מרת סימפסאן קיין שום שייכות נישט.

מעכל קעניג
מרדכי קרול.

סטודענטען און ראטמענער

וואס א'ז דער חילוק פון די ענדעקישע סטודענטען ביז די ראטמענער?
— די ענדעקישע סטודענטען ווילען פערכאפען גאר רעכטס, און די ראטמענער אויף רעכטס און לינקס.

ערשטענס און צווייטענס

אין א היגען מאנופאקטור־געשעפט קומט אריין א יוד, פרעגט ער דעם אנגעשטעלטען:
— קען איך רעדען מיט'ן בעל־הבית?
— ניין, דאס איז אונמעגליך.
— וואס הייסט עפעס אונמעגליך? איך האב זיינעם א וועקסעל, און איך מוז מיך מיט איהם אדורכרעדען.
— ענטשולדיגט, איהר קענט מיט איהם נישט רעדען צוליב געוויסע סיבות.
— דהיינו?
— ראשית דערפאר, וואס ער איז היינט געשטארבען...
- נו, און צווייטענס?..

חקירה ודרישה...

ווי מ'שמועסט: זעגען א סך יודען וואס ערווארטען דרישות פון ארץ־ישראל־קרובים, אפטימיסטיש געשטימט, ווייל די קעניגליכע קאמיסיע וואס וויילט אין א"י, האלט אין איין אדורכפיהרען חקירות — גלויבען זיי, אז נאך די חקירות וועלען קומען דרישות

פלוידערזאק.

זאגט דער „קונדס“:

ווען נישט די אמאליגע גבירים, וואלטען אזוי פיל ארימע לייט נישט געווען.

ווען נישט די אוניווערזיטעטען, וואלטען אזוי פיל עקסצעסען נישט געווען.

ווען נישט א געוויסען טייל „פילאנטראפען“, וואלטען אזוי פיל לקח'ער נישט געווען.

ווען נישט די סקראמנע ווייבלעך, וואלטען אזוי פיל דאנסינגען נישט געווען.

ווען נישט די סעקוועסטראטארען וואלטען אזוי פיל זעלבסטמארדען נישט געווען.

ווען נישט די סובלאקאטארען, וואלטען אזוי פיל גט'ן נישט געווען.

לאדזער דאקטוירים

און זייערע „פאציענטען“

דער יונגער, נאר־וואס געענדיגטער דאקטאר קראנץ האט אוועקגעזעצט ביי זיך אין ווארטע־זאל עטליכע פון זיינע קרובים, אלס אונטערגעשטעלטע, דערפון איז געווען, אז טאמער פערבלאנדזשעט צו איהם אן אמת'ער פאציענט, זאל ער מיינען, אז ד"ר קראנץ האט שוין א ווייכע פראקטיק.

אין א געוויסען אווענד האט ער אנגעזאגט איי־נעם פון זיינע קרובים, וועלכען ער האט אויסגע־זעצט אלס מכלומר'שטען „פאציענט“ אז ווען עס וועט קומען אן אמת'ער פאציענט, זאל ער זאגען יע־נעם, אז ער איז קראנק אויף גאל־שטיינער. און גלייכצייטיג האט ער אנגעזאגט א צווייטע אונטער־געשטעלטען פאציענט. א פרויענצימער, אז זי זאל זאגען, אז זי היילט זיך אויף א גינעקאלאגישע קרענק (פרויען־קראנקהייט), ווען עס וועט קומען צו רעדען פאדראבנע — זאל זי זאגען, אז ס'איז איהר געקומען פון „קלעטשטשאווע פארוד“ (האבען א קינד מיט דער הילף פון קלעשטשעס)־

ווען אין ווארטע־זאל איז שפעטער אנגעקומען אן אמת'ער פאציענט און זיך געפרעגט דעם אונטער־געשטעלטען פאציענט, דעם מאַספערשוין, אויף וואס ער היילט זיך — האט ער געגעבען א שאס ארויס:
— אויף גינעקאלאגיע... ס'איז מיר געקומען פון קלעשטשעס...

—*X*—

פייטעל און טרייטעל

פייטעל: פארוואס וויל דער ענגלישער קעניג פריהער אבדיקירען, און דערנאך אויפשפּילען די חתונה?

טרייטעל: דאס איז די טבע פון ענגלענדער: איידער זיי געהען אויפשפּילען א חתונה, ווערען זיי פריהער גייטראַל...

פייטעל: און פארוואס געפעלט איהם א פרוי, וואס האט שוין געהאט 2 מענער?

טרייטעל: אויך די אייגענע מעשה: ווייל זיי צוויי, איז דער ענגלענדער דער דריטער...

סאקראטעס.

דער פרצוף פון דעם ילד

ווי מ'שמועסט: וועט קאצס נייע פארטיי גע־בוירען ווערען אויף דער איצטיגער סיים־סעסיע. ס'איז דערום פערהאן א בעגרינדעטע מורא, אז דאס ילד זאל זיך נישט פערקוקען אויף אונזערע בלאקאדע־סטודענטען — און ס'זאל ארויסקומען א פערזעהעניש..

פלוידערזאק.

מאדאם סימפסאן

צווישען דינסטמעדלעך

1־טע: זי האבען געלעזט, באלטשע, אין מאדאם ס'מפסאן האט זיך פערליבט עדווארד דער 8־טער.

2־טע: א וואזשנע מציאה כלעבען, אין מיר האט זיך פערליבט מאקס דער 15־טער.

דער שעף און מסכים

בוכהאלטער (צום שעף): פאניע שעפיע, מיין פרוי האט מיך געהייסען אייך בעטען וועגען איין פרייען טאג אין דער הייבטיגער וואך.

שעף: הם... הם... נו גוט... אבער.. ווי אזוי מאכט מען דאס, אז מיין ווייב זאל נישט וויסען דערפון?

פריהער און שפעטער

פריהער
רעט ער:
פון דאס
און פון יענץ
און זי שווייגט,
הערט איהם
פון ארט,

שפעטער
רעט זי
פון פייער
און פון וואסער
און ער שווייגט,
קומט נישט
צום ווארט.

קאפריזנער.

—*❀*—

הומאר ● סאטירע ●

דער קונדס

צוזאמענגעשטעלט פון אב—נעק ●

ביילאגע צום „נייעם פאלקסבלאט“ נומער 285
פרייטאג, דעם 11 דעצעמבער 1936

לכבוד חנוכה

זייז „חנוכה־לייכטער“...

יוד: הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם...

חנוכה־פאליטיק

מיר צינדען חנוכה־ליכטלעך, מיר שטעהען פארן חנוכה־לייכטער און בעקוקען די ליכטלעך און מיר טראַכטען — וועגען פאליטיק.

עס פלאַמען די ליכטלעך אונז פאר די אויגען בלענדען פאליטישע געשעהענישען.

דער ענגלישער קעניג וויל אבדיקירען, ער טוישט דעם טראָן פאר א פרוי, די ליבע האט געגומען א יווארט אין דער פאליטיק.

קאן שוין שעהן אויסזעהען א פאליטיק, וואס ווערט דיריגירט דורך אַ צארטער פּרויען־האַנד, אדער פון סענטימענטאַלען געפיהל.

פאליטיק און געפיהל פאַ״ען זיך נישט.

קאָן מען זיך פאָרשטעלען געפיהלען און דער ברידער־מארד אין שפאניען? נאציזם און געפיהלען, ענדעקיזם און געפיהלען, ענגלאנדס פאליטיק אונטער׳ן דיקטאט פון געפיהל, אדער מוסאליני׳ס פאשיזם און געפיהלען, קאן מען דאס פאַ״ען צוזאמען?

בעמט אַ קעניג מיט אַ קרוין אויפ׳ן קאָפ און בעמט רעדעו וועגען ליבע, זעהט ער אויס ווי א קעניג פון אַן אפערעטע, עס פעהלט איהם נאר, אַז ער זאל נעמען זיין געליבטע און מיט איהר מאכען א טענצעל, אונטער די טענער פון דוד בייגעלמאַנ׳ס מוזיק, אין סאמע פארלאַמענט.

עס איז רעכט, ער זאל זינגען קופלעטען און ראמאנסען.

געהערט א קעניג, א פיהרער פון א לאַנד, א פּאָליטיק, וואס איז בעשרענקט מיט ליבע.

נאר חנוכה־צייט איז מעגליך אַזאַ מין אפערעטישע פאליטיק.

ווינטער־הילף

— האסט געהערט. יודען וועלען אויך קענען געניסען פון דער ווינטער־הילף!

נו, יאָ, נאָך אַזאַ „קאלטער" בעציהונג צו אונז יודען, געהט מען איבער א פנים אביסעל „דער־וואַרימען"...

פלודערזאק.

פון שפּאַנישען פראנט

מוסאליני און היטלער, האָבען אין געהיים בע־זוכט דעם שפאנישען פראנט, בעת א לופט־אַטאקע, זאגט היטלער צו מוסאליניען:

— קאלעגא, זעהט נאָר דעם אפאראַט, דאָס איז אַן איטאַליענישער, אַ דייטשער, אַ פראנצויזישער צי אַ רוסישער?

באַך די מפּלות פון די אויפשטענדיגע האט פראנקאַ בדעה צו עפענען אין בערלין א קינא, דער ערשטער פילם וועט הייסען:

„מיינע שעהנע טעג אונטער מאדריד"...

בחנם געסטראַשעט

לויט ווי די צייטונגען שרייבען: וועט די עדות־שחיטה נישט ארונטערפאלען אונטער׳ן שחיטה געזעץ, — זי וועט בכלל נישט בעגרעניצט ווערען, אַבי מ׳האָט געסטראַשעט די גענז...

אַ נס

יוייב: מען צינדט דאָך 8 ליכטלעך חנוכה, וואס צינדטסט דו עפעס 9?

מאַן: דאָס ניינטע צינד איך אלס נס, וואס איך בין פאַרבייגעגאַנגען דעם אוניווערזיטעט און געבלי־בען מיט גאַנצע ביינער.

א בליק אין דער פאליטיק

נאכ׳ן דייטש־יאפאנישען אַפּמאַך, שטעהט היט־לער גאר אין גרויסען, ער פייפט אויף דער גאנצער וועלט: יאַ — פאַן!...

גראַף קאַלי.

הנרות הללו...

ווידער ברענט דאָס אַלטע לעמפּעל
אויפן היכען שעהנעם אָרט,
יעדעם הייזעל איז אַ טעמפּעל
אַ מזבח פינקעלט דאָרט...

קליינע ליכטעלעך האָפענונג וועקען
אין דער פינסטערניש געדיכט,
זאָל די גלות־וועלט דערשרעקען
אונזער אוצר — אונזער ליכט!..

נישט מיט פויסטען, געגען פויסטען
וועלען מיר דער וועלט בעשטעהן
געגען שקר אויפגעברויזטען
געהען מיר מיט פלאַמען ריין...

* * *

אין שרעקליכען חושך פון שנאה און קעלט
מיר יודען, מיר צינדען די ליכט אויף דער וועלט.
וואָס לייכטען און פינקלען און ברענען,
די היינטיגע חנוכה־ליכטלעך די אַכט
וואָס שפּאַלטען דעם גיפט פון דער פינ־סטערער נאַכט,
מיר ווייסען אַצינד ווער זיי זענען:

איין ליכטעל איז איינשטיין, איין ליכ־טעל איז פרויד,
די גרויסע, די וועלט־פּראָפעסאָרען.
וואָס בליצען די יודישע שונאים אין אויג
און שטעכט זיי אזוי ווי א דאָרן...

און חיימ׳קע ווייצמאַן איז זיכער אַ ליכט
דער היינטיגער „מאור הגולה",
אַלס כעמיקער האָט ער געשטעלט דעם דיאַגנאָז
ווי היילען דעם יודישען חולה...

דאָס ליכטעל דאָס פירטע וואָס פינ־קעלט אין ווינד
וואָס וואַרפט זיינע פונקען ארום,
דאָס איז דער פראַנצויזישער פּרעמיער אַצינד
זיין נאָמען איז לייבעלע בלום...

און דוד׳ל פראַנקפורטער איז אויך א ליכט,
דאָס ווייס איך רבותי, בפירוש:
און ווי נאָר דער אורטייל נישט אויס־פאלען זאָל
אַ העלד וועט ער בלייבען לדורות...

פּראָפעסאָר גוימאַן פון וויען, איז געוויס
אַ גלענצענדעס ליכט ווי איך דענק,
תּאַטש ער האָט דעם ענגלישען קעניג געהיילט,
דאָך ליידט ער אליין אויף דער יודישער קרענק...

דאָס זיבעטע ליכטעל וואָס פינקעלט גאָר שעהן
— עס איז נישט קיין צווייפעל פאר אלע
אַז דאָס איז דער איינציגער יודישער גראַף
דער דיכטער, דער לאָדזער גראַף קאַלי.

נסים ונפלאות

אַז דו זעהסט א פּאָעט אַ ליטעראַט,
וואס האָט פּרנסה און איז זאַט,
איז נסים ונפלאות.

אַז אויף דער סיים־טריבונע האָט געטראָפען דער פּאַל
מ׳זאל אונז נישט שפייען מיט גאַל מיט גאַל
איז דאָך נסים ונפלאות.

אַז מ׳זעהט א פרוי וואס אָט זי שטאַרבט,
און די ליפען זענען נישט בעפאַרבט,
איז נסים ונפלאות.

אַז א געשלאָגענער יוד, וואס פאַרבירט זיך צו פיצען
זאל נישט ברויכען דעפּאָר צו זיצען,
איז נסים ונפלאות.

אַז דו זעהסט די זקנה חנה.
טראָגט נישט קיין קלייד „דא קאלאנע".
איז נסים ונפלאות.

אַז אין איין טאָג זאלען די ענדעקעס פארגעסען
צו מאַכען אַנטי־יודישע עקסצעסען,
איז נסים ונפלאות.

אַז מ׳זעהט אַנ׳עסקן א „ירא שמים".
וואס האָט נישט קיין לאַנגע ידים
איז נסים ונפלאות.

אַז דו האסט א זוהן אין אוניווערזיטעט,
און זיין קאָפּ איז נישט צו פלעט
איז נסים ונפלאות.

אַז א פריילין מיט בעזילבערטע האָר
איז אין גאַס יונגער פון 18 יאהר
איז נסים ונפלאות.

אַז דו זיצט אין טראַמוואַי אדער א קינא,
און הערסט נישט „זשידזשי דא פאלעסטינע"
איז נסים ונפלאות.

אַז דו טרעפסט אין גאַס א ענדעקישען כלאַפּ,
און ס׳פליהט דיר נישט א קויהל אין קאָפּ,
איז נסים ונפלאות.

אַז דו זעהסט אַ חתן געהען צו דער חופה
און פערלאַנגט נישט דאָלאַרען א קופּע
איז נסים ונפלאות.

ווען דו עפענסט אין דיין קראָם די טירען,
זאלען די פּיקעטען דיר נישט באַיאַקטירען
איז נסים ונפלאות.

אַז אין דער לאָדזער גמינע געהט איבער א טאָג
אָן קריג און געפילדער און פלאָג
איז נסים ונפלאות.

אַז אין דער שויפענסטער פון דיין וו סטאַ׳נע
פאלען נישט קיין שטיינער „באַ לעוואָ אי באַ פּראוואָ"
איז נסים ונפלאות.

א א טקין

א פּויליש פאלקס־וואָרט

לייענענדיג אין דער צייטונג פון די לעצטע דייטשע מעשים טובים אין דאַנציג, האָט א בעקאַנ־טער פּאָלאַק בעזאָגט:

— „ביעמצי סלוושיש, דיאבעל פלאַטשע"

פאליטיק אויפ׳ן שאַרף פון שווערד
פון א. איטשי!

ענגלאַנד

געהט איצט אויף רעדלעך.
דעם מלכ׳ס כלה איז פאר׳ן פאליטיק זעהר שעדליך
א קליינינקייט, זי איז דאָך נישט פון די קעניגליכע הויפען,

די דאָפּעלטע גרושה, האָט אָבער א מזל א טרפה׳ן
עד־אַרד זאגט: כ׳בין גרייט צו אבדיקירען
באַדיי דעם טראָהן פארלירען,
אָבער מאַדאַם סימפּסאָן איז מיין קרוין מיין בעשערטע
וויל זי איז פונקט ווי ווילהעלמס 42 די גראַבע־בערטע

ביי די יעקעס, די געאַכטעטע די געעהרטע,
און מיין סימפּסאָן איז דאָך פונקט אזוי
זי צעהלט שוין אַן עלן הרע יאהרען פערציג מיט צוויי
ביז הונדערט מיט צוואַנציג,
איז עס פונקט געפּאסט, זי א יונג ווייבעל איך א יונגערמאַנטשיק

אויך דאָס וואס זי האט זיך געשידען מיט צוויי מענער
איז גאר פאר ענגלאַנד פּאַסיגער און שענער
דאָס איז צוגעפּאַסט צו ענגלאַנד׳ס שיטה
אַז וואו נאר צוויי דאַרט איז זי א דריטע.

הישפּאַניען

כאָטש די אויפשטענדער ווערען ארויסגעשטויסען
דאָך קאָן זיך „ר׳ שלום" נישט האלטען אין גרויסען,
ווייל צוליב ענגלאַנד׳ס ביטראַל,
קאָן די מלחמה ווערען אינטערנאציאָנאל
ווייל ווי באַלד, אַז יעקע שיקט אהין זיין מיליטער
וועלען די ראַטען אויך בעמען שיקען דיוקא וואס מער

די בחורים מיט די אויריגלעך—די קאזאקען,
און דאַן וועט די מלחמה בעמען גוט באַקען
גאר נישט אויף שפּאַס,
ס׳איז ווי א פונק אין א פּולווער־פאַס,
און ס׳קאן ארויסקומען פון אזוי א שיינע גע־שיכטעלע
נאָך דעם וועלט־שלום נאָר צו שטעלען א ליכטעלע.

פראַנקרייך

נישט אכטענדיג אויף דער אפּאזיציע מיט איהרע פּראָטעסטען
שטעהט דער פאלקס־פראָנט אויף א באָדען אַ פעסטען

אַלע שטערונגען זענען שוין פערביי
אויך, די קאָמוניסטען בלייבען איהם טריי,
ווייל, וואס ביי יעקען איז טריף איז ביי איהר כשר
דער פראַנק מיט יעקען זענען פייער מיט וואסער.

אַמעריקאַ

רוזוועלט בויט איצט א טעמפּעל פון פרידען,
ביי די דאָרטיגע פעלקער זאל די שנאה נישט קאכען נישט זידען,
אזוי ווי ביי אונז וואו ס׳ווערט פערשפּרייט
רעוואַנש, שנאה, און דער לענג און דער ברייט,
וואו דער פאַשיזם וויל אונז צווינגען
איבער דעם צווייטען לעבעדיג צו פערשלינגען
וואו די מלחמה־גלאָקען קלינגען גאר קיין קאַטאַיעס
וואו געגען ר׳ שלומ׳ן שטעהט יעקע ווי א מלאך המות.

בטל־נים שמועסען
וועגען ענגלישען קעניג׳ס ליבע

— הער מיך אויס יאסעל, כדי צו מאכען שלום צווישען באלדוויג׳ען און דעם ענגלישען קעניג מכוח די מחלוקה איבער דער מרת סימפּסאָן, האָב איך בדעה אריינצוטראגען אין ענגלישען פּארלאַמענט א פּראָיעקט: חתונה האָבען מיט די מרת סימפּסאָן זאל ער נישט, נאר ער זאָל בלויז איבערנעמען דעם מאַנ־דאַט איבער איהר אויף עטליכע יאהר...

— שוטה בן פיקהאלץ! באלדוויין וועט סיי־ווי־סיי נישט בעשטעהען, ווייל עו ווייסט, אַז דער ענגלישער קעניג האָט א טבע, טאָמער גיט מען איהם נאר אַ מאנדאַט אין דער האנד אריין, לאָזט ער איהם שוין נישט אפּ און טוט וואס איהם געפעהלט...

פלודערזאק.

ווער וויצעלט זיך
היטלער צי דער וויצלער?

איינער פון די נאצי שרייבער׳ס אין בערלין מאכט וויצען אויף די איצטיגע רעדעל־פיהרער אין „דריטען רייך", אפילו אויף היטלערן אליין שרייבט ער אויך וויצען, אנימעלטען רופט היטלער צו זיך דעם שרייבער און פרעגט איהם:

— זאג נאר, איז דאָס אמת, אַז די מאכסט וויצ־גען מיר וויצען?

— יאַ, ס׳איז אמת.

יאָ האט זיך היטלער א ריס געטון פון בענקעל און גענומען שרייען:

— אויב אזוי, וועל איך אלס כיהי־ער פון דיי־טשען פאָלק...

דאָ האט דער שרייבער איהם איבערגעריסען:

— ענטשולדיגט, הער קאַנצלער, דעם וויץ האָב איך נישט אויסגעטראַכט.

*

א פליג קומט אויך אמאָל צונוץ

אין דער צוקערניע זיצט איינער ביי א גלעזעל קאַווע. פּלוצים בעמערקט ער אין דער קאַווע א פליג, רופט ער צו זיך דעם קעלנער און מאכט איהם אויפמערקזאם דער׳אויף, דער קעלנער ענטשולדיגט זיך, בעמט ארויס די פליג און דערלאַנגט א צווייט גלאָז קאַווע.

דערנעבען זיצט א צווייטער, זעהט ער די מעשה פרעגט ער זיך צום שכן:

— ענטשולדיגט, איז די פליג שוין פריי?

א גוטע עצה
נאָר נישט פאַר איהם

אויף דער באַהן זיצט א יוד, נעבען איהם זיצט א פּערשוין פערטיפט אין „אַרענדאוויק". פּלוצים זאָגט דער פּערשוין צום יוד:

— זשידזשע, וואָס פערנעמסטו א פּלאַץ אויף דער פּוילישער באַהן? פאהר קיין פאריז צו דיין קאַלעגע בלום!

— א דאַנק פאַר דער עצה, אָבער איך דאַרף נישט קיין הלוואה — האָט דער יוד געענטפערט.

פּיניעלע מזיק
גיט לשון

די וואָך אַב איעך גיגאַט א גיטע, א טאַרע וואָך אַב איעך גיגאַט, בּ׳, ט׳עפּך פון וואָנעט? פון די מאַנסע מיט׳ן ענגיגלישן קייסע.

אוי, העט עך, איז דע׳יער קייסע א טאַרער יאַט! עיער איז דעך א מענטש, ניש קא קייסע. עיעך איז איגאַנצן גירוטן אין מיער. איעך אָב אָכיט אַזאַ ביטאָע, טאָמער שפּאר איעך מיעך אן, קענען אלע פּענקין טי איעך אזוי ווי איעך פּאַשטיי, איעך לאַמיעך ביש טשאַקין פין קייגעם.

דע׳יער ענגיגלישער קייסע איז אַכיט אַזאַ יאַט ווי איעך. ע ע׳ אַט אַ פעסטע ביטאָע, דעפאר האַלט איעך פון ע עם.

כ׳זוג ענק, זאָט כאַב גילייגט אין פאָליקסבלאַט די מאַנסע מיט׳ן קייסע, אָב איעך עיעם ליב גיקריגן אַזוי ווי אַ פּעטן מאַרקביין אין טשולנט. צאָך דען א פּיענטשע, וואָס אַזאַ קייסע קען זיעך אָנרעדן? עך ווייסט, אַז א קייסע עסט געענדזינע פּולקיס אין דיוואַכנס? געילע לאַקשן מיט יאַעך אין א גיוועיב־ליכן מיטפּאָך, אין אָף אונבאַכן עסט עיער פרישע קנאַקידיגע בילקילעך גראַב אונגישמיעט מיט פּיטע מיט שווייצע קעיז, דיגוכן געט מע עיעם א יאַשניצע מיט אונגיציקיטע קאַוע.

אין ווי, מייבט עך, גייט עיער אונגיטיע? יעידן טוג טיט עיער איעך אַ וואָס גימאַנגלט העמד, א מיקפּע אָט עיער אין דעיער היים, יעידן טוג פּיצט מע עיעם אויך די קימאַשן, אז זיי בלאַנקן נאר אזוי. צ׳ווייסט וואָס באָך? ע ע׳ אָט דעך עפּטשער זעקס אובראַניעס אין עפּטשער דראַ פּוע קימאַשן. יאַ, יאַ, זאך אזוי לעיבן אין גיזינט זאן ווי כ׳טשאַקע ענק ניש, עך ווייסט דען, וואָס דוּעס איז א קייסע? ס׳איז עיעם שוואויל וואָס שוואָויל הייסט.

בי, קימט אזאַ קייסע אין זוגט:

— כ׳פאַך אָך ענקירע אַלע קיסריעם מיט די קייסער׳טיס, איעך וויל ניש טרוגן אַזאַ מין קיילע אָפן קאָפּ, מאַכט ענק אן אין זאָרן מיט ענקירע קרויבען, איעך בראַעך ניש קא קייסערן, איעך אָב שוין אַ קאַלע, א גיוועינליכע קאַלע פון פּאָליר — אין רעץ מיער אלע צין העגגל־לאַכטער!

עך העיעט לושן? א גיזינט אין זאַן באַכל אראַן! עיער איז אנ׳אייגן יונגעל. עיער אָט פּינקט אַזאַ באַטאַע ווי איעך אינדזעס א יאָט טיט אָכיט אזוי ווי דעיער ענגלישע קייסער...

בי, זענט עך ציפרידן מיטן קייסע? יאַ?! טאָ אַצך מיער א גיטן כאַניקע אין זאַצך מיער גיזינט.

א ניי אַנשיקעניש

די נאַראַ־לייט שאַפען א נייע פּאַרטיי פון פּוי־לישע פּאַטריאָטען־סאציאַליסטען א ב, פּ.פּ.פּ.ס. — דריי מאל פּע...

א גרוס פון ירושלים דליטא

(פון א שמועס מיט ז. רייזען)

— איהר האט טענות צו ווילנע. — הזאת נעמי? איז די ווילנע, וואס האט די ערשטע אויסגעקעמפט דאס רעכט פאר דער יודישער בעפעלקערונג אויף צו געניסען פון די שטאטישע פאנדען צוגלייך מיט דער נישט־יודישער בעפעלקערונג, וואס האט אימ־פאנירט אפילו דער פוילישער געזעלשאפט מיט איהר יודישען קולטור־בוי, וואס האט געבראכט צו א גרויסער געגענזייטיגער פערשטענדניש צווישען דער בעסערער פוילישער אינטעליגענץ און דער יודישער (די געמיינזאמע אווענדען פון דעם יודישען פען־קלוב אין דעם פוילישען, למשל, די ארטיקלען אין דער פוילישער פרעסע, אפילו אין קאט־מאצקעווי־טשעס „סלאוואָ" וועגען דער יודישער ליטעראטור, וועגען יונג־ווילנע, וועגען ב. קלעצקינס ווילנער פער־לאג א. אז. וו., דער בעזוך פון דער פוילישער עליטע מיט דעם רעקטאר און די פראפעסארען פון ווילנער אוניווערזיטעט אין יודישען וויסענשאפט־ליכען אינסטיטוט. די ראדיא־רעדעס וועגען יודישער קולטור, ייווא א. א., די ראדיא קאנצערטען פון די יו־דישע כארן א. אז. וו. א. אז. וו.) — אט די ווילנע זאל ווערען דער הויפט־נעסט פון דער גיפטיגסטער אנטיסעמיטישער העצע, פון עקסצעסען און כוליגאנ־ישע אנפאלען... אוודאי איז עס א ווייטאג און א צער אט די מעטאמארפאזע וואס ווילנע האט דורכ־געמאכט, אבער ווען דאס גאנצע לאנד ווערט פער־פלייצט פון דעם ברודיגען שטראם פון מענשען־פרע־סריי און יודען־העצע — קען דען ווילנע בלייבען פערשוינט, אנ'אאזיס אין דעם וויסטען מדבר?

און דאך איז די יודישע ווילנע נישט געבראכען אין איהר פעסטען ווילען ווייטער צו בלייבען יענער גרויסער יודישער קולטור־צענטער, וואס זי איז שוין אין משך פון די לעצטע דורות פאר אונזער פאלק א דאנק דער גרויסער ארבייט פון איהר יודישער אינטעליגענץ, און פון איהר בעוואוסטזיני־גער יודישער געזעלשאפט.

צרות האבען מיר גענוג, צו וואס שיטען זאלץ אויף די וואונדען... וועל איך אייך בעסער אפגעבען א גרוס פון דער בויענדיגער און שאפענדיגער ווילנע.

איך וועל נישט רעדען וועגען יודישען וויסענ־שאפטליכען אינסטיטוט, וואס זיין טעטיגקייט איז אייך מעהר ווייניגער בעקאנט, הגם עס איז שווער פון בעריכטען און ארטיקלען זיך אויסצומאלען דאס א דעקוואטע בילד פון דעם דאזיגען באמת אלוועלט־ליכען צענטער פאר דער יודישער קולטור און וויסענ־שאפט. אבער דער ייווא איז נישט צופעליג אויסגע־וואקסען אין ווילנע. עס האט דערביי מיטגעווירקט די גאנצע קולטור־אטמאספערע פון ווילנע. מיט איהר נעץ יודישע שולען, מיט איהר בעציהונג צו דער יודישער שפראך, מיט איהר חוש פאר גרויסע פער־מעסטען אויפ'ן יודישען קולטור־פעלד.

און אט טאקע די יודישע שולען. שוין איבער 20 יאהר שטייען זיי אין העראאישען קאמף פאר זייער קיום און הגם אויך פאר העלדען איז דא אוממעגליכעס, האט די יודישע ווילנע איינגעהאל־טען די הויפט־פאזיציע איהרע — די יודישע שול, וועלכע דאמינירט סיי מיט דער צאהל תלמידים סיי מיט איהר הויכען פעדאגאגישען ניוואָ. נעמט, למשל, די יודישע רעאל־גימנאזיע — האט די שול־מאכט אליין אנערקענט, אז דאס איז די איינציגע מיטעל־שול ביי די יודען אין ווילנא, וואס קאן בעטראכט ווערען פאר א דערציהערישער אנשטאלט, און נישט א פאבריקעל פון מאטוריסטען. אין רעזולטאט פון דער דאזיגער אפיציעלער אנערקענונג האט די יודישע רעאל־גימנאזיע נאך א קאמף פון א אנדערטהאלבען יאהר צעהנדליגער ענדליך בעקומען רעכט פון מלוכה־שע גימנאזיעס, אלע יאהר קומען פאר די מאטורע־עקזאמענס אין יודיש מיט'ן אנטייל פון פארשטעהער פון רעגירונגס־קוראטאריום, די עקזאמענירטע בעקו־מען שיער נישט אויף הונדערט פראצענט מאטורעס.

איצט איז די צאהל שילער פון דער יודישער גימ נאזיע איבער 400. און היי־יאהר האפט די גימנאזיע צו בעקומען דאס רעכט צו עפענען א ליציי. דאס וועט זיין דער ערשטער און (צום בעדויערען — דער־ווייל איינציגער) ליציי מיט דער יודישער לערן־שפראך. דער ליציי וועט זיין א פעדאגאגישער. ווארום נאך דער שליסונג פון'ם יודישען לעהרער־סעמינאר אין ווילנע (א וואונדערליכע אנשטאלט געווען, א גרויס מייסטער הויז פאר דער יודישער קולטור, און פעדא־גאגיק!) האבען מיר נישט פון וואנען צו שעפען נייע קאדרעס בויער פון דער יודישער שול, און א סך יודישע שולען קענען זיך נישט עפענען צוליב מאנגעל אין קוואליפיצירטע יודישע לעהרער, דערהויפט פאר יודישע לימודים, פונקט ווי די רעאל־גימנאזיע גופא, וועט אויך דער יודישער ליציי ביי איהר זיין נישט קיין לאקאלע אנשטאלט, נאר א אינסטיטוציע א צענטראלע פון געוואלטיגער בעדייטונג פאר דער ווייטערדיגער ענטוויקלונג פון דער יודישער קולטור און שול, דעריבער מוז אויך דאס יודישע לאנד זיך פעראינטערעסירען מיט דעם ליציי און העלפען איהם בויען, ווייל די מאטעריעלע ארעמע און חרובע ווילנע איז אליין נישט בכוח צו מאכען די אלע גרויסע אינ־וועסטיציעס, וואס די שול־מאכט פאדערט פאר'ן ליציי.

איך וועל זיך נישט אבשטעלען אויף די איבע־ריגע גרויסע און וויכטיגע יודישע שולען אין ווילנע (ווי די פרוג־שול מיט איהרע איבער 600 קינדער, די ד"ר צ. שאבאד־שול פאר יונגלעך מיט איבער 300 קינדער, די שלום־עליכם־שול, די דינעזאן־שול, די לייזער גורוויטש־שול, די שול ביי דער פון דער מאכט געשלאסענער גימנאזיע פון סאפיע גורעוויטש א. א. מיט הונדערטער און הונדערטער תלמידים און תלמידות). איך וויל נאר דערמאהנען, אז מען פרובט צו שטערען די יודישע שולען דורך פריוויליגירען און פאוואריזירען די אזוי גערופענע „שאבאסוב־קעס" לגבי די רעכטלאזע און געראדפטע יודישע שולען. אבער די דאזיגע בעסטלעך פון פאלאניזירען די יודישע קינדער פון ווילנע ווערען בעטאכט פון דער יודישער בעוואוסטזיניגער געזעלשאפט פאר אנטי־נאציאנאלע, פאר אסימילאטאָרישע אנשטאל־טען, און כאטש מען האט אין די „שאבאסובקעס" לעצטענס אפילו איינגעפיהרט יודיש אלס לימוד, איז אבער קלאר די כוונה, אז דאס איז נאר א מי־טעל אפצושוואכען די יודישע שולען. ווארום דארט וואו עס איז נישטא קיין שטארקע יודישע שול־בוועגונג. דארט איז אפילו די „שאבאסובקע" אי־בריג און אפילו יודען־לעהרער פאלאניזאטארען ווע־רען בעוויטיגט.

יא, די יודישע ווילנע גיט זיך אפ א דין וחשבון, וואס פארא געוואלדיגע בעדייטונג די יודישע שול האט פאר דעם גאנצען קאמף אונזערען פאר די יו־דישע נאציאנאלע און מענשליכע רעכט. פאר די ווילנער יודען איז איינגאנצען אומפערשטענדליך, אז שולען וואו די אונטעררכט־שפראך איז פויליש, זאלען קענען געהאלטען ווערען פאר יודישע און אפילו „נאציאנאלע" שולען. ס'איז כדאי צו דער־מאנען, אז דווקא אין ווילנע הייסט א העברעאישע שול אדער גימנאזיע נאר די וואו די לערן־שפראך איז העברעאיש. אגב, ווערט העברעאיש און תנ"ך געלערנט אויך אין אלע יודישע שולען פון דער ציש"א סיי אין ווילנע, סיי אין דער ווילנער פראווינץ.

און רעדט מען וועגען יודישען שול־וועזען, דארף מען אויך דערמאנען דעם יודישען טעכני־קום פון „ארט" — די איינציגע טעכנישע שול אין פוילען מיט יודיש אלס לערן־שפראך, א שול, וואס האט איהרע סטודענטען פון אלע עקען פוילען און שטייט אויף א גאר הויכער מדרגה, אזוי, אז די געענדיגטע פון דעם יודישען טעכניקום געהערען צו די קוואליפיצירטסטע און אויסגעצייכענטסטע אין זייער פאך סיי אין ארץ־ישראל, סיי אין בירא־בי־דזשאן, סיי דא אין לאנד.

אין ווילנע איז אויך דא דער איינציגער אין דער וועלט אפשר יודישער מוזיקאלישער אינסטיטוט, וואס האט צווישען אנדערען שוין אויף יודיש אויפגעפיהרט א גאנצע רייהע אפערעס ווי „ריגאלעטא", „האלקע", „די יוד'ישקע", „מאדאם באטערפליי", „קארמען" און איצט ווערט געגעבען „טאסקא". א שאד, וואס א ווארשע אדער א לאדז האט נאך נישט געהאט די געלעגענהייט צו זעהען די דאזיגע גלענצענדע אויפ־טועגען פון דעם מוזיקאלישען אינסטיטוט.

אויפ'ן געביט פון טעאטער, איז ווילנע בעריהמט מיט דער „ווילנער טרופע"; צום בעדויערען איז איצט אין ווילנע נישטא קיין געהעריגע כוחות וואס זאלען קענען אוועקשטעלען א שטענדיגע דראמאטי־שע יוד. שול אין וועלכער מיר נויטיגען זיך אזוי שטארק. עס זענען אבער פערהאן פרובען אויך אויף דעם געביט, ווי דער „מאר אנעט'ן־טעאטער „מיידים" וואס האט געהאט א גרויסען ערפאלג אין ווארשע, און א דראמאטישער קרייז פאר קליין־קונסט „ציקא".

און אז מען רעדט פון טעאטער, דארף מען אויך זאגען, אז דאס וואס איז אין לאדז געשעהען מיט דעם טעאטער „ראזמאיטאשטשי" וואלט אין ווילנע ארויסגערופען א געזעלשאפטליכען שטורעם.

די יודישע פרעסע אין ווילנע (פינף טעגליכע צייטונגען!) שטייען אויף דער וואך, די יודישע לעדערשאפט טוט איהר חוב; די יודישע געזעל־שאפט, וואס שאצט אפ די בעדייטונג פון דער יודי־שער קולטור פאר אונזער קיום, קעמפט הערואיש מיט די געוואלדיגע שוועריגקייט, אבער ווילנע טאר נישט בלייבען איזאלירט און פעראיינזאמט. ווילנע מוז זיין א מוסטער און טאקע קודם כל פאר לאדז מיט איהרע גרויסע מעגליכקייטען, מיט איהר יודי־שען אויפטועריש יודישען קיבוץ.

צום סוף א גרוס אייך אויך פון יונג־ווילנע, פון דער גרופע יודישע דיכטער און שריפטשטעלער, וואס איינגע פון זיי ווי ח. גראדע, א. וואגלער, משה לעווין און א. סוצקעווער זענען שוין בעקאנט אויך ווייט מחוץ ווילנע מיט זייערע ווערק.

ישראל יעקבזאן

(ענדע פון דער 9־טער זייט)

אבער אויך דאס ביסעל האט ארויסגערופען גרויס פערוואונדערונג. דעם טאג פון „חנוכת־הבית" פון דער שוהל, האבען די גלאקען פון דער קריסטליכער קירך פייערליך געקלונגען, די שוועסטער פון'ם ברוינשווייגער הערצאג איז אזוי נתפעל געווארען פון דעם אויפטו, אז זי האט געשיקט יעקבזאנ'ען א קראנץ בלומען, מיט א שיר, וואס זי האט ספעציעל געשריבען צו דער געלעגענהייט...

קיין וואונדער נישט, אז נאכדעם ווי דאס „גע־בעט־הויז" פאר די שילער איז אזוי געפעלען געווא־רען אין די „הויכע פענסטער", אז די אויפגעקלערטע אין שטאט האבען אויך אנגעהויבען אהער קומען מיט זייערע תפילות און אזוי זיך צוגעוואוינט צו כמעט א רעפארמירטען נוסח דאווענען...

און אז וועסטפאלען איז געווארען א מלוכה, און מלוכה האט אנגעזירט די וועסטפאלישע יודען אויפ'ן זעלביגען שטייגער, ווי די פראנצויזישע יודען זענען ארגאניזירט געווען, דורך א קאנסיסטאריע, איז עס געווען זעלבסטפערשטענדליך, אז יעקבזאן זאל זיין דער פרעזידענט פון דער קאנסיסטאריע, און ער איז דאס געווארען.

און באלד האט ער געהאט פארטיג א גאנצע רשימה פריש־געבאקענע רעפארמען פאר דער שוהל, פאר דער קינדער־שול, פאר די קהלה־אנשטאלטען, כדי אזוי ארום זיי צו געוואוינען צו דייטשע לעבענס־פארמען און זאלען זיך גיכער קאנען אסימילירען. און די אלע רעפארמען האט ער זיך בעמיהט דורכ־צופיהרען אפילו מיט געוואלט, און מיט'ן כח פון דער רעגירונג... די קאנסיסטאריע איז געווארען א „פאבריק פון רעליגיעזע רעפארמען". מיט געוואלט האט ער זיי אנגעבונדען צו יודען און האט זיך קיינ־מאל נישט בערעכענט מיט די מיינונגען פון אנדערע. דעם נאציאנאלען געדאנק האט ער געלייקענט. נישט קיין נאציע, נאר א רעליגיעזע סעקטע זענען מיר און די רעליגיע דארף זיך פון צייט צו צייט צופאסען צו די נייע אומשטענדען, אויב זי וויל מיט נוצען דינען דער סעקטע. אבער גיך איז די צייט געלאפען. שוין באפאלען געהאט די גרויסע מפלה אין רוס־לאנד, אין ווינטער פון יאהר 1812, די מלוכה וועסט־פאלען איז בטל געווארען. מיט איהר איז אויך בטל געווארען די יודישע קאנסיסטאריע, יעקבזאנ'ס „כהונה גדולה", און די יודישע רעכט מיט זיי.

ישראל יעקבזאן ווארפט אוועק קאסעל און טראגט אריבער זיין טעטיגקייט קיין בערלין. דא זענען זיך די לומדים און די חכמים נאך מפלפל ארום די טעמפעל־רעפארמען און די רעפארמען פון סידור. די איינע זענען פאר העברעאיש אין שוהל, די אנ־דערע פאר דייטש, די דריטע מאכען א פשרה: די וויכטיגע תפילות — העברעאיש, די צווייט־קלאסיגע — דייטש. אבער יעקבזאן האט נישט ליב קיין טענ־יעס. און בעת די האבען דעבאטירט — און אזוי איז עס געווען אין האמבורג אויך, און אין אנדערע ער־טער אויך — האט ער זיך פערנומען מיט פראקטיק, ווי אין וועסטפאלען. ביי זיך אין שטוב אורדענט ער איין אויף שבועות א שוהל, און לאדט איין פריינט און בעקאנטע צו דער בר־מצוה פון זיין זוהן, וואס איז גראד אויסגעפאלען דעם שבועות. אלע בעוואוסטע משכילים זענען דא געווען: פרידלענדער, גאמפערץ, יעקב בער און אנדערע. אויך חשובע קריסטען זענען געווען. יעקבזאן האט „געפראוועט די עבודה", האט געדרשנ'ט פאר'ן עולם, האט גע־בענטשט דעם זוהן מיט דער קאנפירמאציע־ברכה, ווי דער שטייגער איז ביי די קריסטען און אלע זענען גע־ווען זעהר צופרידען. דער בר מצוה האט זיך אפילו נאכדעם געשמד'ט. אבער די קאנפירמאציע איז דאך געבליבען אנגענומען ביי די רעפארמער און רעפאר־מירטע. פון דער תפילה־אן פלעגען זיך די משכילים צונויפקומען צו יעקבזאנ'ען אין הויז אריין צו דאווענען. יעקבזאן איז געווען דער חזן און דער פרעד־דיגער. מ'האט איינגעפיהרט אן ארגעל, מ'האט ארויס געווארפען עטליכע קאפיטלעך תהלים, וואס קומען אריין אין דאווענען, און אנדערע האט מען איבערגע־זעצט. פון ברכו ביז נאך שמנה־עשרה האט מען גע־דאווענט אויף לשון קודש, אפילו וועגען משיח'ן האט מען גאט געבעטען, נאר קיין מוסף האבען זיי נישט געדאווענט. פאר'ן דאווענען און נאכ'ן דאווענען האט מען געזונגען א דייטשיש ליד.

איז ווי לאנג די צאהל דאווענער איז געווען קליין און ס'האט בעקלעקט פאר זיי דער מנין אין יעקבזאנס הויז. האט מען זיך פון זיי נישט וויסענדיג געמאכט. די ארטאדאקסיע האט זיי אויסגעלאכט און די רעגי־רונג האט נישט געוואוסט פון זיי. איז אבער זייער צאהל געוואקסען, האט דער באנקיר יעקב בער (דער פאטער פון קאמפאזיטאר: מאיר בער) געעפענט ביי זיך אין הויז א צווייטע רעפארמירטע שוהל, דאס האט שוין נישט בעלאזט די ארטאדאקסיע גלייכגילטיג און די רעגירונג האט ביידע רעפארמירטע שוהלען פער־מאכט. דער טעם פון דער רעגירונג: „ווייל יודען איז פערבאטען צו דאווענען בצבור, אויסער די שוה־לען. און אויב די אפגעזונדערטע שוהל־ודען האבען זיך אפגעשיידט. — ווייל נישט אלע זייערע פערשטעהען העברעאיש. שטערט זיי קיינער נישט איבערצוזעצען דעם סידור אויף דייטש, מ'טאר אבער דערפון נישט מאכען קיין בעזונדער סעקטע". יעקב־זאנ'ס שוהל האט זיך פערמאכט אויף שטענדיג, אבער בער'ס שוהל איז געבליבען אפען, אונטער'ן אויסרייד, אז די אלגעמיינע שוהל דארף א רעמאנט. מ'האט דאס דערלויבט, אבער נישט אויף לאנג. ווארום נאכדעם ווי די שוהל איז רעמאנטירט געווארען און די משכילים האבען געוואלט ווייטער בלייבען אפגע־זונדערט, האט זיי דער קעניג געלאזט אנזאגען, אז די יודען דארפען דאווענען, ווי די קדמונים האבען געדאווענט אהן חדושים אין שפראך, מנהגים, תפילות און געזאנג. אפילו דאס פרעדיגען אויף דייטש איז זיי פערבאטען געווארען.

פארהעצט אין דייטשלאנד, קלייבט זיך די רע־פארם אריבער קיין האמבורג, א דאקטאר עדווארד קליי, וואס איז פריהער טעטיג געווען אין בערלין ביי די רעפארמער, איז אוועק קיין האמבורג, האט דארט אויפגעזוכט געזינונגס־גענאסען, און אין יאהר 1818 האט זיך אין האמבורג געעפענט א רעפארם־טעמ־פעל. דערזעלביגער דאקטאר קליי האט פערפאסט א סידור. דער מעהרסטער טייל פון איהם איז אויף העברעאיש, אבער משוגענערוויז צונויפגעשטעלט, לויט פערשידענע נסחאות, נאציאנאלע אדער משיח'־שע תפילות האט ער ארויסגעווארפען. אן ארגעל — איינגעפיהרט, און די דרשה אויף דייטש אויך. ווי אין בערלין, אזוי האט מען געדאווענט אין האמבורג אויך. די ארטאדאקסיע איז ארויסגעקומען געגען די הערען פון רעפארם־טעמפעל. די רבנים פון האמ־בורג און פון'ם דערביי'איגען אלטאנע האבען פער־באטען צו דאווענען מיט די רעפארמער פון זייער סידור.

יעקבזאן האט זיך אריינגעמישט אין דעם קריג, ער האט אפגעזוכט א למדן א משכיל, ליבערמאן, האט איהם ארויסגעשיקט איבער דער וועלט, ער זאל זאמלען חתימות פון רבנים אויף א היתר צו דאווענען אויף דייטש און מיט דער בעגלייטונג פון אנ־ארגעל. ער איז געפאהרען און האט געבראכט אונטער־שריפטען פון פיר רבנים: צוויי פון איטאליע און צוויי פון אונגארן, וואס האבען געהאלטען מיט די רע־פארמער. די האט יעקבזאן אפגעדרוקט אין א בראָ־שור. דערצו האט ער צוגעגעבען די אלטע מאטיווען, וואס האבען לאנג שוין באנקראטירט, נעמליך: אז א שעהנער טעמפעל וועט צוציהען די יוגענט אין שוהל אריין; אז די געלערנטע פון יעדער דור האבען רעכט צו ארדנען זאכען. לויט די פאדערונגען פון דער צייט א. אז. וו. אבער דאס האט גארנישט גע־האלפען. אנטקעגען די פיר רבנים האבען די רבנים פון האמבורג צונויפגענומען אונטערשריפטען פון פערציג רבנים, וואס אלע זענען געווען געגען די רע־פארמער, און ווער איז דען נישט געווען צווישען די פערציג? די גרעסטע גאונים פון יענער צייט: רבי עקיבא אייגער, רבי מרדכי בענעט, רבי משה סופר, רבי יעקב פון ליסא א. א. די רבנים האבען שטארק אנגעגריפען די רעפארמער; אויסגעגאסען אויף זיי כל הזוזלים, אבער זעהר ווייניג לאגיק האבען זיי אנגעווענדעט אין זייער קאמף, און דאס האט געבראכט דערצו, אז סוף כל סוף האבען די רעפארמער געוואונען און אויב נישט ביי די רבנים איז ביים פאלק, און נישט דווקא ביים אויפגעקלער־טען פאלק.

דער טעמפעל אין האמבורג איז בעפעסטיגט געווארען. דער פרעדיגער פון טעמפעל גאטהאלד סאלאמאן איז געווען זעהר פאפולער ביי יונג און אלט. אנדערע שטעט האבען נאכגעטון האמבורג, האבען אויך אנגענומען דעם האמבורגער סידור.

פרידלענדער און יעקבזאן זענען געשטארבען. דער ערשטער 1834 און דער צווייטער 1828, ליבער־מאן, יעקבזאנ'ס משולח, האט זיך געשמד'ט. און די רעפארם פון טעמפעל האט זיך בעוועגט אלץ ווייטער, אלץ זיכערער־

די פלאג פון דיקע מענשען

דאָקטאר יעריליבאם

(ענדע פון דער 10־טער זייט)

בלוט אין דער הויט און פון פלייש, וועלכע איז ענט־שטאנען פון פערלירען דאס פעטס. ביי אנ'אראפהענ־גענדיגען בויך מיט אטרויסיג צאהל פעטס דארפט מען בענוצען א בויך בינדע. אזא בויך בינדע נעמט אר־וועק די וועהטאגען וואס זענען פערבינדען מיט דער מחלה.

אויב עס האנדעלט זיך ווידער וועגען בעדער? — דארפט אויפן ערשטען ארט אנגעווענדעט ווערען שוויץ־בעדער. נאך איין אזא באד, קען מען בעמער־קען דאס פאלען פון דער וואג פון א האלבע ביז א גאנצע קילא דורכשניטליך. פערשטעהט זיך, אז די דאזיגע שוויץ־בעדער אנגאזשירען שטארק דאס הארץ, און די קענען ווערען נאר אנגעווענדעט דורך א פריהערדיגע ערלויבעניש פון דאקטאר. אין אלגע־מיין איז גענוג ביז צוויי שוויץ־בעדער אין וואך.

אויך בלאטע־בעדער ווירקען אויפן פאלען פון דער וואג, אבער אויך די בעדער מוזען שטעהן אונ־טער דער אויפזיכט פון א דאקטאר. פאר קראנקע מיט א שוואך־הארץ איז אויסערגעוועהנליך גוט גאז בעדער (קויהלען־זויער־בעדער), אבער די בעדער מו־זען נאך מעהר ווי די אויבנדערמאהנטע שטעהען אונטער דער קאנטראלע פון א דאקטאר. דאס נעה־מען בעדער נישט אין חער צייט, קענען ברענגען מעהר שאדען ווי נוצען און זעהר אפט הטם — טויט און דערפאר טאקע ווערען אין די קור־ערטער די בעדער גענומען, ווען דער ארטיגער ארדינירענדער

אין די פאלען ווידער, ווען די סיבה פון דיקי־קייט איז צוליב די נישט־פונקציאנירונג פון די דריזען פון אינערע־סעקרעציאן, קען קיין שום ווירק־קונג נישט האבען דאס בעגרעניצען זיך מיטן עסען. און ווי מיר האבען שוין פריהער בעמערקט איז דער צושטאנד פון דיקקייט נישט אפהענגיג פון דער צאהל פון עסען, א דאנק דעם געוואלדיגען פארט־שריט פון דער מעדיצין איז זעהר א סך אויפגעטון געווארען צו היילען אט די צושטאנדען פון דיקקייט. די מעדיצין איז איצט אימשטאנד אריינצופיהרען אינם ארגאניזם פערטיגע פרעפאראטען, אויפן ארט פון די נישט־פונקציאנירענדע דריזען. ווי: ביי אנ'איבערפלוס פון פעטס ביי פרויען אין די וועקסעל־יאהרען, דערגרייכט מען זעהר גוטע רע־זולטאטען מיט דער הילף פון אייער־שטאק־פרע־פאראטען; ביי שלעכטע פונקציע פון די שילד־דריזע ווערען בענוצט די פרעפאראטען־טירעאידין א"ז. וו.

נעהמענדיג אין אכט דאס אויבענגעבראכטע איז צו זעהן, אז אין יעדען פאל פון דיקקייט, האט דער דאקטאר פאר זיין אויפגאבע צו ענטשיידען און פעסטצושטעלען, וואס פאר א צושטאנד פון דיק־קייט ער האט פאר זיך ד. ה. צי די דיקקייט איז א פועל־יוצא פון עסען איבער דער נארמע, אדער צו־ליב דער נישט־פונקציאנירונג פון די דריזען פון אי־נערע־סעקרעציאן און אין פערהעלטניש צו דעם מוז אנגעהן די היילונג.

נייער פֿאלקסבלאט

דאס לאָדזער לעבען

נייער פֿאלקסבלאט

פֿרייטאג, 11 דעצעמבער
כ"ז כסלו תרצ"ז

זון-אונטערגאנג 3.23
זון-אויפֿגאנג 7.49
ליכט-צינדען: 3.11

וועגען הנחות ביים אויסקויפֿען פּאטענטען

פֿון אדוו. ע. שעסקין

מיט עטליכע טעג צוריק איז ערשינען דער לאנג-ערוואַרטעטער צירקולאַר פֿון פֿי. מ.-ק' מיניסטעריום וועגען הנחות ביים אויסקויפֿען פּאטענטען אויפֿ'ן יאהר 1937.

איך וועל זיך בעמיהען אין אלגעמיינע שטריכען איבערצוגעבען דעם אינהאלט פֿון דעם דאזיגען וויכטיגען צירקולאר.

דער צירקולאר שטעלט קודם כל פֿעסט, אז אנ'-אונטערנעהמונג פֿון סחורות האנדעל מיט א צווייטער קאטעגאריע אויב דער גאנציעהריגער אומזאץ האט נישט איבערגעשטיגען קיין 50 טויזענד זל. קען פֿיהרען די אונטערנעהמונג אין יאהר 1937 אויף א פּאטענט פֿון דריטער קאטעגאריע. אויב ס'האנדעלט זיך וועגען אסטראבאמישע אנשטאלטען ווערט די הויך פֿון דערלאָזבאַרען אומזאַץ פֿערקלענערט ביז 25 טויזענד זל. פֿאר טראנספּאָרט-אונטערנעהמונגען דינט אלס קריטעריום נישט דער אומזאץ פֿון יאהר 1935 נאָר די צאָהל לאסט-אויטאס און נעהמליך — אויב ס'זענען נישט פֿערהאן מעהר ווי צוויי.

אויפֿ'ן יסוד פֿון אַנ'אינדוסטריע-פּאטענט פֿון דער פֿערטער קאטעגאריע אנשטאט דריטע קענען פֿיהרען אנ'אונטערנעהמונג: האטעלען, פּענסיאנאטען, בוכהאנדלונגען, קינאס און טעאַטערען, אויב דער אומזאץ איז נישט מעהר ווי 15 טויזענד זל. א יאהר. א האלב-יעהריגען פּאטענט פֿון פֿערטער קאטעגאריע קענען אויסקויפֿען אונטערנעהמונגען, וועלכע האבען אין יאהר 1935 געמאכט אנ'אומזאץ ביז 5000 זלאטעס.

וואס שייך אינדוסטריע-אונטערנעהמונגען, קען מען אויף א פּאטענט פֿון א צווייטער קאטעגאריע פֿיהרען אינדוסטריע-אונטערנעהמונגען ביז 1250 אר-בייטער, אויף א דריטער קאטעגאריע ביז 625 ארבייטער. אויב ס'האנדעלט זיך אבער וועגען אונטער-נעהמונגען וואס זענען אויסגערעכנט אין דער 18-טער אַפּטיילונג, ערלויבט די צווייטע קאַטעגאָריע אויף 625 ארבייטער, די דריטע אויף 250 ארביי-טער, אויף אנ'אינדוסטריע פּאטענט פֿון פֿערטער קאטעגאריע קען מען בעשעפֿטיגען ביז 250 ארביי-טער און אין אונטערנעהמונגען פֿון דער 18-ער אפּטיילונג ביז 125 ארבייטער, די פֿינפֿטע קאטע-גאריע פֿאַר אונטערנעהמונגען פֿון דער 18-ער אפּ-טיילונג ערלויבט אויף 70 ארבייטער. אויב ס'זענען פֿערהאן מעכאנישע מאטארען ביז 35 ארבייטער, פֿאר אונטערנעהמונגען פֿון דער 19-ער אַפּטיילונג ביי האנד-פֿאבריקאציע ביז 100 ארבייטער, ביי מעכאני-שע מאטארען ביז 50 אַרבייטער. אויף אַ זעקסטער קאטעגאריע אינדוסטריע-פּאטענט קען מען פֿיהרען אַנ'אונטערנעהמונג ביי האנד-פֿאבריקאציע ביז 25 ארבייטער, ביי מעכאנישע מאטארען ביז 15 ארביי-טער. אויף א זיבענטער קאַטעגאריע ביי האַנד-פֿאבריקאציע ביז 12 ארבייטער און ביי מעכאנישע מאַטארען ביז 10 ארבייטער. דאָס אַלץ איז געזאגט געוואָרען פֿאַר אונטערנעהמונגען פֿון דער 19-ער אפּטיילונג.

פֿאר דער אָריענטאציע פֿון די לעזער, וועלען מיר צוגעבען, אַז די 18-טע אַפּטיילונג נעהמט ארום: שפּינערייען, בלייכערייען, פֿארבערייען, אַפּרעטורען, פֿאבריקען פֿון דראט, פֿארבען א. אַז. ווי די 19-טע אפּטיילונג נעהמט ארום אלע אונטערנעהמונגען, וועלכע זענען נישט דערמאַהנט אין אַנדערע אַפּטיילונגען ווי אויך האנדווערקער און דראזשקאזשעס.

פֿאַר אונטערנעהמונגען, וועלכע האָבען אָנגע-הויבען צו פֿונקציאָנירען אין יאָהר 1936 אָדער וועלען ערשט געעפֿענט ווערען אין יאָהר 1937 ווערט פֿערלאַנגט אַנ'ערלויבניש פֿון דער פֿינאַנץ-קאַמער אויף צו פֿיהרען אַנ'אונטערנעהמונג אויפֿ'ן יסוד פֿון דער דריטער קאַטעגאָריע אנשטאָט דער צווייטער. אַזאַ זעלבע ערלויבניש ווערט אויך פֿערלאַנגט פֿאַר עקספּעדיציע-אונטערנעהמונגען אויף צו פֿיה-רען דאָס געשעפֿט אויפֿ'ן יסוד פֿון אַ דריטער קאַ-טעגאָריע, אויב דער אומזאַץ אין יאָהר 1935 און דער וואַהרשיינליכער אומזאַץ פֿון יאָהר 1937 שטייגט נישט אַריבער 10 טויזענד זל. אויב דער דאָזיגער אומזאַץ דערגרייכט ביז 20,000 זל. ווערט פֿערלאַנגט אַ האַלב-יעהריגער פּאַטענט פֿון צווייטער קאַטעגאָריע.

די דעציזיע פֿון דער פֿינאַנץ-קאַמער מוז אויך געגעבען ווערען און צוגעשטעלט ווערען דעם צאָה-לער אין פֿערלויף פֿון 10 וואָכען פֿון דער דאַטע ווען ס'איז אָנגעגעבען געוואָרען די ביטע. אויב דער דאָזיגער טערמין ווערט נישט דערהאַלטען ווערט די הנחה בעטראַכט אַלס בעריקזיכטיגטע.

וואָס שייך אַנ'ערלויבעניש אויף צו פֿיהרען אַנ'אונ-טערנעהמונג אויפֿ'ן יסוד פֿון פֿירטער קאַטעגאָריע אָדער אַ האַלב-יעהריגער דריטער אַנשטאַט אַ דריטער פֿאַר אונטערנעהמונגען וואָס ווערען איינגע-גרינדעט אָדער זענען געגרינדעט געוואָרען אין יאָהר 1936 — דעצידירט דאָ דער שטייער-אַמט. דער טערמין אויף אַנ'עפּעלירן איז 8 וואָכען.

ביטעס וועגען הנחות קענען אַריינגעטראָגען ווערן ביז'ן 31 דעצעמבער 1936. דערוועגן דאַרף מען געדענקען און דעם דאָזיגען טערמין נישט אַדורכ-לאָזען.

פֿאַר אונטערנעהמונגען, וועלכע ווערען געגרינדעט אין יאָהר 1937 מוזען ביטעס אויף הנחות אָפּגעגעבען ווערען אין פֿערלויף פֿון 14 טעג נאָכ'ן עפֿענען דאָס געשעפֿט.

דאָס איבערטראָגען אַנ'אונטערנעהמונג פֿון איין אָרט אויפֿ'ן צווייטען ווי אויך די ענדערונג פֿון געשעפֿטס-בעזיצער שליסט נישט אויס דאָס רעכט אויף הנחות ביים אויסקויפֿען אַ פּאַטענט אויפֿ'ן יאָהר 1937.

אויב דער צאָהלונגס-נאַקאַז אויף אומזאַץ-שטייער פֿאַר'ן יאָהר 1935 איז נישט צוגעשטעלט געוואָרען ביז'ן 31 דעצעמבער ה.י. קענען די הנחות אָנערקענט ווערען נאָר אויפֿ'ן יסוד פֿון אַנ'אינדי-ווידועלער ביטע

רעגיסטראציע פֿון פֿרייוויליגע
אין די אפּטיילונגען פֿאר נאציאנאלער שוץ

(א) בהסכם מיט דער פֿעראָרדנונג פֿון דער מיליטער-מאַכט, האָט זיך נעכטען אָנגעהויבען די רעגיסטראַציע פֿון די קאנדידאַטען אויף פֿרייוויליגע דינסט אין די אזויגערופֿענע אָפּטיילונגען פֿאַר נאַ-ציאָנאַלער שוץ.

דאָס אריינציהען אין מיליטער אויף 11 וואַ-כען בעהמט ארום:

מענער, וואס זענען געבוירן געוואַרן אין די יאָרן 19, 18, 17, 1916 און ב) אונטעראָפֿיצירן און זעל-נער רעזערוויסטען פֿון פּיעכאָטע, סטזשעלצעס קאָמ-פּאַניעס, קאָמפּאַניעס פֿון שווערע מאַשין-געוועהר, קאַוואלעריסטען און טאַבאָרן פֿון שווערע מאַשין-געוועהר-אָפּטיילונגען.

דאָס רופֿען אויף די 6-וואָכענדיגע איבונגען פֿון רעזערוויסטען זעלבער פֿון לייכטער און שווערער אַרטילעריע, פֿרייוויליגע נעהמט ארום:

א) רעזערוויסטען און פֿרייוויליגע (ערב-פּאָבאַ-ראָווע) איינזאַמע. אַרבייטסלאָזע, וועלכע זענען מיט גלידער פֿון אייגענע פֿון די פֿאָלגענדע אָרגאַניזאַ-ציעס פֿאַר מיליטער-צוגרייטונג: פֿעדעראַציע פֿון פּוילישע פֿערבאַנדען פֿון פֿאָטערלאַנד-בעשיצער, רע-זערוויסטען-פֿערבאַנד, סטשעלצעס-פֿערבאַנד, פּוי-לישער סק'ויטען-פֿערבאַנד, פֿון יונגע פּיאָנערען יונג-דאָרף. פֿאַלקס-יוגענד, קאַטוילישע פֿערבאַנד פֿון מענער-יוגענד, „סאָקול".

קאַנדידאַטען — סיי רעזערוויסטען, סיי פֿריי-וויליגע דאַרפֿען זיך מעלדען צו רעגיסטראַציע אין זייערע פֿערבאַנדען פֿאַר מיליטערישער צוגרייטונג פֿון 10 ביז'ן 15 דעצעמבער. די פֿרייוויליגע דאַרפֿען האָבען אַ דערלויבעניש פֿון פֿאָטער אָדער אַפּיטראָפּ אויסגעפֿיהלט אין דער מיליטערישער אָפּטיילונג ביי דער שטאָט-פֿערוואַלטונג אויף פּיעטרקאָווער 165. די רעזערוויסטען דאַרפֿען האָבען מיליטער-ביכלעך.

בלויז דריי וואָכען פֿערבליבען צו פֿעררעגיסטרירען
די אבמאכען מיט די לערן-יונגלעך

היות ווי דעם 31-טען דעצעמבער ה. י. ענדיגט זיך דער לעצטער טערמין, אין וועלכען מען קען פֿעררעגיסטרירען אָבמאַכען מיט לערן-יונגלעך, אפֿילו ווען דאָס לערן-יונגעל ארבייט ביי נישט קיין דיפּ-לאָמירטען מייסטער, איז צו בעמערקען אַנ'איינ-טענס'ווע טעטיגקייט אין אַלע שטעט און שטעטלעך פֿון געוו. קאָנגרעס-פּוילען און קרעסען וואו עס עקזיסטירען פֿעראייניגטע קאָמיטעטען פֿאַר די ענינים פֿון יודישער מלאכה, ווי אויך האַנדווער-קער-פֿעראייבען און יודישע צעכען. אומעטום ווערט דורכגעפֿיהרט אַ ברייט-פֿערצווייגטע פּראָפּאַגאַנדאַ-אַקציע, כדי צו בעוועגען אַלע פֿעראינטערעסירטע יודישע בעלי-מלאכות און לערן-יונגלעך צו שלי-סען און פֿעררעגיסטרירען זייערע אָפּמאַכען ביז'ן 31-טען דעצעמבער ה. י. נאָכ'ן דאָזיגען טערמין וועלען די דאָזיגע מייסטער'ס בעשטראָפֿט ווערען פֿאַר האַלטען און אויסבילדען לערן-יונגלעך אָהן אַנ'אָבמאַך.

אין שייכות מיט דער דאָזיגער אקציע איז אין אַ גאַנצע רייהע שטעט אָבגעהאַלטען געוואָרען גרע-סערע פֿערזאַמלונגען מיט דער בעטייליגונג פֿון פֿאַר-שטעהער פֿון פֿעראייניגטען קאָמיטעט פֿאַר די ענינים פֿון יודישער מלאכה אין וואַרשא ה' ח. האָפֿמאַן. צווישען אַנדערע זענען אָבגעהאַלטען געוואָרען גרויסע פֿערזאַמלונגען: אין לובלין — אונטער'ן פֿאָר-זיץ פֿון דעם בעקאַנטען אָרטיגען האַנדווערקער-עסקן איבזש. בעקער. אין קאָוועל — אונטער'ן פֿאָרזיץ פֿון רעד. בוראַק. אין לייצק — אונטער'ן פֿאָרזיץ פֿון ה' וואַרקאַוויצקי. אויף די אַלע פֿערזאַמלונגען האָט ה' ח. האָפֿמאַן אויספֿיהרליך רעפֿערירט סיי וועגען די אויפֿגאַבען פֿונ'ם קאָמיטעט בכלל און סיי וועגען דער פּראַקטישער אַדורכפֿיהרונג פֿון דער איצטיגער אַקציע בפֿרט. עס איז כדאי צו בעמערקען, אַז אין אַ רייהע שטעט זענען אין די אָרטיגע קאָמיטעטען פֿאַר די ענינים פֿון יודישער מלאכה אַריינגע-טרעטען אויך פֿאָרשטעהער פֿון די אָרטיגע אַרביי-טער פֿעראייבען. די ברייטע יודישע אַרבייטער-מאַסען ווי אויך די לערן-יונגלעך ווייזען אַרויס אַ לעבהאַפֿ-טען אינטערעס צו דער איצטיגער וויכטיגער אַקציע וואָס האָט אַזאַ גרויסע בעדייטונג פֿאַר דער ענט-וויקלונג און צוקונפֿט פֿון דער יודישער מלאכה אין לאַנד.

קינאָ RIALTO

„איהר 1-טער קוש"
(קעניגליכער וואַלץ)

פּראַכט פֿון שעהנהייט, פּראַכט פֿון ווינער קעניגליכען הויף, ליבעס, אינטריגעס און שעהנע לידלעך. אין דעם דאָזיגען פֿילם לעבט אויף די גרויסע אָפּערעטען-פֿילמעס, אַזוי ווי „דער קאָנגרעס טאַנצט"
אין די הויפּט-ראָלען: Willi Forst, Carola Höhn, Paul Hörbiger

מ'דאַרף זיך היטען!
מיסיאָנערען פֿערקויפֿען ביכער דורך אַפּנאַרעריי

די טעטיגקייט פֿון פֿערשידענע מיסיאָנערען אין לאָדז האָט זיך לעצטענס שטאַרק פֿערשפּרייט, בע-זונדערס אַרבייטען זיי איצט אין די יודישע אָרימע קרייזען, די יודישע בעפֿעלקערונג קען שוין אָבער די אַלע זאַכען און קונצען און לאָזען זיך מעהר נישט אַזוי שנעל כאַפּען אויף דער ווענדקע און ווי די מיסיאָנערען בעווייזען זיך בעקומען זיי דעם געהעריגען אָפּשניט.

אָ א חוץ די אָפֿיציעלע מיסיאָנע-ען האָבען זיך לעצטענס בעוויזען נאָך אַנדערע אונטער פֿערשי-דענע נעמען ווי: מעטאָדיסטען, פֿאָרשער פֿון דער ביבעל א. א.

פֿערשטעהט זיך, אַז די דאָזיגע שלוחים מו-זען צושטעלען בשמות און ווען דאָס גיט זיך נישט איין פֿאַלט מען אויף פֿערשידענע המצאות, וועלכע גרענצען זיך מיט פּשוטער אָפּנאַרעריי, אַזוי האָ-בען די „ביבעל-פֿאָרשער" לעצטענס אַרויסגעגעבען אַ בראָשור, אין וועלכער ס'ווערט געפּרעדיגט זייערע חכמות. מיר וועלען זיך דאָ נישט פֿערנעהמען דער-מיט וועגען וואָס עס רעדט זיך אין דער דאָזיגער בראָשור, מיר ווילען נאָר אָנווייזען, אַז דער טיטעל פֿון דער בראָשור איז אויפֿגעדרוקט מיט גרויסע אותיות און הייסט „זשאַנד" (די רעגירונג), מיט דער בראָשור קומען זיי אין יודישע שטובען און געוועלבער און פֿערקויפֿען זיי פֿאַר גרעבערע סו-מעס, דאָס איז אויסגערעכנט דערויף, אַז דער נאַ-איווער יודישער בירגער, דערזעהענדיג אַ בראָשור א. נ. „די רעגירונג" וועט ווייטער נישט קוקען און די בראָשור קויפֿען, אַזוי איז עס אויך אין דער ווירקליכקייט, מיר מאַכען דעריבער אויפֿמערקזאַם אונזערע לעזער אויף דעם דאָזיגען בייעם שפּיצעל.

שטאָטישער בודזשעט אויפֿ'ן יאָהר 1937/8

בעלטען איז פֿאָרגעקומען אַ זיצונג פֿון דער שטאָט-פֿערוואַלטונג, אויף וועלכער ס'איז בעטראַכט געוואָרען דער שטאָטישער בודזשעט אויפֿן יאָהר 1937-38. דער בודזשעט שליסט זיך מיט אַ סומע פֿון 23 מיליאָן זל. און די הכנסות און הוצאות.

דער בודזשעט - פּרעלימינאַר איז שוין אָפּגעגעב-ען געוואָרען צום דרוקען און וועט פֿערטיג ווערען דעם 10 יאַנואַר. דעמאָלט וועט דער בודזשעט אי-בערגעשיקט ווערען אין שטאָטראַט צו בעטראַכטען ווי בעקאַנט מוז דער בודזשעט פֿערטיג ווערען ביז'ן 1-טען אַפּריל.

וועגען איינהייטליכע אַרבייטס-בעדינגונגען?
אין דער לויז-וועבעריי

(א) עס זענען איצט אונטערגענומען געוואָרען טריט צו רעגולירען די אַרבייטס - בעדינגונגען אין דער לוין-וועבעריי אינם גאַנצען לאָדזשער אינ-דוסטריע-קרייז. וועגען דעם ענין זענען שוין אַדורכ-געפֿיהרט געוואָרען קאָנפֿערענצען אין זגערזש און קאָנסטאַנטין, און אין די נאָהענטסטע טעג וועלען אַזעלכע קאָנפֿערענצען פֿאָרקומען אין אַזאָרקאָוו, פּאַביאַניץ און בעלכאַטאָוו. וואו די לוין-וועבעריי איז אַנ'ענין פֿון גרויסען פֿערנעהם.

צוגאָב-פּאָבאָר-קאָמיסיע

דעם 15-טען דעצעמבער ה. י. דאַרפֿען זיך מעלדען די פּאָבאָראָווצעס פֿון יאָהרגאַנג 1915 און עלטערע. וועלכע האָבען נאָך ביז איצט נישט ער-לעדיגט די דינסט פֿליכט; וואָס וואוינען אויפֿ'ן שטח פֿון 2, 3, 5, 8, 9 און 11 פּאָליציי-קאָמיסאַריאַטען.

פֿעראורטיילט אַנ'אַכזר

(א) דער 35-יאָהריגער פּאַוועל אַרנאַף איז נעכ-טען נע'משפּט געוואָרען דערפֿאַר, וואָס ער האָט ביז טויט צושלאָגען מיט אַ ברעך-שטאַנג זיין שכן וולאַדיסלאַוו פּ' שיעווסקין.

ער האָט מקיים פּסק געווען ווישניעווסקין דער-פֿאַר, וואָס ער האָט אויף איהם געהאַט אַ חשד, אַז ער האָט איהם פֿער'מסר'ט פֿאַר דער פּאָליציי, אַז ער האָט געקויפֿט אַ גע'גנב'עט פֿערד ביי אַ ציי-גיינער...

ווישניעווסקי האָט אַ פּאָר טעג געקרעכצט פֿון די קלעפּ און איז געשטאָרבען.

פּאַוועל אַרנאַף האָט בעקומען אַ געריכטס-אור-טייל — 3 יאָהר טורמע.

אַפּטייקען.
היינטיגע נאַכט - דיזשורען

(א) היינט ביינאַכט דיזשורירען: מ. קאָספּיערקע-וויטש (זגערזשער 54), ריכטער און לאַבאַדאַ (11 ליסטאָפּאַדאַ 86), י. זונדעלעוויטש (פּעטריקאָווער 25), באַטאַרסקי און שאַץ (פּושיאַזד 19), טש. ריי-מעל (קאָפּערניקאַ 26), מ. ליפּיעץ (פּעטריקאָווער 193) וו. קליפּאַטאָווסקי (זשגאָווער 147).

KINO TEATR
MIRAŻ
11 LISTOPADA 16

אָנהויב 4 נאָכמיטאָג.

היינט פּרעמיערע!
Chirley TEMPLE די פּרעכ-טיגע
אין פֿילם א. נ.:
„דער קליינער בונטאָווניק"
ווי אויך דאָס
ציגיינער-מיידל
אין די הויפּט-ראָלען:
FLIP i FLAP

ווי אזוי וועלן זיצן די ראטמענער אין נייעם שטאט-ראט

ערטער אויף דער גאלעריע.— די ערשטע זיצונג.— זיצונגען פון די פראקציעס
נעכטיגע קאנפערענץ פון די פראקציע-פארשטעהער ביים דיר. קאלינאווסקי

נעכטען איז ביים דירעקטאר פון דער שטאט-פערוואלטונג קאלינאווסקי פארגעקומען א קאנפערענץ מיט די פארשטעהער פון די פראקציעס אין נייעם שטאטראט, פון דער פ.פ.ס. איז געווען ראטמ. פאטקאנסקי, פון בונד ראטמ. מילמאן, פון ציוניסטען ראטמ. עלענבערג, פון דער „אגודה" ראטמ. ליבערמאן. דער פארשטעהער פון די ענדעקעס איז צו דער קאנפערענץ נישט געקומען. די ערשטע פראגע וואס איז בעטראכט געווארן איז געווען די פראגע פון פונאנדערטיילען די ערטער אין זיצונגס-זאל. דאס איז א שווערע פראגע, ווייל קיינער האט נישט געוואלט זיצן מיט די ענדעקעס.

דער שטאט-ראט-זאל איז פונאנדערגעטיילט אין 4 רייהען צו 6 טישלעך אין יעדע רייה און ביי יעדען טישעל זיצען 3 ראטמענער, היות ווי די ענדעקעס האבען 27 ראטמענער איז בעשלאסען געווארען, אז זיי פארנעהמען די גאנצע ערשטע רייה אויף רעכטס מיט 18 ראטמענער, די איבעריגע 9 וועלען פארנעהמען 3 לעצטע טישלעך אין דער צווייטער רייה, די יודישע בירגערליכע וועלען זיצען אין דער צווייטער רייה, פון פארענט און פון הינטען וועלען זיצען פ.פ.ס.'אווצעס. די בונדאווצעס וועלען זיצען צוזאמען מיט דער פ.פ.ס.

דאן איז ארומגערעדט געווארען די פראגע פון די אריינגאנגס - בילעטען פארן פובליקום. אינגאנצען זענען פערהאן 150 ערטער. אויף דער גאלעריע 80 און אין פארטער 70. ס'איז בעשלאסען געווארען, אז יעדער ראטמאן בעקומט איין בילעט אויף דער גאלעריע. אויפן פארטער זענען 18 ערטער פארנומען פאר די בעאמטע, 20 פאר די פארשטעהער פון דער אנדערשטעטישער פרעסע (די לאדזשער פרעסע בעקומען ערטער אין דער פרעסע-לאזשע (דאן ווערט רעזערווירט ווערען ערטער פאר די מיטגלידער פון די קאמיסיעס, אזוי אז ס'קומט אויס, אז קיין שום פרעמדער וועט נישט קענען בעקומען קיין אריינגאנגס - בילעט צו די שטאט-ראט-זיצונגען.

נעכטען זענען שוין פונאנדערגעשיקט געווארען די לעגיטימאציעס פאר די ראטמענער און איינלאדונגען צו דער ערשטער זיצונג פון 17. דעצעמבער 7 אזייגער אוונט. אויף דער טאג-ארדנונג געפינען זיך פאלגענדע פונקטען: ערעפענונג, פעסטשטעלען די צאהל וויצע-פרעזידענטען פון דער שטאט, פעסטשטעלען דעם האנאראר פאר די מיטגלידער פון דער שטאט-פערוואלטונג.

די זיצונגען פון די פראקציעס וועלען פארקומען ערשט אין דער נאהענטסטער וואך.

קיין שטעטישע אפטיילונגען בעזיצען מיר נישט
Bank Kupiecko-Kredytowy Sp. w Łodzi
№ 29 ul. Piotrkowska № 29
קיין פרייע קאסטעס (SAFESY) בעזיצען מיר נישט.
אונזערע פקדונות-ביכלעך זענען די בעסטע שטארקע קאסעטקע זיכער און גוט פראצענטירט
זאמעלט אייערע אפשפארונגען און לאקירט אייערע געלדער אין
Bank Kupiecko-Kredytowy Spółdz. w Łodzi
וועלכע גיט א גאראנטיע פון א זיכערן קאפיטאל ביי א גוטע פערצינזונג
די געזעצליך געשיצטע געהיימניס פון פקדונות ווערט שטרענג אפגעהיטען!
לויט'ן ארטיקעל 52 פון קאאפעראטיווען געזעץ (Dz. Ust. str. 55/34)
וועלכע פערוועהרט צו ערטיילען אינפארמאציעס הז אמטליכע הז אנדערע ארגאנען.
מיר מאכען אויפמערקזאם אויף אונזער אדרעס: לאדזער פעטריקאווער 29

רעפעראט פון רעד. אוגער
אין דער ציוני. פאלקס-אוניווערסיטעט

אין הסכם מיט'ן בעשלוס פון דער קולטור-קאמיסיע צו בענייען די סיסטעמאטישע פארלעזונגען פון דער פאלקס-אוניווערזיטעט ביי דער ציוניסטישער ארגאניזאציע, קומט פאר זונטאג, ד. 13.-טען ד.ח. 8,30 אוועבד אין אייגענעם לאקאל פון דער ארגאניזאציע, שרודמיעסקא 29, א רעפעראט פון רעד. י. אוגער, אויף דער אינטערעסאנטער טעמא: „אראבער, יודען און די אראבער-פראגע". דער איינגאנג צו דער פארלעזונג איז פריי.

אויף דער זיצונג פון דער דערמאנטער קולטור-קאמיסיע איז אויך גענומען געווארען צו קענטניש דער בעריכט פון די אוונד-קורסען ביי דער ארגאניזאציע. די לימודים אויף די קורסען פאר דער העברעאישער שפראך קומען פאר נארמאל. עס זענען טעטיג גרופען פאר אוואנסירטע און אין די באהענטסטעטעג איז פארגעזעהען די ערעפנונג פון א נייער גרופע פאר אנפענגער. ביי דער ארגאניזאציע עקזיסטירט אויך א קורס פון דער ענגלישער שפראך.

די ווינטער-קאלאניעס פון „טאז

אין דער צייט פון די ווינטער-פעריען ארדענט „טאז" איין אין בעקאנטען ווישניאווא-גורער וואלד א ווינטער-קאלאניע פאר קינדער אין שול-עלטער. די קאלאניע וועט זיך געפינען אין א ספעציעלער גוט-געהייצטער געביידע, די קינדער זאלען האבען ווארים, מיט לויפענד וואסער, מיט בעקוועמליכקייטען אין דער זעלבער געביידע. דאס הויז שטעהט אין מיטען א געזונדען סאסנאווען וואלד. אויף דער קאלאניע ווערען אנגענומען נאר געזונדע קינדער ווייל די קאלאניע, אזוי ווי די גאנצע טעטיגקייט פון „טאז", איז געמאכט כדי צו פערשטארקען דעם וואכען ארגאניזם פון קינד און כדי אפצוהיטען דאס קינד פון קראנקהייטען. די קאנדידאטען ווערען אונטערזוכט פון א דאקטאר, פארן ארויסשיקען אויף דער קאלאניע.

די קינדער וועלען זיך געפינען די גאנצע צייט אונטער דער אויפזיכט פון געניטע ערציהערינס און בעקומען גוטע דערנעהרונג.

איינשרייבונגען ווערען אנגענומען אין „טאז" צעגעלניאנא 14.

אויף 100 מענשען רויכערן 99
די איינציגע אונשעדליכע פאר'ן געזונד פאטענטירטע 4-וואטקאווע נילזען זענען
„OSMAN"

די יעהרליכע פערזאמלונג פון וואיעוואדישען ראט
רעדע פון וואיעוואדע האוקע נאוואק

נעכטען איז אין קאנפערענץ-זאל פון דער וואיעוואדזשטווע פארגעקומען די יעהרליכע זיצונג פון לאדזער וואיעוואדישען ראט פאר'ן יאהר 1934/35.

אין דער פערזאמלונג האט אנטיילגענומען דער פארזיצער פון וואיעוואדישען ראט וואיעוואדע האוקע נאוואק, די 18 מיטגלידער פון ראט, פארשטעהער פון דער מאכט און אדמיניסטראציע-אמטען, גענ. לאנגנער, פרעזעס פון קרייזגעריכט מאטשעיעווסקי דירעקטאר פון דער פינאנץ-קאמער ד"ר זשאדקעוויטש, דירעקטאר פון די מלוכה-באהנען, אינזשעניער שעקערסקי, פאסט-דירעקטאר אינזש. זשוכאוויטש, דירעקטאר פון באנק-גאספאדארסטווא קראיאוועגא ד"ר מאדאטשעק, פארשטעהער פון שול-קוראטאריום, וויצע-וואיעוואדע וואנדארף און אלע נאטשעלניקעס פון דער וואיעוואדשאפט.

די פערזאמלונג האט געעפענט וואיעוואדע האוקע-נאוואק, וועלכער האט דערביי געהאלטען א לענגערע רעדע, בעריהרענדיג די אקטועלע ווירטשאפטליכע און זעלבסטפערוואלטונגס-פראבלעמען אויפ'ן געביט פון דער וואיעוואדזטווע, צוו. אנד. האט דער וואיעוואדע געזאגט: „רעדענדיג אויף די פריהערדיגע פערזאמלונגען פון וואיעוואדישען ראט, האב איך בעטאנט, אז נאך 3 יאר קריזיס איז דאס יאהר 1933 געווען דאס ערשטע וועלכע האט געוויזען א געוויסע פערבעסערונג אין פוילען ווי אויך אין א רייה אנדערע לענדער.

דאס יאהר 1934 האט אמת נישט געבראכט קיין דעצידירענדע אויפקלעהרונג אין דער ווירטשאפטליכער לאגע פון דער וועלט, אבער ס'איז נישט ערגער געווארען, דאס יאהר 1935 האט געבראכט א בעדייטענדע פערבעסערונג אין עקאנאמישען געביט אין דער גאנצער וועלט און בעזונדערס אין ענגלאנד, ס'זענען אבער נישט פארזייטיגט געווארען פון לעבען די אלע פאקטארען, וועלכע דעזארגאניזירען דאס ווירטשאפטליכע לעבען, וואס האבען זייער מקור אין דער אטמאספערע פון אלגעמיינעם מאנגעל אין צוטרוי און אונרוהע אין וועלכע ס'זענען געווען א רעזולטאט פון די אנגעשטרענגטע אינטערנאציאנאלע און צווישען-מלוכהשע בעציהונגען אין דער צייט.

די בעזונדער'ע אינדוסטריע-צווייגען האבען ארויסגעוויזען אין דער בעריכטס-צייט א וואוקס פון דער פראדוקציע צוליב דעם זענען בעשעפטיגט געווארען מעהר ארבייטער. אויב אבער אין יאהר 1935 איז די צאהל ארבייטסלאזע נישט קלענער געווארען ווי אין יאהר 1934 קען מען דאס פערטייטשען מיט: 1) רעעמיגראציע (2, דאס איבערטראגען זיך פון דער דארפישער בעפעלקערונג אין דער שטאט אריין, דאס געביט פון דער לאדזער וואיעוואדזטווע איז אין דער הינזיכט נישט קיין אויסנאהם, אויך אין דער אגראר-ווירטשאפט האט זיך אין יאהר 1935 געפיהלט א פערבעסערונג. דאס אבער נישט גענוג, אז ס'זאל פערגרעסערט ווערען די קאנסומציע פון פוילישן דארף, וואס איז א דעצידירענדער פאקטאר פון דער אלגעמיינער פערבעסערונג פון דער לאגע אין פוילען.

אויפ'ן פאן פון דער דאזיגער אלגעמיינער סיטואציע איז קלאר, אז די ווירטשאפט פון דער טעריטאריאלער זעלבסטפערוואלטונג האט נישט געקענט מאכען אין דער בעריכטס-צייט קיין פארטשריטען, זיי האבען זיך קוים געקענט דערהאלטען אויף דער ביזאיצטיגער הויך.

אויף די פריהערדיגע זיצונגען האב איך שוין אנגעוויזען אויף דער בעדייטונג פאר דער איבעריכער ארדנונג פון לאנד וואס ס'האט דאס נייע זעלבסט-פערוואלטונגס-געזעץ, ס'איז ענג צונויפ-בונדען געווארען די זעלבסטפערוואלטונגס-אדמיניסטראציע מיט דער מלוכהשע אדמיניסטראציע א ער אפילו דאס בעסטע זעלבסטפערוואלטונג - געזעץ לעזט נישט דאס פראבלעם פון א ריכטיגען פונקציאנירען פון זיינע ארגאנען, פון דער בעציהונג פון די זעלבסטפערוואלטונגס-בעאמטע צו דעם זעלבסט-פערוואלטונגס-פערבאנד אלס ארבייטס-געבער איז אין א גרויסער מאס אפהענגיג דאס גוטע פונקציאנירען פון דער זעלבסטפערוואלטונג.

נאך דער רעדע פון וואיעוואדע זענען אפגעגעבען געווארען בעריכטען, דער ערשטער האט אפגעגעבען א בעריכט דער לייטער פון די טעריטאריאלע זעלבסטפערוואלטונגען ה' יעליגעק. ער האט גערעדט וועגען דער אלגעמיינער לאגע און וועגען די פינאנצען.

דאן האט אפגעגעבען א בעריכט דער לייטער פון דער קאמוניקאציע-אפטיילונג אינזש. בערקאוויטש און נאך איהם דער לייטער פון דער אגראר-אפטיילונג אינזש. ארלאווסקי, פון דער סאציאלער הילפס-אפטיילונג נאטשעלניק יאנישעווסקי.

דאן איז פארגעקומען א קורצע דיסקוסיע. צום סוף האט דער וואיעוואדישער ראט ארויסגעשיקט א האלדיגונגס-דעפעשע צום מלוכה - פרעזידענט, פאלקס-פיהרער מארשאל רידז-שמיגלי און פרעזעס פון מיניסטאר-ראט גענ. סקלאדקאווסקי.

3 א זייגער האט דער וואיעוואדע האוקע-נאוואק געשלאסען די פערזאמלונג.

דער גורל פון אפריל
סענסאציאנעלער און שפאנענדער ראמאן

(29

— וואס?

— דו ווייסט דאך, אז פון זייט עס האט אויסגעבראכען די וועלטמלחמה, לאזט מען מיך נישט צוהויז און מען פאדערט פון מיר, איך זאל זיך צוריק נעהמען צו שפיאנאזש - ארבייט. מיין פאטערלאנד פאדערט מיך און איך מוז נאכגעבען. פראנקרייך איז פערפלייצט מיט דייטשע שפיאנען. מען מוז דא אנפיהרען א גרויסע קאנטר-שפיאנאזש-ארבייט, אויסראטען דא די דייטשע שפיאנען! דאס קריגס - מיניסטעריום רעכנט, אז איך בין דער פאסיגסטער מענש פאר דער ארבייט. איך מוז איצט האבען א קלארען קאפ! וויל איך ביי דיר בעטען א טובה, א גרויסע טובה, גיב אויף די קאבארעט-טענצעריין, נעהם זיך צו דיין ארבייט. לאמיך פון דיר נישט האבען קיין קאפ-דרייעניש: דו ביסט דאס איינציגע, וואס איז מיר פערבליבען אין מיין איינזאמען לעבען!

מאריס האט געשוויגען, אלעקסאנדער האט עס אויסגעטייטשט, אז זיינע ווערטער האבען גערירט, און ער האט פארטגעזעצט:

— דו דארפסט זיין זעהר פארזיכטיג מיט דיין אמת'ן נאמען, מייער פאטער, דו מוזט גיין אונטערן נאמען בערנעט: נאך אמאל: פאריז איז פערפלייצט מיט דייטשע שפיאנען און מען דארף זיין פארזיכטיג!

— נענטש וואס זאגסטו עס?

— מען לאזט אונז וויסען פון לאנדאנער סקאטלאנד יארד, אז א סך קאבארעט טענצעריין, וויסען וועלכער מיר האבען פריהער גערעדט, נאר מען דארף זיין פארזיכטיג! זעהר פארזיכטיג!

אלעקסאנדער האט מאקע נישט געגלויבט, אז דאס מיידעל איין וועלכער זיין זוהן איז פערליבט, איז א דייטשע שפיאנקע ער, ער האט אבער גערעכט, אז א סטראשע מאן מאריסן קאן נישט שאטען.

מאריס איז אפאר מינוט געזעסען ווי פערשטירט. נאכדעם האט ער מיט א פערשטיקטער שטימע זיך אנגערופען:

— טאטע! טאמער רעכסטו עפעס שלעכטס טון דעם מיידעל — — — — — — —

ער האט נישט געקענט ענדיגען. טרערען האבען זיך איהם געשטעלט אין די אויגען.

אלעקסאנדער האט שוין איצט קלאר איינגעזעהען אז ער וועט מיט זיין זוהן גארנישט קענען מאכען. ער האט אבער אונטער אלע אומשטענדען, בעשלאסען איהם צו ראטעווען פון א ליבע צו אזא מיידעל. ער דא בעשלאסען אין א פאר טעג ארום אריינצוגעהן צו באריס'ן אין קאבארעט זיך בעקענען מיט דער טענצעריין און איהר פארשלאגען א פאר הונדערט פראנק זי זאל פערלאזען די שטאט און פערשווינדען. ער האט אויסגערעכענט אז אזעלכע מיידלעך נעהמען געוועהנליך אזא פארשלאג אן מיט גרויס פערגניגען, אבי מען גיט זיי נאר א גענוגענדע סומע געלד.

מיט א שווער הארץ און פינסטער געמיט איז מאריס ארויסגעגאנגען פון זיין פאטער. ער איז געווען געהעט און צעררייצט און ער האט געגארט צו בלייבען אליין מיט זיינע געדאנקען און געפיהלען, וואס האבען געברענט ווי רויע וואונדען. זיין הארץ איז איצט געווען א שלאכטפעלד פון צוויי געפיהלען: ער האט אזוי שטארק געוואלט צוליב טון זיין טאטען. עס האט אויף איהם אזוי שטארק נישט געווירקט זיין פאטערס ווערטער ווי זיין נידערגעשלאגענער אויסזעהען זיין טרויעריג קול און ' האט נישט געקאנט זעהען זיין טאטען געפאלען. זיין טאטען וואס ער האט אזוי פערגעטערט וואס ער האט אזוי ליב געהאט! עס האט איהם פון קאפ נישט געקאנט ארויס ווי גרוי און אלט זיין פאטער איז לעצטענס געווארען וואס פאר א טיפע קנייטשען עס האבען זיך געליינט אויף זיין שטערן. אויב ער האט געוואוסט אז זיין טאטע האט לעצטענס איבערגעלעבט א שרעקליכע טראגעדיע, וואס האט ער נישט געוואוסט זיין טאטע האט איהם נישט דערציילט און ער איז געווען גענוג טאקטיש איהם נישט צו פרעגען... מאריס האט אויך געוואוסט אז ער איז די איינציגע האפנונג וואס איז פערבליבען זיין פאטער אין לעבען. א, ווי ער וואלט איהם געוואלט צוליב טון און איהם פערשאפען א ביסל פרייד.

פון דער צווייטער זייט האט ער געפיהלט אז די ליבע צו רחלען בעהערשט איהם אינגאנצען און ער קען זיך געגען איהר נישט ווערען. ער האט נאך צו איהר נישט געטוהרט, ער ווייסט נאך נישט וואס עס וועט זיין איהר ענטפער אויף זיין ליבע ער האט גאר נישט צוגעלאזען צו זיך דעם געדאנק אז זי וועט איהם ענטזאגען. עס וואלט איהם אריינגעטריבען אין דער שרעקליכסטער פערצווייפלונג.

ער איז געגאנגען איבער די טומעלדיגע פאריזער גאסען און גארנישט בעמערקט און גארנישט געהערט דאס וואס האט איהם געוויטאגט אין זיין הארץ האט איהם טויב און בלינד געמאכט צו אלץ ארום.

עס איז איהם איינגעפאלען צוריק צו גיין צו זיין פאטער און איהם פרובירען איבערצורעדען. ער האט זיך אבער גלייך געכאפט ווי האפנונגסלאז עס איז אז זיין פאטער זאל איינגיין אויף דעם אז ער, זיין זון זאל עפעס האבען צו טון מיט א קאבארעט טענצעריין וואס קיינער ווייסט נישט ווער זי איז און פון וואנען זי שטאמט.

ער האט אליין נישט געוואוסט ווי לאנג ער האט אזוי געבלאנקעט איבער די גאסען. ער האט נאר בעמערקט אז ס'איז געווארען טונקעלער און אין די גאסען לאמפען און אין די פענסטער האבען זיך גענומען צינדען פייערלעך. ווי אלע איינגעראכט, ווען עס האט זיך דערנענטערט די צייט וואס ער איז געגאנגען זעהען רחלען האט איהם ארומגענומען א ציטערדיגע בענקשאפט צו איהר. א נייער שטראם פון געפיהלן האט איהם איצט ארומגעכאפט עפעס א אידעאליסטיש ליבטיגקייט האט פערטריבען די פינסטערניש פון זיין נשמה: ער וועט באלד זעהען רחלען... די געפיהלען זענען געווען אזוי שטארק אז זיי האבען אינגאנצען אפגעווישט די געדאנקען וועגען זיין פאטער. אזוי איז שוין דער כוח פון ליבע עס מאכט אייך פערגעסען אין די נאהענסטע און טייערסטע, עס פערדרייט אייך אזוי דעם קאפ, אז אומשולדיגערהייט קענט איהר בעגעהען די גרעסטע פערברעכענס געגען אייערע נאהענטסטע. וויפיל טרערן זענען רואינירט געווארען דורך זייערע קינדערס טראגישען ליבעס!...

מאריס האט אבער אזוי שטארק ליב געהאט זיין פאטער אז ער האט זיך גענומען ווערען געגען זיינע געפיהלען:

(פארטזעצונג קומט)

4 דרייצן-יעהריגע יודישע שול-יונגלעך
האָבן אָרגאַניזירט א „מאַרש צופוס קיין א"י"
מאָנטאָג זענען זיי אַנטלאָפן פון דער היים און ביז היינט ווייסט מען נישט וואו זיי געפינען זיך

די אַלט־שטאָט קאָכט איצט מיט אַ מאָדנער געשיכטע. 4 יודישע יונגלעך אין עלטער פון 13 און 14 יאָהר זענען פון מאָנטאָג אָן פערשוואונדען געוואָרען פון דערהיים און אַלע בעמיהונגען זיך צו דערוויסען וואו זיי זענען אַהינגעקומען האָבן ביז געהאַט קיין ערפאָלג.

די פערשוואונדענע־געוואָרענע 4 יונגלעך הייסען אברהם צלאל גאָלדבערג, א זוהן פון אַ בעל־עגלה, גלובאַ 4; שלמה פלאַם, א זוהן פון בעל־עגלה, גאַפלאַנסקאַ 4; משה בוכמאַן, אַ זוהן פון אַ לעכעל־בייער, קעלבאַכ'ס 15 און יעקב האַכמאַן פון קעלבאַכס 15 — אַלע שילער פון דער פאָלקס־שול אויף ריבנאַ 3 און אין עלטער פון 13 און 14 יאָהר.

די עלטערען פון די קינדער האָבן ביז מאָנטאָג נישט בעמערקט, אַז זיי זאָלען זיך מיט עפּיס אויסבעהאַלטען אָדער עפּיס פּלאַנעווען. מאָנטאָג איבערפריה האָט יעדער פון די יונגלעך דערצעהלט ביי זיך איבדערהיים, אַז ער מוז זיך אָנטון אין די יום־טובדיגע מלבושים, ווייל די שול מאַכט אַן אויספלוג דאָס איז נישט געווען אויפפאַלענד, ווייל אַזעלכע אויספלוגען קומען פאָר אָפט אין די שולען, ערשט אין אָוונט ווען די יונגלעך זענען נישט אַהיימגעקומען, מען שלאָפן, האָבן זיך די עלטערען אָנגעהויבען שרעקען און ווען זיי זענען אויף צוזאַמענגעלאָפן געקומען אין דער שול באַכפרעגען אויף זייערע קינדער, האָבן זיי זיך דערוואוסט, אַז נישט איינער איז פערשוואונדען געוואָרען נאָר 4 צוזאַמען, מ'האָט מיטגעטיילט וועגען דעם דער פאָליציי, אָבער ביז איצט ווייס מען נאָך נישט וואו זיי געפינען זיך.

לויט די אינפאָרמאַציעס וועלכע אונזער מיטאַרבייטער האָט צונויפגעזאַמעלט וועגען דעם דאָזיגען ענין שטעלט זיך די דאָזיגע געשיכטע פאָר אויף פאָלגענדען אופן:

אַלע דערמאַנטע 4 יונגלעך זענען זעהר אָפט געקומען אין דער אָרגאַניזאַציע „גורדוניה" אויף זשעראָמסקיעגאָ 31. די יונגלעך זענען געווען גוטע חברים און האָבן זיך שטענדיג געהאַלטען צוזאַמען, זייער אָנפיהרער איז געווען יעקב ראַכמאַן, נאָך דער געשיכטע מיט אַדוו. ריפעל אין וואַרשאַ און זיין שלימזלדיגען מאַרש קיין ארץ־ישראל, האָט ראַב מאַן צוגערעדט זייבע חברים, אַז זיי זאָלען נישט מעהר קומען אין „גרדניה", נאָר זאָלען שאַפען אַנ'אייגענע אָרגאַניזאַציע צו געהען קיין ארץ־ישראל ער האָט זיך געשאַפען אַ לעדיג געוועלב אויף מאַסאַרסקאַ 2 און יעדען טאָג האָט ער געמאַכט מיט די יונגלעך גימנאַסטיק און זיי מושטרירט, דאָס איז געווען די צוגרייטונג פון מאַרש קיין ארץ־ישראל זעהט ... וס, אַז היינטיגען מאָנטאָג איז שוין אַלץ געווען פערטיג און זיי האָבן „אַרויסמאַרשירט". דערווייל איז די פערצווייפלונג פון די עלטערען גרויס און זיי ווענדען אָן אַלע מיטלען צו דערגעהן וואו די 4 קינדער געפינען זיך.

אָפגעשמדט א מינדעריעהריגען בחור
איצט וויל ער צוריק ווערען א יוד

אין סעקרעטאַריאַט פון ראַבינאַט, האָט זיך צום הרב טרייסטמאַן געוואָנדען אַ יוד ג. פון שטעטעל ל. (די נעמען קענען מיר צוליב פערשטענדליכע סיבות נישט אָנגעבען) און דערצעהלט פאָלגענדע געשיכטע.

מיט 2 חדשים צוריק איז אַרויס פון דער שטוב זיין אַ 17־יעהריג יונגעל אברהם, דאָס פערשוואונדען ווערען פון דעם בחור איז געווען אַ פאָלשטענדיג געהיימניש, קיינער האָט נישט געוואוסט וואו דער בחור איז אַהינגעקומען. נישט קוקענדיג אויף אַלע זוכענישען, אָנמעלדונגען אין דער פאָליציי און פריוואַטע אויספאָרשונגען איז יעדע שפור פון דעם יונגנמאַן פערשוואונדען געוואָרן. די פערצווייפלונג פון די עלטערען האָט נישט געהאַט קיין גרעניץ.

פאַריגע וואָך איז צו ג. געקומען אַ יוד און איהם דערצעהלט, אַז ער האָט געזעהן זיין זוהן אין שטעטעל דאַבושין. ג. איז באַלד אהין אַרויסגעפאָהרען און טאַקע געפינען דאָרט זיין זוהן, ער האָט געוואוינט ביי אַ פויער און ווי ס'האָט זיך אַרויסגעשטעלט איז דער בחור שוין געווען אָפגעשמדט, ס'האָט לאַנג געדויערט ביז דעם פאָטער האָט זיך איינגעגעבען איבערצורעדען זיין זוהן, אַז ער זאָל פערלאָזען דעם פויערס הויז — און זאָל מיט איהם מיטפאָהרען, דאָך האָט זיך דער בחור דעצידירט מיט צופאָהרען מיט זיין פאָטער, נישט קוקענדיג דערויף וואָס דער פויער האָט זיך שטאַרק אַקעגענגעשטעלט.

דער פאָטער מיט זיין זוהן זענען נישט צוריקגעפאָהרען אין שטעטעל אריין, נאָר געקומען קיין לאָדז אין ראַבינאַט אריין, כדי זיך אַנ'עצה צו האַלטען מיט הרב טרייסטמאַן וואָס ווייטער צו טון.

דער ראַבינאַט האָט נאָכקאָנטראָלירט דעם ענין און ווען ס'האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז אַלץ וואָס ג. דערצעהלט שטימט מיט דער ווירקליכקייט, האָט דער ראַבינאַט אונטערגענומען די טעטיגקייט אין צוויי ריכטונגען: ערשטענס אַדורכפיהרען די פאָרמאַליטעטען, אַז אברהם זאָל קענען צוריק איבערגעהען צום יודענטום און צווייטענס אַנצוקלאָגען דעם גלח פון דאַבושין. וועלכער האָט אַדורכגעפיהרט דעם שמד, ווייל לויט דעם געזעץ איז נישט דערלויבט צו שמד'ן אַ מינדעריעהריגען אָהן דער ערלויבניש פון פאָטער.

פערמשפּט 2 סטודענטען פאַר'ן מאַכען פאַלש געלד

(א) בעכטען זענען דורכ'ן היגען קרייז־געריכט געמשפּט געוואָרען 2 סטודענטען: דער 23־יאָהריגער מאַטשעי־לעשעק מאַשולסקי און דער 24־יעהריגער שלמה־בעריש דאַניעלאַק (וועלכער וואוינט איצט אויף זגערזשער 11).

געמשפּט זענען זיי געוואָרען פאַר'ן פעלשען אין פראַנקרייך געלד.

די ביידע סטודענטען האָבן אַ לענגערע צייט געוואוינט אין גרענאָבל, וואו מ'האָט זיי געפאַקט ביים אויסברענגען פאַלש געלד — שווייצאַרישע מטבעות.

עס איז אַדורכגעפיהרט געוואָרען אַ רעוויזיע אין מאַטשולסקי'ס וואוינונג און מ'האָט ביי איהם געפונען אַ גאַנץ פאַבריקעל אויף צו פראָדוצירען פאַלש געלד מיט אַלע דערצו נויטיגע מכשירים און כעמישע פרעפאַראַטען.

באַך לאַנגע חקירות ודרישות האָבן זיי דערקלעהרט, אַז מיט'ן פאַבריצירען די פאַלשע שווייצער־מטבעות זענען זיי נישט אויסען קיין שום בייז צו טון דער פראַנצויזישער מלוכה, נאָר זיי זענען תלמידים פון דעם בעריהמטען דוניקאָווסקי'ן, דעם „מאַכער פון גאָלד", און דאָס עקספערימענטירען זיי.

דאָס פראַנצויזישע געריכט האָט, נישט־געקוקט אויף די דאָזיגע פערזיכערונגען, פערמשפּט מאַטשולסקי'ן אויף 6 חדשים טורמע, און דאָס זעלבע — אויך דאַניעלאַק'ן, וועלכער איז ביני לביני אַנטלאָפען קיין פוילען.

בעכטען, ווי געזאָגט, איז זייער פּראָצעס — פאַר דעמזעלבען ענין — פאָרגעקומען אין לאָדז.

דאַניעלאַק האָט זיך ווידער נישט מודה געווען אינ'ם פערברעכען, דערקלעהרענדיג, אַז מיט מאַטשולסקי'ן ה... ער זיך בעקענט אין אוניווערזיטעט, אין אַז די כלי מכשירים האָט ער געהאַט געקויפט אויף וויסענשאַפטליכע צוועקען...

מאַטשולסקי איז זיך יאָ מודה געווען אין פעלשען די מטבעות, אָבער — ער, אַלס עקספערימענטאַטאָר, האָט ער געטון מחמת טשיקאַוואָשטש, צי עס וועט גוט אַרויסקומען...

אין רעזולטאַט איז דאַניעלאַק פערמשפּט געוואָרען אויף אַנדערטהאַלבען יאָהר טורמע מיט'ן פערלירען די רעכט אויף 5 יאָהר, און — מאַטשולסקי: אויף 1 יאָהר טורמע מיט'ן פערלירען די רעכט אויף 3 יאָהר. איהם ווערען פון דער שטראָף אַרונטערגערעכענט די צייט, וואָס ער איז אָפגעזעסען אין פראַנקרייך.

טעאַטער „פילהאַרמאָניע"
20 נאַרוטאָוויטשאַ 20 טעל. 213-84

לעצטע געזעגנונגס־פאָרשטעלונגען — פון — טעאַטער־סעזאָן!
וויל נער יודישע אָפּערעטען־טרופּע

נחמה • קאַדיש • חאַש • קוטנער
געזעגענען זיך מיט'ן לאָדזשער עולם!
וואָך־רעפּערטואַר:

פרייטאָג, 11 דעצ. 9 אָוונט שבת, 12 דעצ. 9 אָוונט זונטאָג, 13 דעצ. 9 אָוונט	גרויסער שלאַגער! גרעסטער ערפאָלג! **גאַליציאַנער מויד** אין 2 אַקטען מיט פּראָלאָג מוזיק! — טענץ! — געזאַנג! — הומאָר!
שבת, 12 דעצ. 4 נאָכמיטאָג זונטאָג, 13 דעצ. 4 נאָכמיטאָג	לעצטע 3 מאָל! **נחת פון קינדער** לעבנס־בילד אין 2 אַקטען מיט פּראָלאָג. צום שלוס: אַ גרויסער קאָנצערט, וואו יעדער אַקטיאָר האָט געבן דאָס בעסטע פון זיין רעפּערטואַר.
מאָנטאָג, 14 דעצ. 9 אָוונט	**גאַליציאַנער מויד**
דינסטאָג, ד. 15 9 אָוונט	**נחת פון קינדער** צום שלוס גרויסער קאָנצערט
מיטוואָך, ד. 16 9 אָוונט	**אַמעריקאַנער ליטוואַק** אין 2 אַקטען פון א. לער, מוזיק: אָלשאַנעצקי.

ווער עס קויפט פריער אַ בילעט בעקומט אַ נענטערע רייה. אַלע פּאַרטער־בילעטען **1.09** גאַלעריע 40 גראָשן. גאַנץ לאָדזש קומט אויף די לעצטע פאָרשטעלונגען!

מוזיק, כאָר־אָנפירונג: דוד בייגעלמאַן. דעקאָראַציעס, קאָסטיומען, און אַ סך איבעראַשונגען. בילעטען צו בעקומען אין קאַסע פון טעאַטער.

לערנט זיך א פאַך!

אויף די פּראָפעסיאָנעלע לערן־וואַרשטאַטען פון דער געזעלשאַפט „אָרט" ווערען אָנגענומען איינשרייבונגען ביי פאָלגענדע פאַכען:

1. מעכאַנישע טריקאָטאַזש־אַרבייט.
2. מעכאַ... זאָקען־אַרבייט.
3. מעכאַנישע וועבעריי.
4. מעכאַניש שפּולען.
5. כווּיטער־שטריקעריי.
6. הענטשקע־שטריקעריי
7. פרויען־שנייד... מיט צושניידען.
8. וועש־נייהען מיט צושניידען.
9. גאָר... מיט צושניידען.
10. אַנדולאַציע. 11. מאַ...

געזעלש. „אָרט", וואָלטשאַנסקאַ 27.

זונטאָג — א זיצונג פון קהלה־ראַט

זונטאָג קומט פאָר א זיצונג פון קהלה־ראַט אויף וועלכער ס'וועט בעטראַכט ווערען די פראַגע פון קויפן דאָס הויז אויף פּאָמאָרסקאַ 18 און פערקויפען דעם חלק הויז אויף שענקעוויטשאַ 26

proszki dla dorosłych ze zn. fabr.
KOWALSKINA
stosuje się przy uporczywych
BÓLACH GŁOWY

זעלבסטמאָרדען

(א) נעכטען האָט זיך צום צווייטען מאָל גע... מיט יאָדינע די 18-יאָהריגע יאַנינאַ מיקאַלעווסקאַ (ראָקיטשינער 68) וועלכע איז דורך דער פּאָגאָטאָוויע אָפּגעפיהרט געוואָרען אין שפּיטאָל.

צום ערשטען מאָל האָט זי זיך געסמט צוזאַמען מיט איהר געליבטען אַנטאָני טאַרנאָווסקי — מיט 8 ... צוריק. און איהר געליבטער געפינט זיך אין שפּי...

* * *

(א) דער 20-יאָהריגער שמואל ראָטשטיין (פון ... שניעניסקאַ 4) האָט זיך נעכטען, געסמט מיט יאָדינע ... מיטען פּעטריקאָווער גאַס — נעבען נומער 51.

פּאָגאָטאָוויע האָט איהם ערטיילט ערשטע הילף ... אָפּגעפיהרט אין אוּבעזפּיעטשאַלניע שפּיטאָל.

איבערגעלאָזטע קינדער.

(א) אין טויער אויף זאַוואַדזקאַ 1, האָט אַנ'אַ... בעקאַנטע פרוי איבערגעלאָזט אַנ'איין יאָהריג מיידל. דאָס קינד איז אַריבערגעשיקט געוואָרען אין ... שען דערציהונגס-הויז.

* * *

(א) א צווייט קינד איז איבערגעלאָזט געוואָרען ... לודקאַ 12 — א מיידעלע פון אַנ'ערך 4 וואָכען. אויך דאָס קינד איז איבערגעשיקט געוואָרען אין דערציהונגס-הויז.

איבערגעפאָהרען

(א) אויף דער לוטאָמיערסקאַ גאַס איז איבערגעפאָ... רען געוואָרען דורך אַנ'אויטאָ דער 49-יאָהריגער ... זיסקינד פון קוטנאָ.

אין א שווערען צושטאַנד האָט איהם פּאָגאָטאָוויע ... אָפּגעפיהרט אין שפּיטאָל.

לטובת הונגעריגע שול-קינדער מאָרגען אַ... אָוונט אין דער פאָלקס-שול נומער 150

די יודישע פאָלקס-שול נומער 150 אָרדענט ... מאָרגען א טאַנץ-אָוונט, די גאַנצע הכנסה פונם אָוונט איז בעשטימט אויף צו דערנעהרען די אָרימע און ... געריגע קינדער פון דער אויבענדערמאָהנטער שול. ... איז כדאי דערביי צו דערמאָהנען, אַז די דאָזיגע ... צעהלט 720 קינדער פון זיי 310 קינדער פון אָרימע ... לאָזע עלטערען, וועלכע בעקומען אַפילו נישט קיין ... טערשטיצונג פון אַרבייטסלאָזען פאָנד.

קינדער - בעקליידונג אין „מלבוש ערומים"

זונטאָג 4 א זייגער נאָכמיטאָג קומט פאָר אין ... ערומים, שענקעוויטשאַ 3-5 די בעקליידונג פון ... צעהנדליגע אָרימע קינדער. די קינדער וועלען ב... אונטער- און אויבער מלבושים און אזוי אָרום זיין ... זאָרגט אויף ווינטער.

היינט אַ פאָרלעזונג פון ב. אייסוראָוויטש

היינט אָוונט קומט פאָר אין זאַל פון ... (פּעטריקאָווער 101) די צווייטע פאָרלעזונג פון ב. ... סוראָוויטש פון ציקל „איינדרוקען פון רייזעס אין אַמעריקא". אויף דער היינטיגער פאָרלעזונג, ... טראָגט דעם נאָמען „מענשען און פעלקער" וועט ... פרעלעגענט מאַכען אַ „שפּאַציר" איבער דער גרויסער צאָהל פערשידענע און פילפאַרביגע פעלקער, וואָס ... אין אַמעריקא.

ס'איז צו האָפען, אַז די גרויסע צאָהל צוהערער ... ערשטען רעפעראַט וועט אויך דאָסמאָל פערפולען דעם זאַל.

„פאָלק און אידעעי"

(ג) אויף די דאָזיגע טעמאַ וועט ד"ר יוסף ... האַלטען אַ רעפעראַט אין היינטיגען פרייטאָג אין ... פון די האַנדוועדקער - עקספּאָזיטור, פּעטריקאָווער ... דער רעדנער וועט צוו. אַנד. בעריהרען די אידעאָלאָגיעס פערשידענע פעלקער בכלל און ביי יודען בפרט. די ... שטעהונג פון ציוניזם און פאָלקיזם זייערע ציל... אויפגאַבען א. אַנד.

פון „תרבות"

מאָרגען שבת אָוונט קומט פאָר אין „תרבות" ... לודניאָווא 7 א ליטעראַרישער אָוונט. עס בעטייליגן זיך: יצחק קאַצענעלסאָן, ב. פּאָמעראַנץ (וואַרשע), ... ראָזענצווייג, מלכיאל לוסטערניק, ש. ב. בונין און ...

פון „מחזיקי חולים"

שבת צונאַכטס דעם 26-טען דעצעמבער קומט פאָר ... זאַל „חזמיר" אַ קאָנצערט מיטן אָנטייל פון פרוי ... פּאַלמאַן, לטובת מחזיקי חולים.

קיין ארץ = ישראל
דורך טריעסט און קאָנסטאַנץ.

שיפסקאַרטען
אויף הר=ציון און הר=כרמל.

פעקלעך קיין רוסלאַנד
פינקטליך און שנעל
ערלעדיגט
דאָס וועלט=רייזע=ביוראָ
Union Lloyd
42 פּיעטריקאָווער 42
טעל. 107=87.

2=טע וואָך גרויסער סוקצעס! רעוועלאַציאָנס-פערקלענערונג פון די פרייזן!
1.09
ANTHONY ADVERSE
פרייזען פון די פלעצער אויף אַלע סעאַנסען פון

Casino
אָנהויב 4, 6, 8 און 10.15 אָוונט

קהלה האָט נעכטען געקויפט דאָס הויז אויף פּאַמאַרסקאַ 18

בעכטען איז פינאַליזירט געוואָרען די קניה פון הויז אויף פּאָמאַרסקאַ 18, וואו ס'געפינט זיך דער לאָקאַל פון דער יודישער קהלה. דאָס דאָזיגע הויז איז געשטעלט געוואָרען אויף אַ ליציטאַציע דורך דער לאָדזער קרעדיט-געזעלשאַפט. ביי דער ליציטאַציע איז דאָס הויז אָפּגעקויפט געוואָרען דורך די בעפולמעכטיגטע פון דער יודישער קהלה. דער פּרייז, וואָס די קהלה האָט בעצאָהלט פאַר דעם הויז מיט דעם פּלאַץ בעטרעפט די סומע פון 270 טויזענד זל. היות ווי די דאָזיגע סומע וועט מען קענען אויסצאָהלען אין פאַנד-בריף פון דער שטאָטישער קרעדיט געזעלשאַפט, צוליב דער הלוואה, וואָס איז היפּאָטיקירט אויפ'ן הויז, בעטרעפט די פערקויפס-סומע פאַקטיש בלויז 200 טויזענד, ווייל די פאַנד-בריף זענען אין קורס בעדייטענד ביליגער ווי זייער באַמינאַלער ווערט.

די קניה איז נעכטען ענדגילטיג פינאַליזירט געוואָרען און דאָס הויז איז איבערגעגאַנגען אַלס אייגענטום פון דער קהלה.

נדרים-אקציע פון „קרן קימת“
צום 15=יעהריגען יובל פון עמק-יזרעאל

ווי בעקאַנט פייערט איצט דאָס נאַציאָנאַלע יודענטום דעם 15-יעהריגען יובל פון עמק-יזרעאל, וועלכער איז אויסגעלייזט געוואָרען דורכן קרן קימת לישראל.

אין צוזאמענהאנג דערמיט האָט דאָס הויפּט דירעקטאָריום פון קק"ל, אויסער די אלגעמיינע יובילעאום פייערונגען, פּראָקלאַמירט אויף שבת-חנוכה א גרויסע נדרים-אקציע אין אלע שוהלען און בתי-תפילות לטובת גאולת הארץ.

דאָס היגע קרן קימת ביוראָ האָט פונאנדערגעשיקט א ספעציעלען צירקולאר צו אלע גבאים פון די בתי-תפילה אין אונזער שטאָט, אין וועלכען זיי ווערען געבעטען צו זאָרגען דערפאַר אז שבת חנוכה זאָלען די מתפללים בעתן עולה לתורה זיין מנדר זיין לטובת דעם קרן קימת לישראל.

שבת חנוכה וועלען אויך געהאלטען ווערען רעדעס אין די שוהלען וועגען 15-יעהריגען יובל פון עמק און די אויפגאבען פאר גאולת הארץ.

איינדרוקספולע חנוכה-פייערונג
אין בערעק יאָסעלעוויטש-לעגיאָן

אין בערעק יאָסעלעוויטש לעגיאָן איז פאָרגעקומען אַן'איינדרוקספולע חנוכה-פייערונג)

אין אייגענעם לאָקאל האָבען זיך פערזאמעלט די פערוואלטונג, איינגעלאַדענע געסט, א דעלעגאציע פון די לעגיאָנערען, פרעסע-פאַרשטעהער, פאַרשטעהער פון דער מיליטערישער מאכט.

דער מיליטער ראבינער קאפיטאַן דרעווער האָט געצונדען דאָס ערשטע חנוכה-ליכטעל און דאבוי געהאלטען א רעדע, איבער דער בעדייטונג פון חנוכה.

נאָכדעם האָט דער פּרעזעס פון לעגיאָן דער בעקאַנטער קינסטלער ארטור שיק געהאלטען א איינדרוקספולע רעדע אין וועלכער ער האָט אויסגעפיהרט, נישט אויפצוהערען דעם קאמף פאר די יודישע רעכט.

קאָמענדאנט מויזלער האָט אין א בעגייסטערטע רעדע אָנגעוויזען אויף דער בעדייטונג און ווירקונג פון לעגיאָן און גערופען צו פערשטארקען די רייהען פון בערעק-יאָסעלעוויטש לעגיאָן.

דער פערזאמעלטער עולם האָט א לענגערע צייט דאָרט פערבראכט אין א געמיטליכער שטימונג.

אימפּאָזאַנטע חנוכה - פייערונג פון יודישען פּרויען - גימנאַזיום אין פילהאַרמאָניע-זאַל.

דינסטאָג דעם 15-טען ד.ח. נאָכמ. קומט פאָר אין פּילהארמאָניע זאל א אימפּאָזאנטע חנוכה-פייערונג איינגעאָרדענט דורכן היגען יודישען פרויען-גימנאזיום.

אין דער פייערונג נעהמט אנטייל דער גלענצענדער איינשטודירטער שול-כאָר פון העכער 100 שילערינס, וועלכער וועט ארויסטרעטען מיט א רייכען מוזיקאלישען פּראָגראַם פון נאַציאָנאַלע ארץ-ישראל לידער. אויסער דעם וועלען אויך געזונגען ווערען א רייה סאָלאָ-נומערן.

נאָכן טראַדיציאָנעלען טייל פון חנוכה-ליכט בענטשען וועלען געהאלטען ווערען רעדעס מעגונגי דיומא דורך די ה"ה ד"ר מ. ברוידא, דיר. בראנדשטעטער און די שילערין הארשק.

די פייערונג איז אויך פערבונדען מיטן איבערגעבען דער שולע דעם קרן קימת פּאָהן, וואָס בעדייט פאר דער שולע אנערקענונג פאר איהר ארבייט לטובת דעם אויפבוי פון ארץ-ישראל, ווייל דאָס דאָזיגע גימנאזיום פערנעהמט דעם ערשטען אָרט אין דער קק"ל ארבייט צווישען די יודישע שולען אין פּוילען.

חנוכה - אָוועגד ביי די יודישע קאָמבאַטאַנטען

שבת דעם 12-טען ד.ח. 10 אָוועגד קומט פאָר אין יודישען קאָמבאטאנטען פעראיין, גדאנסקא 91, א חנוכה אָוועגד מיט טענץ און ארטיסטישע אויפטריטען.

ZACHĘTA
זגערזשער 26
היינט און פאלג. טעג!
הערליכער פּראָגראַם פון דער פּוילישער פּראָדוקציע א. ג.:
זיין גרויסע ליבע
אין דער הויפּט=ראָלע:
Stefan Jaracz
אויסער'ן פּראָגראַם ???
אָנהויב טעגליך 4 אַ זייגער נאָכמיטאָג, שבת און זונטאָג — 12 אַ זייגער בייטאָג.

געגען פרייען האנדל מיט פּאַפּיעראָסן
דער אינוואַלידען-צוזאַמענפאָהר אין ווארשא

(א)) אין ווארשאַ איז פאָרגעקומען אַן'אַלפּוילישער צוזאַמענפאָהר פון פאָרשטעהער פון אינוואַלידען-פערבאַנד, אויף וועלכער עס איז פון לאָדז און לאָדזער קרייז אַרויסגעפאָהרען אַ ספּעציעלע דעלעגאַציע אין בעשטאַנד פון 150 מאַן, בכדי אונטערצושטיצען ספּעציעלע שריט צו שיצען די בעדראָהטע אינוואַלידען-רעכט אין שייכות מיט דער געפּלאַנטער רעאָרגאַניזאַציע פון "טאַבאַק-מאָנאָפּאָל-אַרטיקלען-פערקויף.

דער צוזאַמענפאָהר. האָט זיך אין דער ערשטער רייהע אַרויסגעזאָגט געגען דעם סיסטעם פון פרייען האַנדעל, וואָס איז איינגעפיהרט געוואָרען דורכ'ן טאַבאַק-מאָנאָפּאָל אין 1933.

אין רעזולטאַט האָט דער צוזאַמענפאָהר אַרויסגערוקט אַ רייהע פּראָיעקטען און די אָנגענומענע רעזאָלוציעס פאָרגעשטעלט אין פינאַנץ-מיניסטעריום און אין דער דירעקציע פון דעם טאַבאַק-מאָנאָפּאָל, וואו עס זענען אויך דורך אַ ספּעציעלער דעלעגאַציע געמאַכט געוואָרען אינטערווענצען.

דער ווייי=געשריי פון די לאָדזער יודישע היטעל=מאַכער!

מאָנטאָג, דעם 23 פ. ח. איז אין היטעל-מאַכער-צעך ביים צענטראַלען האַנדווערקער-פערבאַנד גדאַנסקאַ 40, פאָרגעקומען אַ שטורמישע זיצונג פון היטעל-מאַכער, וועלכע אַרבייטען אויס יודישע היטלעך.

אין דער פערזאַמלונג האָבען אַנטייל גענומען אַלע פון דעם צווייג אין דער היטעל-מאַכער-בראַנזשע סיי די, וועלכע אַרבייטען אויס דאָס היטעל אין אייבצעל, סיי פון די, וועלכע פערקויפען פאַר פּראָווינץ און אויך כאַלופּניקעס. פון דער דאָזיגער פערזאַמלונג האָט זיך דערהערט איין גרויסער וויי-געשריי אַז צוליב דער כסדרדיגער קאָנקורענץ, מיט וועלכער די דערמאָהנטע היטעל-מאַכער האָבען זיך געגענזייטיג בעקעמפט, איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז עס איז אפילו נישט געבליבען אויף אַ פּאָר מעטער סחורה אויף צו מאַכען אַביסעל היטלעך צום פאָרשטייענדען סעזאָן.

דעריבער איז איינשטימיג בעשלאָסען געוואָרען, אַז עס מוז אַ סוף געמאַכט ווערען צו דער אונמענשליכער קאָנקורענץ, און צו העכערען דעם פּרייז פון יודישען היטעל, סיי אין איינצעל-פערקויף סיי אין הורט. מיט אַכטונג די פערוואַלטונג.

מיאוס און פּאַיאַציש...

דאָס מעסער בעריהרט שוין די הויט פון גאָרגעל, די פעטליע ציהט שוין באַלד צו דעם האַלז און אונזערע אַסימילאַטאָרען און כלומרשטע אינטעליגענטען האָבען זיך נאָך גאָרנישט אויסגעלערענט. דער יונגער דור שענדעט דעם עלטערן דורך זייער אויפפיהרען זיך. זיי וואַרפען אָפּ אַלץ, וואָס ביי זייערע עלטערן איז געווען הייליג. אַזעלכע בייספּילען זעהען מיר כסדר. אָט איז געשטאָרבען אַן'אָנגעזעהענער בירגער איגנאַצי גלאַז. ווען עס האָלט וועגען צווייטען געבען יועגען דעם טראַגישען פאַל, האַלטען זיינע יורשים, אַז מ'זאָל דאָס חלילה נישט טון דורך אַ יודישער צייטונג.

חס וחלילה: אַ יודישע צייטונג קען זיי נאָך שטערען אין זייער „אינטעליגענטישקייט“, הגם דער אָנגעזעהענער פערשטאָרבענער האָט דווקא יאָ זיך אינטערעסירט מיט יודישקייט און יודישער פּרעסע. זיי פיהלען גאָרנישט ווי זיי מאַכען זיך מיאוס און פּאַיאַציש...

און נאָך אַ ביישפּיל: דאָס פּערסאָנאַל פון דער פירמע י. מ. טייטעלבוים וויל געבען אַ ביילייד זייער שעף, אַ חסידישען יודען, צוליב'ן גרויסען פערלוסט, וואָס ער האָט געליטען צוליב'ן טויט פון זיין פרוי. דער ראש המדברים פון פּערסאָנאַל, אויך ער, דאָס דאָזיגע מענשעל, וויל נישט קענען די יודישע פּרעסע. ער שטאָלצירט נאָך דערמיט.

מיאוס און פּאַיאַציש...

טרויער=אָוונד
נאָך ד"ר יהושע טהאָן ז"ל אין „תרבות“

מאָנטאָג האָט „תרבות“ אין אייגענעם לאָקאַל, איינגעאָרדענט א הזכרה נאָכן פערשטאָרבענעם ד"ר יהושע טהאָן ז"ל.

דער פאָרזיצער ד"ר ה. בערלאַס עפענט דעם אָוונד און אין קורצע ריהרענדע ווערטער אונטערשטרייכט ער דעם שווערען אומגליק, וואָס עס האָט געמאַכט דער פערלוסט פון ד"ר יהושע טהאָן אויפן פּוילישען יודענטום.

דר. מ. ברוידע, אלס איינער פון די דריי יוגענד-חברים : טהאָן, עהרענפּרייס, ברוידע, גיט איבער אַן'אויספיהרליכע כאַראַקטעריסטיק פון זיין פערשטאָרבענעם חבר. — שוין אלס צעהן-יאָהריג יונגעל — זאָגט ד"ר ברוידע — ווערט דער קליינער יהושע בעקאַנט אלס עלוי. צו זיין בר-מצוה איבערראַשט ער אלעמען מיט דעם וואָס ער קען פון אויסווייניג בבא מציאה, מיט רש"י און תוספות. צו יענער צייט איז ער נאָך פאַנאַטיש פרום. און א דאַנק דער בוכהאַנדלונג פון הרב עהרענפּרייס'ס פאָטער, האָט דער פערשטאָרבענער געהאַט די מעגליכקייט זיך צו בעקענען מיט דער השכלה-ליטעראַטור און שפּעטער אויך צו דערלערנען פרעמדע-שפּראַכען.

שוין אלס שולער פון ראַבינער סעמינאַר אין בערלין ציהט ער אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט פון די מאסגעבענדע ספערען אלס געלערנטער בפרט מאַכט ער אַן'אומגעהויערען רושם מיט זיין ארטיקעל איבער ספּענסער אין „השלח. דעמאָלט אנטשטייט בייאיהם די פראַגע, ווידמען זיך דער וויסענשאַפט אָדער זיך שטעלען אין דינסט פאַרן פאָלק. און ד"ר טהאָן וועהלט אויס, נאָך א שטאַרקען אינערליכען קאַמף, דעם צווייטען וועג, דעם שווערען, אומדאַנקבאַרען און שטעלט זיך אין דינסט פאַרן פאָלק. אויף זיין טויטען-בעט אונטערשטרייכט ער נאָך, אז ער איז צופרידען מיט זיין שריט — אזוי טיף איז געווען ביי איהם זיין פליכט לגבי דעם פאָלקה.

ד"ר פראַשקער דערמאָהנט עטליכע זכרונות, וואָס כאַראַקטעריזירט דעם טיפען גלויבען פון דר. יהושע טהאָן ז"ל, אין דער רענעסאַנס פון ארץ ישראל.

ד"ר טאַרטאַקאָווער האַלט אַן'אינהאַלטסרייכען רעפעראַט איבער דער גרויסער פּערזענליכקייט און זאָגט : „אין דער צייט פון שווערען חורבן, אין דער צייט פון גרויסען געראַנגעל פונם יודישען פאָלק פאַר זיין צוקונפט, דאַרפען מיר נישט וויינען נאָך דעם פערשטאָרבענעם נאָר אָפּגעבען זיך א דין וחשבון איבער דער פערזענליכקייט. ער איז געווען איינער פון די קעמפער פאַר דער העברעאישער קולטור און שפּראַך, ווען מיר דערמאָהנען אחד העם, בערמאַן, קויפמאַן און קלויזנער מוזען מיר אויך איהם דערמאָהנען. ער איז געווען איינער פון די פּראָמינענטסטע ציוניסטישע עסקנים, דער מאָהיקאַנער פונם דור, וואָס האָט פאַרן ציוניסטישען געדאַנק געוואונען די ברייטע פאָלקס-מאַסען, אין די זעכציגער, זיבעציגער, אכציגער און ניינציגער יאָהרען פונם פריהערדיגען יאָהרהונדערט איז ביי יודען געווען א צייט פון פערהעלטניסמעסיגען וואוילשטאַנד אָבער גלייכצייטיג פון פולשטענדיגער אסימילאַציע און דעמאָלט רופט טהאָן דאָס יודישע פאָלק צו שאַפען אייגענע ווערטען אין ארץ ישראל. פאַר איהם איז ציוניזם געווען די דערלייזונג און נישט די רעטונג. ער איז געקומען צום ציוניזם, נישט דורך רעזיגנאַציע, נאָר דורך טיפען גלויבען אין דעם דערהאָבענעם אידעאַל. ער איז געווען איינער פון די חלוצי-העם. ער איז געווען איינער פון די וואָס האָבען געקעמפט פאַר דער צוקונפט אין א"י און פאַר יודישע רעכט אין גלות. זיין צוואה איז : געדענקען וועגען די קרבנות וואָס זענען געפאַלען אויפן מזבח פון רענעסאַנס פון יודישען פאָלק. אויב נאָכן טויט פון ד"ר הערצעל האָבען מיר ציוניסטען געשוואוירען נישט אָפּצוטרעטען פון זיין וועג ביז מיר וועלען דעם ציוניזם נישט פערווירקליכען אויב נאָכן טויט פון חיים נחמן ביאַליק, האָבען מיר געשוואוירען צו האַלטען הייליג און פאַרבריטערן די העברעאישע קולטור און שפּראַך; אויב נאָכן טויט פון חיים אַרלאָזאָראָוו האָבען מיר געשוואוירען אז מיר וועלען דעם ציוניזם פערווירקליכען אויפן וועג פון סאָציאַלער גערעכטיגקייט און יושר; שווערען מיר נאָכן טויט פון דר. יהושע טהאָן, אז מיר וועלען טריי בלייבען דעם גלויבען פון גרוים-ציוניזם אין דער אויפלעבונג פון יודישען פאָלק אין ארץ-ישראל און אז מיר וועלען זיינע שטרעבונגען פערווירקליכען.

ה' גראַבאָוויעצקי האָט דעקלאַמירט יעקב כהנס „הוא מת“ און געלייענט א פראַגמענט פון דר. טהאָנס ווערק.

אלגעמיינע פערזאַמלונג פון „התאחדות“
פּראָטעסטירט געגען די ציוניסטישע פּרנסים אין דער קהלה

אין „התאחדות“, פאָרגעקומען א פערזאַמלונג, וועלכע איז זיגט דער פעראיניגונג פון די התאחדות - פּאַרטייען אין פּוילען, די ערשטע אלגעמיינע פערזאַמלונג.

אין נאָמען פונם אָפּטרעטענדען קאָמיטעט עפענט די פערזאַמלונג ראַטט. דר. ז. עלענבערג מיט א לענגערען איבערזיכט איבער דער ארבייט פון דער לאָדזער ארגאַניזאַציע און שטעלט זיך אויספיהרליך אָפּ אויף די דערגרייכטע רעזולטאַטען א דאַנק דעם איחוד פון די ציונ. סאָצ. גרופּירונגען.

אינם פּרעזידיום ווערען געוועהלט די ח"ח : י. ציטרינאָווסקי, דר. נתן עק, און מיכאל רייזמאַן. דעם טעטיגקייטס בעריכט פון דעם ציטוויליגען ועד, גיט אָפּ ה' ז. ווינער און מ. קאַלמאַנאָוויטש. דער בעריכט נעמט ארום די דורכגעפיהרטע אקציעס אין די לעצטע אכט חדשים, ווי שקל-אקציע, קאַמפּאַניע צום ארבייטער קאָנגרעס געגען אנטיסעמיטיזם און פאַשיזם, פּראָטעסט-אקציע געגען דער אנטיסעמיטישער כוואַליע אין פּוילען, ערשטער מאי אקציע, פּראָטעסט אקציע געגען די געשעהנישען אין ארץ-ישראל, די וואַהל-קאַמפּאַניעס צום שטאָט-ראַט און קהלה, א.א. ווי אויך קאַסע בעריכט. צום בעריכט פון דער רעוו. קאָמיסיע גיט אָפּ ה' קלמן סוראַלסקי.

אין די וויכוחים איבערן בעריכט בעטייליגען זיך די ה"ה : י. בראַט דוד הערשקאָוויטש, בלאַכשטיין, י'ל. גרינפעלד, דר. ז. חאַנדזעל, ז. ווינער, ג: לענטשיצקי, ג. ליכטענשטיין, מ. מעבלער, מאַליניצקי, שטראַסבורג, מ. רייזמאַן, מ. ראַסין, ד"ר נתן עק, א. אכד. נאָכדעם ווי ס'ווערט אלזייטיג מצד דער אָפּטרעטענדער פערוואַלטונג אויפגעקלערט די בעדינגונגען פונם צושטאַנדעקומענעם ציוניסטישען בלאָק צו די שטאָט ראַט וואַהלען און די פאַרבערייטונגס ארבייט פונם ציוניסטיש-סאָציאַליסטישען בלאָק צו די קהלה וואַהלען, ווערט אָנגענומען א פּראָטעסט רעזאָלוציע געגען די ציוניסטישע פּרנסים וועלכע נעהמען אנטייל אין דער קהלה מיט דער אגודה-מעהרהייט.

אין דער נייער פערוואַלטונג זענען געוועהלט די ח'ה. פּראָפעסאָר י. בראַווערמאַן, ד"ר ה. בערלאַס, פּראָפ. ב. ברעמהאַלץ, ד"ר י. חאַנדזעל ז. ווינער, גרשון ליכטענשטיין, א. ליפעל, פּ. פּלאַנצבאַום, משה קאַלמאַנאָוויטש, דר. ז. ישוויינ, און די ד. צ. ק מיטגלידער : דר. א. טאַרטאַקאָווער, ד"ר נתן עק, ראַטמאַן ד"ר ז' עלענבערג.

אין רעווידיר-קאָמיסיע : מ. אלטער, י. בראַט, ק. סוראַלסקי און י. ציטרינאָווסקי. אין פּאַרטיי-געריכט : ד"ר א. גיבּיאַנסקי, א. גרינפעלד, י. כלודניעוויטש, מ. ראַסין און מיכאל רייזמאַן.

וואַרשאַווער אַפּיציעלע בערזע

האָלאַנד	288.80
לאָנדאָן	25.99
ניו-יאָרק (קאַבעל)	5.31
פּאַריז	24.73
פּראָג	18,74
ציריך	12195.

אַפּיציעלע פּראָצענטיגע פּאַפּירען

באַנק פּאָלסקי	106.—
3 פּראָצ. אינוועסטיציע I. פּרעמירטע	66,75
3 „ „ II.	65.50
4 „ דאָלאַרובקע	47.25
7 „ סטאַבּיליזאַציע	46.650
3- „ וואַרשאַווער	53,50
5- לאָדזער	48.—

Dr. med.
HALTRECHT
ספּעציעל-אַרצט פאַר הויט.-געשלעכטס קראַנקהייטען און מענער-שוואַכע
האָט זיך איבערגעצויגען פון פּעטריקאַווער 10 אויף
161 פּיעטריקאַווער 161
טעל. 245-21.
פאַר אונבעמיטעלטע לעטשניצאַ-פּרייזען

Dr. REICHER
פּאַלודניאָווא 28, טעל. 201-93
ספּעציאַליסט
פאַר מענער - שוואַכע - בעהאַנדלונג
סעקסועלע בעראַטונגען פון פּסיכאָ - אַנאַליז
רענטגען-בעשטראַהלונגען ביי הויט-קראַנקה.
נעמט אָן פון 8—11 פון 5—8 אָוונט.
זונטאָג און חגאות פון 9—12.

Dr.
Wołkowyski
ציגעל=גאַס 11, טעל. 238-02
ספּעצ. פאַר טריפּער, סיפילים און הויט-קראַנקה. בעהאַנדלונג פון מענער-שוואַכע
נעמט אָן פון 8—11 פרייטאָג און 4—9 אָוונט

1=טע לעטשניצע
מיט שטענדיגע בעטען
פאַר כירורגיע פון ציינער, קיהן=באַקען און יאָסלעס
פון Dr. med.
Sadokierski
פּיעטריקאַווער 56, טעל. 129-77.
עמפּפאַנגס-שעה'ן פון 9 פריה ביז 12 בייטאָג.

Dr. med. H. LUBICZ
ספּעצ. פאַר הויט ווענערישע קראַנקהייטען און מענער-שוואַכע
האָט זיך איבערגעצויגען פון ציגעל=גאַס 7 אויף
69 פּילסודסקיעגאָ 69
(רוג נאַרוטאָוויטשאַ) טעל. 141-32

Dr. med. Trepman
ספּעציאַליסט פאַר טריפּער, סיפילים און הויט-קראַנקהייטען.
בעהאַנדלונג פון מענער-שוואַכע.
זאַוואַדזקאַ 6, טעל. 234-12
נעמט אָן פון 8-11 נאָכמ. און פון 6-8 אָוונט.

Doktór Z.
HENRYKOWSKI
ספּעציעל-אַרצט פאַר מענער - שוואַכע, וועגערישע און הויט-קראַנקהייטען
טראַוגוטאַ 9, טעל. 262-98
נעמט אָן פון 8—1 און פון 5—9 אָוונט
זונטאָג פון 9 פריה ביז 12.30 מיטאָג
פאַר אונבעמיטעלטע — לעטשניצע-פּרייזען

Dr. med. L. Berman
צעגעלניאַנאַ 15, טעל. 249-07
ספּעציעל-אַרצט פאַר מענער - שוואַכע-בעהאַנדלונג און סעקסועלע בעראַטונג
נעמט אָן פון 8—11 און פון 4—8 אָוונט.
זונטאָג פון 9—1 פאַרמיטאָג
פאַר אונבעמיטעלטע — לעטשניצע-פּרייזען

טראַדיציאָנעלע חנוכה - קאָנצערט פון „הזמיר"

די היגע מוזיק-געזעלשאַפט „הזמיר" האָט זייט א ריי יאָהרען א טראַדיציע איינצואָרדנען יעדען חנוכה א קאָנצערט געווידמעט נאַציאָנאַלע יודישע מוזיק.

אויך הוי-יאָהר בלייבט דער היגער „הזמיר" טריי די דאָזיגע טראַדיציע און אָרדענט איין שבת, דעם 12-טען ה.ח. 8 אָוונד א אומפאַזאַנטען קאָנצערט מיטן אַנטייל פון געמישטען כאָר און סאָליסטען.

אין פּראָגראַם געהען אריין א רייה שאַפונגען פון די בעדייטענדסטע יודישע קאָמפּאָזיטאָרען. עס איז פאַרגעזעהען א רייה רעציטאַציעס פון בעקאַנטען לאָדזער רעזשיסער ה' י. מאָשקאָוויטש.

דער קאָנצערט קומט פאַר אונטער דער ליטונג פון פּאָפּולערען מוזיקער און דיריגענט פּראָפ. י. זאַקס, וואָס איז אגב א גאַראַנטיע, אז דער קאָנצערט וועט שטעהן אויף א געהעריגען מוזיקאַלישען ניוואָ. —

א חנוכה-דרשה פון מטיף און דיכטער א. לובאַשיצקי אין וואָהלינער שוהל

דער בעקאַנטער מטיף און דיכטער א. לובאַשיצקי וועט מאָרגען שבת-חנוכה האַלטען א דרשה אין דער וואָהלינער שוהל, מעכיני דיומא. דיכטער לובאַשיצקי האָט זיך שטאַרק בעליבט געמאַכט ביי אונז אין שטאָט מיט זיינע דרשות און מטופים ביי די מתפללים. זיינע דרשות ציהען שטענדיג צו א גרויסען עולם. אויך זיין מאָרגענדיגע דרשה אין דער וואָהלינער שוהל, האָט א-רויסגערופען גרויס אינטערעס אין די קרייזען, ביי וועלכע דער דיכטער איז זעהר פּאָפּולער און בעליבט.

חנוכה - פייערונג אין פאַסטערנאַקס שול

זונטאָג 6 אין אָוונד קומט פאַר אין בערלינער זאַל (זאַכאָדניע 26) א גרויסע חנוכה - פייערונג איינגעאָרדענט דורך דעם בעקאַנטען לערן-אַנשטאַלט פון א. פּאַסטערנאַק.

אין אינהאַלטסרייכען פּראָגראַם געפינען זיך א רייה אינסצעניזאַציעס, בילדער און פאָלקס-לידער אויסגעפירט דורך די תלמידים פון דער שול — אין יודיש, העברעיש און פּויליש.

שבת חנוכה אין „אהל יעקבי"

מאָרגען שבת חנוכה וועט ה' מ. לימאַן האַלטען אין „אהל יעקב" א רעדע אויף דער טעמא „בימים ההם — בזמן הזה".

סיי דער נאָמען פון בעליבטען רעדנער און סיי די אקטועלע טעמא וועלען געוויס צוציהען א גרויסען עולם.

חנוכה-פייערונג אין דער ווילקער שוהל

א גרויסע סענסאַציע האָט אַרויסגערופען ביי די לאָדזער יודען בכלל און מנגנים בפרט, דער טראַדיציאָנעלער חנוכה - יום-טוב אין דער ווילקער שוהל, וואָס קומט פאַר זונטאָג, דעם 13. דעצעמבער, האַלב 5 א זייגער אָוונט, מיטן אַנטייל פון בעריהמטען חזן ה' לייב ראַסקין, ווי אויך מיטן פערשטאַרקטען גוט-איינשטודירטען כאָר, אונטער דער ליטונג פון דיריגענט און קאָמפּאָזיטאָר ה' לייב סאָקאָלאָווסקי.

בעמערקונג: נאָכן חנוכה-ליכטצינדען וועט דער חזן מיטן כאָר דאַוונען מעריב, וואו עס וועט געזונגען ווערען די שענסטע יודישע קאָמפּאָזיציעס.

Biuro Buchalteryjno=Rewizyjne
ARNOLD BRAWERMAN
Łódź, P.O.W. 13, tel. 175-85
Zaprowadza i prowadzi księgowość na mieście i w biurze pg. wymogów Skarbowych po cenach przystępnych. Biuro czynne od 9—2 i od 4—7

HENRYK PFEFFER Piotrkowska 113 LIKWIDACJA!
Wyprzedaż za BEZCEN!

מעלדונגען

אכטונג חברים פּאָלקיסטען און סימפּאַטיקער.

אויפן היינטיגען חברישען שמועס וועט דר. יוסף פּינקעל האַלטען א רעפעראַט א.ד.ט: „פאָלק און אידעע". אָנהויב פּינקטליך 8 אָוונד אין לאָקאַל פון דער האַנד-ווערקער עקספּאָזיטור פּעטריקאָווער 45. דער ראַט.

פון לאָדזער „בר - כוכבא"

א סקי ספּאָרטליכער אויספלוג קיין לאַגעווניק

אָרדענט איין דער לאָדזער בר-כוכבא זונטאָג דעם 13-טען ה.ח. אין פּראָגראַם: גימנאַסטיק און בעקענען דעם שפּאָרט. איינשרייבונגען ביזן 11-טען איינשליסליך.

א 3-טאָגיגער סקי - לאַגער אין סכאַדאָווע-גורע

פון 25טען — 27 דעצעמבער ה.י. אָרדענט איין די סקי-סעקציע פון בר-כוכבא א 3-טאָגיגען לאַגער אין סכאַדאָווע גורע. אין פּראָגראַם איז פאָראויסגעזעהן — חוץ די סקי-צוגרייטונג (גימנאַסטיק), אויספלוגען, פאַרבינדען מיטן בעקענען פערשידענע שפּאָרט, און טעאָרעטישע אויסבילדונג.

א פּראַקטישער סקי קורס פאַר אָנפענגער און אַוואַנסירטע

אונטער דער. ליטונג פון א ספּעציעלען אינסטרוקטאָר. וועלענדיג געבען די מעגליכקייט די ברייטע שיכטען פון די לאָדזער ספּאָרטלער צו געניסען פון דער ספּעציפיש - ספּאָרטליכער אומפרעזע אין די פרייע חגאות-טעג, האָט די ליטונג פון דער סקי-סעקציע צוגעפּאַסט דעם אָפּצאָהל צו זייערע מאַטעריעלע מעגליכקייטען.

אינפאָרמאַציעס און איינשרייבונגען אין סעקרעטאַריאַט פון בר-כוכבא, פּעטריקאָווער 111 פון 7—10 אָוונד.

שבת דעם 12 ה.ח. 10 א זייגער אָוונד קומט פאַר אין איזגענעם לאָקאַל א טראַדיציאָנעלער חנוכה-אָוונט, פאַרבינדען מיט א פּראָגראַם און טאַנץ ביז אין דער פריה.

אכטונג ציוניסטען פון גייערס ראַיאָן.

ס'ווערען געעפענט העברעאישע קורסען פאַר יוגענד און ערוואַקסענע, איינשרייבונגען אַלע טעג פון 8—10 אָוונד, אין לאָקאַל פון „בני ציון" רזשגאָווסקא 7.

קאָמוניקאַט.

די ליטונג פון „בני ציון" רזשגאָווסקא 8 מאַכט בעקאַנט אַלע מיטגלידער און סימפּאַטיקער אז דער סעקרעטאַריאַט פון „בני ציון" איז טעטיג אַלע טאָג 8-10 אָוונד, ס'ווערט דורכגעפיהרט א איבערערגיסטרירונג פון די מיטגלידער. אַלע וואָס האָבען ביכער פון דער ביבליאָטעק ווערען אויפגעפאָדערט זיי צוריקצוגעבען דעם סעקרעטאַריאַט כדי צו ערמעגליכען די בעניַיאונג פון ביבליאָטעק-טעטיגקייט אין א ברייטערען מאַסשטאַב.

דער לעזע-זאַל איז אָפען אַלע אָוונד איינגאַנג פריי. אויסשרייבונגען אויף קורסען פון 8—10 אָוונד.

זש. ט. ק. (פּעטריקאָווער 101, טעל. 121-53).

א פאַרלעזונג פון ב. איסוראָוויטש.

היינט האַלב 9 אָוונד קומט פאַר די צווייטע פאַרלעזונג פון ב. איסוראָוויטש פון ציקל „איינדרוקען פון רייזעס איבער אַמעריקע, די היינטיגע טעמע: „מענש און פעלקער".

שבת 9 אָוונד א חברישער קלוב-אָוונד פאַר מיטגלידער און אַריינגעפיהרטע געסט.

זונטאָג 8 פריה א נאַרטען-אויספלוג אין לאַגעווניק. זאַמעל-פּונקט אין לאָקאַל.

אין דעם ווינטער סעזאָן אָרגאַניזירען מיר אין זאַקאָפּאַנע א נאַרטען-לאַגער און א טוריסטיש אָפרוה-קאָלאָניע

אין צענטער שטאָט, אין די ווילעס „האַלקא" און „קו-ואוויאַנקא". א'אומזיסטער אויספלוג פון זאַקאָפּאַנע קיין ראַבקע. גענויע אינפאָרמאַציעס און פערשרייבען זיך אין סעקרעטאַריאַט. דער סעקרעטאַריאַט נעהמט אָן פאַרשרייבונגען אויף קורסען פון יודיש און יוד. ליטעראַטור ווי אויך פון פרעמדע שפּראַכען. דאָס סעקרעטאַריאַט איז אָפען פון 1 ביז 10 אָוונד.

קאָמוניקאַט

דער פּראָגראַם פון עקזאַמען - פאָדערונגען פון דער העברעאישער שפּראַך און פון יודאיסטישע קענטענישען פאַר די קאַנדידאַטען אויף דער העברעאישער אוניווערזיטעט אין ירושלים אויפן אקאַד. יאָהר 1937-1938.

די „געזעלשאַפט פריינד פון דער העברעאישער אוניווערזיטעט אין ירושלים" מאַכט בעקאַנט די פעראינטערעסירטע פערזאָנען אז די העברעאישע אוניווערזיטעט האָט פעסטגעשטעלט דעם פאָלגענדען עקזאַמען-פּראָגראַם פאַר די קאַנדידאַטען אויף דער אוניווערזיטעט פון פּוילען אויפן אקאַד יאָהר 1937-1938.

דער שריפטליכער עקזאַמען.

1. אינהאַלט פון ערצעהלונג אָדער א זעלבסטשטענדיגע אויפגאַבע.
2. פּונקטאַציע פון טעקסט (נקוד).
3. אבענדערונג פון צייטווערטער (נטיה פעלים.)

דער מינדליכער עקזאַמען:

1. די אַלגעמיינע אָריענטאַציע אין תנ"ך און גענויע קענטניש (אין אָריגינאַל) פון צוויי חומשים און 20 פּרקים פון די נביאים אחרונים, לויטן פרייען אויסוואַהל פון קאַנדידאַט.
2. אַלגעמיינע אָריענטאַציע אין דער יודישער געשיכטע און אויסערדעם גענויע קענטניש פון איין תקופה, לויטן פרייען אויסוואַהל פון קאַנדידאַט. עס ווערט געראָטען זיך ספּעציאַליזירען אין דער נייער תקופה.
3. גרונדזאַצען פון דער העברעאישער גראַמאַטיק.
4. פריי בענוצען זיך מיט דער שפּראַך (א געשפּרעך מיטן עקזאַמינאַטאָר)

די איינשרייבונגען אויפן אקאַד. יאָהר 1937-1938 הויבען זיך אָן אין יאַנואַר 1937

די אינפאָרמאַציאָנס בראשו" אויפן אקאַד. יאָהר 1937-1938 וועט ערשיינען ענדע דעצעמבער אָדער אָנהויב פון יאַנואַר.

דער עקזאַמען וועט פאָרקומען אין מערץ אָדער אַפּריל 1937 יאָהר.

גענויע אינפאָרמאַציעס וועגען עקזאַמען - פּראָגראַם ערטיילט די געזעלשאַפט אין לאָדז פּיראַמאָוויטש 6, טעלעפאָן 12795.

תרבות סניף לודז

במוצאי שבת 12 דעצ. ש. ז. ב. 8.30 בערב יערך נשף ספרותי בהשתתפות המשוררים ח"ה: יצחק קצנלסון, ב. פומרנץ, (ורשה), י. טריף מ. לוסטרניק ואח'.

2. בכל יום ב' וד' מתקומות אספות החוקים: לספרות עברית ולקורות ישראל.
3. הספריה העברית ע"ש הד"ר י. נ. שמחוני פתוחה בכל יום א, ג, ה, ז, מ'7 עד 9 בערב.
4. הגליון מס' 18 של „עולמי" ומס' 12 של „עולמי הקטן".
5. הרשמו בתור חברים לסניף „תרבות". המזכירות פתוחה בכל ערב.

חדר הקריאה פתוח בכל ערב ובו כל העתונות העברית.

טעאַטער און מוזיק

איינציגער יודישער טעאַטער „פילהאַרמאָניק" נחמה, קאַדיש, האַש, קוטנער געזעגענען זיך שוין מיט לאָדז

צוליב דעם וואָס עס ענדיגט זיך דער טעאַטער-סעזאָן אין גאַנץ-פּוילען און במילא אויך אין לאָדז — מוזען די ווילנער אָפּערעטען-טרופּע שוין פערענדיגען זייערע אויפטריטען באַטש זיי זענען אזוי בעליבט ביים לאָדזער עולם.

יוסף האַש, נחמה. קוטנער, קאַדיש, טאַפּלע א. א. ה[...] בען זיך בעוויזען אין א סך ראָלען וואו זיי זענען [...] געווען אומפערגלייכליך און אין די זעלבע שלאַגער [...] פּיעסען טרעטען זיי אויף צום געזעגענען זיך, היינט פרייטאָג, מאָרגען שבת און זונטאָג.

עס ווערדט געגעבען פרייטאָג 9 אָוונד, שבת 9 [...] „די גאַליציאַנער מויד". שבת 4 נאָכמ. און זונטאָג [...] נאָכמ. „נחת פון קינדער" מיט א גרויסען רעוועלט[...] סען-קאָנצערט

די פרייזען זענען רעדוצירטע

די בילדער - אויסשטעלונג פון מ. שאַפּיראַ בני - ברית, פּיעטריקאָווער 90

די אויסשטעלונג פון לאָדזער קינסטלער מ. שאַפּ[...] גייט דורך מיט גרויס דערפאָלג. דער לאָקאַל פון בני-ברית ווערט בסדר שטאַרק בעזוכט פון לאָדזער פּובליק[...] און קונסט-ליבהאָבער. א גאַנצע ריות פּעזאַזשען ווערד[...] פשוט בעוואונדערט דורך קונסט-קענער פאַר זייער קר[...] טיגע איינגענאָרטנגקייט און הויכע טעכניק. די נאַ[...] פון קזשעמעניץ, די וואונדערליכע לאַנדשאַפטען און [...] נע צייכנונגען מאַכען א שטאַרקען איינדרוק אויף [...] צושויער און ווייזען אויסדריקליך דעם וואונדערוואַ[...] מאָהלער. אין זיינע פריהערדיגע און לעצטע שאַפונג[...]

די אויסשטעלונג וואָס וועט נאָך אָפען זיין א קורצ[...] צייט נאָך, איז צוגענגליך פון 10 פריה ביז 8 אָוונ[...]

ראַדיאָ - פּראָגראַם

פרייטאָג, דעם 11-טען דעצעמבער

6.33 גימנאַסטיק, 6.50 מוזיק (פּליטען), 7.15 [...] עות, 7.35 מוזיק (פּליטען), 8.00 אוידיציע פאַר שול[...] 11.30 אוידיציע פאַר עלטערע קינדער, 11.57 צייט-סי[...] גנאַל, 12.03 פּליטען (פון וואַרשא), 12.40 ידיעות, [...] פּליטען, 2.57 לאָדזער בערזע, 3.00 ווירטשאַפטליכע ידי[...] עות, 3.15 רעקלאַמע - קאָנצערט, 3.45 וואַלצען, [...] שמועס פאַר קראַנקע, 4.30 קאָנצערט, 5.00 פעליעטאָ[...] 5.50 „אַפריקא"-רעפּאָרטאַזש. 6.00 אַקטועלער שמו[...] 6.10 אויפגאַבען פון גאַרטען-קלובען — שמועס, [...] סאַלאָן-מוזיק, 6.50 שמועס, 7.00 דערציילונג פון [...] דאָקטאָר, 7.20 אוידיציע, 7.45 פראַגמענטען פון אָפּער[...] 8.00 סימפאָנישער קאָנצערט פון דער וואַרשעווער פי[...] האַרמאָניע, 10.30 סקעטש, 10.45 טאַנץ-מוזיק, 10.55 לעצטע ידיעות און מעטעאָראָלאָגישער קאָמוניקאַט

שבת, דעם 12-טען דעצעמבער

6.33 גימנאַסטיק, 6.50 מוזיק (פּליטען), 7.15 ידי[...] עות, 7.35 מוזיק (פּליטען), 8.00 אוידיציע פאַר שול[...] 11.30 אוידיציע פאַר שולען 11.57 צייט-סיגנאַל, 12.03 [...] קאָנצערט פון א מיליטערישען אָרקעסטער, 12.40 ידיעות [...] 12.50 מוזיק (פּליטען), 2.30 פרעהליכע אוידיציע [...] קינדער, 3.00 ווירטשאַפטליכע ידיעות, 3.15 רעקלאַמ[...] קאָנצערט, 3.40 פּליטען, 4.00 לידער, 4.15 אין די [...] 350-טער יאָהרצייט פון קעניג סטעפאַן באַטאָרי (מוזיק [...] מיסיע פון גראָדנע), 5.00 קאָנצערט, 6.00 אַקטועלער שמועס, 6.10 ספּאָרט-ידיעות, 6.20 פראַגמענטען פון [...] לישע אָפּערעס (פּליטען), 6.50 אַקטועלער שמועס, [...] אוידיציע פאַר פּאָלאַקען אין אויסלאַנד, 7.30 עקזאַ[...] מעלאָדיעס, 8.30 פּאָעזיע, 8.45 אָוונד-ידיעות. 8.55 [...] טועלער שמועס, 9.00 פידעל - קאָנצערט, 9.40 טאַנץ-מוזיק 10.00 אוידיציע, 10.30 טאַנץ-מוזיק, 10.55 לעצטע ידי[...] עות און מעטעאָראָלאָגישער קאָמוניקאַט.

וויכטיג פאַר אַלע!
דזשינגוויינען, זאַנהערטשען, פרינגוויינען, מעמאָראַנדומס, חתונה-קאַרטען, זאַרג. עטיקעטען
מיטאַג-ספּיקע, טאַס-ביכער, בריוו-קאָנווערטען, דריקאַ-עטיקעטען, שטעמפּלען און אַנדערע, אַזוי דרוקמאַטעריאַלן
מיט די מאָדערנסטע שריפטען עפעקטען
די שנעל-דרוקערי בראַמבערג
לאָדז, צעגעלניאַנאַ 8 טעל. 255-09

Lek.-Dentysta
[...]elena Halpern
[...]arutowicza 2, tel. 170-96
צוריקגעקעהרט
נעהמט אָן א גאַנצען טאָג

[...]עקאָנטמאַכונג.
[...]ימיט טייל איך מיט, דאָס מיין לאַגער [...]עהען מיט א גרויסען אויסוואַהל פון [...]טע און ווייסע
[...]אַמאַט-איוועץ
[...] שאַמאַט-קוכעז,
[...] צו גענויע פרייזען און רעיעלע בעהאַנדלונג
[...]ערקויף פון שאַמאַט-ציגעל.
1-טע שאַמאַט-איוועץ-פאַבריק י. נ. גרינהאַ[...]
לאָדז, פּילסודסקיעגא 63
(פּיעטריק. 44). טעל. 156.64

KTO MEBLE FIRMY
Robert Schultz
(dawn. W. Thiede)
WIDZIAŁ—INNYCH NIE KUPI
Ce je tak uwydatnia?
Naturalnie piękno fasonu oraz gruntowne solidne wykonanie fachowe.
Korzystaj więc z okazji i kup podczas sprzedaży przedświątecznej. Otrzymasz teraz te same meble po znacznie zniżonych cenach.
Łódź, skład fabryczny, Gdańska 112. tel. 142-65
skład wystawowy, Piotrkowska 90, tel. 263-25.
Instnieje od 1882 r. Złote medale: Niżnij Nowgorod 1896, Rzym 1926 Łódź 1936.

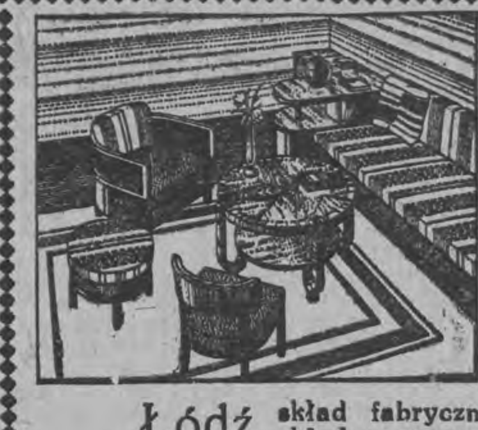

וויכטיג פאַר דאַמען
נאָר פאַר 2 זל. ווערען איבערגע-מאַכט די עלטסטע
היטען
אויף גאַנץ ניי ווי אויך נייע היטען צו
3.50
„TOLA"
25 Zawadzka 25

מעטאַל-בעטען
מאַטראַצען אַלע אַרט
קינדער-וועגעלעך
אין א רייכען אויסוואַהל
ווישימאַטשעס, אייז-קאַסטענס, פעלד-בעטען פּאַטענט „Perfekt" א. ד. ג. קויפטמען
אמביליגסטן אין דער עלטסטער און רעיעלסטער פירמע
J. B. WOŁKOWYSKI
עקזיסטירט פון יאָהר 1896
פאַבריקס-לאַגער:
לאָדז, נאַרוטאָוויטשא 11
טעל. 137-70
געדענקט דעם אַדרעס! כ'בעזיץ קיין שום פיליעס.
ספּעצ. רעפּעראַטור-ווערקשטעל און לאַקירער.

הילף און רפואה פאַר ברוך-קראַנקע
רופּטורען) אויף לייווינקעל, נאָפּעל ביי מענער, פרויען און קינדער, אויך פאַר פערהרימונגען פון רוקענביין (הויקערס), פיס. שיפע פלייצעס און שמערצהאַפטע פלאַט-פיס.
דאָס ליידען איז נישט צו פערנאַכלעסיגען. ווייל די פאָלגען זענען פאַר'ן לעבען ביטער און געפעהרליך. דורך מיין מעטאָדע גרונדענע ספּעציעלע גומי-הייל-באַנדאַזשען, וועלכע האַלטען צו די גרעסטע פערנאַכלעסיגטע נעפּערליכע ברוכען און בעזייטיגען ראַדיקאַל מיט גאַראַנטיע אהן בלוטיגע אָפּעראַציע. מיין ספּעציאַליטעט איז אויך: הייל-אַפּאַראַטען און גאַרסעטען געגען אַלערליי פערקריפּלונגען, פערקרימטע פלייצעס. פוס, הויקערס ווי אויך שמערצענדע פלאַט-פיס. פאַר אַמפּוטירטע אינוואַלידען אַמעריקאַנישע קונסט-פיס (סאַלאָן-אַרבייט).
ביים פּראָפאַזען זיך פון מאַגען, קישקעס, געבירט-מוטער, עמפּפעהל איך ספּעציעלע הייל-באַנדאַזשען לויט דעם סיסטעם פון פּראָפ. ד"ר גלענאַרד
דער אמת'ער בעריהמטער איז גאַנץ פּוילען פון אוניווערזיטעטס-פּראָפעסאָרען אָנערקענט
אָנערקענונגס-צייגניש אין לויב-טרייבען האָבען אויסגעשטעלט פאָלגענדע אוניווערזיטעטס-פּראָפעסאָרען:
Prof. Dr. Marischler, Prof. Dr. Barącz,
Dr. B. Kielowski, Dr. Maksymiljan Münzer.
ספּעציאַליסט
Ortoped NATAN RAPAPORT
מיט 30-יעהריגער פּראַקטיק אין ווין, דייטשלאַנד און לעמבערג, נעמט אָן פון 9 פריה ביז 1 בייטאָג און 3 ביז 7 אָוונד
איז לאָדז, פּילסודסקיעגא № 23
פּערזענליכעס ערשיינען פון קראַנקע ביי מיר איז אונבעדינג נויטיג.

אין א גרויסע אויסוואהל פון בעסטער קוואַליטעט צו צוגענגליכע פרייזן.
מיר מאַכען אויפמערקזאַם אויף דעם רייכען לאַגער פון
ספּאָרט-שיך
I. Windman i Syn, ŁÓDŹ, Piotrkowska 35, tel. 112-23.

מיר עמפפעהלען דאַמען, הערן און קינדער-
שיך
זאַווי פון באַטען און קאַלאָשען פון „RYGAWAR“

Niemasz ponad MYDŁO „WYGODA"

קלאַנג-קינא
CAPITOL
זאַוואַדזקאַ 16

היינט און פאָלגענדע טעג!
אין די הויפּט-ראָלן:
„קין און מאַבער"
MARJON DAVIES, CLARK GABLE
סימפאָניע פון ליבע און טאַנץ.
אָנהויב 4 נ"מ, שבת און זונטאָג 12 בייט.

דאָקטוירים-אַפּטיילונג

Dr. med. **J. PIK**
נערוועך - קראַנקהייטען, נערוואַזיטעט
סעקסועלע שוואַכע
זגערזשער 24.
נעמט אָן פון 12 ביז 1.
פריוואַט אַל. קאָשטשושקי 27
נעמט אָן פון 5—7 אָווענד.

DR.
Michał URBACH
נערוועך און אינערליכע קראַנק.
הייטען און פיזיקאַלישע טעראַפּיע
נעמט אָן פון 1—2 און פון 5—7 נאָכמ.
Zawadzka 15 m. 6 tel. 148-83

Doktór
A. S. TENENBAUM
אינערליכע קראַנקהייטען
(ספּעציעל לונגען)
Piotrkowska 109
tel. 220-25.
נעהמט אָן פון 6—8 אָווענד.

DR. MED. **H. Różaner**
הויט, וועגערישע און סעקסועלע קראַנק.
NARUTOWICZA 9,
tel. 128-98.

Dr. med. **LEON FAMILIER**
אינערליכע און קינדער - קראַנקהייטען
6. שערפּליץ 37 בענעדיקטאַ
נעהמט אָן פון 5—7 נאָכמ.

Dr. med.
F. Turyn
אינערליכע קראַנקהייטען
ספּעציאַליסט פון פערדייאונגס-אָרגאַנען
האָט זיך איבערגעצויגען אויף
ANDRZEJA 9, tel. 133-05

Dr. med.
I. BETTE
ספּעצ. פאַר אינערליכע און קינדער-קראַנקהייטען
צוריקגעקעהרט
Piotrkowska 6, tel. 144-95.
נעמט אָן פון 8—11 און פון 4—6 אָווענד

Dr. med.
M. TAUBENHAUS
צוריקגעקעהרט
ספּעציאַליסט
פאַר אַקושעריע און פרויען קראַנקהייטען
פערהיטונג געגען שוואַנגערשאַפט
זגערזשער 11. טעלעפאָן 246-09.
נעמט אָן פון 8—9 פריה און פון 4—8 אָוו.

לעטשניצע
פאַר וועגערישע-קראַנקע
מענער - שוואַכע און הויט-קראַנקהייטען
פון דאָקטוירים ספּעציאַליסטען
פּיעטריקאָווער 45
טעגליך פון 8 פריה ביז 9 אָווענר.
פרויען און קינדער נעמט אָן א פרוי-דאָקטאָר פון 11-1 און פון 5-7 אָווענר.
א בעראַטונג 3 זל.

Dr. med.
E. WAJNBERGOWA
אויגען-קראַנקהייטען
Dr. med.
M. WAJNBERG
נערוועך-קראַנקהייטען
האָבען זיך איבערגעצויגען אויף
LEGJONÓW 3 (Zielona)
tel. 172-20.

ד"ר ל. שיפּמאַן
צוריקגעקעהרט
64 זאַכאָדניאַ 64
טעל. 106-72.
פּאַרטער 2-טער שטאָק.

Dr. med.
GUSTAW KOHN
געוועזענער אַסיסטענט פון דעם גינעקאָלאָגי-שען קליניק אין פּאַריז.
ספּעצ. פאַר פרויען - קראַנקהייטען און שוואַנגערשאַפט.
ספּעצ. פון היילען אונפרוכטבאַרקייט
נעהמט אָן אין לאָדז
פּילסודסקיעגאָ 51, טעל. 170-03
נעהמט אָן פון 8—10 און פון 4—8 אָווענט

Dr. **W. Łagunowski**
specjalista
chorób wenerycznych, seksualnych i skórnych
(Gabinet Roentgeno- i światło-leczniczy)
PIOTRKOWSKA 70 tel. 181-83
Przyjmuje: od 8.30 do 10.30 rano, od 1-ej do 2.30 pp. i od 6 do 8.30 wiecz. w niedzielę i święta od 10—1.

Dr. med.
Rundstein
akuszer - ginekolog
POMORSKA 7, tel. 127-84
przyjmuje od 8—10 rano i od 4—8 w.

DR. MED.
Markowiczowa
choroby skórne i weneryczne
MONIUSZKI 2
tel. 166-35
Godz. przyjęć 8—9, 4—7 po poł.

Dr. med.
Ignacy Grynberg
אינערליכע קראַנקהייטען
ספּעצ. פאַר האַרץ-קראַנקהייטען
צוריקגעקעהרט
Cegielniana 17, tel. 174-15.
נעמט אָן פון 6 ביז 7 אָווענד.

DR.
H. GUTSTADT
אַקושער-גינעקאָלאָג
וואָלינטיעצט
זאַכאָדניאַ 66, טעל. 129-52
נעמט אָן פון 9—11 פאַרמ. און 5—7 אָוו.

Dr. med.
P. Braun
צוריקגעקעהרט
ספּעצ. פאַר טריפּער, סיפילים און הויט - קראַנקהייטען, בעהאַנדלונג פון מענער-שוואַכע
צעגעלניאַנאַ 4, טעל. 100-57
נעמט אָן פון 8—2 מיטאָג און פון 4—9 אָוו.
ספּעציעלער וואַרטע-זאַל פאַר פרויען.
פאַר אונבעמיטעלטע — לעטשניציע-פּרייזען.

Doktór
M. Kalisz
אוניווערזיטעט אין ראָסטאָק
צאָהן-אַרצט
סטאָמאַטאָלאָג - כירורגיע
פּיעראַצקיעגאָ 7 (עוואַנגעליצקאַ)
טעל. 108-26
אויפנעהם-שעה'ן פון 3—7.

Dr. med
J. Nadel
ספּעציאַליסט פון אַקושעריע און פרויען-קראַנקהייטען
אַנדזשעיאַ 4, טעל. 228-92.
נעמט אָן פון 10—12 און פון 5—7 אָוו.
אין דער לעטשניצע בזשעזשינער 11 פון 12 ביז 1 בייטאָג.

Dr. med.
Z. DATYNER
אוראָלאָג
ספּעצ. פאַר נירען בלאָז און אורין-קראַנק.
ZACHODNIA 59a, tel. 148-95
נעמט אָן פון 9-11 און פון 6-8 אָווענט.
צוריקגעקעהרט

לעטשניצע
פון דאָקטוירים-ספּעציאַליסטען
11 בזשעזשינער 11
טעל. 137-63.
עס נעהמען אָן פאָלגענדע דאָקטוירים:
ד"ר קויפמאַן, ד"ר דינענזאָן, ד"ר רויטער, ד"ר שפּירא, ד"ר פּאָדעל, ד"ר י. איציקזאָן, ד"ר סטופאַי. ד"ר ראַבינאָוויטש-גינזבורג, ד"ר שמירגעלד נערוועך-קראַנקהייטען
און דענטיסטין סטאַראָפּאָלסקאַ.
וויזיטען אין שטאָט. אַלע אַרט מעדיצינישע הילף. קאַבינעט פאַר פיזיקאַלישער טע-ראַפּיע און רענטגען.
אַלע אַרט אימפּונגען (געגען דיפטעריט און אַנדערע).

ד"ר ראַבינאָוויטש-גינזבורג
אינערליכע קראַנקהייטען
נעהמט אָן פון 3—4.

ספּעציעלע
לעטשניצע
פאַר פרויען-קראַנקהייטען
און אַקושעריע
ZGIERSKA 24
Dr. FELDMAN פון 3 ביז 6 | Dr. PRAPORT פון 10 ביז 1

אויערען, נאָז און האַלז
און לונגען-קליניק
מיט בעטען פון Dr.
Z. RAKOWSKI
פּיעטריקאָווער 87, טעל. 127-81
נעהמט אָן שטענדיגע קראַנקע (צוועקס אָפּעראַציע א. אז. וו. ווי אויך אַמבולאַטאָרישע) פון 9-2 און פון 4-8 אָווענר
ביי דער קליניק איז טעטיג
א רענטגען-גאַבינעט
פאַר דורכלייכטונגען און אַלערליי פאָטאָגראַפיעס

Dr.
Wajnberg
ספּעציאַליסט פאַר לונגען, האַרץ און סקלעראָז קראַנקהייטען
פּיעטריקאָווער 145
טעל. 126-02.
נעמט אָן פון 9-10 פריה, 3-5 און 8-9 אָוו.

Doktór
Klinger
ספּעציאַליסט
פאַר וועגערישע, הויט, האָאַר און סעקסואַל-קראַנקהייט
Andrzeja 2, tel. 132-20
נעמט אָן פון 9 ביז 11 פ.נ און פון 6 ביז 8 אָוו.

ד"ר העללער
ספּעצ. פאַר הויט און וועגערישע קראַנקהייטען און מענער - שוואַכע
8 טראַוגוטאַ 8, טעל. 179-89
נעמט אָן פון 8—11 און פון 4—8 אָווענט
זונטאָג פון 10—2 מיטאָג.
פאַר פרויען — א ספּעציעלער וואַרטע-זאַל
פאַר אונבעמיטעלטע לעטשניצע-פּרייזען

Dr. med. **Niewiażski**
ספּעציאַליסט פאַר טריפּער, סיפילים און הויט - קראַנקהייטען, בעהאַנדלונג פון מענער - שוואַכע
אַנדזשעיאַ 5, טעל. 159-40
פּאַרטער, 1-טער שטאָק
נעהמט אָן פון 8-11 און פון 5-9 אָווענט
זונטאָג און יום טוב פון 9-1 נאָכמיטאָג.
ספּעציעלער וואַרטע - זאַל פאַר פרויען

Dr. **B. Hurwicz**
Choroby skórne i weneryczne
Piotrkowska 10
נעמט אָן פון 8—11 און פון 5—9 אָוו.
זונטאָג און יום-טוב — פון 8 ביז 1 בייטאָג

Dr. med.
Z. TURYROWA
קינדער-קראַנקהייטען
האָט זיך איבערגעצויגען אויף
Andrzeja 9, tel. 133-05

Dr. med.
P. KOTOK
CHOROBY WEWNĘTRZNE
przyjmuje od 5—7 wiecz.
Zeromskiego 44, tel. 114-25
POWRÓCIŁ.

וויכטיג פאַר
ברוך-קראַנקע

(רופּטורען) זאָווי פון פערקרימונגען פון רוקען-ביין (הויקערס), פּאַראַליזשען, ביין-שווינדזוכט, פּלאַטפיס און פערשידענע אַנדערע פערקריפּלונגען-ליידענדע.
פאַר פערשידענע אַרט רופּטורען פערעלטערטע און די געפערליכסטע ביי מענער, פרויען און קינדער ספּעציעלע אָרטאָפּעדישע הייל-באַנדאַזשען לויט מיין מע-טאָדע היילן און בעזייטיגען ראַדיקאַל יעדן איינציגן ברוך.

ביי מאַגען און קישקע - זענקונג ספּע-ציעלע אינדיווידועל צוגעפּאַסטע לייב-הייל-באַנדאַזשען.
פאַר הויקערס ספּעציעלע גאָרסעטען און גלייכהאַלטערס.
געגען ביין-שווינדזוכט ספּעציעלע אָר-טאָפּעדישע אַפּאַראַטען פון אַלע סיסטעמען.
געגען שמערצענדע פּלאַטפיס ספּע-ציעלע אָרטאָפּעדישע איינלאַגען לויט גיפּס-מאָדעלען.
געגען קרומע אָדערן ספּעציעלע גומי-שטרימפּ לויט מאָס.
קינסטליכע הענד און פיס
ספּעציעלע הייל-אָרטאָפּעדישע אַנשטאַלט
ספּעצ. אָרטאָפּעד
א. פּעטריקעוויטש, לאָדז
9 פּיראַמאָוויטשאַ 9, טעל. 177-09 (פריהער עלגינסקאַ)
אַכטונג! קראַנקע מוזען זעלבסט ערשיינען.
טויזענטער דאַנקזאַגונגען קענען בעוויזען ווערען

גענים פון ביליגען פערקויף שיך
פון אויסגעסארטירטע
רעוואלוציאנס נידריגע פרייזען פון 10 זל.

Salon obuwia **L. FULDE** PIOTRKOWSKA 84, (w podwórzu) .

הלאנגליבא-טעאטער
RAKIETA
שענקעוויטשא 40 טעל. 141-22

היינט און פאלג. טעג!
Liana Haid, Iwan Petrowicz
אין דער פרעהליכער ווינער קאמעדיע געדרעדט און געזונגען אויף דייטש
ווער דער לעצטער קושט...
אנהויב אין געוועהנליכע טעג 4 נאכמיטאג זונטאג און יום-טוב 12 בייטאג.
אויפ'ן ערשטען טעאנס זענען אלע פלעצער צו 54 גראשען

KINO TEATR **ADRIA** GŁÓWNA 1
אנהויב 5 8 9 אזייגער

היינט און פאלגענדע טעג!
SILVIA SIDNEY
אין א וואונדערשעהנער קאלירטער פילם-רעוועלאציע א. נ.
אין שאטען פון א"נזאמער סאסנע
פאספארטוס און הנחה-בילעטען אונגילטיג

KINO TEATR **METRO** PRZEJAZD 2.
אנהויב 4 8 ז' ג'

CORSO
היינט פרעמיערע!
1) **SZYFR 77**
אין די הויפטראלען: WILLIAM POWELL, B. BARNES
אנהויב 4 נאכמיטאג, שבת און זונטאג 12 בייטאג
פרייזען פון 50 גראשען
קאנקורענצלאזער דאפעלטער פראגראם!
2) א ווייב אדער סעקרעטארקע
מיט **Jean Harlow, Myrna Loy, Clark Gable**
היינט פרעמיערע
אנהויב 4 נאכמיטאג, שבת און זונטאג 12 בייטאג

הלאנג-קינא-טעאטער
PRZEDWIOŚNIE
זשעראמסקיעגא 74/76
(ווינ' קאפערניקא)
היינט און פאלגענדע טעג

היינט און פאלגענדע טעג!
פרעהליכער און הומארפולע פוילישע קאמעדיע א. נ.
די פריילייו פון פאסטרעסטאנט
אין די הויפטראלען: ALMA KAR, ALEKS. ŻABCZYŃSKI, MICHAŁ ZNICZ, M. ĆWIKLINSKA WŁ. WALTER. ROMUALD SIERASIEWSKI, FR. JAROSY
אויסערן פראגראם: גאנץ פאריז זינגט
פרייזען פון די פלעצער: I פל. 1,09 זל., II פל. 90 גר., III פל. 50 גר., הנחה-קופאנען 70 גר. אנהויב 4 נ.מ. זונטאג און יום-טוב 12

פרייז פון אנ'אנאנס ביז 15 ווערטער גור 1 זלאטי

קליינע אנאנסען

פרייז פון אנ'אנאנס ביז 15 ווערטער גור 1 זלאטי

פרייע פאסטענס

א גוטע שיך-פערקויפערין אין א בעסער שיך-געשעפט ווערט געברויכט, אפערטען אונטער „D. K" אין אדמינ. פון דער צייטונג.

ראקאלען

א מעבלירט צימער אבצוגעבען סקלאדאווא 19 וו. 41. ביי מ. שאפיר.

צו פערדינגען א האנדעלס לאקאל צוועקמעסיג אויף א פראצאוויע מיט א קאנצעסיע און עלעקטרישע איינריכטונג אויף גאוואמיעסקא 29 צו ערקינדיגען ביי'ם דרוקער.

א געוועלב מיט א וואוינונג אדער א וואוינונג אליין צו פערמיטען 11 ליסטאפאדא 50 צו ערפאהרען ביי'ם ווירט

פאבריקס-זאלען-קאמפלעט איינגעארדענט צו לאזען אין בעטריב צו פערמיטען אויף גינסטיגע בעדינגונגען, צו ערפאהרען טעל. 141-05 פון 9–2 און פון 4-6 נ"מ

אוועקצוגעבען א שטוב מיט א בעזונדערן איינגאנג פאר 2 יונגעלייט אויך צו פערקויפען א 12-ער שפול-מאשין, נאוואמיעסקא 26 וו. 37.

צו פערדינגען א לעצט צימער נאוואמיעסקא 4, וו. 37.

פאבריקס-זאלען אין א מאדערנער געביידע מיט א קאמפלעטער איינריכטונג צו פערמיטען אויף גינסטיגע בעדינגונגען טעל. 141-05 אדער 265-46 פון 10–1 און פון 4–6 נאכמ.

Poszukuję dwóch lub jednego inteligentnego pana do spania. Wiadomość Południowa 18, m. 10.

א צימער מיט בעקוועמליכקייטען פאר 1 אדער 2 פערזאן עווענטועל אויף צו ארבייטען ביליג אוועקצוגעבען, קילינסקיעגא 18 וו. 30.

אבצוגעבען א צימער צו שלאפען פאר 2 אנשטענדיגע יונגעלייט ביי אן אינטעליגענטער פאמיליע, צו ערפאהרען לעגיאנוב 5/7 רעכטע אפיציגע פארטער, וואוינונג 36.

א גרויס צימער

א גרויס פריש רעמאנטירט צימער מיט ליכט און בעקוועהמליכקייט אין צענטער שטאט ביי אן אינטעליגענטער פאמיליע (פאר א יונג פארפאלק) פון זאפארט איבערצוגעבען. אפערטען אונטער „גרויס צימער" אין דער אדמיניסטר.

אנ'ארט צו שלאפען ביי א יונג פארפאלק זעהר בעקוועם. צו ערפאהרען פיעטריקאווער 17 3-טער טויער, וו. 89.

ווישנעווא-גורא

ספעציעל ווינטער - וואוינונגען קאמפארט איינגעארדענט ווי: עלעקטריש ליכט' וואסער, באדע-צימער און אלע בעקוועמליכקייטען צו פערמיטען: צו ערפאהרען ביי א. יאקובאוויטש, פיעטריקאווער 85 טעל. 136-76 טעגליך פון 5–7 נאכמ.

פערשידענעס

א לאנג עקזיסטירענד פאבריקאציע-געשעפט זוכט א שותף מיט א קאפיטאל פון 15 ביז 30 טויזענד זל. אפערטען אונטער „11" אין אדמיניסטראציע.

ביורא איינריכטונג שרייב טישען געלעגענהייטליך צו קויפען געזוכט, אפערטען אונטער .A. B אין אדמיניסטראציע

צו בעקומען שייטלען מיט פאריזער שרינדען ביי פרוי ראזענבערג קאמיענא 5 צווייטער הויף 2-טער שטאק. וו. 36.

ביליג צו פערקויפען א גוטע איינריכטונג פאר א מלעטשארניע און איבערציגעבען אין צענטרום א קעלער, אפערטען אין אדמינ. אונטער „ביליג".

צו פערקויפען אייניגע טויזענד זלאטעס אין וועקסלען געזיכערט מיט קויציע אויף שמואל ראשעווסקי באלוטער מארק 8, צו ערפאהרען זגערזשער 78 אין קאלאניאל געוועלב יעדען טאג פון 2 ביז 4 נאכמיטאג.

פאר 8 זל. א חודש לערנען מיר אויס גרינדליך בוכהאלטעריע, סטענאגראפיע, האנדעלס-קארעספאנדענץ, מאשין שרייבען מיט דער קאנסטרוקציע, ארדנען איין אויך בילאנסען און פיהרען איין ביכער צו ביליגע פרייזען קילינסקיעגא 50, קווער-אפיצינע 1-טער שטאק.

א פלאץ צו פערקויפען אין צענטרום שטאדט צו ערפאהרען טעל. 141-05 פון 9—2 און 4–6 נאכמ.

א שותף מיט 2 טויזענד זלאטעס ווערט געזוכט צו א איינגעפיהרט פראנט געוועלב פון קליידער און וועש אין בעסטען צענטרום פון אלט-שטאט אפערטען אין רעדאקציע פאר נומער „20".

שטיקערינס און ציצרינס קאנען זיך זאפארט מעלדען סטאראלניאנא 4 גראסבליק, איך נעהם אן צו שטיקען ביליג.

א סוויטער-מאשין 45 ברייט אין גוטען צושטאנד ביליג צו פערקויפען, דרעוונאווסקא 6, ביי'ם סוויטער-מאכער.

ביליג, אין א קורצער צייט לעהרן איך אויס פויליש, פאר דערוואקסענע מיט א ספעציעלער מעטאדע, פיעטריקאווער 17. וו. 17, לענגא.

צו פערקויפען איין 4/80 מאשין אין בעסטען צושטאנד מיט נופען-ספעציעלפאנו, צו ערפאהרען ביי מינץ פאדזשעטשנא 12.

א לעהרערין, גוטע פעדאגאגין ערטיילט אונטעריכט פאר דערוואקסענע אין פויליש, יודישע און דייטשע שפראכען, צו מעסיגע פרייזען לאסמאן, בזשעזשינער 15.

צו פערקויפען א ניי מאדערן שלאף-צימער, קרעדענס ארזשעכאווע, א רונדער טיש, 5 שטיהל און 1 פאטעל. צו ערפאהרען שענקיעוויטשא 52, וו. 21.

BUCHALTER-PODATKOWIEC na stanowisku zaprowadza i prowadzi księgi handlowe w większych i mniejszych przedsiębiorstwach. Sporządza bilanse Organizuje również księgowość przebitkową. Za uznanie ksiąg gwarantuje kaucją. Opłata przystępna. LEON KRELL. Piotrk. 79, m. 40, tel. 14 5-64.

NA Snieg i Lód
Stroje narciarskie i Odzież sportową
w dużym wyborze poleca **Łódzki Przemysł Konfekcyjny**
Sródmiejska 16, tel. 174-64.

BUCHALTER z kilkuletnią praktyką, obeznany w branży pończoszniczej obelmie posadę samodzielną ew. pomocniczą na kilka godzin lub na cały dzień. Łask oferty pod ‚Uczciwy'.

Zdolna podręczna
Poszukuje miejsce u krawcowej. Oferty w administracji R. R.

Zimne ognie (świeczki iskrowe) prima gatunk. Przedstawiciel Lenga, Legionów 17, tel.144-13.

Hermetycznie uszczelniam drzwi, okna od Zimna, wilgoci systemem zagranicznym. L. Tencer. tel. 205-27.

אין פערלויף פון 3 מאנאטען לערן איך די העברעאישע שפראך אין ווארט און אין שריפט מיט אלע כללים ודקדוקים, אויך מספיר מיט א דרשה צו א בעל מצוה. פרייז צוגענגליך. מיין אדרעס: גדאנסקא 24, לעהרער א. איטקין.

Języka polskiego, arytmetyki handlowej, korespondencji szybko i gruntownie wyucza rutynowany nauczyciel. Dla starszych specjalny, praktyczny kurs polskiego wypróbowaną metodą Piotrkowske 64, m. 3, front, II piętro. godz. 8—10 wiecz.

APLIKANT, lat 28, z ortodoksyjnej rodziny poszukuje sympatycznej bogatej panny w celu matrymonialnym. — Oferty sub ‚Prawnik' w admin.

WDOWA po inżynierze. ładna, lat 35, na stanowisku, wyjdzie zamąż za bogatego przemysłowca lub właściciela domu. Oferty sub ‚Sympatyczna' do adm. nin. pisma.

פארשריפטליכע פייערלעש-אפאראטען נייע און געניצטע (Gaśnice płynowe), ווי אויך פילונגען (ładunki) צו אלע טיפען אפאראטען צו מעסיגע פרייזען. — בעטרעטע פיקעטען פאר שטרימף, העמדער, קראוואטען א. ז. וו. פויט מוסטער. מ. באטשאן, פאמארסקא 25, וו. 28. טעל. 166-27.

האנדלס-ביכער
אייגענער אויסארבייטונג פון דער בעסטער קוואליטעט צו ביליגע פרייזען
נאר אין
Materjały Piśmienne
„ALFA"
Łódź, Narutowicza 4
Tel. 178-62

אכטונג זאקען-פאבריקאנטען! ... אן צו מאכען רענדער אויף 12-ער ... טען מאשין צו ביליגע פרייזען בושעוסקי 17 פעלדמאן.

געלעגענהייטליך צו פערקויפען ... ארזשעכאווע שלאפצימער און א טיש ... 5 שטיהל און א פאטעל מיעלטשארסקי 30 וו. 8,

...chhalter - Bilansista na ...ważnej posadzie — ma po...edzie wolne godziny. Wiado...ść: S. Drobnis, Andrzeja 46.

וויכטיג פאר אלע!
גרינדליכע און פראקטישע ... פון בוכהאלטעריע, האנדלס-קארעספאנד... אריטמעטיק אויך מאשין-שרייבען. ... צוגענגליכע. איינשרייבונגען און ... שריפטען-ביורא פילנאצנא 9.

אכטונג, סוחרים-פאבריקאנטען
...d nadmiernemi podatkami broni ... prawidłowa księgowość. Zapro...am. prowadzę księgi handlowe. — ...VAKSMAN, tel. 238-91.

שרייבען שעהנ און שנעל
לערנט אויס דער בעוואוסטער קאליגראף ... בערמאן אין 15 לעקציעס. אויך ... אויסגעלערנט שרייבען א גוטען ... בריף אין 15 לעקציעס אפילו דעם ... קאן גארנישט שרייבען. די עלטער ... גישט קיין ראלע. די פרייזען-צוגענגליך ... אלעע 1-טער מאי 4, ביי ליפשיץ.

Rutynowany nauczyciel
... w ciągu 3-ch miesięcy specjal...roconą metodę mówić i pisać ...lsku dorosłych. M. BRZEZINSKI, ... 1-go Maja 77 od 2—5 pp.

Ze wydawnictwo „Najer Folksblat". spółdz. z odp. udz. Ch. J. Brzustowski i P. Wajntraub. Redaktor odpowiedzialny: Chanon Kaufman
Czcionkami i druk rotac. „Najer Folksblat", Piotrkowska 21.